

Додаток
до рішення обласної ради
від 18.12.2019 № 1722
зі змінами від 24.12.2020 № 16

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ

З М І С Т

Перелік скорочень	5
Вступ	6
1. Основні тенденції та проблеми соціально-економічного розвитку Житомирської області	10
1.1. Базові загальні характеристики Житомирської області	10
1.1.1. Географічне розташування, суміжні території	10
1.1.2. Ландшафтні особливості рельєфу, ґрунти та гідрологія	11
1.1.3. Природно-ресурсний потенціал, кліматичні умови	17
1.1.4. Адміністративно-територіальний поділ, формування об'єднаних громад, система розселення	24
1.1.5. Рівень людського розвитку	30
1.2. Містобудівна документація	34
1.3. Демографічна ситуація і ринок праці	37
1.4. Інфраструктура	54
1.4.1. Транспорт	54
1.4.2. Житлово-комунальна інфраструктура	58
1.4.3. Енергетична інфраструктура	59
1.4.4. Промислова інфраструктура	63
1.4.5. Зв'язок	64
1.4.6. Освітня інфраструктура	65
1.4.7. Охорона здоров'я	73
1.4.8. Культура	77
1.4.9. Спорт	82
1.5. Економічний розвиток	85
1.5.1. Структура регіональної економіки	85
1.5.2. Промисловість	88
1.5.3. Сільське господарство	96
1.5.4. Будівництво	105
1.5.5. Внутрішня торгівля	109
1.5.6. Зовнішньоекономічна діяльність	112
1.5.7. Інвестиційна діяльність	122
1.5.8. Туристична діяльність	129
1.6. Інноваційний розвиток та сфера досліджень	135
1.7. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом	140
1.8. Розвиток підприємницького середовища	152
1.9. Розвиток міст та сільських територій	158
1.10. Екологічна ситуація	160
1.11. Фінансово-бюджетна ситуація	168

1.12. Результативність реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року.	178
2. SWOT-аналіз та характеристика порівняльних переваг, викликів і ризиків перспективного розвитку Житомирської області	179
3. Сценарії розвитку Житомирської області	187
3.1. Базовий сценарій	188
3.2. Оптимістичний сценарій	189
3.3. Песимістичний сценарій	190
3.4. Індикатори сценаріїв розвитку області	191
4. Стратегічне бачення розвитку Житомирської області	191
5. Стратегічні цілі, місія Житомирської області	191
Стратегічна ціль 1 Посилення конкурентних економічних переваг регіону	192
Оперативна ціль 1.1 Активізація точок зростання регіональної економіки	194
Оперативна ціль 1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в ІТ-секторі <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	200
Оперативна ціль 1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва	202
Оперативна ціль 1.4. Органічні рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіону, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію	206
Стратегічна ціль 2. Створення сучасного і безпечного життєвого середовища в територіальних громадах	210
Оперативна ціль 2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико-культурної спадщини	213
Оперативна ціль 2.2 Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики	216
Оперативна ціль 2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечне довкілля <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	220
Оперативна ціль 2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	224
Оперативна ціль 2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	227
Стратегічна ціль 3. Стійке поліпшення якості життя та нагромадження людського потенціалу	230
Оперативна ціль 3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу	231
Оперативна ціль 3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист для кожного, хто його потребує <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	234
Оперативна ціль 3.3. Забезпечення доступності культурних благ, сприяння творчій самореалізації населення, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	237
6. Організаційне, інституційне та фінансове забезпечення реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року	239
7. Аналіз відповідності положень Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року Державній стратегії регіонального розвитку на період 2021-2027 років <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	242

8. Моніторинг і оцінка результативності реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>	245
Додаток. Перелік індикаторів, на досягнення яких спрямована Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року	246

Перелік скорочень

АЗПСМ – амбулаторія загальної практики сімейної медицини.

в.п. – відсоткові пункти.

Держстат – Державна служба статистики України.

ДБН – державні будівельні норми.

ДПА – державна підсумкова атестація.

ГНПЦ – галузевий навчально-практичний центр.

ЄС – Європейський Союз.

ЖБК – житлово-будівельний кооператив.

ЗВО – заклад вищої освіти.

ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання.

ЗП(ПТ)О – заклад професійної (професійно-технічної) освіти.

МОП – Міжнародна організація праці.

ОСББ – об'єднання співвласників багатоквартирних будинків.

ОТГ – об'єднана територіальна громада.

ПМСД – первинно медико-санітарна допомога.

СОК – сільськогосподарський обслуговуючий кооператив.

ТПП – туристично-інформаційний пункт.

ТЦ – туристично-інформаційний центр.

ФАП – фельдшерсько-акушерський пункт.

SWOT – аналіз сильних, слабких сторін, можливостей і загроз.

SWOT-матриця – взаємозв'язки між сильними, слабкими сторонами, можливостями та загрозами та визначені порівняльні переваги, виклики і ризики.

ВСТУП

Житомирська область, як і інші та Україна в цілому, має проблеми та тенденції в економічному і соціальному розвитку, що матимуть наслідки в наступні періоди.

В умовах сьогодення область перебуває і в перспективі буде знаходитися в умовах глобальної конкуренції, що вимагає формування і реалізації нових механізмів, спрямованих на забезпечення ефективної регіональної економіки, базованої на інноваціях і технологічних ініціативах та одночасно стимулює процеси спеціалізації і локалізації інновацій. Також важливою умовою динамічного розвитку області є прискорення впровадження сучасних інноваційних технологій у інші сфери, створення комфортних умов для життя та розвитку людини.

Це вимагає визначення комплексу не лише тактичних, але й стратегічних дій усіх суб'єктів регіонального розвитку.

З урахуванням того, що термін дії попередньої регіональної стратегії спливає у 2020 році, актуальним і необхідним стало визначення стратегічних напрямів розвитку області на нову перспективу з урахуванням конкурентних переваг, наявного потенціалу, ризиків та внутрішніх, загальноукраїнських і світових викликів.

Тому для розвитку ефективної і конкурентоздатної економіки, території та залучення всіх резервів для розвитку людського капіталу – основного рушія регіонального розвитку, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки регіону розроблено Стратегію розвитку Житомирської області на період до 2027 року (далі – Стратегія).

Стратегія розроблена відповідно до пункту 21 доручення Прем'єр-міністра України від 09 січня 2019 року №49960/1/1-18 за результатами Форуму місцевого самоврядування, який відбувся 05 грудня 2018 року в м. Києві.

Нормативно-правова основа її розроблення:

Закон України «Про засади державної регіональної політики» (далі – Закон);

Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. №932 (далі – Порядок);

Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 р. №79 (далі – Методика).

Відповідно до статті 14 Закону та пункту 3 Порядку Житомирською обласною радою (далі – обласна рада) на двадцять другій сесії VII скликання, що відбулася 07 лютого 2019 року, було прийнято рішення № 1364, яким ініційовано розроблення Стратегії.

Згідно з пунктом 2 цього рішення спільним розпорядженням голови Житомирської облдержадміністрації (далі – облдержадміністрація) та голови обласної ради від 02 квітня 2019 року № 118/32 утворено робочу групу з її розроблення, до складу якої увійшли представники місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, представники бізнесу, науки та громадських організацій. У рамках робочої групи були створені тематичні підгрупи, а саме: «Партнерська влада», «Ініціативне підприємництво», «Інноваційна наука», «Зацікавлена громадянська суспільність» та «Екологічна безпека».

Такий склад робочої групи та створення тематичних підгруп дали можливість через їх роботу у рамках засідань, круглих столів, робочих нарад та зустрічей з широким колом стейкхолдерів забезпечити з ними діалог та врахування інтересів усіх зацікавлених сторін регіонального розвитку, а також підготувати узгоджене бачення майбутнього розвитку регіону.

Також слід зазначити, що представництво жінок у складі робочої групи склало 40% і зросло у порівнянні з аналогічним показником складу робочої групи, що розробляла попередню стратегію, на 5 %. Це свідчить про посилення ролі жінок у визначенні стратегічних пріоритетів розвитку області та прийнятті рішень щодо їх практичної реалізації.

Згідно вищезазначеного спільного розпорядження головним розробником Стратегії визначено департамент агропромислового розвитку та економічної політики облдержадміністрації, який відповідно до затвердженого головою облдержадміністрації Плану заходів з розроблення Стратегії і плану заходів з її реалізації забезпечив тісну інтеграцію з іншими його виконавцями та забезпечив координацію роботи з проведення стратегічного аналізу та підготовки тексту розділів Стратегії.

При її розробленні були застосовані методи і підходи, що використовуються в Європейському Союзі, та враховані рекомендації фахівців реорганізованих Мінрегіону, Мінекономрозвитку, радників з впровадження державної регіональної політики Програми «U-LEAD з Європою», представників окремих проектів та платформ Об'єднаного дослідницького центру (Joint Research Centre, JRC) Європейської комісії.

Стратегія розроблена з дотримання таких принципів: *(зміни від 24.12.2020 № 16)*
інноваційна спрямованість - визначення окремих напрямів та завдань з метою прийняття та впровадження нових технологічних рішень у певних видах економічної діяльності з урахуванням наявного інноваційного потенціалу регіону;

відкритість - забезпечення залучення заінтересованих представників, зокрема суб'єктів підприємництва, науково-дослідних установ, закладів вищої освіти та громадських об'єднань, до процесу розроблення та реалізації регіональної стратегії;

паритетність - створення рівних можливостей для висловлення позицій всіх сторін та забезпечення максимального врахування їх інтересів під час розроблення та реалізації регіональної стратегії;

координація - взаємозв'язок та узгодженість Стратегії з довгостроковими стратегіями, планами і програмами розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;

доповнюваність - забезпечення взаємозв'язку науки, освіти, виробництва, фінансових та людських ресурсів у розвитку інноваційної діяльності;

диверсифікація - можливість створення нових видів економічної діяльності у визначених галузях економіки;

вузька спеціалізація - обмеження переліку видів економічної діяльності, вибір яких обумовлений перспективними можливостями регіону та які провадитимуться на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Стратегічні орієнтири розвитку області визначені з урахуванням завдань Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», які є орієнтирами для досягнення Цілей Сталого Розвитку, затверджених на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році (далі – ЦСР ООН).

Стратегія базується на стратегічному аналізі соціально-економічного розвитку області, в якому описані наявні тенденції, ключові проблеми, сильні і слабкі сторони, можливості і загрози та оцінці переваг, викликів і ризиків, на основі яких визначено можливі сценарії розвитку області, в певній мірі альтернативні.

Стратегія визначає стратегічну доктрину – стратегічне бачення розвитку області, місію та стратегічні, оперативні цілі і завдання у їх рамках, що є орієнтирами для ініціатив і заходів щодо їх досягнення.

Відповідно до Порядку та Методики Стратегія розроблена на засадах смарт-спеціалізації. За результатами кількісного аналізу визначено економічні галузі, що мають найбільший економічний і інноваційний потенціал, за результатами якісного аналізу – галузі, що мають значення у посиленні конкурентоздатності регіональної економіки. З використанням принципу «підприємницького відкриття», а саме проведення консультацій з представниками підприємств, ФОПами цих галузей та науки визначено галузі, що є точками конкурентоздатності регіональної економіки, які можуть трансформуватися в розумну модель економічної спеціалізації – регіональну смарт-спеціалізацію.

Також визначено механізм реалізації, Стратегії, джерела фінансування та систему здійснення моніторингу ходу та ефективності її реалізації.

Розміщення інформації на сайтах обласної ради, облдержадміністрації, у ЗМІ, в соціальних мережах Інтернету забезпечило максимальну відкритість процесу розроблення Стратегії.

В цілому Стратегія – це документ, який визначає довгостроковий вибір пріоритетних сфер і напрямів розвитку Житомирської області на 2021-2027 роки, бажаних орієнтирів майбутнього стану регіону, механізмів і шляхів їх досягнення та є основою для розроблення інших документів стратегічного планування та програмних.

Стратегія сприятиме консолідації регіональної спільноти щодо вжиття спільних дій, спрямованих на забезпечення динамічних змін у розвитку області на основі науково-технологічного потенціалу та концентрації ресурсів на

пріоритетних напрямках, що в цілому забезпечить підвищення конкурентоздатності регіону та кращої якості життя у ньому.

1. Основні тенденції та проблеми соціально-економічного розвитку Житомирської області

1.1. Базові характеристики Житомирської області

1.1.1. Географічне розташування, суміжні території

Житомирська область (далі – область) утворена 22 вересня 1937 року.

Область розташована в центральній частині Східноєвропейської рівнини, в північно-західній частині України і займає площу 29,8 тис. км², що складає 4,9% території України. Протяжність з півночі на південь сягає 230 км, із заходу на схід – 170 км. За розмірами область одна з найбільших на Україні і поступається лише Одеській, Дніпровській, Чернігівській та Харківській областям.

На сході вона межує з Київською, на півдні – з Вінницькою, на заході з Хмельницькою та Рівненською областями, а на півночі з Гомельською областю Республіки Білорусь.

Адміністративним центром області є місто Житомир, яке одночасно є найбільшим містом області (265,2 тис. осіб) та економічним і культурним центром.

Рис. 1.1. Карта Житомирської області

Таблиця 1.1. – Відстань автошляхами від міста Житомира до найбільших міст України

Місто	Відстань, км
Київ	131
Львів	423
Одеса	557
Дніпро	664
Харків	690

Наведена таблиця дозволяє побачити відстань від Житомира до столиці України міста Києва та інших найбільш економічно розвинених.

Через область проходять важливі авто-та залізничні магістралі.

1.1.2. Ландшафтні особливості рельєфу, ґрунти та гідрологія

Ландшафт і ґрунти

Область має вигляд хвилястої рівнини із загальним зниженням на північ і північний схід (від 280 – 220 м до 150 м і менше).

За характером рельєфу область поділяється на південно-західну, підвищену частину, розташовану в межах Придніпровської та Волино-Подільської височин, та північно-східну – низинну, слабо розділену, в межах Поліської низовини. Поверхня області в межах Поліської низовини плеската, мало розчленована, в межах Придніпровської височини, – густо порізана ярами, річковими долинами, які місцями досягають глибини 50-70 метрів.

В місцях високого залягання кристалічних порід розвинуті денудаційні форми рельєфу у вигляді пагорбів, скель із крутими схилами, що простягаються на десятки кілометрів. Це Словечансько-Овруцький, Білокоровицько-Попільнянський, Озерняцький та інші кряжі. Найвища точка Словечансько-Овруцького кряжу, сягає 316 метрів над рівнем моря.

Структура ґрунтового покриву області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно-льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледеніння та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Ґрунти та їх материнські породи Поліської частини області, по умовній широтній межі північніше міста Житомира, сформовані переважно на льодовикових та водно-льодовикових відкладах, за винятком височини Словечансько-Овруцького кряжу. Близьке розташування кристалічних порід до поверхні землі обумовлює розвиток процесів заболочування, які уповільнюють ґрунтоутворення на Поліссі, це призводить до формування в низинах торф'яників, торф'яно-болотних ґрунтів. На підвищених ділянках місцевості та на ділянках з потужним шаром льодовикових наносів відбуваються процеси формування дерново-підзолистих піщаних та супіщаних ґрунтів з кислою реакцією ґрунтового розчину.

Ґрунти східної частини сформовані еолово-делювіальними наносами дніпровського періоду зледеніння, а західної частини алювіальними водно-льодовиковими відкладеннями вздовж річкових долин та еолово-делювіальними процесами післяльодовикового періоду.

Серед усього різноманіття ґрунтового покриву області найбільш родючі ґрунти зосереджені у південній частині: сірі лісові, темно сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені – 119,3 тис. га, чорноземи типові – 205,6 тис. га, лучні та чорноземно-лучні – 35,8 тис. га, дерново-глейові – 21,5 тис. га.

Землі з ґрунтами високої природної родючості представлені наступним складом:

чорноземи не еродовані не солонцюваті суглинкові на лесових породах – 112,5 тис. га;

лучно-чорноземні та чорноземно-лучні незасолені не солонцюваті суглинкові – 79,7 тис. га;

темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах глеюваті – 38,6 тис. га;

підзолисто-дернові суглинкові – 0,1 тис. га;

торфовища глибокі і середньо глибокі осушені – 0,8 тис. га.

Всього площа угідь з ґрунтами високої природної родючості становить близько 232 тис. га, площа сільськогосподарських угідь – 1510,1 тис. га або 50,6% території.

Нинішній стан ґрунтів сільськогосподарських угідь є достатньо проблемним. Ерозія, зменшення вмісту гумусів, засолення, закислення, ущільнення ґрунтів є дуже поширеним явищем на території області.

За еколого-агрохімічним станом ґрунтового покриву сільськогосподарські угіддя області оцінені у 37 балів, а орні землі – у 39 балів. В середньому по Україні оцінка таких земель становить 55 балів, що в 1,3 раза більше, ніж по області. Орні землі в Лісостеповій зоні області мають середню оцінку 51 бал, Поліській – 32 бали. Найбільша бальна оцінка ріллі у Ружинському районі – 58 балів, найменша в Олевському – 22 бали.

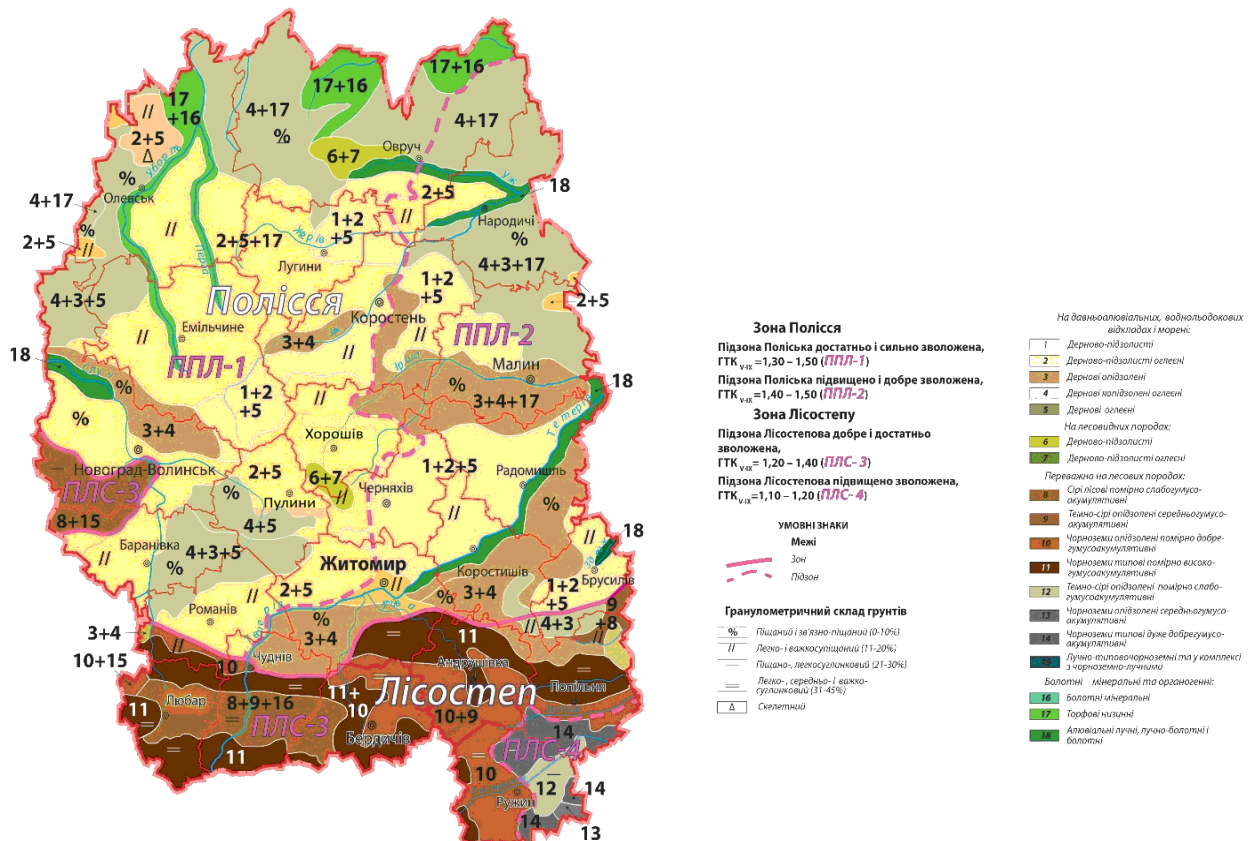

Рис. 1.2. Види та склад ґрунтів області

Таблиця 1.2. Порівняльна характеристика показників ґрунтів області в порівнянні з суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Вміст гумусу*	pH*	Еколого-агрохімічний бал*
Україна	3,16	6,39	49,5
Житомирська	2,01	5,7	39,0
Волинська	1,56	6,1	41,0
Вінницька	2,7	5,5	46,0
Київська	2,98	6,02	48,7
Рівненська	2,27	6,0	39,0
Хмельницька	2,96	6,4	48,0
Чернігівська	2,41	5,46	45,0

Гідрологія

Територія області має розгалужену гідрографічну мережу. Поверхневі водні ресурси формуються в основному із місцевого стоку у річковій мережі переважно на власній території, за рахунок атмосферних опадів, а також транзитного стоку, який надходить із суміжних областей.

Середня величина річкового стоку складає 3 300 млн м³, з них на території області формується 2 800 млн м³.

В області нараховується 2 822 річки загальною протяжністю 13,7 тис. км, із них 329 – довжиною більше 10 км, протяжністю 6 692 км і 2 493 – довжиною менше 10 км, протяжністю 7 062 км.

В структурі гідрографічної сітки великих річок немає, середніх річок 8: Тетерів, Случ, Ірша, Уборть, Ствига, Словечна, Уж та Ірпінь.

Водність рік області досить нерівномірна по сезонах року та кліматичних зонах. Так водність рік в північних районах в 1,5-2 рази вище ніж у південних, до 70% стоку річок припадає на весняну повінь або літні паводки і лише до 30% – на решту періоду року.

Водозабезпеченість в області в розрахунку на 1 особу становить 2,6 тис.м³, в маловодний рік – 0,9 тис. м³.

В літню межень значна частина рік в південних районах області пересихає, що робить неможливим забір води без будівництва підпірних споруд, ставків та водосховищ.

В області нараховується 54 водосховища, загальною площею 7,6 тис. га та сумарним об'ємом 174,671 млн м³.

Річки Роставиця і її притоки, Ірпінь, Унава, Гуйва, Гнилоп'ять, Тетерів (вище м. Житомира) та р. Ірша мають значну зарегульованість стоку, тому на них вже не доцільно будувати нові водойми. Разом з тим, відсутні водосховища достатньої ємності на річках Случ, Уборть, Словечна, Норинь, Уж та Тетерів (нижче м. Житомира).

В області наявні 1 943 водних об'єкти сумарним об'ємом 151,237 млн м³ та площею дзеркала 11,975 тис га.

Більшість ставків на Житомирщині побудовані на малих річках та струмках, внаслідок чого їх водний стік зарегульований на 30-60%.

Загальна кількість озер в області – 10, площа дзеркала яких становить 323,8 га.

Таблиця 1.3. Порівняльна характеристика водних об'єктів області в порівнянні з суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Усього водних об'єктів, шт.	Загально-державного значення	З них передано в оренду, зокрема:	Водосховищ (крім водосховищ комплексного призначення)	Ставки в, шт.	Озер, шт.
Житомирська	1996	1996	545	11	534	-
Волинська	1386	1386	608	-	572	36
Вінницька	5736	5736	1654	18	1527	-
Київська	3175	3175	763	23	740	-
Рівненська	1850	1850	932	4	927	1
Хмельницька	2874	2874	1275	19	1256	-
Чернігівська	3158	3158	91	10	81	-
Україна	63119	-	-	1160	28000	20000

Щороку із природних водних об'єктів області забирається більше 110,0 млн. м. куб. води.

Джерелом водопостачання населення та галузей економіки є поверхневі води – 81% та підземні води – 19%.

Підземні прісні води в області для питного та виробничо-технічного постачання розвідано на 36 ділянках, на 9 – лікувальні мінеральні води.

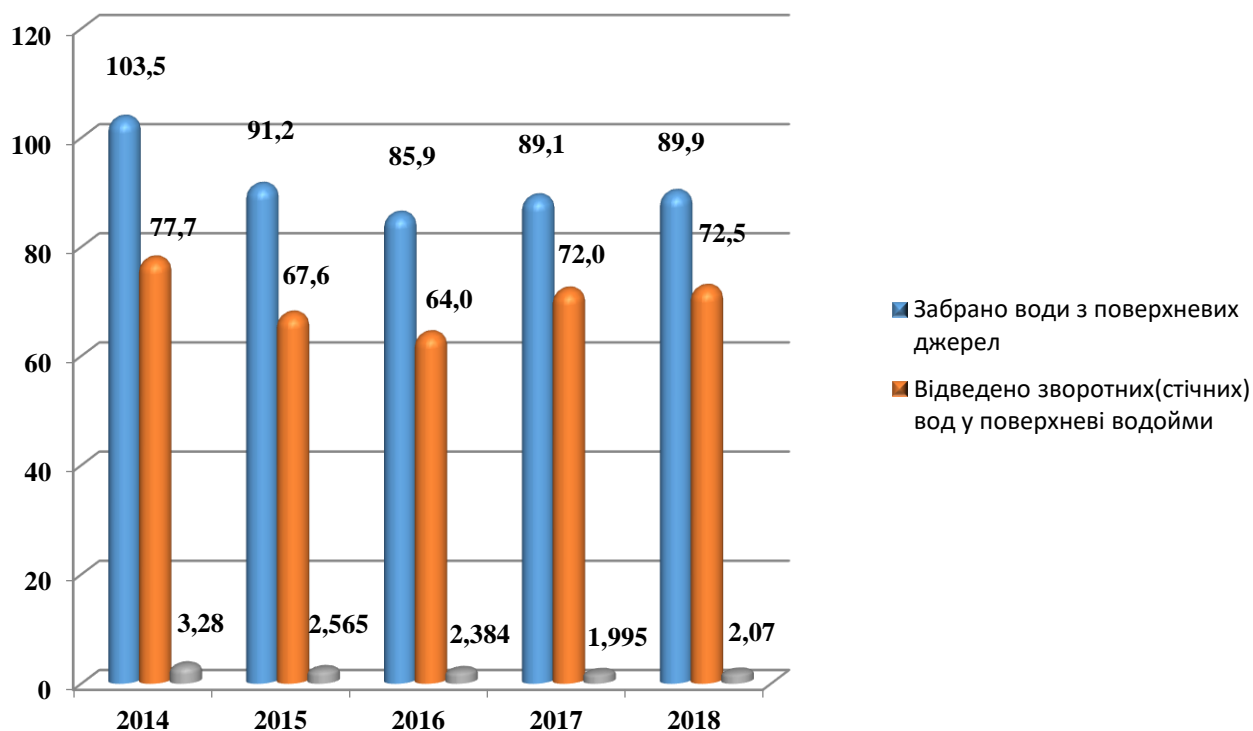

Рис. 1.3. Динаміка забору води з поверхневих джерел, відведення зворотних (стічних) вод у поверхневі водойми, у тому числі забруднених протягом 2014-2018 років, млн куб. м.

В галузевій структурі водокористування із поверхневих джерел на промисловість області приходить 7% забраної води, комунальне господарство – 41%, сільське і рибне господарство – 52%.

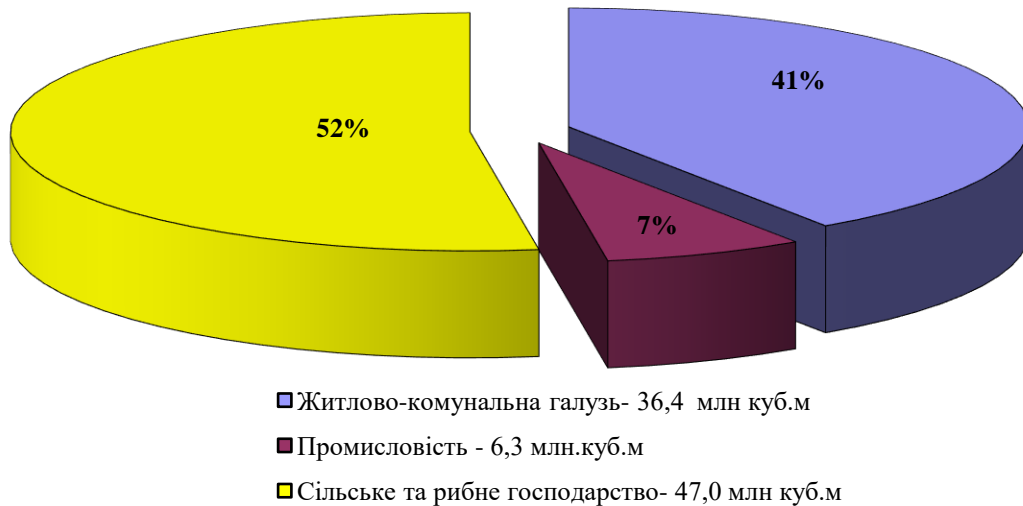

Рис. 1.4. Використання поверхневих вод галузями економіки у 2018 році, млн куб. м.

У 2018 році скиди стічних вод у поверхневі водні об'єкти області надходили із 129 точкових джерел, із них 53 проходили очистку на очисних спорудах каналізації. Загалом відведено 72,5 млн. куб. м стічних вод, із них 33,45 млн. куб. м після очистки на очисних спорудах.

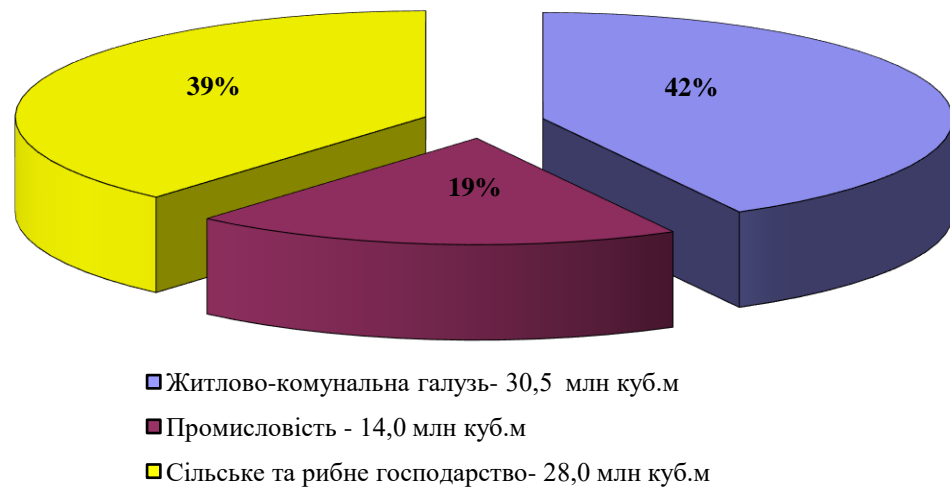

Рис. 1.5. Скиди зворотних (стічних) вод у поверхневі водні об'єкти економіки у 2018 році, млн куб. м.

Скид забруднених стічних вод у поверхневі водні об'єкти у 2018 році здійснили 17 підприємств (у 2017 році – 24 підприємства) в обсязі 2,066 млн куб. м.

Основними забруднювачами поверхневих вод є підприємства житлово-комунальної галузі (16 підприємств).

Таблиця 1.4. Порівняльна характеристика динаміки водокористування в порівнянні з суміжними регіонами та регіонами одного типу, протягом 2014-2018 років, млн м³

Область	Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	Забрано води з природних джерел, усього	11505	9699	9907	9224	Інформація відсутня
	Використано свіжої води, усього	8710	7125	7169	6853	
	Скинуто зворотніх вод, усього	6587	5581	5612	4921	
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	-	-	-	4715	
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³					
Житомирська	Забрано води з природних джерел, усього	207,8	111,7	104,6	110,2	111,1
	Використано свіжої води, усього	157,6	66,41	63,06	67,24	69,77
	Скинуто зворотніх вод, усього	161,6	69,76	66,36	74,41	75,02
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	159,3	67,56	63,99	72,01	72,53
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	125,5	53,2	50,4	56,74	57,15
Волинська	Забрано води з природних джерел, усього	87,44	72,46	67,07	71,18	69,24
	Використано свіжої води, усього	66,39	53,23	51,54	57,71	54,49
	Скинуто зворотніх вод, усього	55,95	44,32	41,74	42,62	39,53
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	43,57	33,11	30,19	29,82	28,40
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	42,3	31,8	32	29	Інформація відсутня
Вінницька	Забрано води з природних джерел, усього	124,8	119,7	111,5	117,8	118,0
	Використано свіжої води, усього	109,5	101,2	92,28	98,08	96,01
	Скинуто зворотніх вод, усього	76,13	70,19	65,18	-	Інформація відсутня
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	70,15	63,84	60,4	62,54	65,5
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	40,40	39,85	38,01	39,3	41,98
Київська	Забрано води з природних джерел, усього	911,5	722,4	680,3	323,6	Інформація відсутня
	Використано свіжої води, усього	807,8	706,2	663,9	307,3	
	Скинуто зворотніх вод, усього	724	679,7	625,3	284,7	
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	712,2	666,7	623,9	270,8	

	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	411,9	384,9	359,7	0,00015	Інформація відсутня
Рівненська	Забрано води з природних джерел, усього	206,80	123,4	116,2	126,3	119,7
	Використано свіжої води, усього	170,8	101,7	89,21	126,3	91,09
	Скинуто зворотніх вод, усього	111,9	59,73	53,55	57,52	53,12
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	111,5	59,36	53,25	57,22	52,76
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	96,02	51,09	45,80	49,30	Інформація відсутня
Хмельницька	Забрано води з природних джерел, усього	109,7	101,7	104,2	106,2	Інформація відсутня
	Використано свіжої води, усього	69,89	67,08	76,55	78,26	
	Скинуто зворотніх вод, усього	32,29	42,62	37,74	51,18	
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	28,75	39,95	35,05	35,17	
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	22,1	30,9	27,27	27,6	
Чернігівська	Забрано води з природних джерел, усього	156,2	119,1	121,6	105,1	128,5
	Використано свіжої води, усього	142,4	105,9	109,1	92,98	117,0
	Скинуто зворотніх вод, усього	109,1	85,19	93,91	78,85	103,4
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти, усього	100,7	79,99	86,83	71,60	95,52
	Скинуто зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, м ³	94,8	74,2	83,45	69,70	Інформація відсутня

1.1.3. Природно-ресурсний потенціал, кліматичні умови

Мінеральні ресурси

Своєрідний мінерально-сировинний потенціал області представлений родовищами і об'єктами обліку (враховуючи комплексність), які нараховують понад 26 видів корисних копалин. У надрах області виявлено поклади розсипного ільменіту, комплексних апатит-ільменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів, бурого вугілля, торфу, пірофіліту.

На території області суб'єктам господарювання надано 166 спеціальних дозволів на користування надрами з метою розробки родовищ корисних копалин та 19 на геологічне вивчення перспективних ділянок.

Запаси титану на Житомирщині складають понад 85% усіх розвіданих запасів титанових руд України.

До перспективних об'єктів належить Пержанське рудне поле, розміщене в центральній частині Суцано-Пержанської рудної зони (Олевський район). Рідкіснометалеве зруденіння комплексне, разом з берилієм зустрічаються тантал, ніобій, цирконій, рідкісні землі, олово, молібден, літій, цинк, срібло, фтор.

В межах рудного поля відкрито унікальне Пержанське родовище берилію - найбільше у світі по якості та масштабам руд; Ястребецьке родовище фтор-рідкісноземельно-цирконових руд, Юрівське апатит-ільменітове та Сущанське дистенове родовища, Центральний рудопрояв ітрофлюориту, колумбіт-циркон-каситеритові розсипи та інші. При цьому підраховані запаси промислових категорій та прогнозні ресурси корисних копалин можуть бути суттєво збільшені при подальшому вивченні території та окремих об'єктів. Наведені родовища та перспективні рудопрояви розміщені в безпосередній близькості одне від одного, а враховуючи подібність технологічних властивостей руд, можуть відпрацьовуватись єдиним гірничо-збагачувальним підприємством.

Також наявні перспективні в області рудопрояви молібдену можливо із супутнім (сріблом, оловом та вісмутом): Вербинського, Устинівського та Високого родовищ.

Житомирщина володіє унікальним Волинським родовищем п'єзокварцу, запаси якого також вміщують супутню сировину – різноманітне напівдорогоцінне каміння: моріон, берил, топаз, гірський криштал, аметист, опал, халцедон, агат.

Родовища і рудопрояви бурштину області мало вивчені, хоча викликають інтерес, як перспективні. Однією з перспективних бурштиноносних зон в області є Барашівська зона.

Унікальною особливістю геологічної будови надр Житомирщини є потужні масиви міцних кристалічних порід, які займають значні території.

Група нерудних корисних копалин представлена кварцитами унікальних Овруцького та Товкачівського родовищ, розвіданих в Овруцькому районі, на яких сконцентровано майже 84% усіх запасів цієї сировини в Україні. Видобування кварциту на родовищах щороку складає майже 80% від загальнодержавного обсягу і повністю задовольняє потреби вітчизняних металургійних заводів.

Особливе місце в мінерально-сировинному потенціалі області займають поклади декоративно-облицювального каменю, з унікальною кольоровою гамою, по яким регіон займає лідируючі позиції не тільки в державі, але й у Європі.

Розвідані різновиди облицювального каменю складають 60% запасів від загальноукраїнських, а лабрадоритів і габро становлять майже 90% об'ємів цих корисних копалин в Україні.

У межах території області на сьогоднішній день налічується 128 родовищ облицювального каменю (граніти, лабрадорити, габро, перекристалізовані вапняки) з широкою гамою декоративних властивостей.

На Житомирщині надрокористувачам надано право на експлуатацію 92 родовищ природного (блочного) каменю з широкою гамою кольорових та декоративних властивостей, з загальними запасами понад 140 млн м³. До розробки вже залучено понад 70 родовищ, які зосереджені у Хорошівському, Коростишівському, Черняхівському, Малинському, Коростенському, Житомирському районах.

Область володіє добре розвиненою сировинною базою каменю будівельного для виробництва щебеню та каменю бутового. На території зосереджена п'ята частина розвіданих запасів бутощебеневої сировини України, яка користується найбільшим попитом у будівництві, оскільки є високоміцною і позбавлена домішок рудних мінералів. Держбалансом корисних копалин України враховано 161 родовище будівельного каменю, у тому числі 73 об'єкти обліку, в яких камінь будівельний не є основною корисною копалиною.

Державною службою геології та надр України погоджено розробку 38 родовищ цієї сировини. Видобуток та переробка сировини на повну проєкту потужність щебзаводів здійснюється на 26 родовищах.

Гірничорудні корисні копалини представлені польвошпатною сировиною, каоліном, сланцями пірофілітовими.

Сировина польвошпатна – важлива складова для фарфоро-фаянсової промисловості, налічує два родовища: Грузливецьке родовище пегматиту та родовище «Гірне», які практично відпрацьовані. З метою забезпечення потреб ринку сировиною, розпочато детальні пошуки нових ділянок в межах перспективних площ. На сьогодні ДП «ШПАТ» підготовлено та буде введено в експлуатацію ділянку «Вільха», розвідану поряд з відпрацьованим родовищем «Гірне». На Грузливецькій площі пошуки продовжуються.

Родовища первинних каолінів на території області за обсягами становлять понад 12,5 % від загальних запасів в Україні. На території Житомирщини знаходяться одні із найвідоміших в державі каолінові родовища.

На теперішній час право на розробку надано по 5 родовищам лужних каолінів: Дубрівське, Дібрівське, Немильнянське, Йосипівське, Велико-Гадоминецьке.

За рахунок накопичення продуктів фізичного та хімічного руйнування кристалічних порід в області сформовано значні запаси будівельних пісків, керамічних та цегельно-черепичних глин.

Пісками будівельними область забезпечена повністю. Водночас на сьогодні гірничим підприємствам в області видано лише 11 ліцензій з метою промислової розробки родовищ піску із запасами 80 млн м³, ще 2 підприємства отримали ліцензії з метою геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промисловою розробкою ділянок (родовищ) піску.

На території області знаходиться 77 родовищ цегельно-черепичної сировини з загальними запасами 76,5 млн м³. Право на розробку глин та суглинків надано на 3 родовища в Попільнянському та Ружинському районах.

За наявністю родовищ торфу в області існують значні перспективи нарощування добування торфу як паливно-енергетичного призначення так і для виготовлення добрив на його основі для потреб сільськогосподарських господарств. Розвідано 187 родовищ торфу, в межах промислової глибини, площею 30491 га, і загальними геологічними запасами торфу 80226 тис. т., з яких фактично розробляється тільки 2 родовища в Олевському районі: «Озерянське» та «Чистина».

Лісові ресурси

Ліси є домінуючим природним типом рослинності області, лісистість області становить 34,1%. Лісистість адміністративних районів Житомирщини широко варіює, змінюючись від 69,8% в Олевському до 6,2 % у Брусилівському районі.

В області переважають соснові ліси, які займають 59,1% вкритої лісом площі. Дубові ліси займають 19,1 %, березові – 14,7 %, вільхові – 4,7 %, осикові – 0,9 %, інші – 1,5 % площі.

Загальний запас стовбурової деревини становить понад 200 млн м³.

Площа земель лісогосподарського призначення становить 1096,19 тис. га, у тому числі:

державних лісогосподарських підприємств Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства – 796,4 тис. га;

комунальних лісогосподарських підприємств – 299,79 тис. га.

Таблиця 1.5. Порівняльна характеристика динаміки лісовідновлення з суміжними регіонами та регіонами одного типу, протягом 2014-2018 років, га

Область	2013	2014	2015	2016	2017
Житомирська	7840,6	8343,6	8343,3	10528	11868
Волинська	3302	4463	5055	5233,4	6212,9
Вінницька	2258,2	2155,4	2016,8	-	2366
Київська	3110,9	4276,1	4296,3	3469,7	4861
Рівненська	5825,7	6931,6	6742,2	7153,4	8047,2
Хмельницька	1096	1251	1223	1441,8	1431,1
Чернігівська	2708,4	3631,41	4695,2	4467,5	4043,2

Таблиця 1.6. Порівняльна характеристика динаміки лісового фонду з суміжними регіонами та регіонами одного типу, протягом 2013-2017 років, га

Область	Назва показника	2013	2014	2015	2016	2017
Житомирська	Площа лісового фонду, га	1094210	1096390	1095990	1055990	1096190
	Вкриті лісовою рослинністю, га	983100	967010	967015	967015	957010
Волинська	Площа лісового фонду, га	697700	708944	697700	624523,9	653688
	Вкриті лісовою рослинністю, га	646400	622822	646500	557500	585200
Вінницька	Площа лісового фонду, га	366400	366400	366400	366400	366400
	Вкриті лісовою рослинністю, га	346400	346400	346400	228900	228900
Київська	Площа лісового фонду, га	648800	648700	418113	408300	387725
	Вкриті лісовою рослинністю, га	592700	592800	361986	354700	280178
Рівненська	Площа лісового фонду, га	861400	853480	853480	857372	811106

	Вкриті лісовою рослинністю, га	813900	719990	719990	745342	698316
Хмельницька	Площа лісового фонду, га	287600	281600	193600	192700	193583
	Вкриті лісовою рослинністю, га	268900	265600	173700	173700	173319
Чернігівська	Площа лісового фонду, га	738800	738100	739100	741220	633056,6
	Вкриті лісовою рослинністю, га	596900	659900	659900	575785	569234

На території області знаходиться 228 об'єктів природно-заповідного фонду загальною прощею 137074,6348 га, з них 20 об'єктів загальнодержавного (57940,04 га) та 208 місцевого (79134,5948 га) значення. Відсоток заповідності складає 4,6%.

Складові природно-заповідного фонду області:

2 – природні заповідники загальнодержавного значення (50976,84 га);

10 – заказників загальнодержавного значення (6757,0 га), 152 – місцевого значення (78797,33 га);

2 – пам'ятки природи загальнодержавного значення (51,0 га), 35 – місцевого значення (93,69 га);

1 – ботанічний сад загальнодержавного значення (35,4 га);

3 – дендрологічні парки місцевого значення (14,9 га);

5 – парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення (119,8 га), 18 – місцевого значення (228,67 га);

Більшу частину природно-заповідного фонду області складають території та об'єкти, що розміщені на землях лісгосподарських підприємств Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства – 151 природоохоронний об'єкт (68,3% від загальної кількості).

Таблиця 1.7. Порівняльна характеристика динаміки структури природно-заповідного фонду з суміжними регіонами та регіонами одного типу, протягом 2014-2018 років, млн м³

Область	Назва показника	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	Кількість, шт.		8154	8184		
	Площа, га		3992521,3	3803131,843		
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць		6,15	6,3		

Житомирська	Кількість, шт.	221	221	221	222	228
	Площа, га	136581,96	136581,96	136581,96	136751,6348	137074,6348
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	4,5	4,5	4,5	4,5	4,6
Волинська	Кількість, шт.	370	384	388	388	390
	Площа, га	197895,39	219637,88	234894,67	239014,54	219819,98
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	9,56	10,9	11,7	11,9	10,9
Вінницька	Кількість, шт.	406	408	408	406	420
	Площа, га	59203,5	59393,7	59393,7	59203,5	59797,1
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	2,23	2,24	2,24	2,24	2,25
Київська	Кількість, шт.	194	194	194	207	214
	Площа, га	112136,4147	111648,4147	114437,0147	290234,9347	290726,87
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	4,01	3,99	4,06	10,3	10,33
Рівненська	Кількість, шт.	310	310	310	311	310
	Площа, га	181530,22	181530,22	181530,22	181542,11	181535,51
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	9,05	9,05	9,05	9,05	9,05
Хмельницька	Кількість, шт.	522	522	522	522	522
	Площа, га	312649,0	312649,0	312649,0	313052,07	313052,07
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	15,17	15,17	15,17	15,20	15,20

Чернігівська	Кількість, шт.	656	663	662	663	665
	Площа, га	244662,63	245854,24	249292,73	249298,23	249799,42
	% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	7,6	7,7	7,8	7,81	7,83

Кліматичні умови

Клімат області помірно-континентальний.

Середня річна температура в області становить від 6 до 7°. Середня багаторічна температура найхолоднішого місяця (січня) становить мінус 6°, найтеплішого (липня) від 17 до 19°. Найбільші морози бувають у січні та лютому і досягають мінус 30°. Безморозний період 150-170 днів, період з середньодобовими температурами вище 0° становить 240-260 днів. Вегетаційний період (дні з середньою температурою повітря вище 5°) продовжується від другої декади квітня до третьої декади жовтня.

Протягом року випадає 550-600 мм опадів, максимум яких припадає на літні місяці.

Сніговий покрив на більшості території області рівномірний (10 – 30 см) і триває 95 – 110 днів, але нестійкий через часті відлиги. В цілому він достатній для захисту озимини від вимерзання і накопичення ґрунтової вологи.

Характерними є стійкі відлиги, коли температура повітря підвищується до 10°, а сніговий покрив зовсім зникає.

Початок весняного сезону, який характеризується переходом середньої добової температури через 0° у бік зростання, відбувається в середині березня.

Літо починається з кінця травня і закінчується на початку вересня. У середньому літній період достатньо теплий і вологий: середні місячні температури всіх літніх місяців перевищують 18°, за цей період випадає 200-250 мм опадів, тобто 40 % їх річної норми.

Вересень в основному сухий і сонячний, але пізніше збільшується хмарність, частіше починають випадати дощі, які мають важливе значення для передзимового зволоження ґрунту і нагромадження в ньому вологи.

На кінець осені посилюється циклонічна діяльність, що характеризується тривалими дощами. Наприкінці листопада по всій області може утворитися сніговий покрив, хоча снігопади зрідка можливі протягом всієї осені.

1.1.4. Адміністративно-територіальний поділ, формування об'єднаних територіальних громад, система розселення

Адміністративно-територіальний поділ та формування об'єднаних територіальних громад

До складу області входить 23 райони, 12 міст, у тому числі 5 – обласного значення (Житомир, Бердичів, Коростень, Малин, Новоград-Волинський), 43 селища міського типу та 1613 сільських населених пунктів.

Адміністративно - територіальний поділ області характеризується досить невеликими, за чисельністю населення, сільськими районами і великими за територією та числом сіл у складі сільської ради.

Низька щільність населення районів створює додаткові проблеми регіонального розвитку, пов'язані з обмеженістю трудових ресурсів на цих територіях, що стримує розвиток галузей економіки та соціальної сфери в межах районів та по області в цілому.

Рис. 1.6. Адміністративно-територіальний поділ

Характеристика районів Житомирщини свідчить про суттєві відмінності за площею, чисельністю наявного населення та відповідно щільністю населення.

Таблиця 1.8. Основні характеристики адміністративно-територіального устрою області, станом на 01.01.2019

Найменування району	Населення, тис. осіб	Територія, кв. км	Щільність населення, осіб/ кв. км
Андрушівський	32,6	956	34,1
Баранівський	39,1	1000	39,1
Бердичівський	28,0	865	32,4
Брусилівський	14,8	626	23,6
Смільчинський	32,2	2112	15,2
Житомирський	72,0	1441	50,0
Коростенський	25,7	1735	14,8
Коростишівський	39,9	974	41,0
Лугинський	16,0	994	16,1
Любарський	26,4	757	34,9
Малинський	18,4	1467	12,5
Народицький	9,5	1284	7,4
Новоград-Волинський	44,4	2098	21,2
Овруцький	54,8	3225	17,0
Олевський	41,1	2248	18,3

Найменування району	Населення, тис. осіб	Територія, кв. км	Щільність населення, осіб/ кв. км
Попільнянський	30,6	1037	29,5
Пулинський	22,6	853	26,5
Радомишльський	36,6	1297	28,2
Романівський	27,7	928	29,8
Ружинський	26,1	1002	26,0
Хорошівський	34,3	870	39,4
Черняхівський	27,9	850	32,8
Чуднівський	33,8	1037	32,6
м. Житомир	265,2	61	4347,5
м. Бердичів	75,4	35	2094,4
м. Коростень	63,3	30	1861,8
м. Малин	26,1	18	1450,0
м. Новоград-Волинський	56,1	27	2077,8
Усього по області	1220,2	29827	40,9

Райони області за площею можна умовно поділити на 2 групи:
до 1000 кв. км. – 10 районів, площа яких варіює від 974 кв. км. у Коростишівському районі до 626 кв. км. у Брусилівському районі;
понад 1000 кв. км. – 13 районів, площа яких варіює від 1000 кв. км. у Баранівському районі до 3221 кв. км. у Овруцькому районі.

Таблиця 1.9. Відомості про райони (у т.ч. міста) (територія, число рад і населених пунктів), за станом на 01.10.2019

Найменування району	Територія, кв. км	Число рад			Число населених пунктів		
		міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	сільських
Андрушівський	956	1	1	21	1	1	39
Баранівський	1000	1	3	1	1	5	57
Бердичівський + (м. Бердичів)	865+(35)	1	1	10	1	1	61
Брусилівський	626	0	1	1	0	1	36
Ємільчинський	2112	0	2	10	0	2	117
Житомирський + (м. Житомир)	1441+(61)	1	1	20	1	3	95
Коростенський + (м. Коростень)	1735+(30)	1	0	26	1	0	108
Коростишівський	974	1	0	2	1	0	57
Лугинський	994	0	1	4	0	2	47
Любарський	757	0	1	5	0	1	47
Малинський + (м. Малин)	1467+(18)	1	2	22	1	2	101
Народицький	1284	0	1	0	0	1	64
Новоград-Волинський + (м.Новоград-Волинський)	2098+(27)	1	1	17	1	1	109
Овруцький	3225	1	1	7	1	1	135
Олевський	2248	1	0	2	1	5	54

Найменування району	Територія, кв. км	Число рад			Число населених пунктів		
		міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	сільських
Попільнянський	1037	0	2	6	0	2	46
Пулинський	853	0	1	4	0	1	66
Радомишльський	1297	1	2	6	1	2	80
Романівський	928	0	2	1	0	3	60
Ружинський	1002	0	1	23	0	1	49
Хорошівський	870	0	3	2	0	3	77
Черняхівський	850	0	2	17	0	2	52
Чуднівський	1037	1	3	7	1	3	56
Усього по області	29827	12	32	194	12	43	1613

Таблиця 1.10. Відомості про ОТГ (у т.ч. міські) і населені пункти, за станом на 01.10.2019

Найменування району	Число ОТГ	Число рад			Число населених пунктів		
		міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	Сільських
Андрушівський	1	0	1	0	0	1	6
Баранівський	3	1	1	1	1	3	53
Бердичівський + (м. Бердичів)	4	0	1	3	0	1	45
Брусилівський	1	0	1	0	0	1	32
Ємільчинський	2	0	1	1	0	1	84
Житомирський + (м. Житомир)	5	1	0	4	1	0	48
Коростенський + (м. Коростень)	2	0	0	2	0	0	46
Коростишівський	3	1	0	2	1	0	57
Лугинський	1	0	1	0	0	2	36
Любарський	1	0	1	0	0	1	47
Малинський + (м. Малин)	1	0	1	0	0	1	13
Народицький	1	0	1	0	0	1	64
Новоград-Волинський + (м. Новоград-Волинський)	6	1	1	4	1	1	80
Овруцький	2	1	0	1	1	0	103
Олевський	2	1	0	1	1	5	51
Попільнянський	4	0	2	2	0	2	40
Пулинський	4	0	1	3	0	1	64
Радомишльський	3	1	0	2	1	0	71
Романівський	2	0	2	0	0	3	56
Ружинський	1	0	0	1	0	0	13
Хорошівський	3	0	3	0	0	3	77
Черняхівський	2	0	0	2	0	0	17
Чуднівський	3	1	0	2	1	0	43
Усього по області	57	8	18	31	8	27	1146

Таблиця 1.11. Відомості про число ОТГ, рад і населених пунктів на територіях суміжних районів, станом на 01.10.2019

Найменування району	Число ОТГ	Число рад			Число населених пунктів		
		міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	сільських населених пунктів
Глибочицька сільська об'єднана територіальна громада							
Житомирський район	1	0	0	1	0	0	4
Коростишівський район		0	0	0	0	0	6
Оліївська сільська об'єднана територіальна громада							
Житомирський район	1	0	0	1	0	0	7
Черняхівський район		0	0	0	0	0	2
Станишівська сільська об'єднана територіальна громада							
Житомирський район	1	0	0	1	0	0	16
Андрушівський район		0	0	0	0	0	1
Іршанська селищна територіальна громада							
Коростенський район	1	0	1	0	0	1	4
Хорошівський район		0	0	0	0	0	3

Таблиця 1.12. Динаміка формування в області ОТГ (наростаючим підсумком).

Назва показника	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Перше півріччя 2019 року
Кількість ОТГ, одиниць	9	32	45	54	57
Населення ОТГ, осіб	52'374	294'751	469'934	845'712	849'781
Площа ОТГ, км ²	2'658,92	11'382,81	17'898,12	19'675,14	20'173,84

Таблиця 1.13. Відомості про площу та населення які об'єднались в ОТГ в розрізі районів та міст обласного значення, станом на 01.01.2019

Назва району (міста обласного значення)	Площа ОТГ до загальної площі району (міста обласного значення), %	Населення ОТГ до загального населення району (міста обласного значення), %
Андрушівський район	16,5	17,5
Баранівський район	91,4	88,2
Бердичівський район та м. Бердичів	74,5	21,8
Брусилівський район	89,5	93,8
Ємільчинський район	68,2	77,2
Житомирський район та м. Житомир	53,0	90,4
Коростенський район та м. Коростень	34,4	14,0
Коростишівський район	100,0	100,0
Лугинський район	66,2	81,4
Любарський район	76,7	72,5
Малинський район та м. Малин	14,9	11,1
Народицький район	100,0	100,0
Новоград-Волинський район та м. Новоград-Волинський	75,6	83,6

Овруцький район	62,2	80,4
Олевський район	94,3	98,0
Попільнянський район	79,3	97,0
Пулинський район	99,8	96,7
Радомишльський район	83,3	86,4
Романівський район	90,7	96,4
Ружинський район	27,0	21,6
Хорошівський район	94,5	97,3
Черняхівський район	31,5	11,2
Чуднівський район	67,2	67,3
Усього по області	67,62	69,6

Таблиця 1.14. Показники формування ОТГ в області, суміжних областях та областях одного типу (станом на 10.09.2019)

Область	Кількість населення спроможних громад (ОТГ, МОЗ), %	Площа спроможних громад (ОТГ, МОЗ), %	Кількість територіальні громади області, що не об'єдналися та не приєдналися, %	Кількість районів в області, де не розпочато процес добровільного об'єднання (приєднання) територіальних громад, %	Кількість ОТГ з кількістю жителів менше 5 тис. осіб, %	Кількість міст обласного значення (МОЗ), до яких приєдналися інші територіальні громади, %	Місце області за показниками в загальнодержавному рейтингу
Житомирська	82,5	67,7	31,5	0,0	35,1	40,0	1
Хмельницька	80,3	60,7	39,3	10,0	26,5	33,3	5
Чернігівська	84,4	63,8	35,1	0,0	40,8	50,0	2
Волинська	73,0	56,8	43,2	0,0	33,3	0,0	6
Рівненська	54,8	39,3	59,5	12,5	29,5	50,0	13
Київська	56,9	20,0	76,9	36,0	22,2	33,3	21
Вінницька	52,6	17,5	79,2	22,2	42,9	33,3	22

Система розселення

На 01.01.2019 в області, чисельність наявного населення становила 1220193 особи, з них 721390 осіб, мешкали у містах і селищах міського типу та 498803 особи – у сільській місцевості.

Рівень урбанізації станом на 01.01.2019 склав – 59,1%, однак він на протязі останніх 5-ти років суттєво не змінився (станом на 01.01.2014 – 58,6%)

Протягом 2018 року кількість населення області зменшилась на 11046 осіб.

Середня щільність населення станом на 01.01.2019 складає 40,9 осіб на км².

Порівняння щільності населення з іншими регіонами України не можливе у зв'язку з відсутністю розрахунків по даному показнику на офіційному сайті Держстату.

Рис.1. 7. Щільність населення області, (осіб на 1 км²)

Розселення населення області своєрідне у тій чи іншій частині територій. Райони та міста обласного значення області з більш сприятливим соціально-економічним середовищем, розвинутою промисловістю відрізняються вищим рівнем щільності населення.

Суттєвий вплив на щільність населення мають також і природні фактори. Так, найменша густина населення характерна для північних районів області, де найвищий коефіцієнт лісистості території, а саме: Олевський, Овруцький, Народицький, Лугинський та Смільчинський райони.

Населення області концентрується у містах, як наслідок значна частина районів має відносно низький рівень урбанізації (районні центри є невеликими містами чи селищами міського типу).

Для прикладу, у місті Житомирі сконцентровано 21,7% усього наявного населення області, а в усіх містах обласного значення, включаючи обласний центр, цей показник сягає 40,0% або 486143 особи.

Рівень урбанізації станом на 01.01.2014 склав 58,6%, на 01.01.2015 – 58,7%, на 01.01.2016 – 58,8%, на 01.01.2017 – 58,9%, на 01.01.2018 – 59,0% та на 01.01.2019 – 59,1%.

Це в свою чергу призвело до зменшення питомої ваги сільського наявного населення у загальній чисельності населення області, а саме: станом на 01.01.2014 її частка складала 41,4%, на 01.01.2015 – 41,3%, на 01.01.2016 – 41,2%, на 01.01.2017 – 41,1%, на 01.01.2018 – 41,0% та на 01.01.2019 – 40,9%.

Основною причиною такої тенденції є міграційні переміщення сільських жителів до міст, які обумовлені значною різницею у матеріальному становищі та загальних стандартах життя.

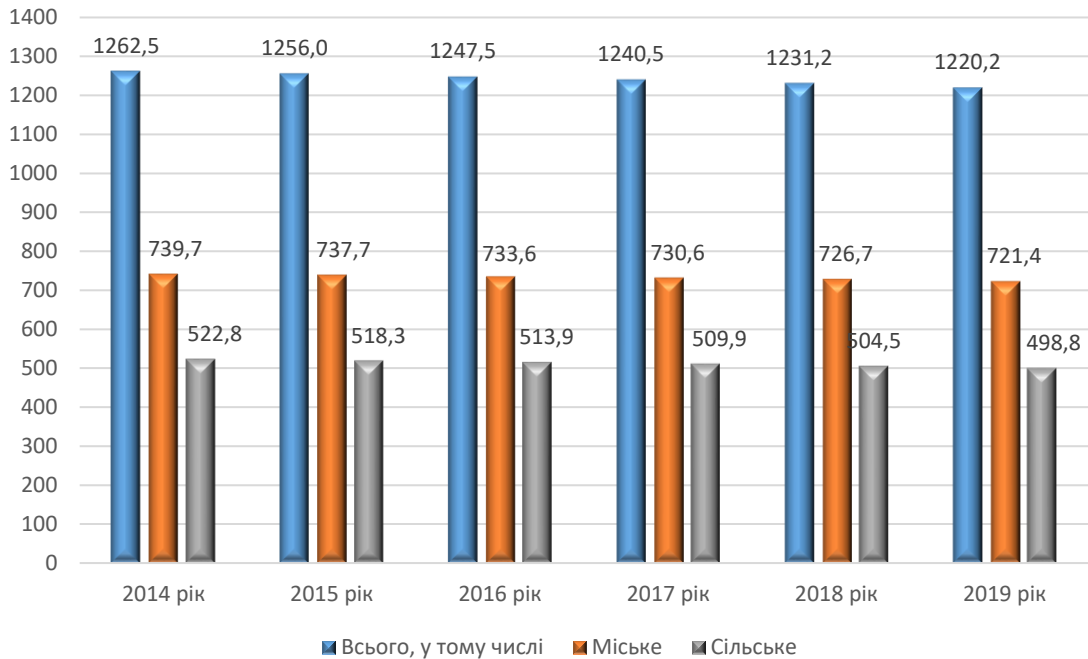

Рис. 1.8. Динаміка чисельності наявного населення, у тому числі міського та сільського, на 1 січня, тис. осіб

1.1.5. Рівень людського розвитку

За результатами проведеного Держстатом розрахунку інтегрального регіонального індексу людського розвитку за 2017 рік область посіла 20 місце серед інших регіонів України, зі значенням 3,5472. Слід відмітити, позитивну динаміку розвитку області, оскільки протягом 2011-2012 років область посідала 25 місце зі значеннями відповідно 3,3373 та 3,5397. Далі тенденція місць області протягом наступних років відображена у наступному рисунку.

Рис. 1.9. Місця області серед інших областей за рівнем Індексу регіонального людського розвитку протягом 2013-2017 років

Характерно, що по багатьох показниках індексу регіонального розвитку відмічається позитивна динаміка, по окремих областях на лідерських позиціях.

Далі проаналізовані зважені калібровані стандартизовані значення показників, які свідчать про певні досягнення.

По блоку «Відтворення населення» область демонструвала протягом 2013-2017 років позитивну динаміку, зокрема якщо у 2013 році область перебувала на 19 місці серед усіх регіонів то у 2017 році перемістилася на 14.

В основному це забезпечено зниженням показника дитячої смертності (дітей у віці до 5 років), по якому область посіла 8 місце зі значенням 0,1403 у 2017 році проти 19 (0,1230) у 2013 році. Також зафіксовано покращення ситуації у 2017 році за показником ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років зі значенням 0,1090 (16 місце) проти 0,1095 (19 місце) у 2013 році.

Сталою залишилася позиція області (22 місце) по середній очікуваній тривалості життя, значення якої коливалося від 0,1923 у 2013 році до 0,1908 у 2017 році. Разом з тим, спостерігалось погіршення значення сумарного коефіцієнта народжуваності з 0,1064 у 2013 році (4 місце) до 0,1017 у 2017 році (7 місце).

За показниками блоку «Соціальне становище» область у 2017 році посіла 18 місце. Відмічається зменшення значення коефіцієнту злочинності у розрахунку на 100 тис. населення з 0,1234 у 2013 році (16 місце) до 0,1121 у 2017 році (11 місце), зниження захворюваності на хвороби, пов'язані зі зловживанням алкоголем та наркотичними препаратами. Покращилася позиція області по коефіцієнту померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення) з 11 місця у 2013 році до 9 у 2017 році.

У 2017 році залишалось значним значення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей у віці 0-17 років) 0,0568 проти 0,0576 у 2013 році.

Область по блоку «Комфортне життя» порівняно з іншими регіонами продемонструвала досить високі результати – 14 місце. У 2017 році по області значення забезпеченості житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу) збільшилася до 0,1567 (7 місце) проти 0,1413 (14 місце) у 2013 році. Також, область залишилася на лідируючих позиціях за інтегральним показником стану навколишнього середовища та планової ємності амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення) зайнявши відповідно 3 та 5 місце серед інших регіонів.

За показниками блоку «Добробут» Житомирщина посідала 19 місце. Покращилися показники збільшення значення частки домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість з 0,055 (19 місце) у 2013 році до 0,0849 (11 місце) у 2017 році, обсяг валового регіонального продукту на душу населення, значення якого у 2017 році складало 0,0851 (14 місце) проти 0,0811 (16 місце) у 2013 році. За показником рівня бідності область зміцнила свою позицію порівнюючи з 2013 роком на 1 позицію, а саме з 20 місця на 19 у 2017 році.

Суттєво покращилася динаміка показників блоку «Гідна праця», що сприяло покращенню місця області на 9 позицій, а саме 11 місце за підсумками 2017 року проти 20 у 2013 році. Протягом 2013-2017 року по рівню зайнятості населення (18-65 років) область покращувала свої позиції серед інших регіонів перемістившись з 17 місця у 2013 році на 9 у 2017 році, одночасно позитивна тенденція області зберігалася за рівнем безробіття (18-65 років), що забезпечило переміщення області з 21 до 16 місця. Також зменшилася частка працівників, які отримують заробітну плату меншу, ніж 1,5 прожиткового мінімуму, значення якої у 2017 році складало 0,1072 (7 місце) проти 0,1195 (14 місце). Крім того, область увійшла до п'ятірки регіонів за показником частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам (5 місце).

За показниками блоку «Освіта» область зайняла 19 місце. Щодо охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком від 3-5 років область мала у 2017 році 7 позицію серед регіонів, що є на рівні 2013 року. Одночасно зафіксовано покращення значення показника охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років) зі значенням 0,2246 (16 місце) проти 0,2215 (19 місце).

Також за показником середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше область посіла 12 місце проти 20 у 2013 році. Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах) в цілому по області порівняно з 2013 роком дещо збільшився, що дозволило посісти 15 місце серед регіонів.

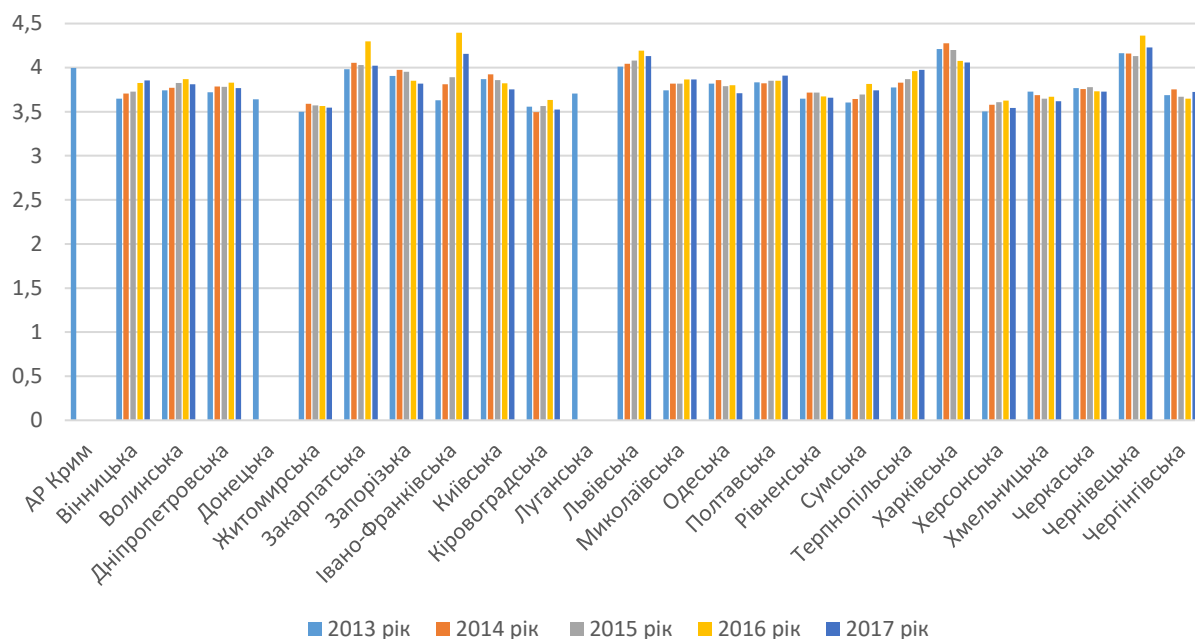

Рис. 1.10. Динаміка значень регіонів за рівнем Індексу регіонального людського розвитку протягом 2013-2017 років

Вищевикладене свідчить, що область на протязі останніх 5-ти років демонструє покращення свого місця серед інших регіонів, що обумовлено позитивною динамікою по багатьох показниках.

Аналіз даних, наведених на рисунку вище свідчить, що хоча незмінними лідерами залишаються Закарпатська, Львівська, Харківська та Чернівецька області, але по них зафіксовано тенденцію погіршення загального показника.

Проміжні висновки

Завдяки зручному географічному положенню та наявності, в основному, радіальної мережі шляхів сполучення, область має гарний зв'язок з окремими регіонами України, а також з країнами Східної і Центральної Європи.

Кліматичні умови, наявність родючих ґрунтів і лісових ресурсів сприятливі для розвитку в області сільського господарства та лісового господарства.

Різноманіття та великі поклади мінерально-сировинних ресурсів є основою для розвитку галузей промисловості області.

Наявність водосховищ та ставків дозволяє певною мірою здійснювати сезонний перерозподіл стоку, створювати необхідні запаси води, забезпечувати потреби населення і галузей економіки у водних ресурсах.

Усі райони Житомирщини мають свої особливості економічного і соціального розвитку та поділяються на такі групи: мало та середньозаселені низькоурбанізовані райони центральної та південної частини Житомирщини; малозаселені сільські райони північної частини.

Система розселення області протягом останніх п'яти років характеризувалася подальшим поступовим зростанням питомої ваги міського наявного населення у загальній чисельності населення області.

Завдяки успішній реалізації в області реформи децентралізації відкривається перспектива зниження міграційної активності населення з сільських територій у міста, що сприятиме прискоренню місцевого розвитку та підвищенню якості життя в ОТГ, зростанню їх фінансових можливостей та можливості процесу деурбанізації.

Хоча наявні відмінності у показниках благополуччя населення, в області спостерігається тенденція до поступового покращення ситуації у сфері людського розвитку.

1.2. Містобудівна документація

На території області загальна забезпеченість населених пунктів генеральними планами складає 60%, при цьому більшість генпланів розроблена у 70-80 роках і потребує оновлення.

На сьогодні в області розроблено 1128 генеральних планів, з них:

міста обласного значення – 5;

міста районного значення – 7;

селища міського типу – 40;

селища – 5;

села – 1071.

Рішенням обласної ради від 7 березня 2018 року затверджено схему планування території області, розроблену Державним підприємством «Український державний науково-дослідний інститут «ДІПРОМІСТО» ім. Ю.М. Білоконя.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» «Схема планування території Житомирської області» (далі – Схема) розроблена у розвиток Генеральної схеми планування території України і визначає принципові вирішення розвитку, планування, забудови та використання території регіону в цілому.

Під час розроблення схеми враховані:

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III зі змінами;

Водний Кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII зі змінами;

Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII зі змінами;

Кодекс України «Про надра» від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР зі змінами;

Закон України «Про Генеральну схему планування території України» від 7.02.2002. р.», № 3059-III;

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI зі змінами;

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР;

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. № 4005-XII (із змінами і доповненнями);

Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР (із змінами і доповненнями);

Закон України «Про комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002-2010 роках» від 7 лютого 2002 р. № 3022-III;

Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8.06.2000 р. № 1805-III;

Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР /зі змінами/;

Закон України «Про курорти» від 5.10.2000 р. № 2026-III;

Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України» від 26.06.2001 р. № 878;

Постанова Кабінету Міністрів України «Концепція створення та функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні» від 4 серпня 1997 р. № 821;

інші законодавчі акти.

Схема створює підґрунтя для розроблення системи стратегічних, прогнозних і програмних документів щодо здійснення регіональної політики та шляхів її реалізації, а також:

врахування та конкретизація рішень Генеральної схеми планування території України у сфері вдосконалення системи розселення; визначення територій, розвиток яких потребує державної підтримки; розвиток національної екологічної мережі, інженерно-транспортної, соціальної інфраструктури та історико-культурної спадщини;

врахування загальнодержавних та регіональних інтересів, проходження транспортно-комунікаційних коридорів, розташування зон із спеціальним режимом використання;

розробки раціональної планувальної організації території регіону в частині: забезпечення оптимальних умов проживання населення, раціонального використання природних ресурсів, розвитку галузей господарського комплексу, охорони навколишнього природного середовища, збереження пам'яток культури, захисту територій від небезпечних геологічних та гідрогеологічних процесів, створення транспортної та інженерної інфраструктури;

заходів по екологічному оздоровленню території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Основні завдання Схеми, які визначають її зміст:

комплексна оцінка екологічних, економічних, соціальних, інженерно-технічних та інших передумов і обмежень використання території;

оцінка опорного каркасу території області (ріки та водоймища, магістральні транспортні комунікації, поклади корисних копалини тощо) та його вплив на майбутнє використання території;

зонування території за переважними видами її використання (сільське господарство, промисловість, розселення, природоохоронні, туристично-рекреаційні території тощо);

встановлення режиму перспективного використання території по кожній зоні;

рекомендації щодо змін у територіальному розподілі виробничих сил області та їх розміщення;

обґрунтування напрямків вдосконалення системи розселення та сталого розвитку населених пунктів, розбудови туристичних та рекреаційних зон;

обґрунтування принципових трас транспортних коридорів, інших магістралей міждержавного, міжрегіонального та регіонального значення з урахуванням сучасного і майбутнього взаєморозміщення виробництва, розселення, природоохоронних, оздоровчих, рекреаційних, історико-культурних об'єктів;

визначення регіональних відмінностей використання території, принципів територіальної організації області;

обґрунтування районів розміщення об'єктів, які мають значний вплив на довкілля та на територіальну організацію економіки, та інших об'єктів загальнодержавного і обласного значення (заповідники, національні природні парки тощо);

визначення територій з особливими умовами розвитку, які потребують підтримки на державному і обласному рівнях;

визначення територій, що мають буди зарезервовані для задоволення майбутніх загальнодержавних і обласних потреб, та умов їх тимчасового використання.

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень, визначених чинним законодавством, керуються схемою планування території області під час розробки програм соціального, економічного розвитку області, програм з питань охорони земель, охорони здоров'я населення, охорони довкілля, розвитку інженерно-транспортної інфраструктури, збереження історико-культурної спадщини, розвитку туризму тощо.

Територія регіону мусить сама сприяти залученню інвестицій і тому одним з головних завдань Схеми є формування своєрідного «паспорту області», що з одного боку може бути використаний адміністрацією області для залучення потенційних інвесторів до участі в інвестиційних проектах господарського комплексу області, а з іншого – в результаті містобудівного зонування та визначення рамкових умов і режимів використання території області, дозволить запобігти нецільовому використанню земель, деградації ресурсного потенціалу області.

Схема розроблена відповідно Державних будівельних норм України ДБН Б.1.1-13:2012 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях», а також розроблена із використанням ГІС-технологій ArcGIS 9.2 на цифровій основі М 1:100000, виконаній ДП «Київгеоінформатика» м. Київ.

Керівник розробки – директор ДП ДНДПІМ «ДПРОМІСТО» імені Ю.М. Білоконя, заслужений архітектор України, Шпилевський І.І.

Схема області передбачає аналіз існуючого стану області в системі розселення України, аналіз природно-ресурсного потенціалу, характеристики природних умов та ресурсів, стан та охорону навколишнього природного

середовища. Аналіз населення, особливості демографічного розвитку області, трудові ресурси та аналіз зайнятості населення області.

Схема також аналізує господарський комплекс області, його особливості структури та місце і роль області в економіці України, особливості розвитку промислового виробництва. Сільське господарство, лісове господарство, мисливство, а також туристично-рекреаційний комплекс області. Аналізу підлягає соціальна сфера та планувальна організація області.

Схема області описує транспортну інфраструктуру області та перспективи її розвитку.

Схема пройшла державну експертизу ДП «Спеціалізована державна експертна організація – центральна служба Української державної будівельної експертизи» Міністерства розвитку громад та територій України м. Київ та отримала позитивний висновок № 00-0863-14/МД серія ДП № 307987 у 2014 році.

Практично повний перелік містобудівної документації мають міста Житомир, Новоград-Волинський, Коростень, Бердичів та Коростишів. Завершено проєктні роботи по смт Ружин (документація перебуває на стадії затвердження).

На стадії розробки також знаходиться генеральний план смт Нова Борова Хорошівського району. У 2019 році з місцевого бюджету передбачено виділити кошти у розмірі 500,00 тис. грн на проєктування генерального плану з зонінгом м. Малина.

Робота з розроблення генеральних планів та зонінгів в області останнім часом активізувалась. Лідером у ній є Коростишівська громада – 24 генплани, у Олевській ОТГ готується до затвердження новий генеральний план міста. Завершуються роботи з генерального планування у с. Варварівка. На стадії погодження знаходяться нові генеральні план с. Верхівня Ружинсько району та с. Кам'янка Житомирського району. Також до процесу генерального планування долучилися Брусилівська, Барашівська, Городницька, Курненська, Семенівська, Станишівська та Чижівська ОТГ, які уклали договори на загальну суму 2,3 млн грн і вже профінансували у 2018 році 613 тис гривень.

Проміжні висновки

Незважаючи на те, що робота з розроблення просторового планування в області активізувалась, процес формування ОТГ потребує більшої активності виконкомів рад таких громад на цьому напрямі, що дасть поштовх розвитку населених пунктів та буде основою для стратегічного планування їх розвитку.

1.3. Демографічна ситуація і ринок праці

Демографічна ситуація

За останнє п'ятиріччя демографічна ситуація в області свідчить про наявну тенденцію депопуляції або зменшення відтворення населення.

Станом на 01.01.2019 чисельність наявного населення в області становила 1220,2 тис. осіб або на 0,9% менше, ніж на 01.01.2018, що є найбільшим

зменшенням за останні 5 років, протягом яких зменшення коливалося від 0,5% до 0,7%.

Така тенденція є загальнодержавною та спостерігається майже у всіх регіонах України, окрім Київської області та міста Києва, де зафіксовано зростання чисельності населення.

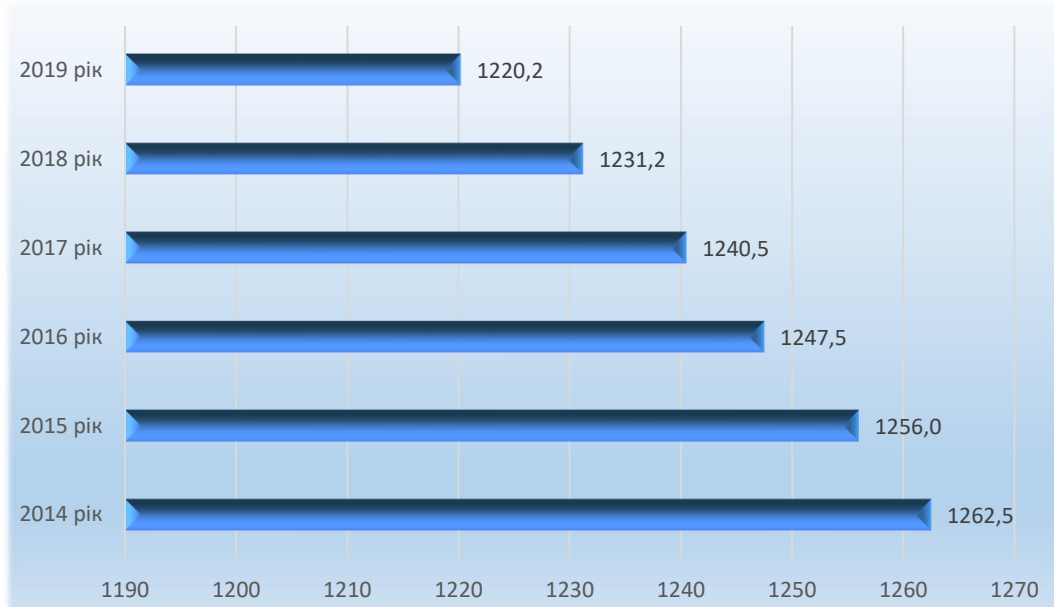

Рис. 1.11. Динаміка чисельності наявного населення області, станом на 1 січня, тис. осіб

Чисельність наявного населення області станом на 01.01.2019 до 01.01.2015 зменшилася на 35,8 тис. осіб або на 2,8%. У порівнянні до однотипних областей значення цього показника є середнім між Волинською (- 0,7%) та Чернігівською (- 4,7%) областями.

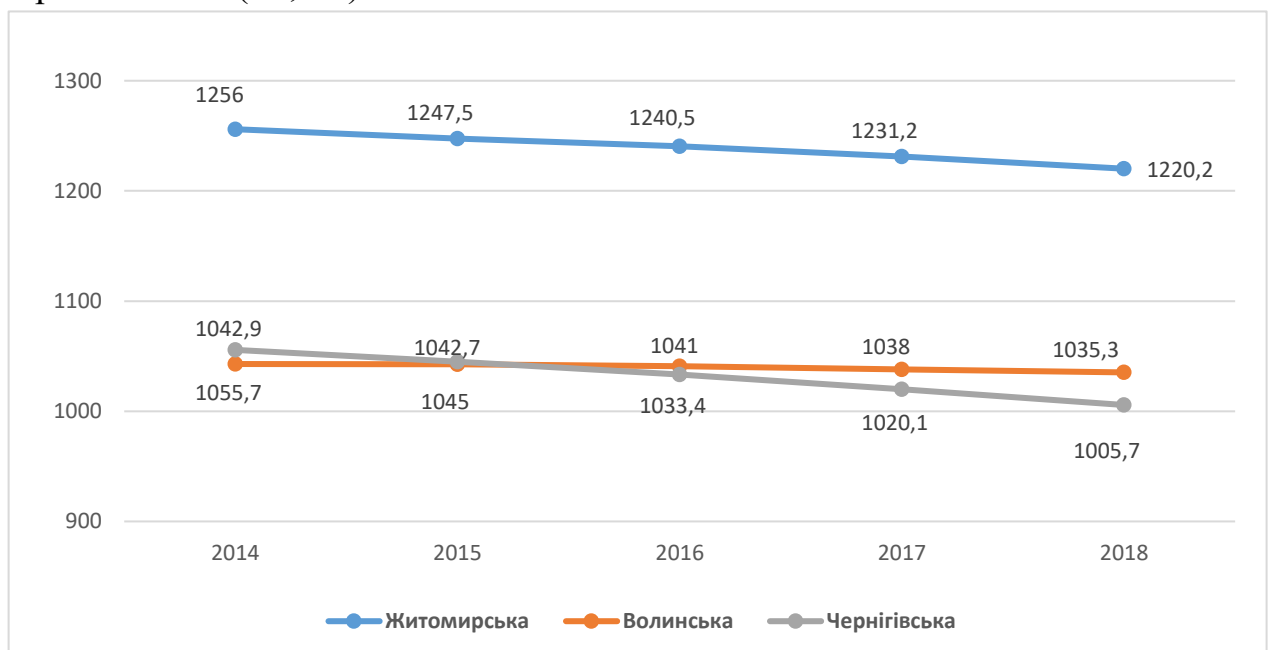

Рис. 1.12. Динаміка чисельності наявного населення в однотипних областях упродовж 2014-2018 років, тис. осіб

Найбільша динаміка скорочення чисельності серед суміжних областей спостерігалася у Вінницькій – на 3,1% або на 50,2 тис. осіб, найменше – у Рівненській області – на 0,3% або на 3,9 тис. осіб.

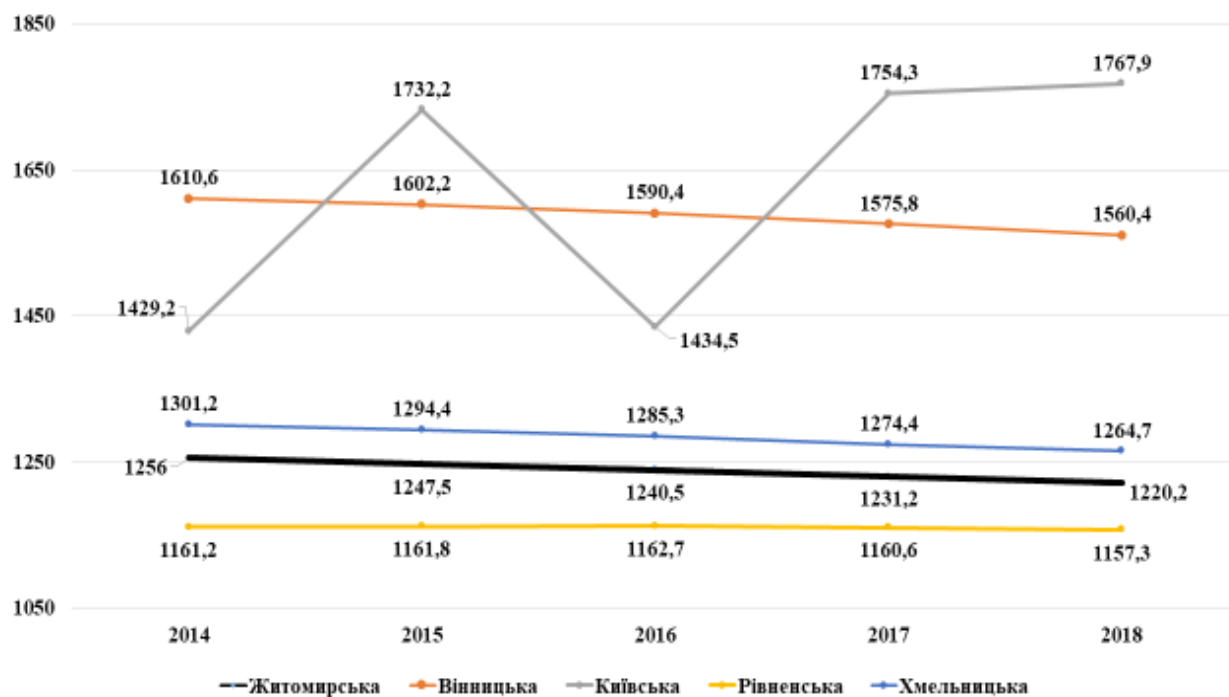

Рис. 1.13. Динаміка чисельності наявного населення в суміжних областях упродовж 2014-2018 років, тис. осіб

Аналіз динаміки чисельності наявного населення протягом останніх 5 років також свідчить, що практично всі райони області демонструють тенденцію зменшення чисельності наявного населення, за винятком Житомирського (станом на 01.01.2016 – 0,9%, на 01.01.2017 – 1,4%, на 01.01.2019 – 0,6%) та Народицького (станом на 01.01.2017 – 0,5%, на 01.01.2018 – 0,5%).

В решті районів зменшення чисельності наявного населення станом на 01.01.2019 до 01.01.2018 коливалося від 0,7% у Бердичівському районі до 2,3% у Ружинському районі.

Одночасно найбільш суттєво цей показник зменшився у Новоград-Волинському (на 1,6%), Коростенському і Чуднівському (на 1,7%), Черняхівському (на 1,9%), Лугинському (на 2,0%) та Ружинському (на 2,3%) районах.

Графічно чисельність наявного населення області в розрізі районів та міст обласного значення зображена на наступних рисунках.

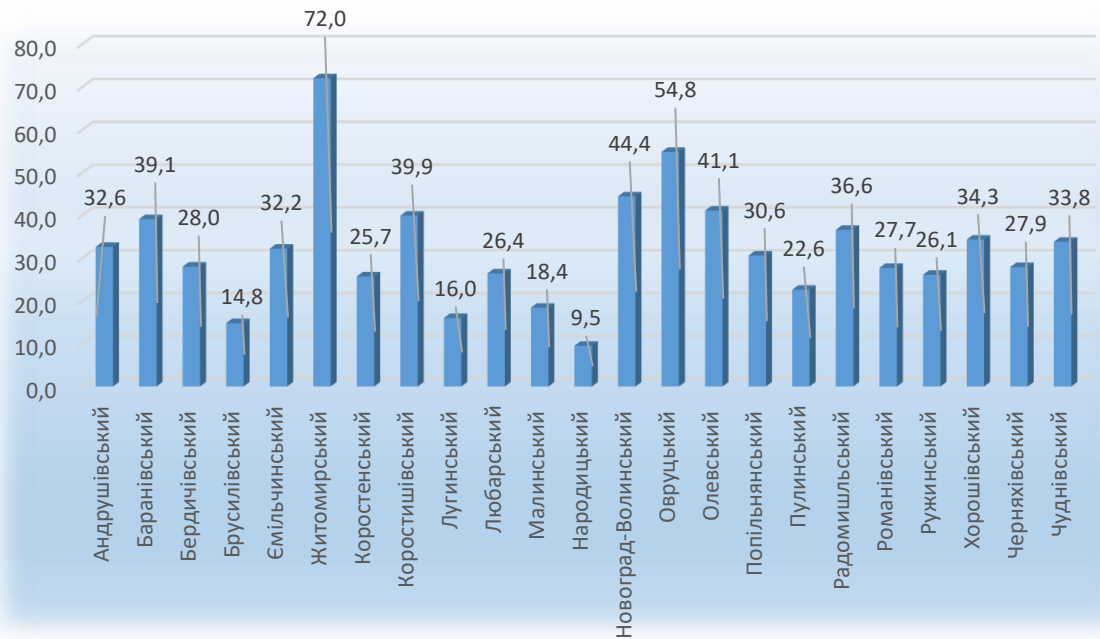

Рис. 1.14. Чисельність наявного населення області в розрізі районів, станом на 01.01.2019, тис. осіб

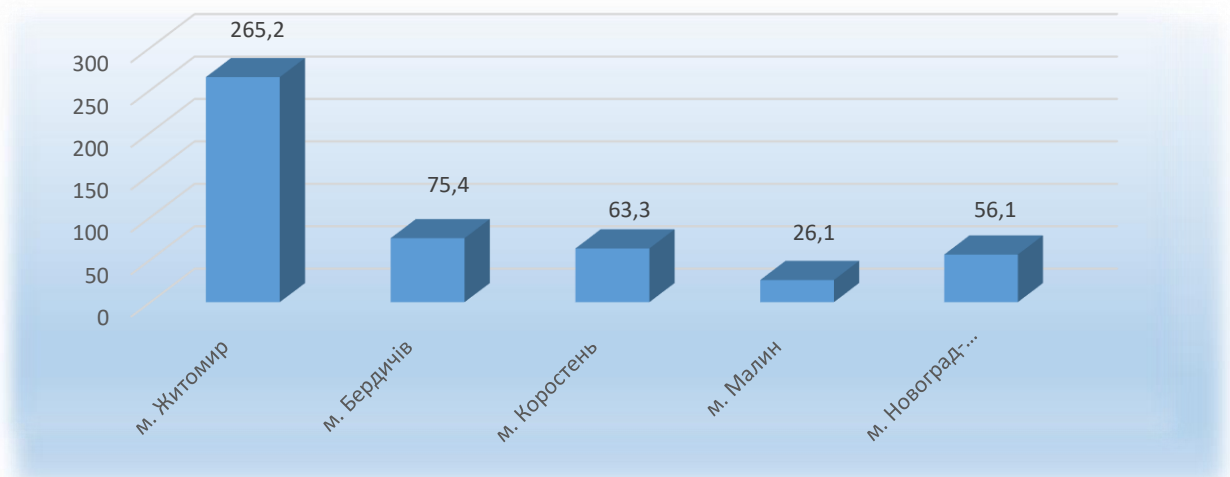
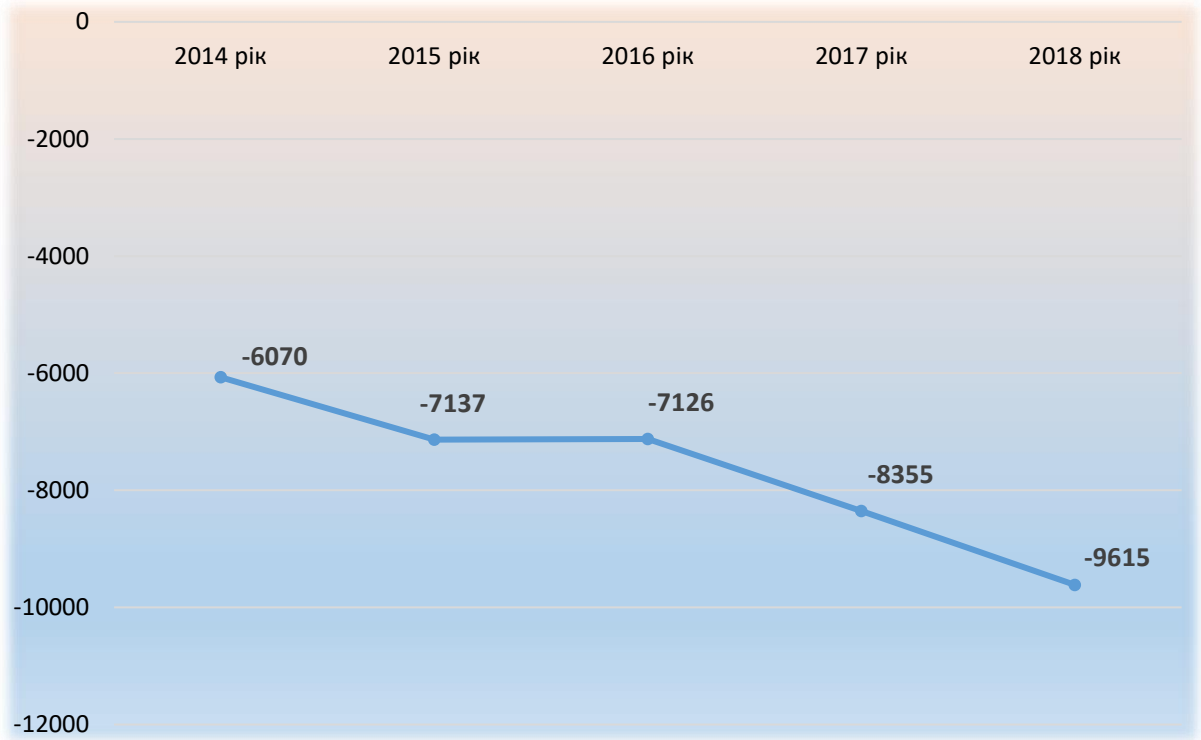

Рис. 1.15. Чисельність наявного населення області в розрізі міст обласного значення, станом на 01.01.2019, тис. осіб

Аналіз природного скорочення чисельності населення області протягом 2014-2018 років свідчить про негативну тенденцію, за винятком 2016 року, коли скорочення населення було на 0,2% меншим, ніж у 2015 році і складало 7126 осіб. Зокрема, у 2017 році скорочення збільшилося на 17,2% і складало - 8355 осіб, у 2018 році темп скорочення уповільнився до 3,6% з абсолютним значенням -9615 осіб.

Рис. 1.16. Динаміка природного скорочення населення області протягом 2014-2018 років, осіб

На зменшення чисельності населення вплинули як природний (різниця між кількістю народжених та померлих), так і міграційний (різниця між кількістю прибулих та вибулих) рух населення. При цьому негативний вплив природного руху на формування чисельності населення області упродовж останніх 5 років був переважаючим. У 2014 році на природне скорочення населення припало 92,7% загального зменшення чисельності населення, у 2018 році – 87%. Серед районів області у 2014 році незначний природний приріст населення спостерігався у містах Житомирі (109 осіб або 0,4 особи на 1000 населення) та Новоград-Волинському (3 особи або 0,1 особи на 1000 населення). У 2018 році у жодному з міст та районів області природного приросту населення не зафіксовано.

Протягом 2014-2018 років в області прослідковується суттєве перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених, зокрема на кінець 2018 року кількість померлих перевищує кількість народжених майже в 2 рази.

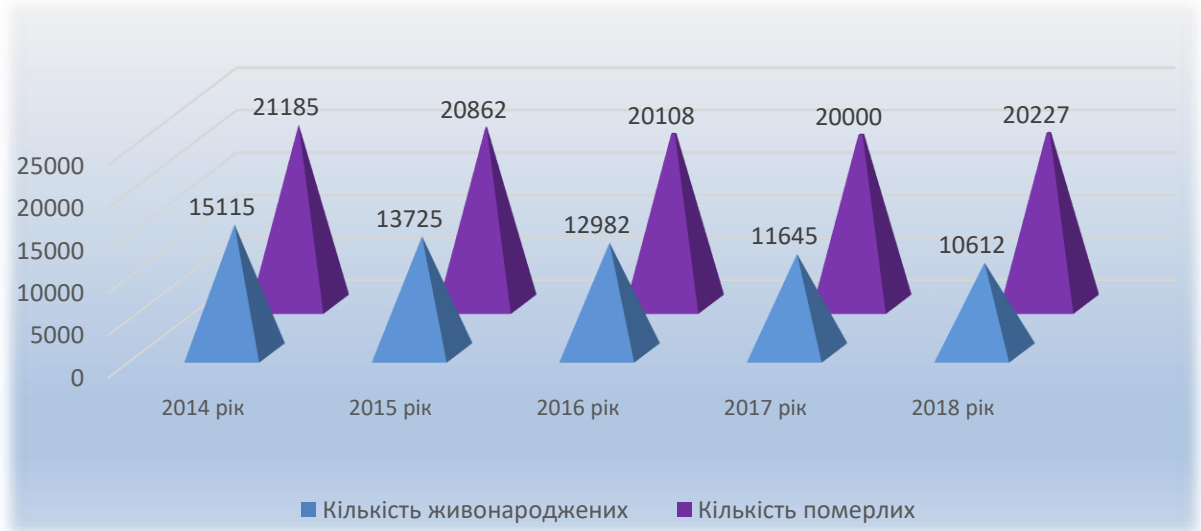

Рис. 1.17. Динаміка кількості живонароджених та померлих протягом 2014-2018 років, осіб

Як показує, вище наведена діаграма у 2014 році в області народилося 15115 дітей, у 2018 році – 10612 осіб, а коефіцієнти народжуваності становили 12 та 8,7 народжених на 1000 наявного населення відповідно. Серед міст та районів області у 2014 році найвищі показники народжуваності спостерігалися в Олевському (16,3 народжених на 1000 населення), Пулинському (14,4), Ємільчинському (14,2) районах, найнижчі – у Чуднівському (10,7), Овруцькому (10,4) та Ружинському (9,8) районах. Загалом у 3 містах обласного значення та 10 районах показник народжуваності був меншим, ніж середньообласний. У 2018 році найнижчі рівні народжуваності зафіксовано у Народицькому (6,6 народжених на 1000 жителів) та Ружинському (6,5) районах, найвищі – у Черняхівському (11), Олевському (10,9) та Бердичівському (10,4).

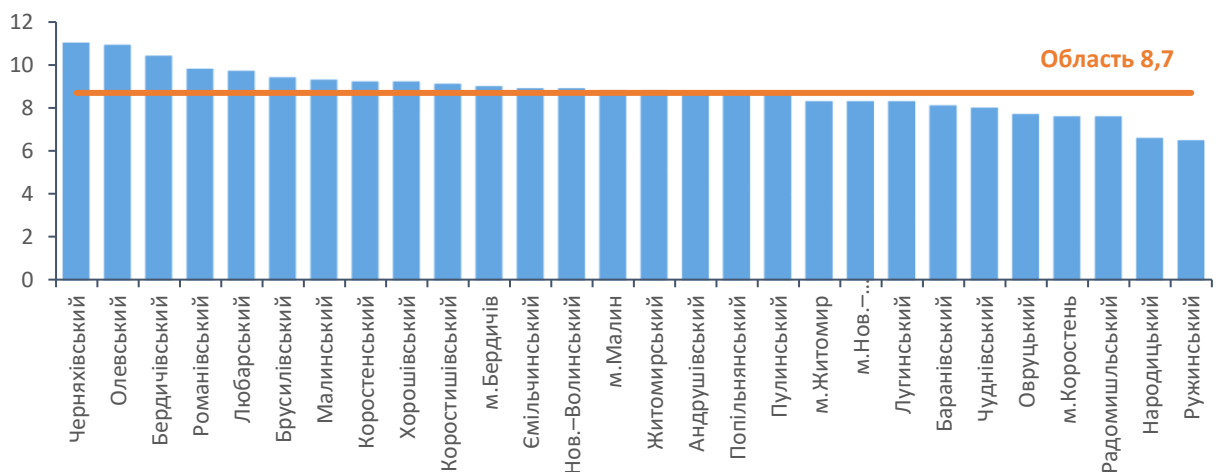

Рис. 1.18. Загальний коефіцієнт народжуваності у 2018 році (на 1 000 осіб наявного населення)

Упродовж 2014-2017 років кількість смертей стабільно зменшувалась. У 2014 році в області померло 21185 осіб, коефіцієнт смертності становив 16,8 особи на 1000 жителів, у 2017 році – відповідно 20000 осіб та 16,2 особи. Проте у 2018 році кількість померлих у порівнянні з 2017 роком зросла і становила 20227 осіб, або 16,5 особи на 1000 населення. Серед районів області у

2014 році найвищі показники смертності зафіксовані у Брусилівському (25,6), Малинському (25,1) та Коростенському (23,0) районах, найнижчі – у містах Новоград-Волинському (12,2) та Житомирі (11,2).

Загалом нижчий, ніж у цілому по області, рівень смертності спостерігався у містах обласного значення та Олевському районі (16,7 померлих на 1000 жителів). У 2018 році також найнижчі рівні смертності зафіксовано у містах Новоград-Волинському (12,6) та Житомирі (12,3), найвищі – у Малинському (22,1), Попільнянському (22,6) та Коростенському (22,7) районах.

Отже, основним фактором загального зменшення населення області за 2014-2018 роки стало природне скорочення, за рахунок випереджаючого зменшення числа народжених у порівнянні зі зменшенням кількості померлих. Якщо у 2014 році на 100 померлих припадало 72 народжених, то у 2018 році – 52, що є середнім показником серед однотипних областей (Волинська – 82, Чернігівська – 35).

Упродовж 2014-2018 років коефіцієнт природного скорочення чисельності населення у області мав негативну динаміку і збільшився з - 4,8‰ до - 7,9‰.

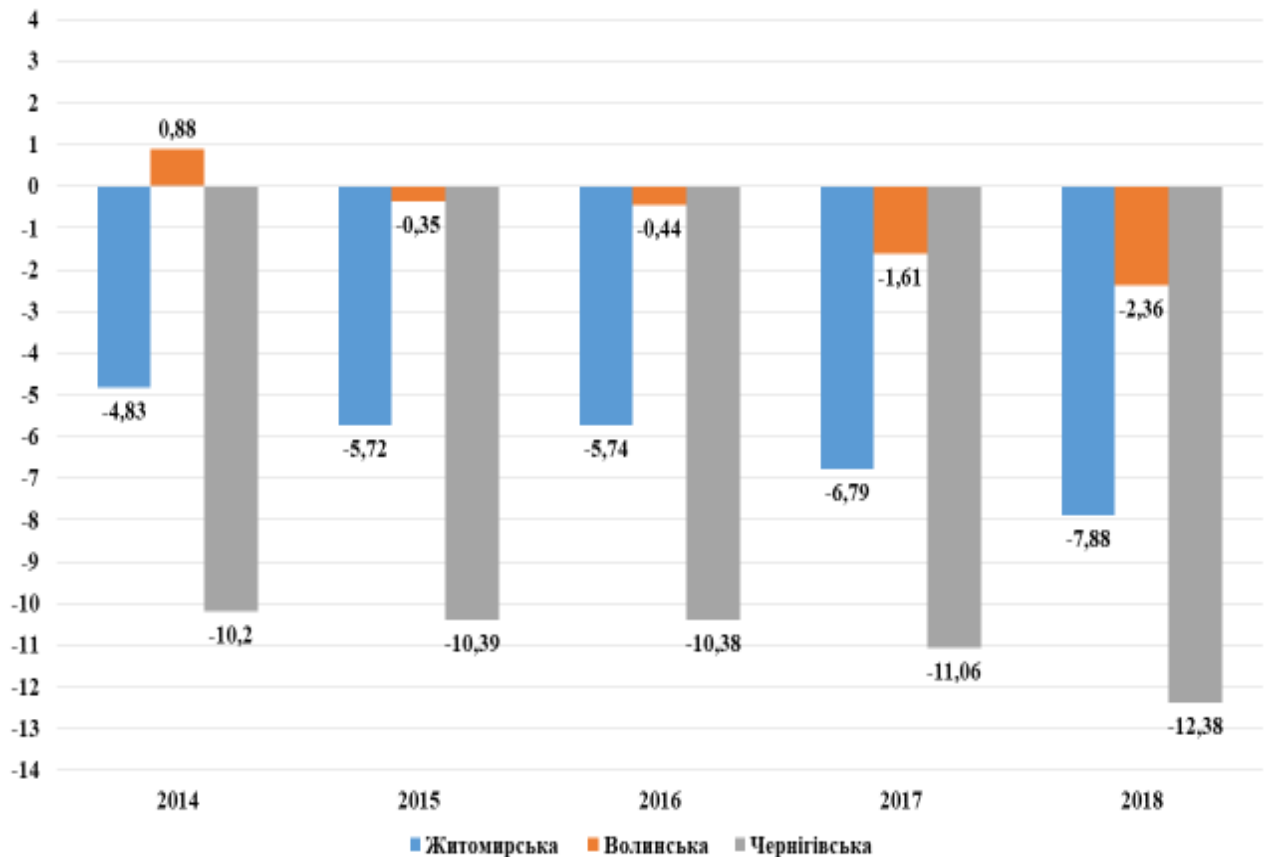

Рис. 1.19. Природний приріст, скорочення (-) населення в однотипних областях упродовж 2014-2018 років на 1000 наявного населення.

У порівнянні з однотипними областями коефіцієнт природного скорочення населення в області був менший, ніж у Чернігівській (-12,4 ‰) та перевищував показник у Волинській (-2,4 ‰).

Серед суміжних областей зазначений показник по області є найвищим.

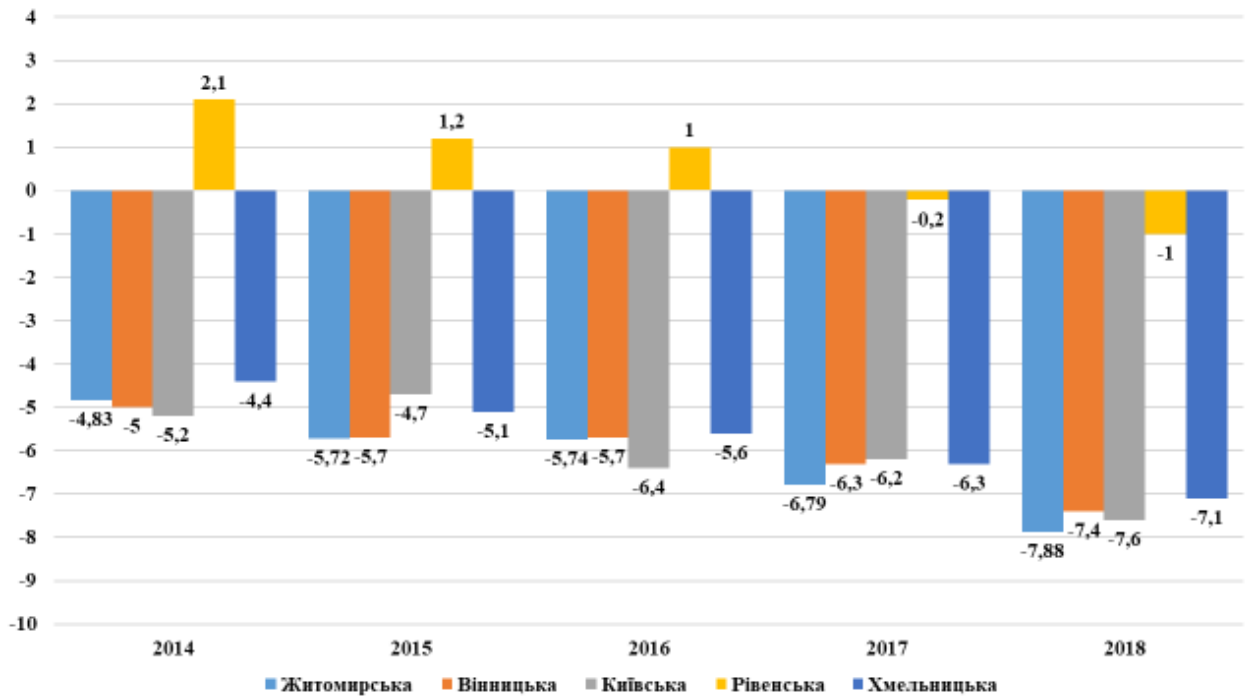

Рис. 1.20. Природний приріст, скорочення (-) населення у суміжних областях протягом 2014-2018 років (на 1000 наявного населення).

Важливою складовою, що формує кількісні зміни населення, є міграційні процеси. У 2018 році кількість випадків прибуття населення по області зростає проти 2014 року на 3,8 тис. або на 21,3 %. Кількість випадків вибуття за межі області збільшилася на 4,8 тис. осіб або на 25,9 %.

Загальне від'ємне сальдо міграції в цілому по області у 2018 році збільшилося проти 2014 року у 3 рази: з (-) 476 осіб до (-) 1431 особи. Коефіцієнт міграційного скорочення у розрахунку на 10 тис. наявного населення збільшився з (-) 3,8 до (-) 11,7.

Упродовж 2014-2018 років серед однотипних регіонів показник по області є найгіршим, проте у рейтингу серед суміжних регіонів місце області підвищилося з 5 до 3.

Таблиця 1.15. Динаміка міграційного приросту (скорочення) та коефіцієнту приросту (скорочення)

Область	Міграційний приріст, скорочення (-)					Коефіцієнти приросту, скорочення (-) у розрахунку на 10 тис. наявного населення				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	22592	14233	10620	11997	18589	5,3	0,8	4,6	15,2	0 *
Житомирська	-476	-1280	59	-888	-1431	-3,8	-1,0	0,5	-7,2	-11,7
Волинська	695	119	-1255	-823	-687	6,7	0,1	-12,0	-7,9	-6,6
Вінницька	381	686	-2505	-4625	-3842	2,1	0,4	-15,7	-29,2	-24,5
Київська	11120	11225	11402	30667	27142	64,4	6,5	65,8	175,9	154,1
Рівненська	-155	-782	-253	-1827	-2198	-1,3	-0,7	-2,2	-15,7	-19,0
Хмельницька	27	-174	-1906	-2782	-666	0,2	-0,1	-14,8	-21,7	-5,2
Чернігівська	-381	155	-834	-2051	222	-3,6	0,1	-8,0	-20,0	2,2

У розподілі населення області за статтю переважають жінки. Їх частка у загальній чисельності постійного населення складає 54%. На 01.01.2015 на кожну тисячу жінок області припадало 866 чоловіків, на 01.01.2018 – 869.

Найкраще співвідношення статей спостерігалось на початок 2015 року в Олевському районі, де на 1000 жінок припадало 915 чоловіків, у Любарському – 909 та Житомирському – 907 районах, а найгірше – у Попільнянському – 824, Народицькому – 842, Андрушівському – 844 та у місті Бердичеві – 843. На початок 2018 року на 1000 жінок в Олевському районі припадало 916 чоловіків, Любарському – 913, Житомирському – 909, Ємільчинському – 905. У Попільнянському районі на 1000 жінок припадало 825 чоловіків, у місті Бердичеві – 841 чоловік. Співвідношення між загальною чисельністю чоловіків та жінок покращилось у Народицькому, Коростенському, Андрушівському районах і склало 850, 860 та 847 відповідно.

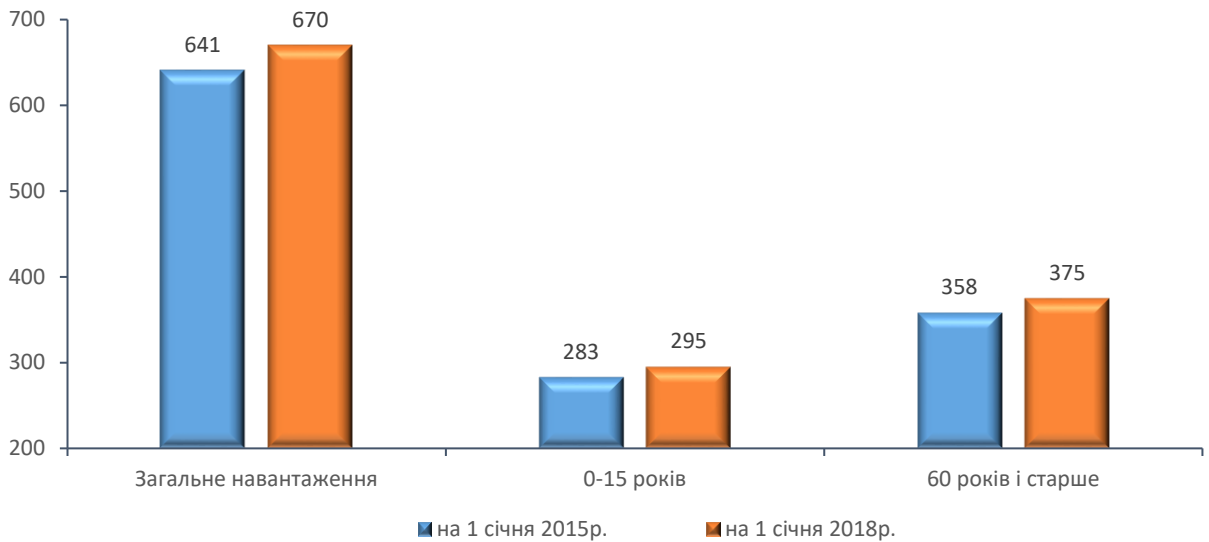
Співвідношення між чисельністю чоловіків та жінок залежить від віку. Так, у 2015 році у віковій групі 0-15 років на кожну 1000 жінок припадало 1057 чоловіків, у віці 16-59 років – 969 чоловіків, а у віці 60 років і старшому – 531, у 2018 році – 1061, 975 та 537 чоловіків відповідно.

Така ситуація формується під значним впливом тих же факторів, що позначаються і на тривалості життя.

Найістотнішою рисою вікового складу населення регіону є його старіння, тобто збільшення частки людей старших вікових груп, що є результатом тривалих демографічних змін, зрушень у характері відтворення населення, народжуваності і смертності та їх співвідношенні, а також, частково, міграції. Ступінь прояву цього процесу характеризує коефіцієнт старіння – частка осіб, які досягли та перетнули перший поріг старості (60 років), у загальній чисельності населення. В області на початок 2015 року він склав 21,8%, у 2018 році – 22,5%. Згідно з оціночною шкалою Ж. Боже-Гарньє, розвинутою Е. Россетом, населення, в якому частка осіб у віці 60 років і старше складає 18% і більше, є надзвичайно старим.

Частка осіб у віці 65 років і старших становила в області на початок 2015 року 16% постійного населення, у 2018 році – 16,3%, що також характеризує населення за шкалою ООН, як старе.

На початок 2015 року на кожну 1000 жителів у віці 16-59 років в області припадало 283 дитини у віці молодше 16 років і 358 осіб у віці 60 років і старше, тобто 641 особа непрацездатного віку, у 2018 році – 295, 375 та 670 осіб відповідно.

Рис.1.21. Демографічне навантаження на населення (на 1000 осіб у віці 16-59 років)

Найкращі показники демографічного навантаження на осіб у віці 16-59 років на 01.01.2015 спостерігалися у містах Житомирі (загальне навантаження 521 особа, дітьми у віці 0-15 років – 238 осіб, особами 60 років і старше – 283 особи) та Новоград-Волинському (563, 266 та 297 осіб відповідно). У Коростенському районі на кожну 1000 осіб у віці 16-59 років припадало 300 дітей молодших 16 років та 505 осіб у віці 60 років і старших, загальне навантаження – 805 осіб. Така ж ситуація була зафіксована і станом на 01.01.2018 у місті Житомирі на 1000 осіб у віці 16-59 років припадало 257 осіб молодших 16 років та 313 осіб у віці 60 років і старше (загальне навантаження 570 осіб), у місті Новоград-Волинському відповідно – 278 та 317 осіб (595 осіб), у Коростенському районі – 311 та 503 особи (814 осіб). Менший, ніж в цілому по області, показник демографічного навантаження на осіб у віці 16-59 років зафіксовано лише у містах Житомирі (570), Коростені (646), Новоград-Волинському (595) та Олевському (665) і Хорошівському (662) районах.

Статеві-вікова структура населення області упродовж 2014-2018 років є досить стабільною і характеризується перевагою жінок у загальній кількості населення (станом на 01.01.2018 жінки становили 53,6% населення області, чоловіки – 46,4%).

Це співвідношення змінюється в залежності від віку населення. Станом на 01.01.2018 у новонароджених переважала частка хлопчиків, яка склала 51,4%. При просуванні від дитячих до молодих вікових груп відсоток осіб жіночої статі поступово зростає, а чоловічої, відповідно, зменшується.

Чисельна перевага жінок над чоловіками у віковій структурі населення області починається з 39 – річного віку, але особливо помітною вона стає з вікової групи 55-59 років, де на 100 жінок уже припадає 83 чоловік. У віковій групі 65 років і старше на 100 жінок припадає лише 47 чоловік, причому з року в рік частка як чоловіків, так і жінок цієї вікової групи збільшується: якщо на

початок 2015 року питома вага чоловіків у віці 65 років і старше складала 11%, а жінок 20,3%, то на початок 2018 року – 11,3% та 20,7% відповідно.

Середній вік населення станом на 01.01.2018 дорівнював 43,2 року для жінок та 37,6 року для чоловіків (на початок 2015 р – 42,9 та 37,3 відповідно), тобто середній вік чоловіків області менший, ніж жінок майже на 6 років. Міське населення молодше за сільське. У міських поселеннях середній вік жінок становив 42,5 року, чоловіків – 37,3 року, у сільській місцевості – 44,4 року та 38,1 року відповідно.

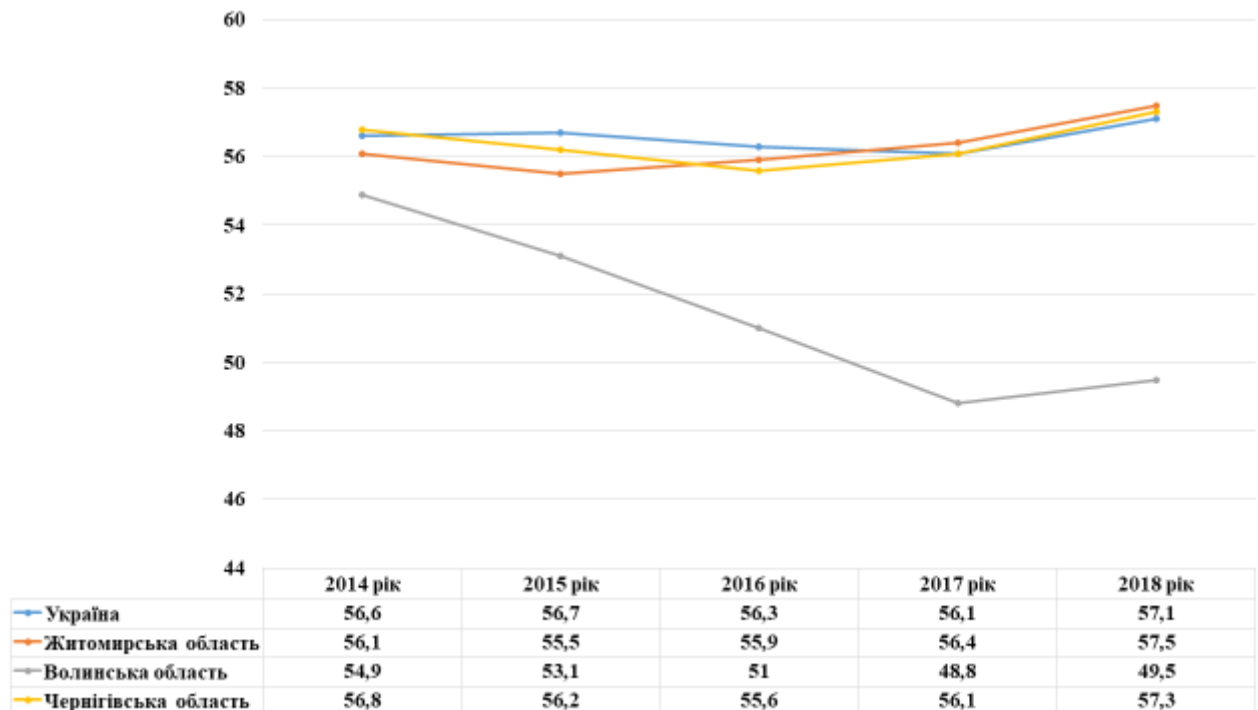
Ефективність ринку праці

Кількість зайнятого населення у віці 15-70 років, визначена за методологією МОП, збільшилася з 514,8 тис. осіб у 2014 році до 516,7 тис. осіб у 2018 році або на 0,4%.

Рівень економічної активності населення зазначеного віку збільшився з 63,3% у 2014 році до 64,2 % у 2018 році або на 0,8 в. п.

Рівень зайнятості населення віком 15-70 років, визначений за методологією МОП, підвищився з 56,1 % у 2014 році до 57,5 % у 2018 році або на 1,4 в. п.

Зазначений показник покращено у порівнянні з суміжними та однотипними областями. За цим показником серед регіонів одного типу область у 2014 році випереджала Волинську та поступалась Чернігівській, а у 2018 році показник по області був найвищим.

Рис. 1.22. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років, визначений методологією МОП, населення у однотипних областях протягом 2014-2018 років, %

Серед суміжних регіонів у 2014 році область за рівнем зайнятості випереджала лише Хмельницьку, у 2018 році – друга після Київської.

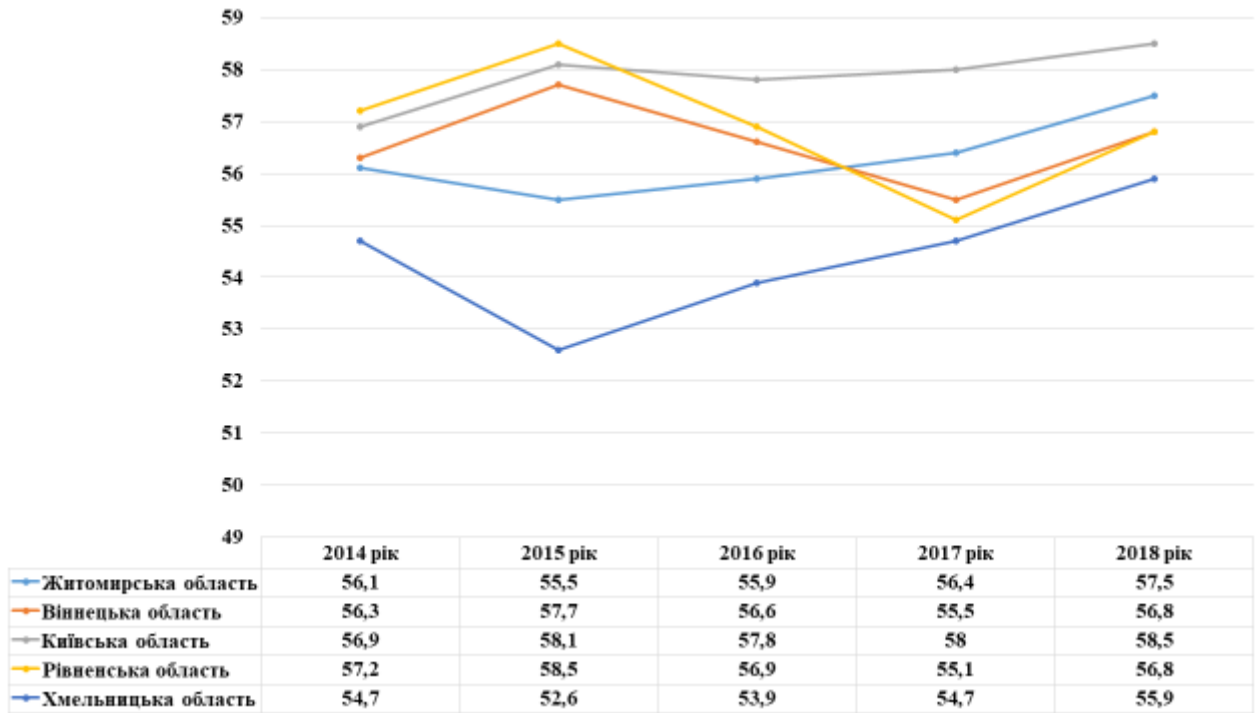

Рис.1.23. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років, визначений методологією МОП, у суміжних областях протягом 2014-2018 років, %

Рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений за методологією МОП, знизився з 11,5 % у 2014 році до 10,4 % у 2018 році і був на 1,6 в. п. вищим середнього показника по Україні (8,8%).

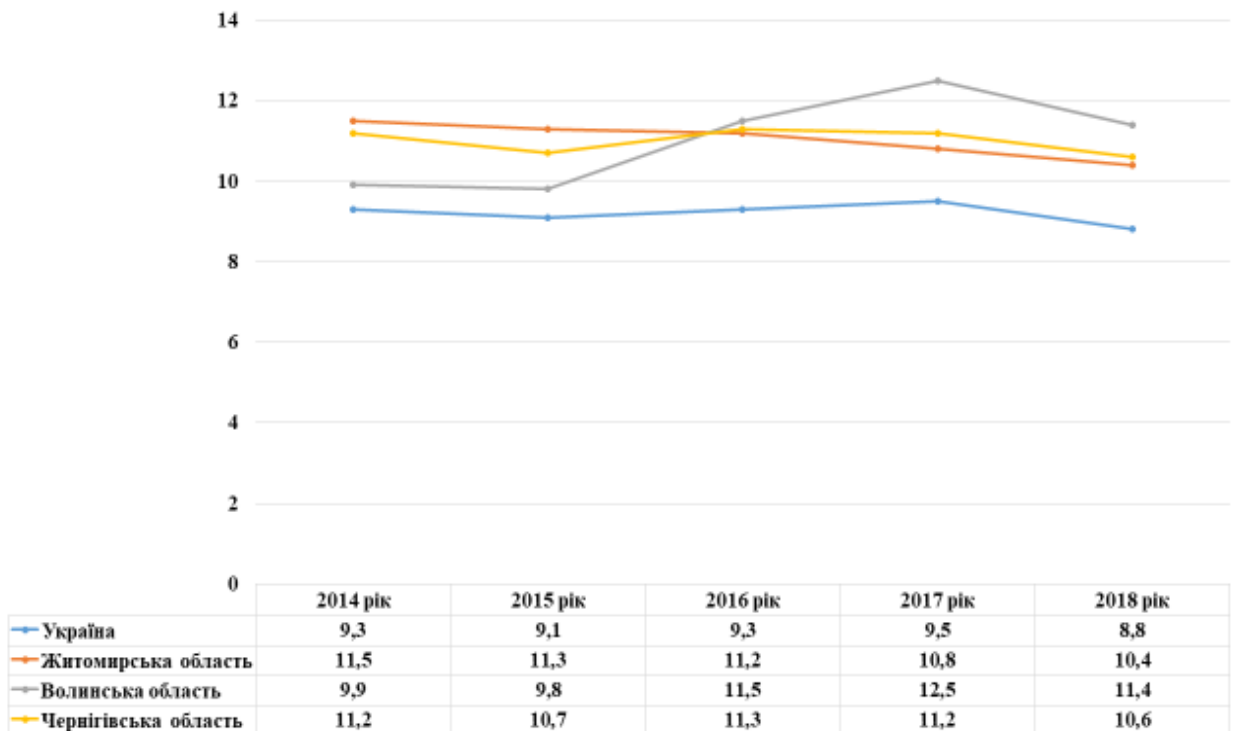

Рис.1.24. Рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений методологією МОП, населення у однотипних областях протягом 2014-2018 років, %

У рейтингу серед регіонів одного типу за цим показником область у 2014 році була на останньому місці, у 2018 році – на першому. Серед суміжних регіонів рівень безробіття по області є найгіршим.

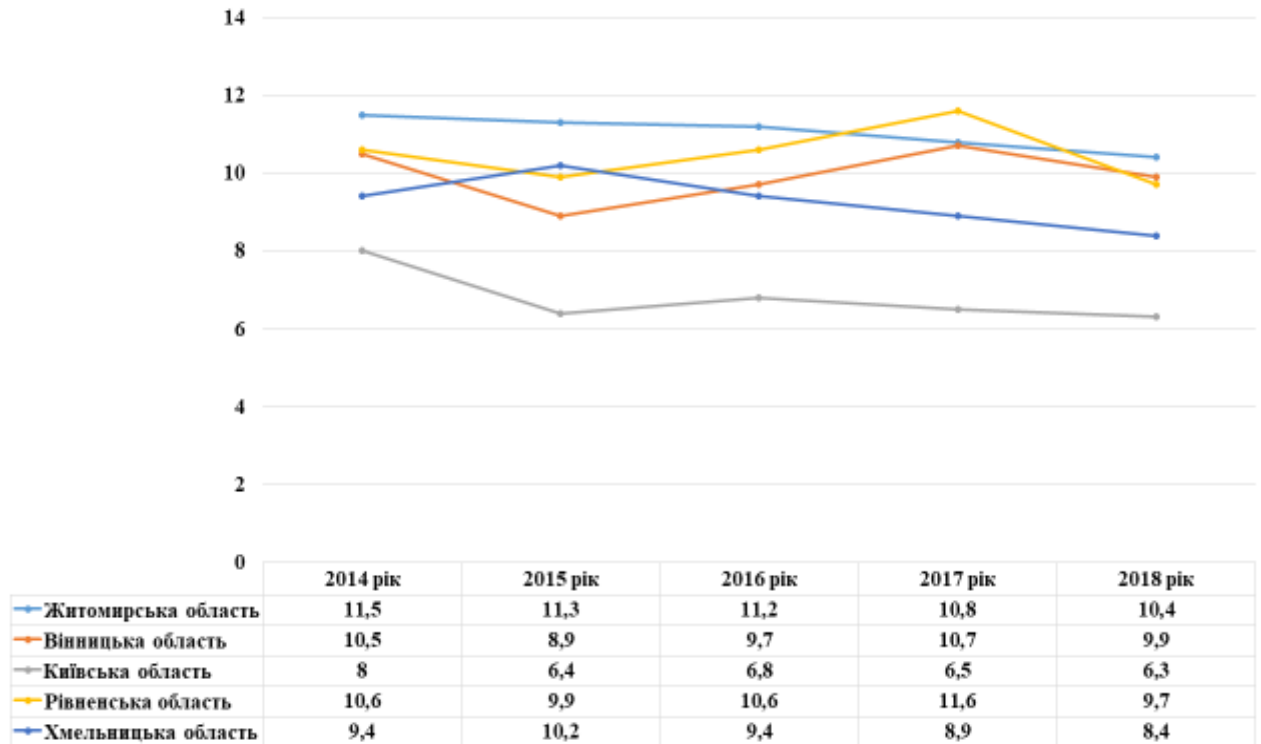

Рис.1.25. Рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений методологією МОП, у суміжних областях протягом 2014-2018 років, %

Гендерні аспекти ринку праці характеризується наступним. За даними вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності, що проводиться за методологією МОП, у 2017 році серед економічно активного населення області віком 15-70 років жінки склали 48,4% (у 2016 році – 48,7%).

Рівень економічної активності серед жінок у зазначеному віці традиційно нижчий, ніж у чоловіків, і в середньому за 2017 рік становив 58,7% проти 68,3% серед чоловіків (у 2016 році – відповідно 58,9% та 67,4%).

У 2017 році кількість зайнятих жінок віком 15-70 років у 2017 році становила 246,5 тис. осіб або 89% економічно активних жінок зазначеного віку, чоловіків відповідно – 264,1 тис. або 89,3%. Серед зайнятого населення області частка жінок складала 48,3%, що на 0,7 в.п. менше, ніж у 2016 році.

Враховуючи великий ступінь старіння робочої сили, слід зазначити, що у 2017 року 27,9% зайнятих жінок мали вік 50-70 років (у 2016 році – 27,4%). Серед чоловіків ці показники були такими: у 2017 році – 23,4%, у 2016 році – 24,1%. Значну частину зайнятих жінок і чоловіків склали особи у віці 40-49 років, а саме: 26,6% та 22,4% від зайнятих відповідної статі відповідно.

В цілому на ринку праці фіксується чітко окреслена вікова асиметрія зайнятості, де у віці до 35 років вагові частки у структурі зайнятих «молодих» вікових груп у чоловіків перевищують аналогічний показник для жінок, а після 40 років ситуація зазнає зворотнього характеру.

Має гендерні особливості і така характеристика робочої сили як освіта. Питома вага зайнятих жінок з вищою (повною, базовою та неповною) освітою значно більша, ніж у чоловіків і у 2017 році складала відповідно 60,2% проти 41,9%.

Незважаючи на те, що освітній рівень жінок вищий, рівень їх зайнятості та рівень безробіття, як і раніше, залишається нижчим, ніж у чоловіків, а саме у 2017 році він складав відповідно 52,2% проти 61,0% та 11% проти 10,7% відповідно.

За даними обстеження в області останніми роками спостерігається позитивна динаміка щодо зменшення кількості безробітних, визначених за методологією МОП, яка складала у 2017 році 62 тис. осіб, що на 2,7% менше, ніж у 2016 році. У 2017 році серед 30,5 тис. безробітних жінок 74,8% складали особи у продуктивному 30-49-річному віці, з вищою (повною, базовою та неповною) освітою – 56,4%, у чоловіків – 59% та 44,8% відповідно.

Упродовж 2018 року послуги обласної служби зайнятості отримали 39,9 тис. зареєстрованих безробітних, зокрема 55% (22 тис.) жінок та 45% (17,9 тис.) чоловіків.

Станом на 01.01.2019 кількість зареєстрованих безробітних становила 14,3 тис., зокрема 57,2% (8,2 тис.) жінок та 42,8% (6,1 тис.) чоловіків.

За сприяння служби зайнятості отримали роботу 33,8 тис. осіб, у тому числі 46,6% (15,8 тис.) жінок та 53,4% (18 тис.) чоловіків.

Профорієнтаційними послугами було охоплено 39,8 тис. осіб, з них 55,3% (22 тис.) безробітних жінок та 44,7% (17,8 тис.) чоловіків.

Для підвищення конкурентоздатності на ринку праці до професійного навчання за направленням служби зайнятості було залучено 4,5 тис. безробітних, зокрема 47,5% (2,1 тис.) жінок та 52,5% чоловіків.

Протягом 2018 року у громадських та інших роботах тимчасового характеру взяли участь 3 тис. осіб, з них 49,9% (1,5 тис.) жінок та 50,1% (1,5 тис.) чоловіків.

Серед чинників, які негативно впливають на показники зайнятості населення, є проблема «тіньової» зайнятості населення.

У 2018 році частка населення, зайнятого у неформальному секторі економіки становила 25,6% до кількості зайнятого населення, що менше на 0,3 в. п., ніж у 2017 році.

За цим показником серед регіонів одного типу область поступалася Чернігівській та Волинській, а серед суміжних регіонів у 2018 році показник по області був кращим, ніж у Рівненській, Вінницькій та Хмельницькій областях.

Наявність в області неформальної зайнятості зумовлена переважанням аграрного сектору в економіці регіону, в якому зосереджена основна маса неформально зайнятих. За останніми статистичними спостереженнями у 2014 році майже у половині сільських населених пунктах області (48,3%) були відсутні суб'єкти господарської діяльності, що також спонукає населення до неформальної зайнятості.

Позитивні тенденції динаміки показників економічної активності населення відбуваються завдяки посиленню уваги органів виконавчої влади,

місцевого самоврядування та соціальних партнерів до вирішення питань зайнятості населення, створення нових робочих місць, залучення інвестицій, розвитку малого та середнього підприємництва, активізації діяльності обласної служби зайнятості.

Проведена робота щодо створення робочих місць сприяла працевлаштуванню за сприяння служби зайнятості упродовж зазначеного періоду 74,1 тис. безробітних. Кількість безробітних, що перебували на обліку в службі зайнятості, зменшилася з 20 тис. осіб за станом на 01.01.2015 до 14,3 тис. осіб за станом на 01.01.2019 або на 28,5%.

У територіальному розрізі майже наполовину зменшилася кількість безробітних у Любарському, Новоград-Волинському, Коростишівському районах та у всіх містах обласного значення.

Збільшення обсягів працевлаштування безробітних, зростання кількості вакансій та вільних робочих місць сприяло пом'якшенню ситуації на ринку праці області. Співвідношення зареєстрованих безробітних та вакансій зменшилося з 11 осіб за станом на 01.01.2015 до 6 осіб за станом на 01.01.2019 року або у 1,8 раза. У територіальному розрізі області упродовж 2014-2018 років постійно високою була напруженість на ринку праці у Брусилівському, Ємільчинському, Любарському, Ружинському, Чуднівському районах, де навантаження на 1 вільне робоче місце значно перевищувало середньообласний показник.

За статистичними даними середньомісячна заробітна плата в області за 2014-2018 роки зросла з 2763 грн до 7372 грн або у 2,7 раза і є вищою серед однотипних областей.

Рівень середньомісячної заробітної плати за 2018 році по області серед однотипних є найвищим, у порівнянні з суміжними областями область випередила лише Хмельницьку.

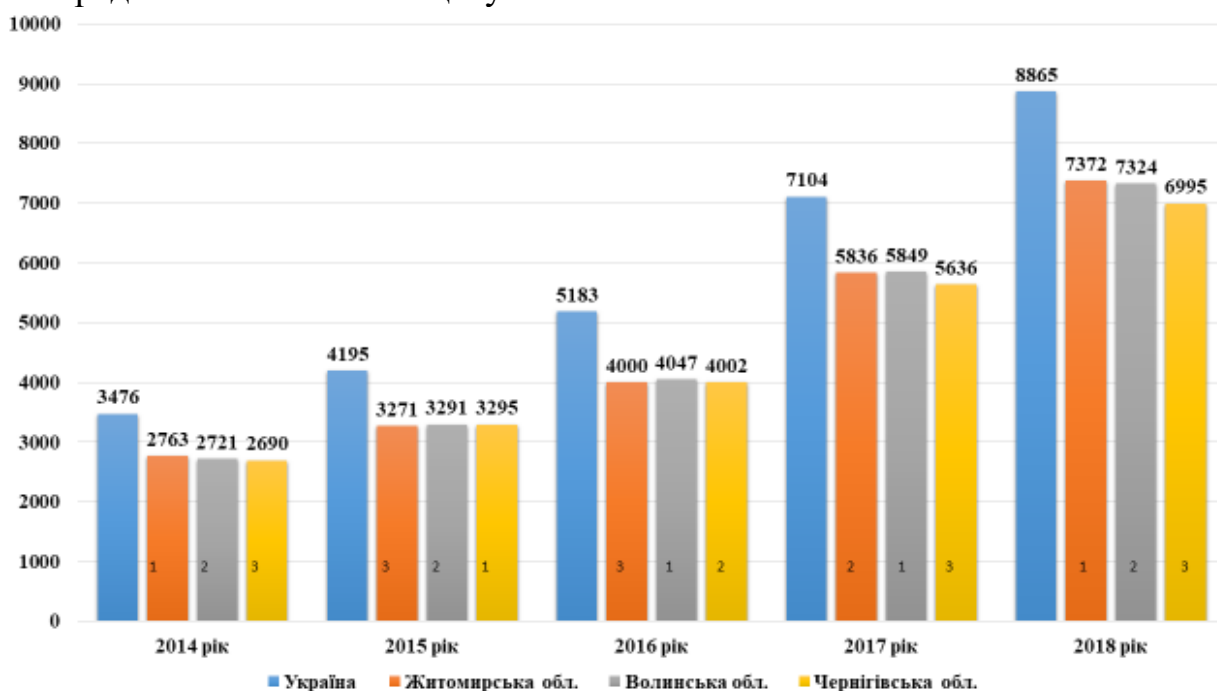

Рис.1.26. Середня заробітна плата працівників у однотипних областях протягом 2014-2018 років, грн

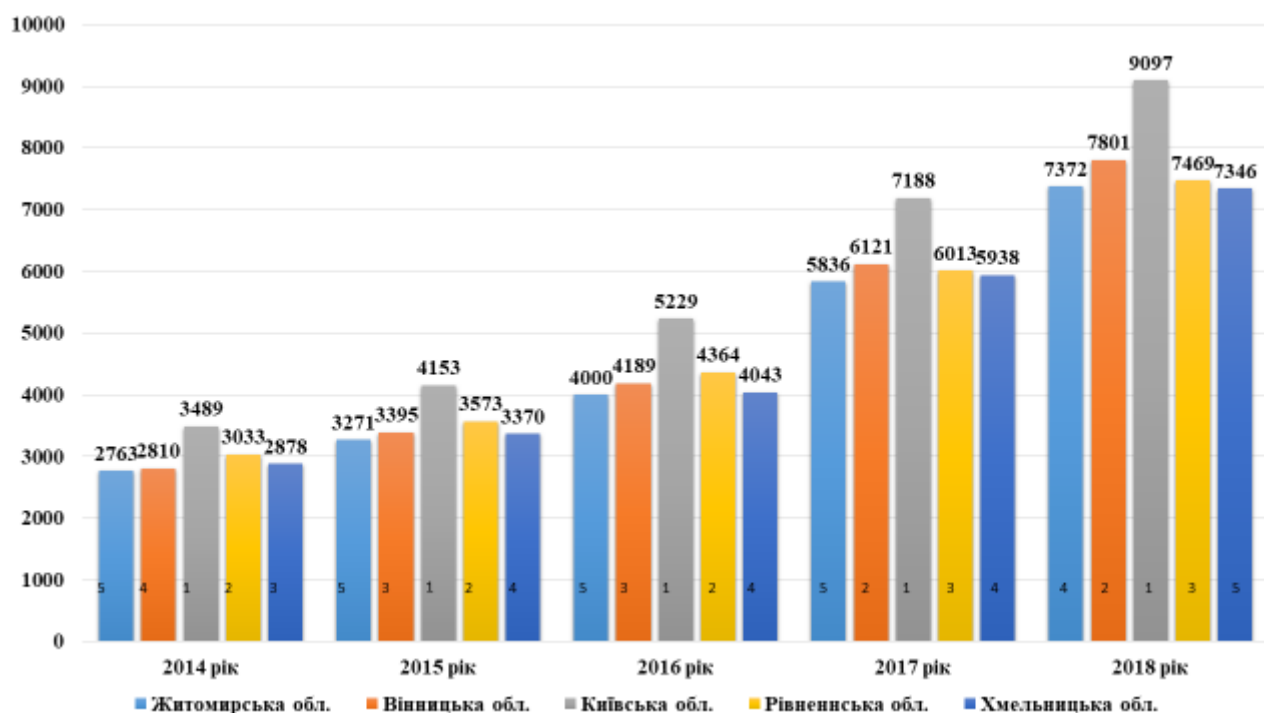

Рис. 1.27. Середня заробітна плата працівників у суміжних областях протягом 2014-2018 років, грн

Упродовж 2014-2018 років індекс реальної заробітної плати по області збільшився з 95,7% до 114,5% і був вищим серед однотипних областей, серед суміжних – область поступила перед Вінницькою.

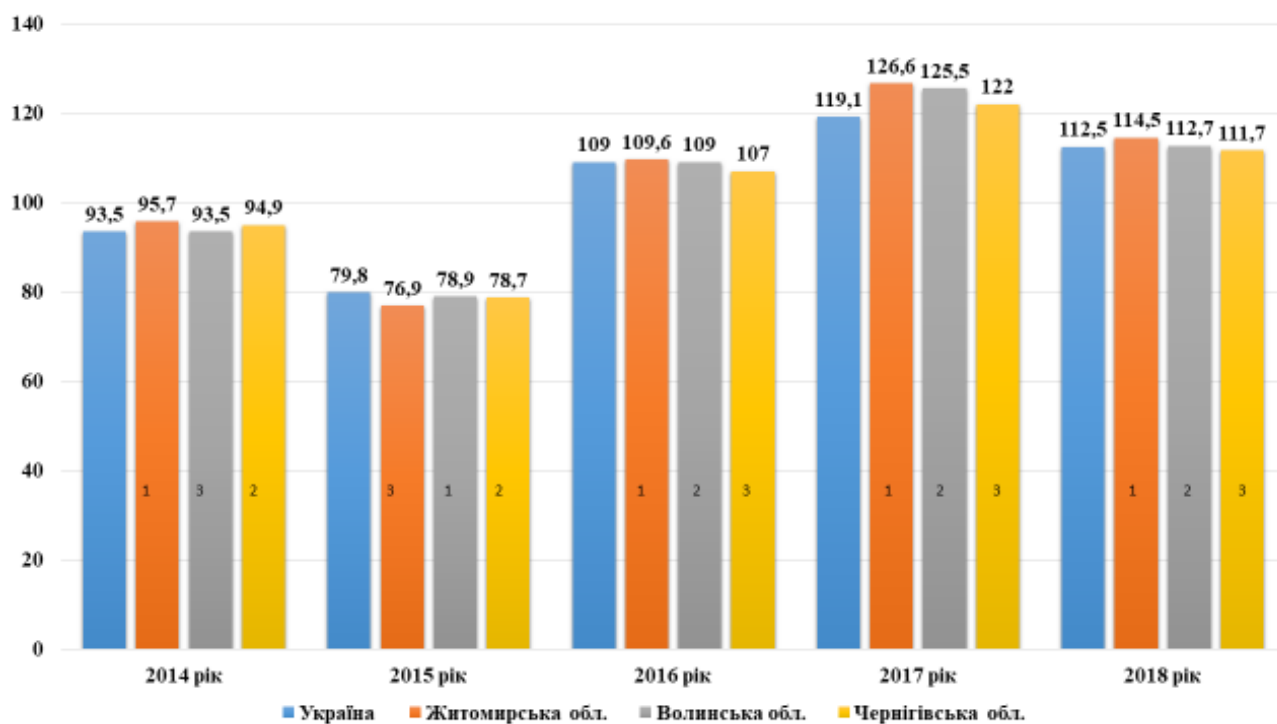

Рис. 1.28. Індекс реальної заробітної плати у однотипних областях протягом 2014-2018 років, %

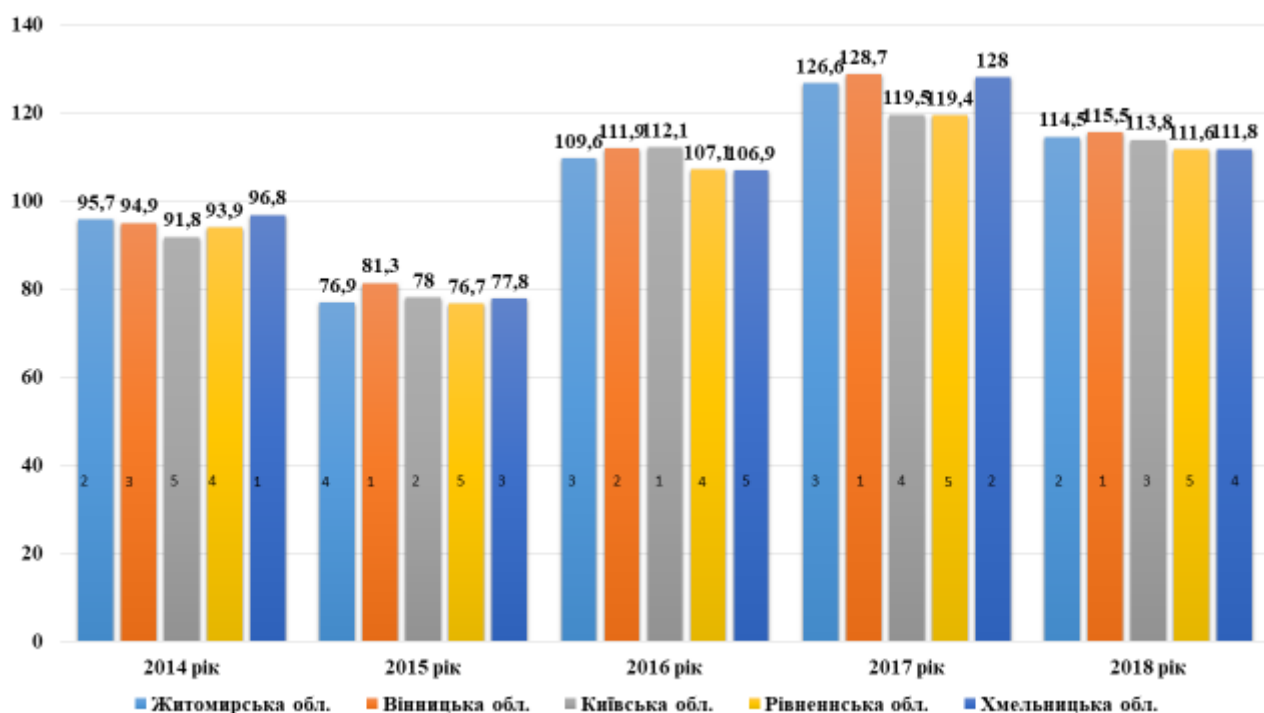

Рис. 1.29. Індекс реальної заробітної плати у суміжних областях протягом 2014-2018 років, %

У територіальному розрізі найнижчий рівень середньомісячної заробітної плати упродовж 2014-2018 років спостерігався у Ружинському, Романівському, Любарському, Брусилівському та Коростишівському районах.

За видами економічної діяльності найнижчою зафіксована заробітна плата працівників у бюджетній сфері, рівень якої був на чверть меншим за середній по області, зокрема, у працівників закладів охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – на 26%, мистецтва, спорту, розваги та відпочинку – на 29%, професійної, наукової та технічної діяльності – на 22%. Також ситуація обумовлена низьким рівнем посадових окладів відповідно до нормативних актів та фінансових ресурсів.

Питома вага кількості штатних працівників, яким оплачено 50% і більше робочого часу, і які мали нарахування в межах і менше мінімальної заробітної плати за грудень 2014 року, як і за грудень 2018 року становила 5% штатних працівників області. За цим показником область серед однотипних та суміжних областей поступається лише Київській області.

Подальші заходи щодо оживлення ринку праці, які відбуватимуться під впливом сприятливого інвестиційного клімату, у тому числі із залученням іноземних інвестицій, збільшення кількості зайнятого населення з одночасним зменшенням частки неформальної зайнятості, безпечна праця та гідна заробітна плата сприятимуть досягненню Цілей сталого розвитку.

Проміжні висновки

Характерною рисою демографічної ситуації в області як і в країні в цілому є подальше поглиблення процесу депопуляції, погіршення якісних характеристик населення.

На якісні показники населення мають вплив міграційні процеси через низький рівень доходів та бажання забезпечити добробут сім'ї, прагнення підвищити свій соціальний статус, відсутність вакансій та вільних робочих місць з гідними умовами та оплатою праці в місцях проживання, професійне зростання.

Високий рівень старіння населення обумовлений від'ємним природнім приростом, але демографічне навантаження у віці 14-59 років має територіальні відмінності.

У загальній чисельності населення переважають жінки, якій притаманне коливання в залежності від вікових груп.

Упродовж 2014-2018 років ситуація на регіональному ринку праці характеризувалася підвищенням економічної активності населення та позитивними тенденціями щодо зростання рівня зайнятості та зниження рівня безробіття населення.

У ході проведеного аналізу встановлено, що середньомісячна і реальна заробітна плата зростає, але розміри середньомісячної плати коливалися в територіальному розрізі та у розрізі видів діяльності.

1.4. Інфраструктура

1.4.1. Транспорт

Загальна характеристика

Область має розгалужену мережу автомобільних доріг (державного та місцевого значення), яка забезпечує вантажні та пасажирські потоки внутрішньодержавні, транзитні та внутрішньообласні.

Автомобільні транспортні коридори, що проходять територією області, завантажені переважно транспортними потоками з Центральної Європи (коридор №3) та Південної Європи (коридор №5).

У межах українсько-білоруського кордону працює пункт пропуску «Виступовичі – Нова Рудня» в Овруцькому районі та «Майдан Копищанський – Глушевичі» в Олевському районі.

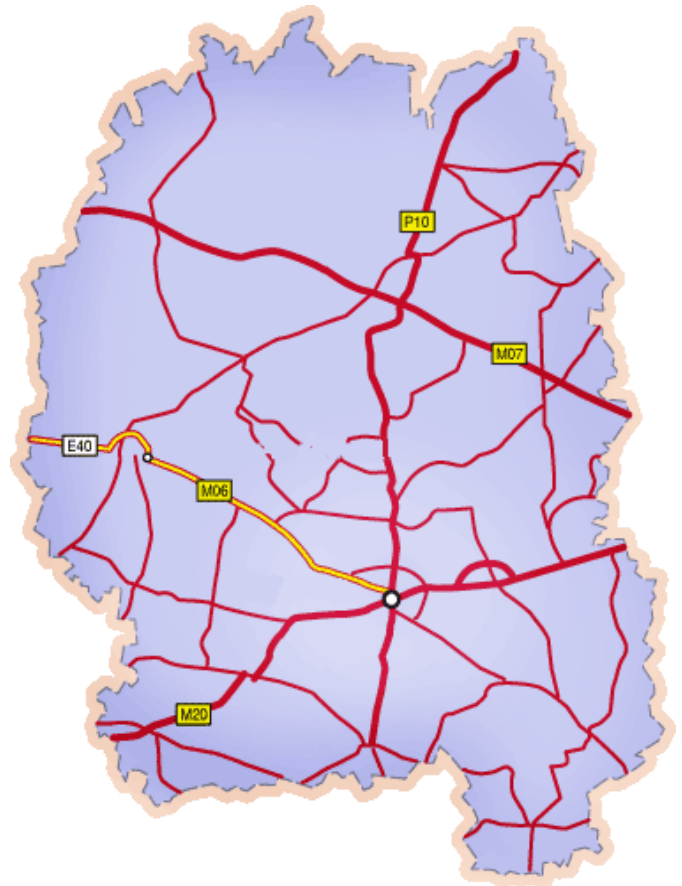

Рис. 1.30. Мережа автомобільних доріг

Головними транспортними вузлами області є міста Коростень, Житомир та Бердичів.

Упродовж останніх років забезпечено стабілізацію основних показників вантажного транспорту області, поступово нарощуються обсяги перевезень вантажів. Хоча за 2018 рік область дещо втратила позиції за цим показником. Щодо пасажирських перевезень, то спостерігається негативна динаміка.

Нижче наведено динаміку обсягів вантажних і пасажирських перевезень і розподіл їх між видами транспорту за ряд років.

Таблиця 1.16. Динаміка перевезення вантажів за видами транспорту області, тис. тонн

Роки	Залізничний	Автомобільний
2014	18572	47054
2015	16046	52144
2016	16085	39858
2017	18915	43366
2018	17338	43259

Таблиця 1.17. Динаміка перевезення пасажирів в області за видами транспорту, тис. осіб

Роки	Залізничний	Автомобільний (автобуси) ²	Трамвайний	Тролейбусний
2014	9703	70921	7770	33231
2015	9545	70772	7823	36460
2016	8877	66721	7589	36788
2017	2889	61356	7845	43994
2018	... ¹	59361	7490	38957

¹ Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Таблиця 1.18. Порівняльна характеристика кількості перевезених пасажирів та обсягів перевезених вантажів області із суміжними регіонами та регіонами одного типу, тис. осіб

Область	Кількість перевезених пасажирів за видами транспорту, тис. пас.				Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту, тис. т	
	Залізничний	Автомобільний (автобуси)	Трамвайний	Тролейбусний	Залізничний	Автомобільний
Україна	157962	1906852	666271	1016241	322342	1205531
Житомирська	... ¹	59361	7490	38957	17338	43259
Волинська	2186	69193	-	31867	1125	13447
Вінницька	4244	79881	59154	72548	6487	29195
Київська	35120	83907	-	6122	3156	8225
Рівненська	2864	90262	-	36115	7039	17117
Хмельницька	2312	65056	-	39792	-	33459
Чернігівська	-	40455	-	42018	-	1508

Наведені дані свідчать, що кількість пасажирів, перевезених автомобільним транспортом по області становила 59361 тис. або 3,1% від кількості перевезених пасажирів в цілому по Україні. Порівняно з суміжними

регіонами (Київська, Рівненська, Хмельницька та Вінницька області) кількість пасажирів, перевезених автомобільним транспортом в області, є меншою. У порівнянні з однотипними регіонами, а саме Чернігівською областю, цей показник по області є вищим на 18906 тис. пасажирів, а у порівнянні з Волинською навпаки є нижчим на 9832 тис. пасажирів.

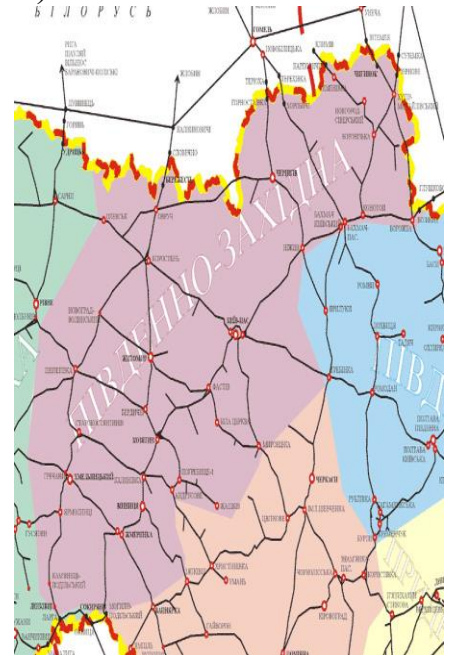
Щодо обсягу перевезених вантажів автомобільним та залізничним транспортом, то область є лідером серед суміжних та однотипних регіонів.

Залізничний транспорт

Територією області проходять двоколіїні електрифіковані залізничні лінії з інтенсивним рухом поїздів: Здолбунів – Козятин – Фастів – Київ (ділянка у межах області – Миропіль – Бердичів – Чорнорудка – Попільня); Коростень – Київ (ділянка у межах області Коростень – Малин – Ірша).

Найбільше навантаження з усіх залізничних ділянок припадає на залізничну ділянку – Здолбунів – Козятин – Фастів – Київ, яка працює на межі пропускної спроможності.

Одноколіїні залізничні лінії Коростень – Овруч – Калінковичі, Коростень – Олевськ – Сарни, Коростень – Новоград-Волинський – Шепетівка, Коростень – Житомир – Бердичів, Новоград - Волинський - Житомир – Фастів, Житомир – Коростишів, Білокоровичі – Овруч – Вільча забезпечують, головним чином, транспортні зв'язки області з прилеглими областями. Найбільше навантаження має залізнична ділянка Коростень – Новоград-Волинський – Шепетівка та Коростень – Житомир – Бердичів.

Рис. 1.31. Залізнична мережа області

Одноколіїна залізнична лінія Коростень – Овруч – Калінковичі є напрямком, що проходять через українсько-білоруський кордон.

Експлуатаційна довжина залізниці загального користування по території області складає 10171133,1 км. Щільність залізничної мережі – 34 км/тис. кв км, що майже на рівні середнього показника по Україні (36 км/тис. кв км).

В області нараховується 67 залізничні станції.

Автомобільний транспорт

Автомобільний транспорт відіграє провідну роль у забезпеченні вантажних і пасажирських перевезень.

Перевезення пасажирів і вантажів здійснюється приватними перевізниками. Регулярним автобусним сполученням охоплено всі міста та 99 % сільських населених пунктів області.

Маршрутна мережа формується за конкурсними умовами. Пасажирський транспорт є дотаційним і потребує постійної фінансової підтримки з держбюджету.

Інші види транспорту

Через територію області проходить нафтопровід «Дружба» (Овруцький, Коростенський, Лугинський та Новоград-Волинський райони), два газопроводи Ямал-Торжок-Долина (Овруцький, Коростенський, Ємельчинський, Новоград-Волинський райони), Київ – Дашава (Попільнянський, Ружинський, Бердичівський, Андрушівський, Чуднівський, Любарський райони).

Протяжність газопроводів складає 12861 км, з них 9204 км становлять розподільчі газові мережі, а 3657 км газопроводи - вводи до газифікованих об'єктів.

Автомобільні дороги

Область по протяжності автомобільних доріг загального користування в Україні займає 6 місце, місцевих доріг – 4.

Опорна мережа області складає 8548,3 км, з яких:

1606,8 км – дороги державного значення;

6941,5 км – дороги місцевого значення.

Також, в області налічується 10852,8 км автомобільних доріг комунального значення.

У зв'язку із проведенням децентралізації влади в системі управління автомобільними дорогами загального користування та відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2013 року № 759-р «Про передачу автомобільних доріг загального користування місцевого значення» з 1 січня 2018 року до сфери облдержадміністрації перейшло 6941,5 км або 948 доріг загального користування місцевого значення.

Із загальної протяжності автодоріг місцевого значення:

із твердим покриттям – 3422,1 км;

перехідне покриття (біле шосе, бруківка, дьогте-грунт) – 3309,4 км;

грунтове покриття – 210,0 км.

Дороги державного й місцевого значення забезпечують зв'язки із зарубіжжям та обласними центрами регіонів України.

Щільність автомобільних доріг за регіонами

Основою автодорожньої мережі є дороги державного та місцевого значення. Головне транспортне навантаження приймають дві міжнародні автодороги державного значення: М-06 та М-07.

Автомобільна дорога Київ-Чоп (М-06) є складовою міжнародного транспортного коридору: Критський №3 – Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ; Критський №5 Європа -Азія – Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ – Полтава – Харків – Дебальцево – Ізварине. Автомагістраль значно навантажена транзитними, міжобласними, внутрішньообласними транспортними потоками.

Міжнародна автомобільна дорога М-07 Київ-Ковель-Ягодин (на Люблін) є складовою частиною міжнародної транспортної магістралі категорії «Є» Є373-Люблін-Ковель-Київ.

1.4.2. Житлово-комунальна інфраструктура

В області питома вага загальної житлової площі, обладнаної водопроводом і каналізацією, збільшилася у 2018 році в порівнянні з 2014 роком на 0,7% і становить відповідно 39,8% та 39,4%.

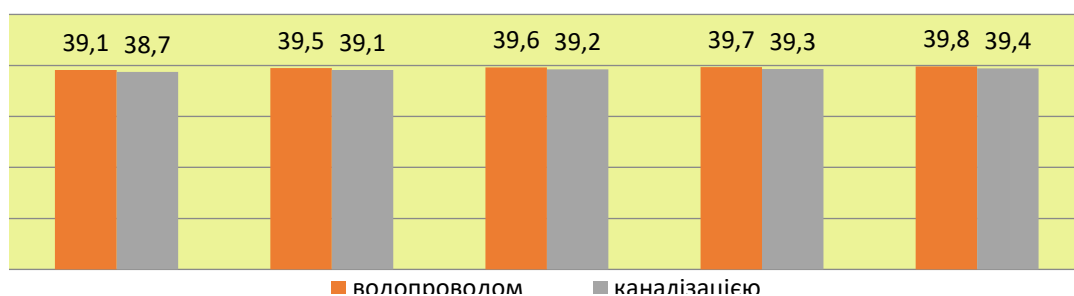

Рис.1.32. Динаміка забезпеченості житлового фонду області водопроводом і каналізацією протягом 2014-2018 років

Централізованим водопостачанням забезпечено усі 12 міст області, 38 селищ міського типу або 90,5% та 179 сільських населених пунктів або 11,1%.

Централізованим водовідведенням забезпечено усі міста, 35 селищ міського типу або 83,3% та 27 сільських населених пунктів або 1,7%.

Таблиця 1.19. Порівняльна характеристика питомої ваги загальної площі житлового фонду, обладнаної водопроводом та каналізацією області із суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Питома вага загальної площі житлового фонду, обладнаної	
	водопроводом	Каналізацією
Житомирська	39,8	39,4
Волинська	58,3	56,3
Вінницька	42,6	40,3
Київська	63,2	61,6
Рівненська	50,6	49,3
Хмельницька	44,7	43,2
Чернівецька	47,9	47,6

Протягом 2014-2018 років спостерігається тенденція до зниження питомих витрат електричної енергії на відпуск води та пропуск стоків на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства, динаміка якої наведена нижче на рисунку.

Таблиця 1.20. Динаміка питомих витрат електричної енергії по області протягом 2014-2017 років.

Роки	Питомі витрати електричної енергії (тис. кВт год./од. прод.)	
	Відпуск води	Очистка та пропуск стоків
2014	722,4	835,2
2015	724,8	829,6
2016	696,4	754,3
2017	720,6	811
2018	694,7	827

1.4.3. Енергетична інфраструктура

Електропостачання в області до введення в дію Закону України «Про ринок електричної енергії» (01.01.2019) здійснювало ПрАТ «ЕК «Житомиробленерго» (далі – товариство).

Одним із найважливіших завдань є модернізація магістральних і розподільних електричних мереж, що дозволить істотно знизити втрати електроенергії при її транспортуванні та перетворенні. На реалізацію цільових програм у 2014-2018 роках підприємством передбачено 462,1 млн гривень.

ПрАТ «ЕК «Житомиробленерго» закуповує електричну енергію в ДП «Енергоринок», якої за 2017 рік закуплено 2 451,566 млн кВтгод. на суму 2 679 млн гривень, за 2018 рік – 2530 млн кВт.год. на загальну суму 3107 млн грн, що на 16% більше, ніж протягом 2017 року.

В 2017 році в порівнянні з 2016 роком відбулось підвищення середньої оптової ціни на куповану електричну енергію на 30,2%.

Протягом 2017 року Товариство відпустило власним споживачам 2106 млн. кВт. год. електроенергії на загальну суму 3 659 млн гривень. Середньовідпускний тариф становив 144,77 коп./ кВт-год (без ПДВ). У 2018 році – 2208 млн кВт. год. електроенергії на загальну суму 4 355 млн грн, що на 19% більше, ніж у 2017 році.

В 2018 році в порівнянні з 2017 роком відбулось підвищення середньої оптової ціни на куповану електричну енергію. Так, в 2017 році середня оптова ціна на куповану електричну енергію складала 910,6 грн/МВт. год., у 2018 році – 1 023,3 грн/МВт. год, що на 12,4% вище.

Основними споживачами електроенергії протягом 2017-2018 років були: ПАТ «Житомирський комбінат силікатних виробів», комунальне підприємство «Житомирводоканал» Житомирської міської ради, комунальне підприємство «Житомирське трамвайно-тролейбусне управління», комунальне підприємство «Житомиртеплокомуненерго», ПрАТ «Кримський титан «Філія «Іршанський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Валки-Ільменіт» та ТОВ «Межиріченський ГЗК».

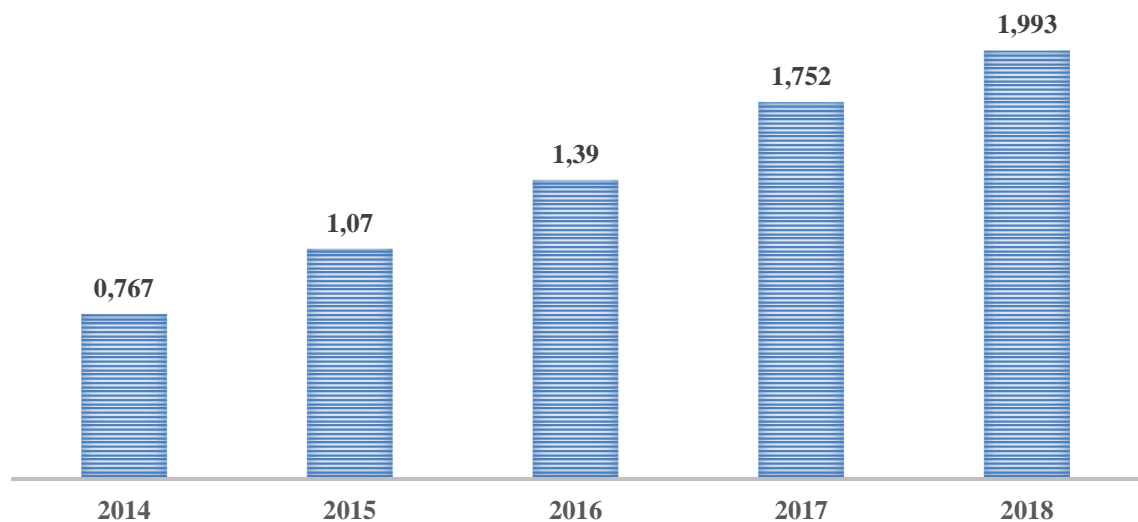
Рис.1.33. Споживання електроенергії в області протягом 2014-2018 років, мВт*год

У 2018 році Товариство закупило електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел енергії об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств за «зеленим» тарифом, встановленим НКРЕКП, в обсязі 1 431,7 тис. кВт. год. на загальну суму 8 420 тис. грн, проти 226 тис. кВт. год. на загальну суму 1 443 тис. грн у 2017 році. Простежується стрімке збільшення обсягів закупленої енергії, виробленої з альтернативних джерел, у порівнянні з 2017 роком у 6,3 рази.

Відповідно до Меморандуму про партнерство з Держенергоефективності розроблена та діє обласна Програма стимулювання населення, ОСББ, ЖБК Житомирщини щодо ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження на 2015-2020 роки (далі – Програма «тепліх» кредитів).

Для зменшення споживання традиційних паливно-енергетичних ресурсів населенням та використання сонячної енергії, як альтернативного джерела електро- та теплопостачання, здійснюється стимулювання населення до енерго- і ресурсозбереження. З початку дії Програми станом на 01.01.2019 фактично відшкодовано з обласного бюджету частину кредитних або власних коштів на придбання обладнання та матеріалів сонячних електростанцій 100 фізичним особам на суму 4,7 млн гривень.

На теренах Житомирщини вже встановлено фізичними особами 238 сонячних електростанцій.

Рис.1.34. Динаміка зростання середньо відпускного тарифу в області протягом 2014-2018 років, 1 кВт*год, грн

Енергозбереження

Протягом 2014-2018 років на альтернативні види палива переведено 250 котелень різних форм власності, вартість робіт – більше 103 млн грн, вивільнення обсягів природного газу становить 25,7 млн м³ або 29,8 тис. тонн умовного палива.

Таблиця 1.21. Динаміка переведення котелень на альтернативні види палива протягом 2014-2018 років

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	Всього
Котельні, од.	111	61	33	32	13	250
Вартість робіт, млн грн	37,0	31,2	16,05	16,811	2,177	103,23
Заміщення обсягів природного газу, млн м ³	19,9	3,5	1,29	0,988	0,04	25,72

В цілому в області на альтернативному паливі працюють 730 котелень, що становить майже 53% від загальної кількості котелень.

Таблиця 1.22. Порівняльна характеристика частки обсягу теплової енергії виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлювальних джерел енергії за звітний період, відсотків до загального обсягу виробленої теплової енергії в регіоні за звітний період, із суміжними регіонами та регіонами одного типу протягом 2014-2017 років

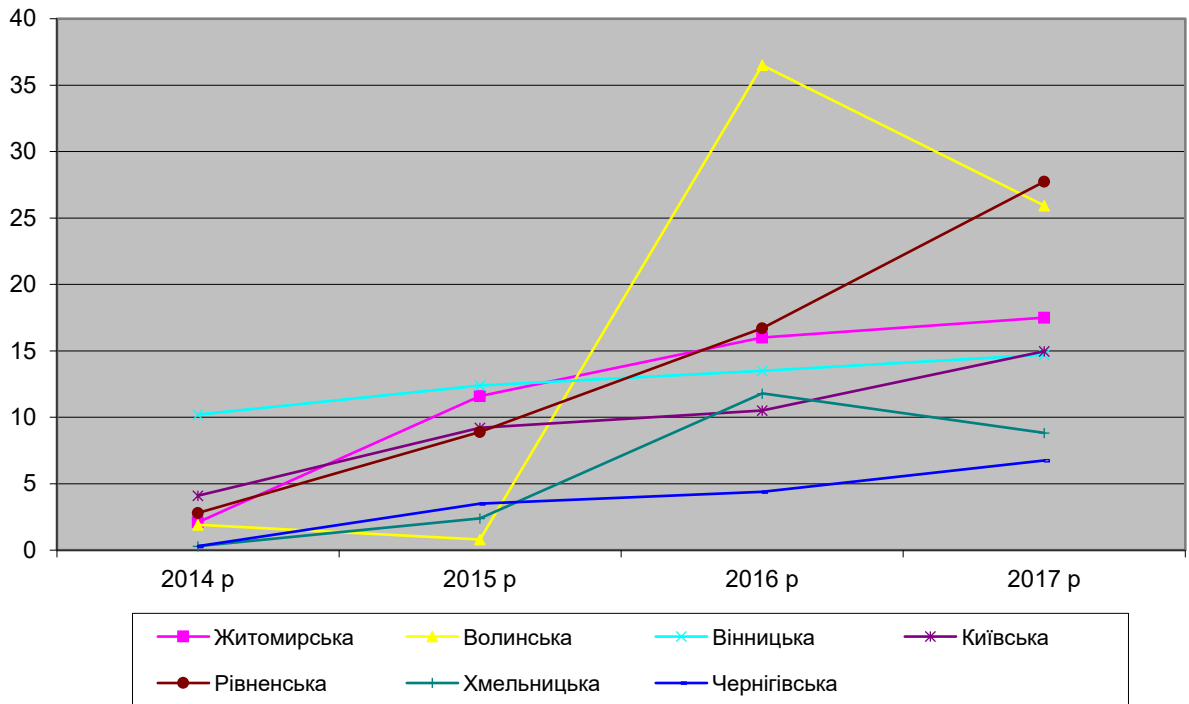
Область	2014	2015	2016	2017
Житомирська	2,1	11,6	16	17,5
Волинська	1,9	0,8	36,5	25,93
Вінницька	10,2	12,4	13,5	14,71
Київська	4,1	9,2	10,5	14,97
Рівненська	2,8	8,9	16,7	27,74
Хмельницька	0,3	2,4	11,8	8,83
Чернігівська	0,3	3,5	4,4	6,75

Частка обсягу теплової енергії, виробленої з альтернативних видів палива та відновлювальних джерел енергії за 2017 рік становить 17,5% до загального обсягу теплової енергії, виробленої в області у 2016 році, що на 1,5% більше у порівнянні з 2016 роком.

Динаміка покращення даного показника свідчить про проведення органами місцевого самоврядування роботи, спрямованої на зменшення споживання природного газу шляхом переведення джерел енергії на альтернативні види палива.

Таблиця 1.23. Порівняльна характеристика частки сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні, відсотків до загальної потужності котелень регіону, із суміжними регіонами та регіонами одного типу протягом 2014-2017 років

Область	2014	2015	2016	2017
Житомирська	0,9	12,3	16,6	20,1
Волинська	5,0	8,5	21,7	21,8
Вінницька	3,7	7,3	9,4	9,7
Київська	3,1	13,2	13,5	15
Рівненська	5,1	9,3	17,0	19,5
Хмельницька	0,6	5,5	6,6	16,9
Чернігівська	0,03	5,3	7,3	11,1

Рис.1.35. Динаміка зростання частки потужностей котелень на альтернативних видах палива протягом 2014-2018 років

Частка сумарної потужності котелень, працюючих на альтернативному паливі у 2017 році становить 20,1% до загальної потужності котелень регіону, що є більше на 3,5% у порівнянні з 2016 роком.

Основним фактором збільшення у переведенні котелень з використанням твердопаливного обладнання є своєчасне забезпечення фінансовими ресурсами місцевих програм та заходів з енергозбереження, ефективна співпраця з інвесторами та визначення механізму компенсації заборгованості по різниці в тарифах на виробництво теплової енергії для населення на теплогенеруючих установках з використанням будь-яких видів палива та енергії, крім природного газу, що дасть можливість уникнути проблем з відсутністю обігових коштів для закупівлі пелет.

Підприємства комунальної теплоенергетики, до складу яких входять 10 підприємств органів місцевого самоврядування, налічують 144 котельні, у яких експлуатується 487 котлів, з них – 118 од. (24,2%) працюють понад 20 років; 342,9 км теплових мереж, з яких – 84,9 км (24,7%) знаходяться у ветхому стані, внаслідок чого втрати в мережах становлять 9,4%.

З метою скорочення споживання природного газу та закриття нерентабельних котелень органами місцевого самоврядування приймалися рішення щодо переходу споживачів на автономне та індивідуальне опалення. Так протягом останніх 10 років кількість підприємств комунальної теплоенергетики скоротилася з 25 до 10: послуги з централізованого опалення для населення надаються у містах: Житомирі, Бердичеві, Коростені, Малині, Новограді-Волинському, Андрушівці (опалення гуртожитку), у селищах міського типу Житомирського району – Новогуївинському та Озерному.

Протягом 2014-2018 років підприємствами комунальної теплоенергетики проведено модернізацію котелень (замінено застарілі котли, встановлено пальникові пристрої, сучасні насоси, твердопаливне котельне обладнання, застосовано системи хімводопідготовки на котельнях, закрито нерентабельні котельні, замінено понад 16 км теплових мереж) на суму більше 117,0 млн грн, скорочення природного газу близько 15 млн м³.

Таблиця 1.24. Показники кількості котлів, теплових мереж та джерел енергії протягом 2014-2017 років.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість джерел енергії, од.	152	147	147	147	144
кількість котлів, од	521	507	486	479	487
термін експлуатації більше 20 років	187	157	122	116	118
%	35,8	30,9	25	24,2	24,2
теплові мережі, км	357,133	357,133	347,469	353,222	342,903
ветхих і аварійних	71,8	76,8	118,1	131,8	84,9
%	20,1	21,5	34	37,3	24,7
Відпущено теплової енергії, Гкал	881438,9	739603,1	761820,8	720789,2	865830,1
Вироблено теплової енергії, Гкал	900822,85	756099,7	865595,2	813310,5	846950,7
втрати	95753,6	76509,2	84947	74837,3	79635,4
%	11,6	11,5	11,2	9,4	9,4
витрати палива, млн м ³	144251,6	119745,46	136893,9	128081	110574,2
Норма палива, кг у.п./Гкал	163,7	161,9	161,7	161,0	161,8
потужність котелень, Гкал/год	1185,635	1182,218	1169,795	1103,592	1100,563
твердопаливні котельні, од	8	9	10	12	12

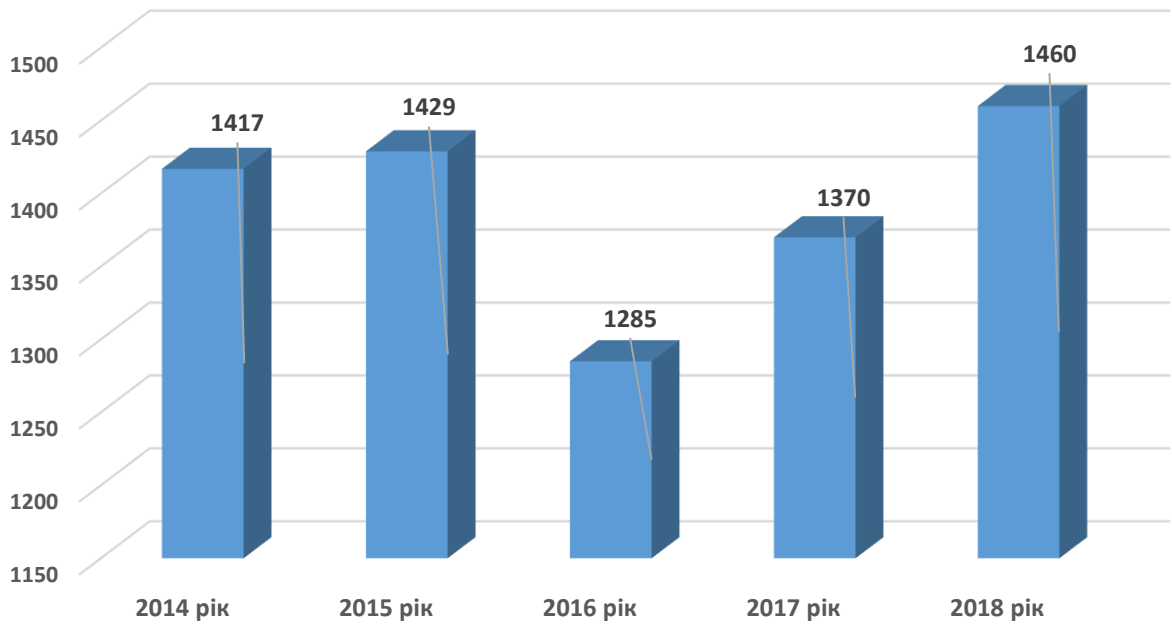
Таблиця 1.25. Динаміка питомих витрат електричної енергії по області протягом 2014-2017 років.

Роки	Питомі витрати електричної енергії (кВт год./Гкал)
2014	32,4
2015	37,37
2016	32,9
2017	32,5
2018	31,6

1.4.4. Промислова інфраструктура

У 2018 році у промисловому комплексі області налічувалося 1460 підприємств, з них 4 – великих, 165 – середніх, 1291 – малих, з них 931 – мікропідприємство.

Загальна кількість підприємств у порівнянні з 2017 роком збільшилася на 90 підприємств та на 43 підприємства у порівнянні з 2014 роком.

Рис.1.36. Динаміка кількості промислових підприємств протягом 2014-2018 років

Динаміка по роках характеризувалася позитивною динамікою до збільшення кількості промислових підприємств, за виключенням 2016 року, коли було зафіксовано зменшення кількості підприємств на 10,1%.

1.4.5. Зв'язок

Галузь телекомунікації є однією з найважливіших. Нові досягнення у галузі телекомунікацій – це нові, більш якісні підходи в отриманні інформації, задоволенні зростаючих потреб населення в послугах зв'язку.

Житомирська філія є невід'ємною частиною національного оператора електрозв'язку – Відкритого Акціонерного Товариства «Укртелеком», яке за обсягом та діапазоном послуг електрозв'язку підприємство є беззаперечним лідером у сфері телекомунікації та надає такі види послуг як міжнародний, міжміський та місцевий телефонний зв'язок, проводове мовлення, радіозв'язок, доступ до глобальної мережі Інтернет.

Житомирська філія ВАТ «Укртелеком» – провідний оператор в області з комплексного надання послуг зв'язку, єдиний оператор, який обслуговує найвіддаленіші куточки Житомирщини.

Наявність телефонного зв'язку:

Наявність телефонних апаратів основних – 115,9 тис. апаратів;

у містах – 87,3 тис. апаратів;

у селах – 28,6 тис. апаратів;

Кількість основних телефонів

на 100 жителів – 18 одиниць;

Кількість абонентів мобільного зв'язку – 1289,8 тис. одиниць;

За 2018 рік надано послуг зв'язку на 184,4 млн гривень. Частка доходів від населення в загальній сумі склала 78,3%.

Кількість абонентів фіксованого зв'язку на початок 2019 року становила 115,9 тис., у тому числі у населення – 91,6 тис. одиниць.

Протягом 2018 року загальна кількість споживачів Інтернету становила 52734 одиниць, у тому числі у населення – 47088 одиниць.

Поштові заклади

Розгалужена мережа об'єктів поштового зв'язку в області дає можливість максимально наблизити послуги до споживачів.

Діяльність Житомирської дирекції ПАТ «Укрпошта» направлена на задоволення споживачів високоякісними послугами та забезпечення найвищих стандартів обслуговування, тому особлива увага звертається на потреби клієнтів, їх пропозиції та побажання. Робота із споживачем передбачає повну орієнтацію підприємства на клієнта, асортимент послуг зростає, покращується сервіс.

До складу дирекції входять 2 центри поштового зв'язку ЦПЗ № 2 (м. Коростень) з обслуговуванням Коростенського, Лугинського, Малинського, Народицького, Овруцького та Олевського адміністративних районів і ЦПЗ 4 (м. Новоград-Волинський), що обслуговує Баранівський, Ємільчинський, Новоград-Волинський та Червоноармійський р-ни. Всі інші адміністративні райони, а саме: м. Житомир, Житомирський, Андрушівський, Бердичівський, Брусилівський, Володар-Волинський, Любарський, Радомишльський, Романівський, Ружинський, Попільнянський, Черняхівський, Чуднівський знаходяться в зоні обслуговування безпосередньо головної структури дирекції.

Таблиця 1.26. Динаміка наявності відділень та чисельності працюючих Житомирської дирекції ПАТ «Укрпошта» протягом 2014-2017 років.

	Наявність відділень, од.				Кількість працюючих, осіб
	у містах	точки присутності	сільських	пересувних відділень	
2014	112	27	411	36	3362
2015	112	27	409	36	3139
2016	112	32	402	37	3100
2017	112	32	397	37	2997
2018	113	36	385	39	2762

За 2018 рік оброблено та доставлено до споживачів: 8,4 млн листів та бандаролей; 703,9 тис. посилок; 659,4 тис. переказів; 16,8 млн періодичних друкованих видань; прийнято 114,4 тис. відправлень Укрпошта «Експрес»; 5,2 млн платежів; доставлено 8 млн рахунків.

Перевезення поштових відправлень по області забезпечується власним автомобільним транспортом, діє 70 автомобільних маршрутів, протяжністю 14,4 тис. км.

1.4.6. Освітня інфраструктура

Мережа закладів загальної середньої освіти

В області у 2019 році функціонує 639 закладів загальної середньої освіти, в яких навчається 133 898 учнів. Упродовж 2015-2019 років спостерігається зменшення мережі закладів загальної середньої освіти у зв'язку із оптимізацією

шкільної мережі шляхом реорганізації закладів освіти, створення освітніх округів, опорних шкіл і філій.

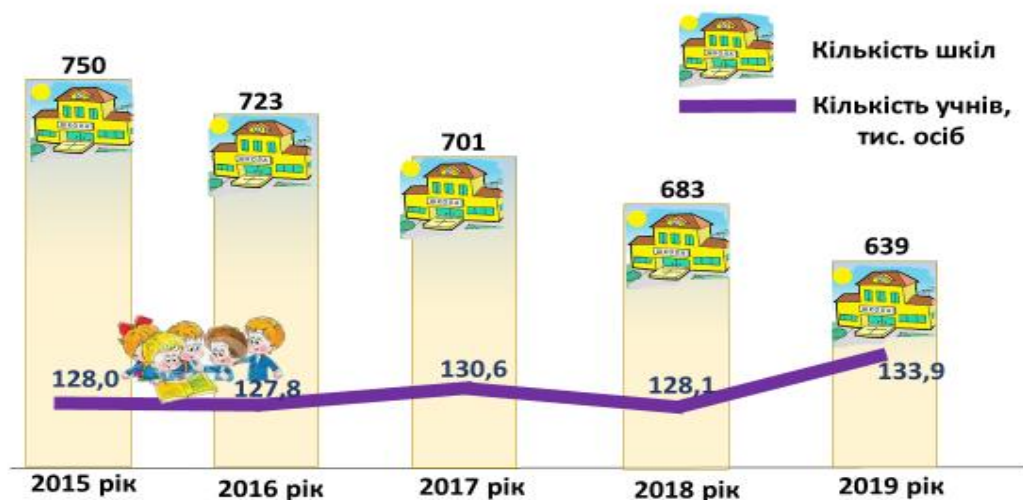

Рис. 1.37. Динаміка кількості закладів загальної середньої освіти області та учнів у них.

Розвиток опорних шкіл

Станом на 01.05.2019 в області функціонує 61 опорна школа та 74 філії. Всього в опорних школах області навчається 24587 учнів.

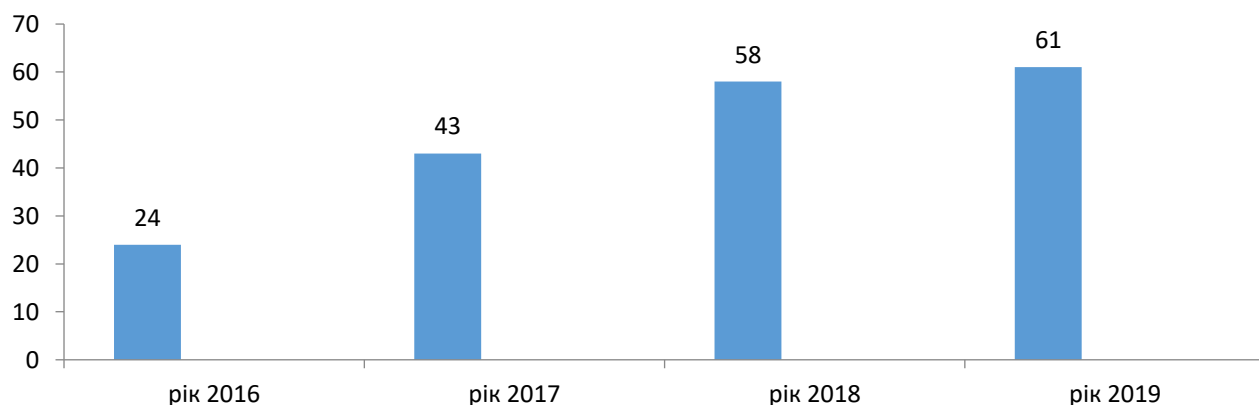

Рис.1.38. Динаміка формування в області мережі опорних закладів (наростаючим підсумком), одиниць.

Загалом по Україні область разом з Львівською областю посідають друге місце за кількістю функціонуючих опорних шкіл.

Таблиця 1.27. Кількість опорних шкіл області у порівнянні із суміжними областями та областями одного типу, одиниць.

Область	Кількість опорних шкіл
Житомирська	61
Київська	40
Чернігівська	37
Вінницька	35
Волинська	30
Рівненська	27
Хмельницька	19

Розвиток системи опорних шкіл здійснюється синхронно із перебігом реформи децентралізації, про що свідчить динаміка збільшення мережі опорних шкіл в об'єднаних територіальних громадах. Цей процес сприяє рівному доступу до якісної освіти дітей, що проживають у сільській місцевості, забезпечує оптимізацію шкільної мережі, створює передумови для успішного впровадження освітніх реформ, передбачених «Новою українською школою».

Забезпечення шкільними автобусами

Станом на 01.05.2019 парк шкільних автобусів в області налічує 276 одиниць.

Із загальної кількості шкільних автобусів, що здійснюють перевезення учнів, відповідають технічним вимогам Державному стандарту (ДСТУ 7013;2009) 186 автобусів, решта є пристосованими.

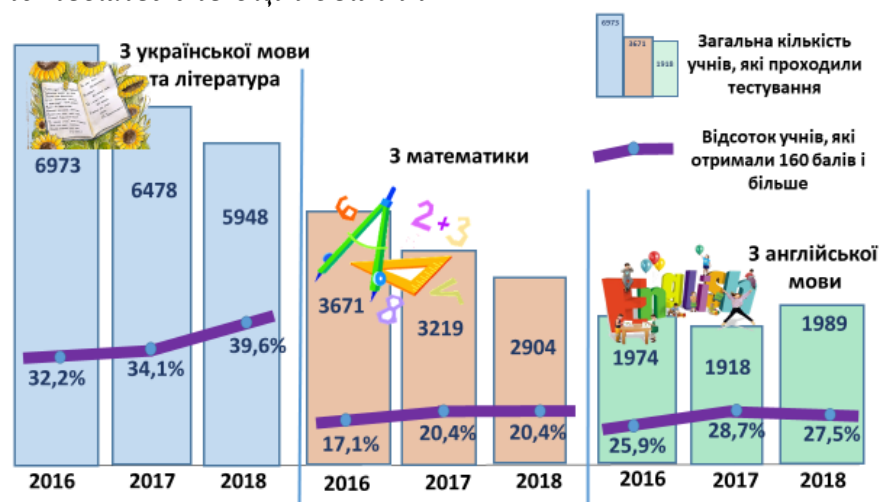
З урахуванням проведення оптимізації мережі закладів освіти в області є потреба у 40 шкільних автобусах.

Станом на 01.05.2019 в області потребують перевезення 15,5 тис. учнів, які забезпечені безкоштовним перевезенням на 100%.

Таблиця 1.28. Кількість закуплених шкільних автобусів в області порівняно із суміжними областями та областями одного типу, одиниць

Область	Загальна кількість шкільних автобусів	Кількість закуплених шкільних автобусів			
		Всього	У тому числі по роках		
			2016	2017	2018
Хмельницька	381	71	30	16	25
Чернігівська	309	62	35	16	11
Вінницька	300	70	18	39	13
Житомирська	276	60	22	15	23
Київська	248	52	33	18	1
Волинська	202	70	35	24	11

Зовнішнє незалежне оцінювання

Рис. 1.39. Частка випускників закладів загальної середньої освіти, які отримали за результатами зовнішнього незалежного оцінювання 160 балів і вище, відсотків до загальної кількості учнів, що проходили тестування, за роками.

Випускники міських загальноосвітніх навчальних закладів з усіх навчальних предметів, обраних для складання ДПА у формі ЗНО, здебільшого демонструють достатній та високий рівні навчальних досягнень. Зокрема, частка випускників міських загальноосвітніх навчальних закладів, які проходили ДПА з української мови та отримали оцінки достатнього і високого рівнів навчальних досягнень, становить 70,6 %. Проте у мешканців селищ міського типу цей показник знижується і становить – 55 %, у випускників навчальних закладів, які розташовані в селах – 36,2 %.

Таблиця 1.29. Порівняльна характеристика області із суміжними областями та областями одного типу за результатами ЗНО, місце

Область	Рейтинг областей за результатами ЗНО 2018 року
Київська	3
Волинська	8
Вінницька	11
Чернігівська	13
Хмельницька	14
Рівненська	16
Житомирська	19

Охоплення дітей відповідного віку дошкільною освітою. Розвиток мережі закладів дошкільної освіти

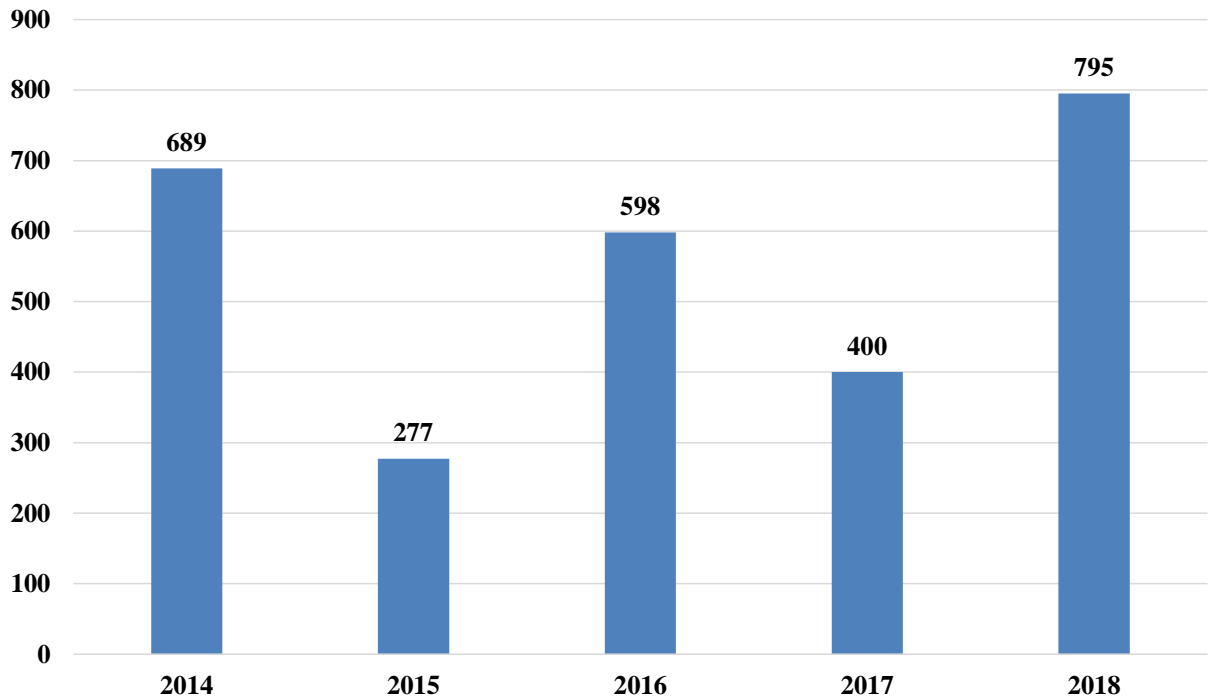
На території області функціонує 676 закладів дошкільної освіти, 4 дошкільних відділення при загальноосвітніх школах-інтернатах, 2 будинки дитини. Закладами дошкільної освіти в області охоплено 90,2% від загальної кількості дітей 3-6-ти річного віку.

Таблиця 1.30. Охоплення дітей області дошкільною освітою у порівнянні із суміжними областями та областями одного типу

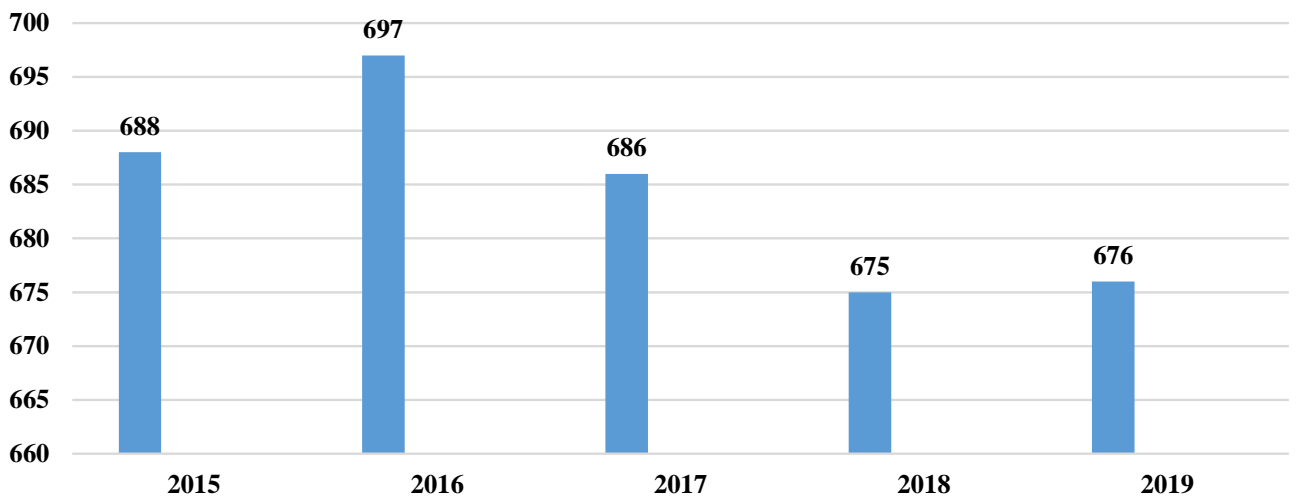
Назва області	% охоплення дітей 3-6 років закладами дошкільної освіти
Україна	87,5
Хмельницька	94,0
Чернігівська	93,5
Київська	92,5
Житомирська	90,2
Волинська	89,0
Вінницька	86,4
Рівненська	84,0

У 2018 році відновлено роботу 3 дитячих садків, реконструйовано приміщення 3 закладів дошкільної освіти, відкрито 1 дитсадок з короткотривалим перебуванням дітей на базі сільської загальноосвітньої школи. З метою розвантаження груп у працюючих закладах дошкільної освіти відкрито додатково 16 вікових груп. Усе це дало змогу створити 795 нових місць.

Протягом 2014-2018 років в області у закладах дошкільної освіти додатково створено 2759 місць.

Рис. 1.40. Кількість додатково створених місць у закладах дошкільної освіти, одиниць.

Рис. 1.41. Кількість закладів дошкільної освіти.

Розвиток інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти

Організація інклюзивного навчання реалізує права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття загальної середньої освіти наближену до місця проживання, їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство, залучення батьків до участі у освітньому процесі.

Заклади загальної середньої освіти забезпечують безперешкодний доступ до будівель та приміщень, створюють відповідну матеріально-технічну та методичну бази, забезпечують підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми

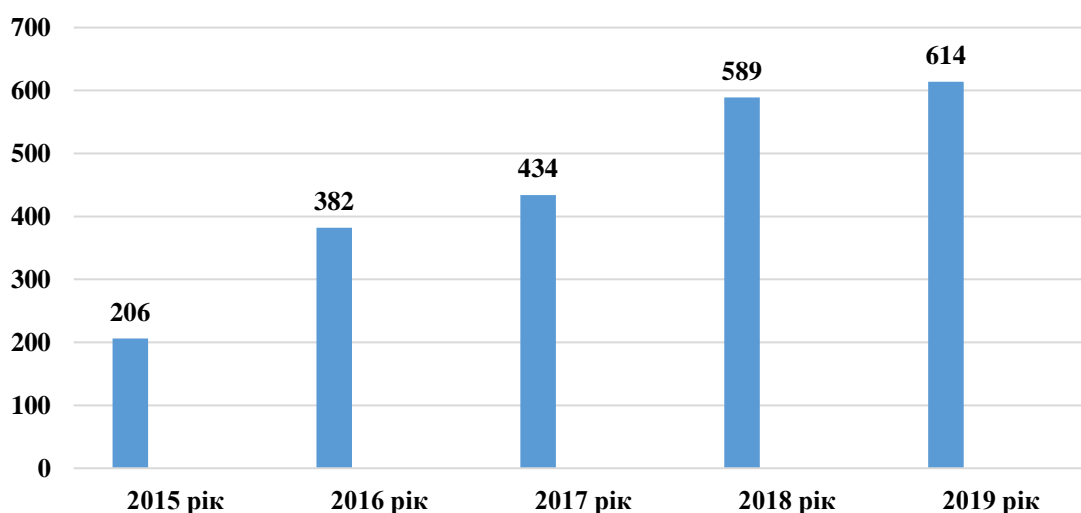
потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприяють провадженню інноваційної діяльності.

Введення інклюзії дало змогу вивести частину дітей з індивідуального навчання, створити умови для їх соціальної адаптації та інтегрувати у дитяче середовище.

Серед учнів, охоплених інклюзивною освітою, майже 90% складають діти з порушеннями психологічного та розумового розвитку.

Таблиця 1.31. Кількість дітей області, охоплена інклюзивним навчанням, порівняно із суміжними областями та областями одного типу, осіб

Область	Кількість дітей, охоплених інклюзивним навчанням
Київська	1059
Житомирська	614
Рівненська	607
Хмельницька	534
Волинська	488
Вінницька	400
Чернігівська	275

Рис. 1.42. Динаміка кількості дітей, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, осіб.

Модернізація закладів ЗП(ПТ)О області

В області у ЗП(ПТ)О навчаються 7,3 тис. осіб. Мережа державних ЗП(ПТ)О області складає 24 одиниці:

- 4 вищих професійних училища;
- 3 центри професійно-технічної освіти;
- 13 професійних ліцеїв;
- 3 професійно-технічних училища;
- 1 заклад з 3-ма філіями при установах виконання покарань.

В даний час в області функціонують 8 ГНПЦ на базі ЗП(ПТ)О, 2 з яких відкрито у 2018 році.

Таблиця 1.32. Співвідношення ГНПЦ до загальної кількості ЗП(ПТ)О області, суміжних областей та областей одного типу

Область	Загальна кількість ЗП(ПТ)О, одиниць	Кількість галузевих навчально-практичних центрів (ГНПЦ), одиниць	Співвідношення ГНПЦ до загальної кількості ЗП(ПТ)О, %
Вінницька	29	14	48,3
Хмельницька	28	5	17,8
Житомирська	24	8	33,3
Рівненська	23	11	47,8
Київська	22	10	45,5
Волинська	20	8	40,0
Чернігівська	16	10	62,5

Потребують створення ГНПЦ з професій, що користуються попитом на регіональному ринку праці, за галузевим спрямуванням сільське господарство та транспорт. Майже половина ЗП(ПТ)О області, отримали відповідні ліцензії, мають достатню матеріально-технічну базу та потужний кадровий потенціал для здійснення підготовки робітничих кадрів для агропромислового комплексу та транспорту.

Вирішити зазначену проблему можливо із залученням коштів як з державного та місцевого бюджетів, так і за рахунок розвитку державно-приватного партнерства.

Розвиток вищої освіти

В області функціонує 33 заклади вищої освіти:

3 університети;

3 інститути;

20 закладів вищої освіти I-II рівня акредитації;

7 відокремлених структурних підрозділів.

За останні роки спостерігається зменшення контингенту студентів у закладах вищої освіти області, що зумовлено демографічною ситуацією. Так, у 2018 році загальна кількість студентів закладів вищої освіти області становила 29942 студентів, що на 17 % менше у порівнянні із 2014 роком.

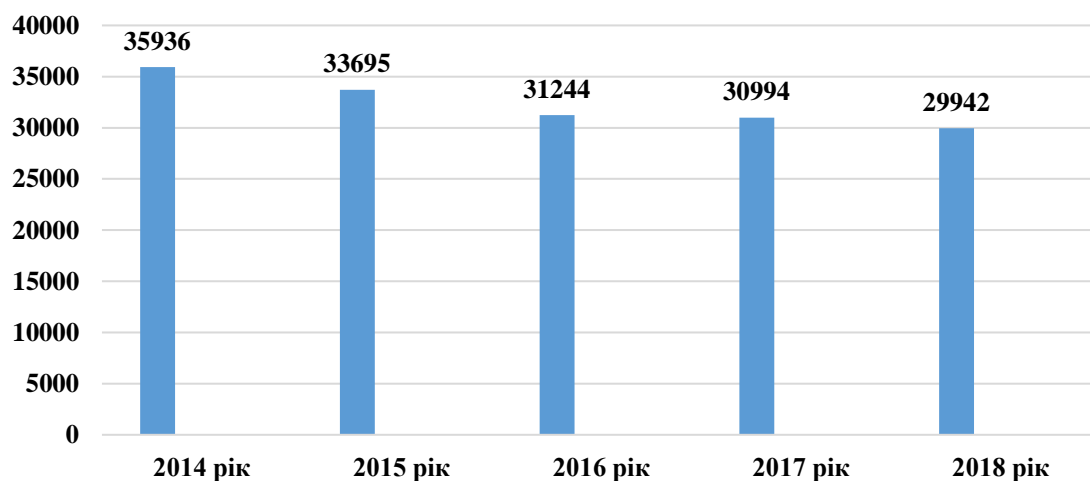

Рис. 1.43. Кількість студентів, які навчаються у ЗВО I-IV рівнів акредитації, осіб.

Таблиця 1.33. Порівняльна характеристика області із суміжними областями та областями одного типу за кількістю студентів ЗВО I-IV рівнів акредитації

Область	Кількість студентів у ЗВО I-IV рівнів акредитації на початок 2017-2018 навчального року		
	Всього	I-II рівнів акредитації	III-IV рівнів акредитації
Вінницька	44955	9547	35408
Рівненська	32473	6378	26095
Хмельницька	30983	4650	26333
Житомирська	29942	9536	20406
Київська	27545	5794	21751
Волинська	25288	7061	18227
Чернігівська	20113	4495	15618

Незважаючи на те, що на регіональному ринку праці відчувається гострий дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів, більшість випускників загальноосвітніх закладів обирають здобуття вищої освіти.

Тому за останні роки в області утворився дисбаланс між підготовкою фахівців з вищою та професійною освітою.

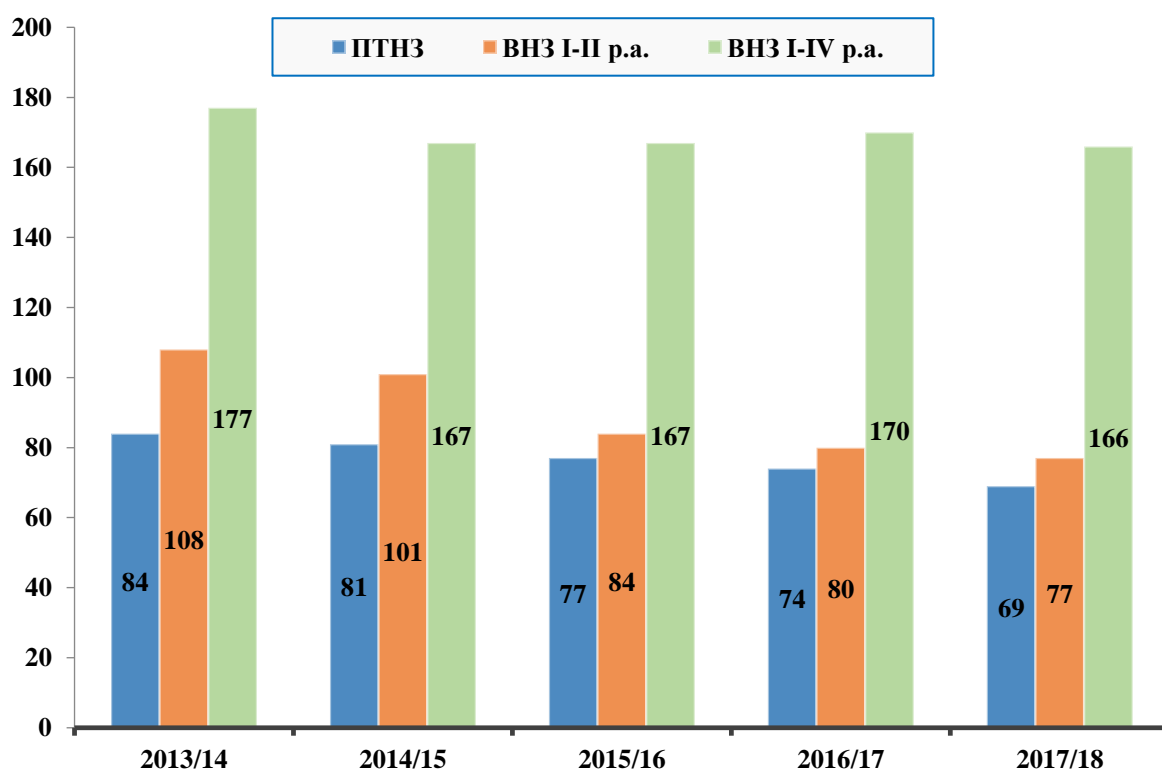

Рис. 1.44. Кількість студентів, які навчалися у закладах освіти у розрахунку на 10 тис. населення, осіб

Для вирівнювання такої диспропорції необхідно збільшити обсяги прийому за державним/регіональним замовленням за робітничими професіями та корегування напрямів і видів підготовки робітничих кадрів у відповідності до потреб ринку праці.

1.4.7. Охорона здоров'я

Медичну допомогу населенню області надають 105 медичних закладів:

23 центральних районних лікарні;

4 центральних міські лікарні;

1 центральна дитяча міська лікарня;

1 районній лікарні;

35 центрах ПМСД;

10 АЗПСМ;

11 стоматологічних поліклініках;

20 лікувально-профілактичних закладів обласного рівня.

Також, в області функціонують 4 медичні навчальні заклади, 4 санаторії та 2 будинки дитини.

Кадровий потенціал області на початок 2019 року складає 4240 лікарів та 11343 молодших спеціалістів з медичною освітою.

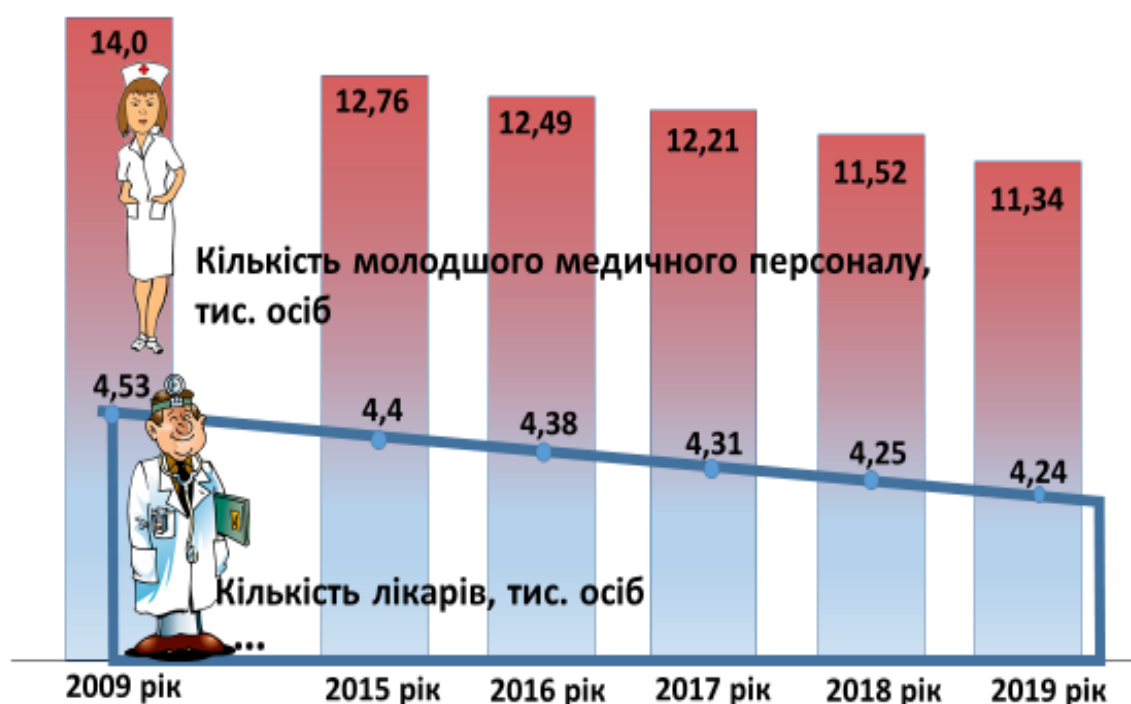

Рис.1.45. Динаміка чисельності лікарів та молодшого медичного персоналу в області, тис. осіб.

Чисельність лікарів, що працюють на первинному рівні медичної допомоги складає 730 осіб, з них 530 сімейних лікарів, 200 терапевтів та педіатрів, 996 медичних сестер загальної практики-сімейної медицини. Сімейні лікарі обслуговують 85 % населення області. Кількість посад сімейних лікарів по області складає 5,7 на 10 тис. населення.

Таблиця 1.34. Порівняльна характеристика області із суміжними областями та областями одного типу за чисельністю лікарів та сімейних лікарів у розрахунку на 10 тис. населення, осіб

Область	Чисельність лікарів на 10 тис населення					Чисельність сімейних лікарів на 10 тис. населення				
	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Україна	37,4	38,0	37,9	37,8	37,4	2,9	3,1	3,4	3,5	3,5
Вінницька	44,7	45,6	45,3	45,5	45,7	5,2	5,5	5,6	5,4	5,4
Хмельницька	37,7	38,3	38,0	38,9	39,1	3,1	3,6	3,9	4,1	4,3
Рівненська	37,4	38,5	38,3	38,3	37,8	2,0	2,5	3,1	3,5	3,9
Волинська	35,9	36,3	36,4	36,6	36,0	3,0	3,4	3,8	4,1	4,3
Київська	36,1	37,0	37,0	35,7	35,3	2,5	3,0	3,4	3,4	3,8
Чернігівська	35,0	35,5	35,7	35,4	35,1	2,6	3,1	3,2	3,2	3,2
Житомирська	34,9	35,3	35,0	34,7	34,7	4,3	4,5	4,7	4,7	4,5

Упродовж останніх років відбулася реорганізація та реструктуризація ліжкового фонду. З початку дії постанови Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 1024 «Про затвердження нормативу забезпечення стаціонарними лікарняними ліжками у розрахунку на 10 тис. населення» в області з 01.01.2016 скорочено 1458 ліжок, у тому числі за 2018 рік – 368 ліжок. На 01.01.2019 ліжковий фонд медичних закладів області нараховує 7749 ліжок. Показник забезпеченості стаціонарними ліжками становить 62,9 на 10 тис. населення.

У закладах вторинного рівня надання медичної допомоги структура та кількість ліжок приводяться у відповідність до потреб населення та можливості функціонування в період реформи вторинної ланки та роботи в госпітальних округах.

Таблиця 1.35. Порівняльна характеристика області із суміжними областями та областями одного типу за роботою стаціонарного ліжка, днів

Область	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Україна	322,8	319,3	321,2	321,0	317,8
Волинська	334,5	334,7	334,2	345,7	338,2
Рівненська	331,9	326,1	330,3	333,8	337,1
Чернігівська	326,9	325,3	325,4	340,0	333,1
Житомирська	326,8	321,8	327,2	332,5	329,3
Вінницька	333,6	336,0	333,4	333,5	328,6
Хмельницька	327,5	323,6	330,5	331,8	326,9
Київська	318,1	323,4	328,1	323,8	316,5

Робота (завантаженість) стаціонарного ліжка в області відбувалася в межах прогнозованих оптимальних показників (330 днів на рік), цей показник по області є значно вищим, ніж в цілому по країні.

Динаміка загального рівня захворюваності населення мала тенденцію до зменшення з 65528,1 на 10 тис. населення у 2015 році до 61780,8 на 10 тис. населення у 2018 році, тобто зменшився на 5,7%.

У структурі поширеності хвороб у 2018 році, як і упродовж багатьох років, перше місце посіли хвороби системи кровообігу – 33,4%; хвороби органів дихання – 19,7%; хвороби органів травлення – 7,5%; хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини посідають четверте місце – 6,8%, хвороби сечостатевої системи – 5,1%.

Рис. 1.46. Структура поширеності хвороб у 2018 році, %

Основними причинами смерті населення Житомирщини залишаються хвороби системи кровообігу, новоутворення та зовнішні причини смертності, які разом склали 87,6% від усіх причин смерті. Основу питому вагу серед причин смертності населення області склали: хвороби системи кровообігу – 70,7%; злоякісні новоутворення – 11,6%; зовнішні причини смерті – 5,3%; хвороби органів травлення – 3,5%; хвороби органів дихання – 2,1%.

В області триває розвиток мережі сімейної медицини. З 2015 року кількість амбулаторій сімейної медицини збільшилась на 28 одиниць. Створення амбулаторій на селі йде за рахунок реорганізації ФАПів з кількістю обслуговування більше 1000 населення.

До системи eHealth станом на 03.05.2019 підключено 54 заклади надання первинної медичної допомоги, зареєстровано 829 лікарів, підписали декларації з сімейними лікарями 937950 пацієнтів або 76,9% від всього населення області.

В цілодобовому режимі в області працює 105 бригад екстреної медичної допомоги, у тому числі 16 лікарських, 85 фельдшерських та 4 спеціалізовані, з яких 3 кардіо-реанімаційні та 1 психіатрична. Проблемним питанням залишається створення оперативної диспетчерської служби.

Ще одним етапом реформування охорони здоров'я є формування госпітальних округів. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 № 196-р «Про затвердження переліку та складу госпітальних округів Житомирської області» в області затверджено 4 госпітальних округи:

Житомирський (13 адміністративних одиниць, чисельність населення – 605109 осіб);

Коростенський (8 адміністративних одиниць, чисельність населення – 267853 особи);

Бердичівський (6 адміністративних одиниць, чисельність населення – 199997 осіб);

Новоград-Волинський (4 адміністративні одиниці, чисельність населення – 170533 особи).

Протягом 2014-2018 років в області вжито ряд заходів, спрямованих на покращення медичного обслуговування населення як окремих територій так і області у цілому, серед яких:

на базі Житомирської обласної клінічної лікарні ім. О.Ф. Гербачевського відкрито:

сучасний кардіохірургічний центр;

спеціалізоване терапевтичне відділення для постраждалих від аварії на ЧАЕС та учасників АТО;

діагностичну лабораторію та науково-практичний центр;

неврологічне відділення на 21 ліжко з блоком інтенсивної терапії на 6 реанімаційних ліжок для надання допомоги пацієнтам з гострим порушенням мозкового кровообігу;

нову філію відділення гемодіалізу на 10 діалізних місць;

функціонує мультиспіральний 32 зрізовий комп'ютерний томограф;

розпочав роботу магнітно-резонансний томограф «Achieva 1.5T» виробництва компанії «Philips»;

в обласній психіатричній лікарні № 1 відкрито оновлене дитяче психоневрологічне відділення;

в обласному перинатальному центрі відкрито реконструйоване пологове відділення з окремими пологовими залами;

в обласній дитячій клінічній лікарні:

після проведеного ремонту відкрито хірургічне відділення №1;

введено в експлуатацію сучасне лапароскопічне обладнання для проведення малоінвазивних операційних втручань дітям 0-17 років;

у місті Житомирі:

по вул. Старочуднівська 12/77 відкрито нову амбулаторію сімейного лікаря;

для учасників АТО/ООС та інвалідів відкрито найсучасніший Центр вертебології та реабілітації. В кінці грудня 2018 року на базі цього Центру запрацював Дім ветерана, який здійснює свою діяльність за принципом «єдиного вікна», де разом із медичною допомогою та реабілітаційними послугами, які надаватиме Центр вертебології, захисники зможуть повернутися до мирного життя та емоційно розвантажитися;

у місті Бердичеві на базі обласного госпіталю для ветеранів війни Житомирської обласної ради створено Центр неврологічної допомоги та психологічної реабілітації учасників АТО та відкрито Центр первинної медико-санітарної допомоги;

у селі Ліщин Житомирського району відбулося відкриття КНП «Амбулаторія загальної практики–сімейної медицини» Станишівської сільської ради;

у Новоград-Волинському міськрайТМО після капітального ремонту відкрито кардіологічне відділення;

у місті Овруч розпочато роботу філії відділення гемодіалізу Житомирської обласної клінічної лікарні ім. О.Ф. Гербачевського на 5 місць.

1.4.8. Культура

Музеї

На 01.01.2019 діючу мережу музеїв області складають 34 установи комунальної та приватної форм власності, з них:

1 підпорядкований Міністерству фінансів України:

ДУ «Музей коштовного та декоративного каміння» в смт Хорошів;

4 обласного підпорядкування:

«Житомирський обласний краєзнавчий музей»;

«Житомирський обласний літературний музей»;

Музей космонавтики ім. С.П. Корольова;

Кмитівський музей образотворчого мистецтва ім. Й.Д. Буханчука;

3 муніципальні:

Музей історії в м. Бердичеві;

Музей родини Косачів у м. Новограді-Волинському;

Історико-краєзнавчий музей у м. Новограді-Волинському;

2 приватних:

Музей українських домашніх ікон та старожитностей у «Замку Радомисль» Ольги Богомолець;

Народний музей «Ремісничий двір» у м. Житомирі;

24 музеї, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.

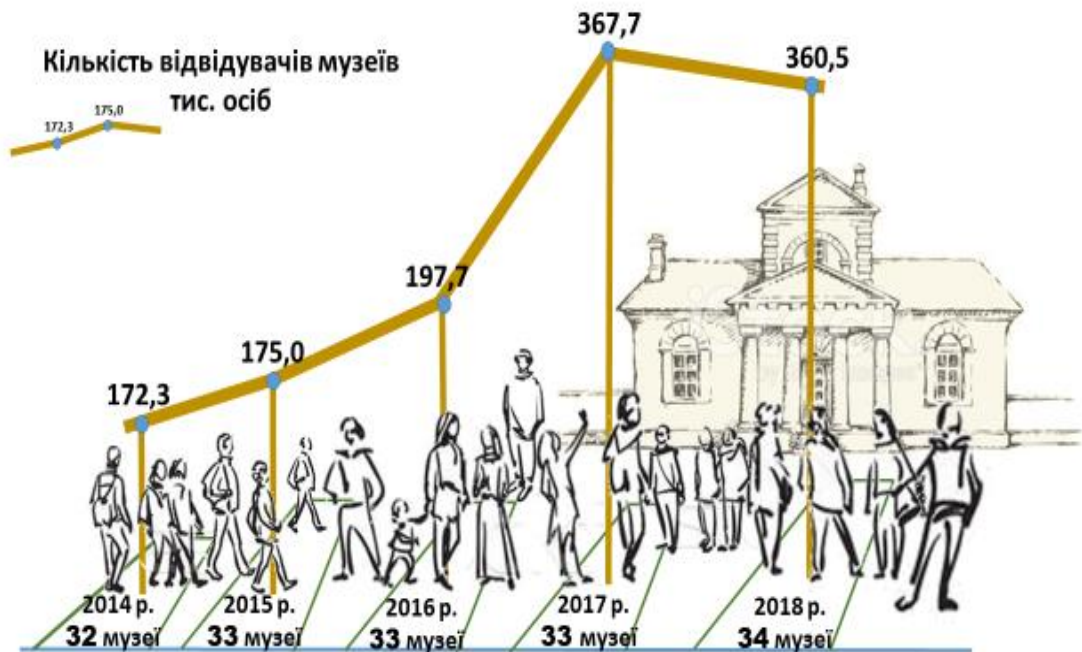
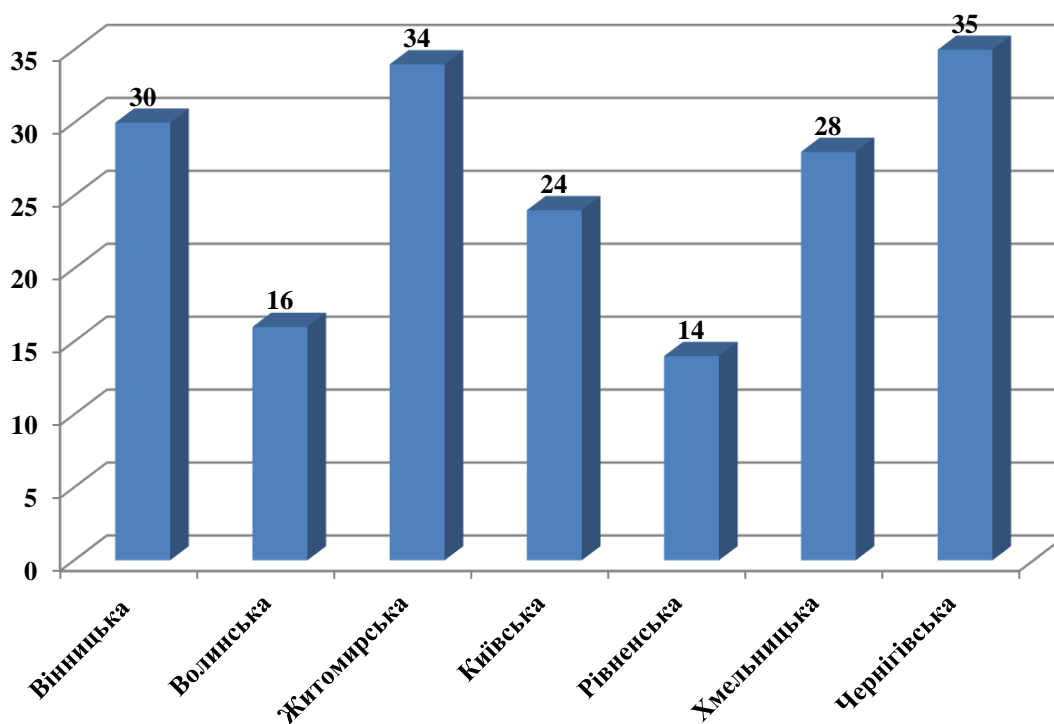

Рис. 1.47. Динаміка кількості музеїв та їх відвідувачів

Рис.1.48. Порівняльна таблиця кількості музеїв області із суміжними областями та областями одного типу за 2018 рік, одиниць.

Бібліотеки

Мережа бібліотек області на 01.01.2019 становила 749 закладів, у тому числі 3 обласних (універсальна наукова, юнацька, дитяча) та 746 публічних, з них 633 – сільські бібліотеки.

Скорочення відбулось в Пулинському (4 бібліотеки), Черняхівському та Новоград-Волинському (по 3 бібліотеки), Андрушівському, Коростенському, Малинському, Народицькому, Попільнянському (по 1 бібліотеці) районах.

Кількість відвідувань впродовж 2018 року становила 3569,5 тис. осіб. В порівнянні з 2017 роком відбулось зменшення на 455,1 тис. осіб. Кількість відвідувань соціокультурних заходів, що проводять бібліотеки, у 2018 році становила 549,4 тис. осіб, що на 6,5 тис. менше, ніж попереднього року. Тенденція до збільшення спостерігається в Овруцькому, Романівському, Черняхівському районах, Бердичівській та Житомирській МЦБС.

Активне відвідування соціокультурних заходів відбулось в бібліотеках, де існують центри вільного доступу до мережі Інтернет, а також в тих бібліотеках, які мають власні сайти, блоги або сторінки в соціальних мережах. Суттєво зменшилась кількість звернень до сторінок інформаційних представництв бібліотек в мережі Інтернет у 2018 році – 305,6 тис. (у 2017 році вона становила 353,9 тис).

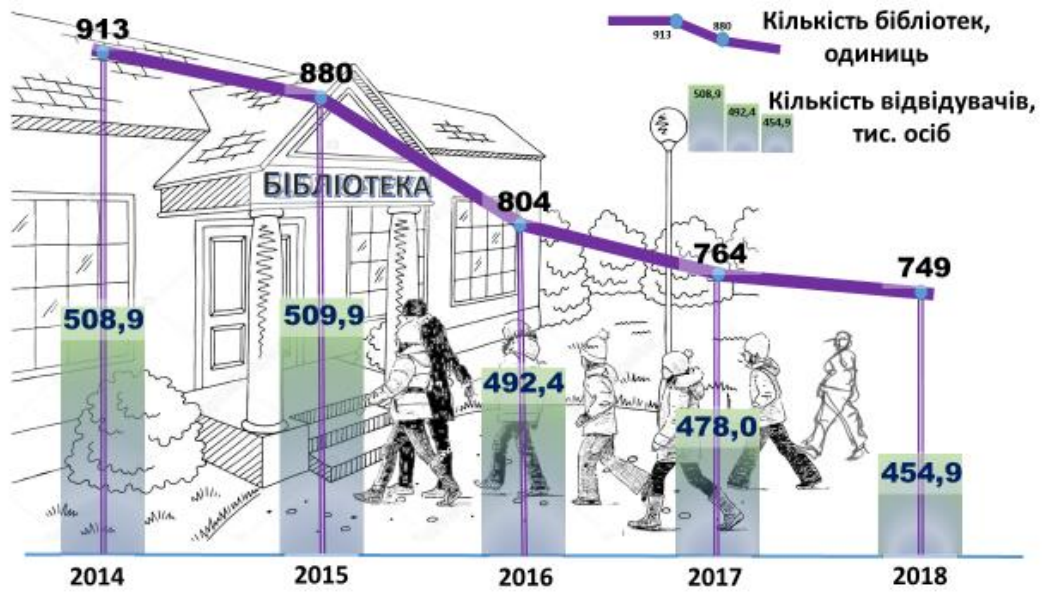

Рис. 1.49. Динаміка кількості бібліотек та їх відвідувачів у 2014-2018 роках

Таблиця 1.36. Мережа бібліотек, бібліотечні фонди та користувачі бібліотек в розрізі районів та міст обласного значення за 2018 рік

Райони, міста обласного значення	Мережа бібліотек, одиниць	Бібліотечні фонди, тис. примірників	Користувачі, тис. осіб
Андрушівський	22	144,3	12,8
Баранівський	24	275,6	13,4
Бердичівський	37	271,8	15,4
Брусилівський	24	204,3	10,9
Ємільчинський	24	261,2	13,1
Житомирський	55	511,7	27,1
Коростенський	42	351,1	11,5
Коростишівський	27	249,7	14,9
Лугинський	17	240,2	6,5
Любарський	30	236,2	15,0
Малинський	38	294,3	14,0
Народицький	20	127,4	5,7
Новоград-Волинський	50	402,9	17,2
Овруцький	56	444,5	20,2
Олевський	40	338,8	17,2
Попільнянський	23	292,2	15,1
Пулинський	12	119,5	5,0
Радомишльський	33	319,7	11,7
Романівський	24	156,8	11,8
Ружинський	28	229,8	10,2
Хорошівський	24	263,7	13,1
Черняхівський	28	253,5	12,9
Чуднівський	27	290,0	13,8
м. Бердичів	8	229,7	14,7
м. Житомир	15	240,4	28,0
м. Коростень	9	308,2	19,5
м. Малин	3	47,5	3,8
м. Новоград-Волинський	6	184,3	10,6

Таблиця 1.37. Мережа бібліотек, бібліотечні фонди та кількість користувачів бібліотек в області, суміжних областях та областях одного типу за 2018 рік.

Область	Мережа бібліотек, одиниць	Бібліотечні фонди, тис. примірників	Кількість користувачів, тис. осіб
Вінницька	917	12772,86	630,2
Київська	865	8867,77	614,9
Хмельницька	840	9150,53	592,8
Житомирська	749	8404,08	454,9
Чернігівська	694	9235,33	514,5
Рівненська	566	7915,69	491,2
Волинська	565	5834,43	472,3

На 01.01.2019 загальна кількість фахівців становила 1162 особи, у тому числі в сільській місцевості – 609 працівників. Вищу і середню спеціальну фахову освіту мають 59,6 %, у сільській місцевості – 45,2%.

Клубні заклади

Мережа клубних закладів культури області станом на 01.01.2019 складає 1007 установ, з яких системи Міністерства культури України – 994 (з них 936 у селі). Загальна кількість місць в клубних закладах становить 219257, з них 191238 у сільській місцевості.

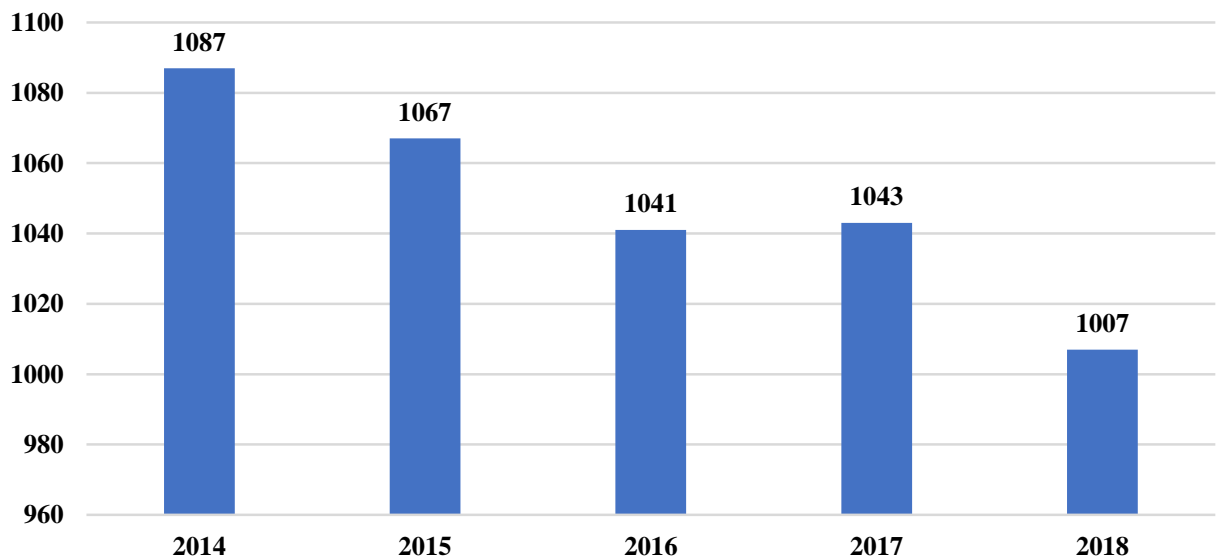

Рис. 1.50. Динаміка кількісних показників закладів клубного типу, одиниць.

Відповідно до кількісних показників простежується динаміка до зменшення клубних закладів. У 2015 та 2016 роках порівняно з відповідними попередніми періодами кількість клубних закладів зменшилась відповідно на 20 та на 26, незначне покращення ситуації відбулося у 2017 році, коли показник збільшився на 2 одиниці, проте у 2018 році кількість клубів зменшилась на 36.

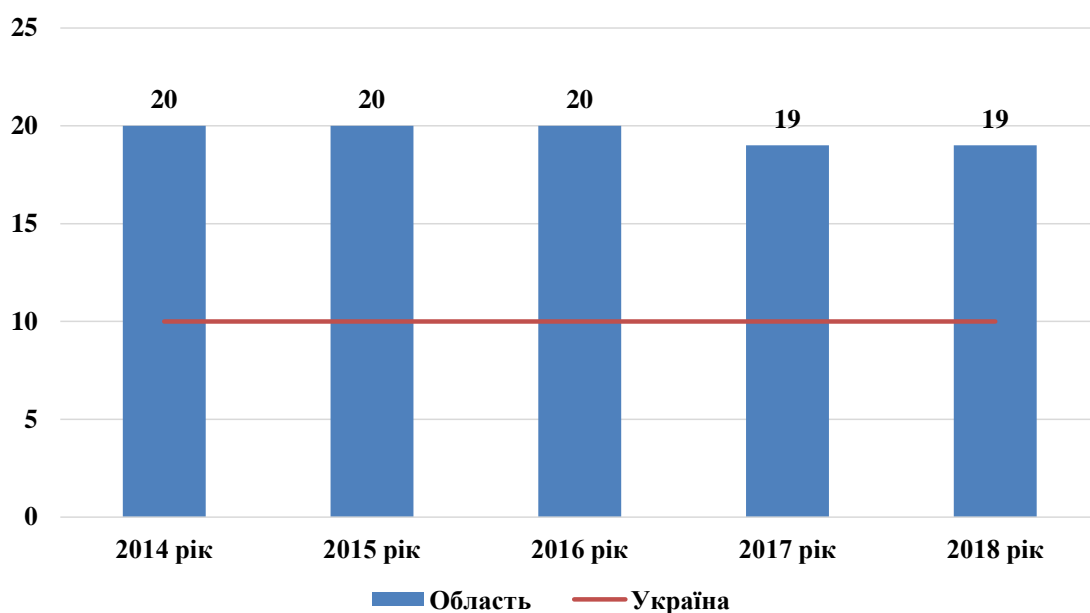

Рис. 1.51. Динаміка кількості місць у клубних закладах, на 100 осіб

Таблиця 1.38. Динаміка кількісних показників закладів клубного типу та місць у них в розрізі районів і міст області

№ п/п	Назва міста обласного значення (району)	Кількість закладів, одиниць	Кількість місць, одиниць
1	м. Житомир	7	1782
2	м. Бердичів	1	1916
3	м. Коростень	10	3954
4	м. Малин	1	160
5	м. Новоград-Волинський	1	1050
6	Андрушівський район	29	7390
7	Баранівський район	38	8260
8	Бердичівський район	47	11582
9	Брусилівський район	22	3184
10	Ємільчинський район	45	10323
11	Житомирський район	65	14156
12	Коростенський район	78	13547
13	Коростишівський район	31	6704
14	Лугинський район	27	6095
15	Любарський район	31	7879
16	Малинський район	57	8744
17	Народицький район	22	5033
18	Новоград-Волинський район	76	12691
19	Овруцький район	73	14235
20	Олевський район	44	9323
21	Попільнянський район	26	8467
22	Пулинський район	43	6989
23	Радомишльський район	36	7909
24	Романівський район	40	8345
25	Ружинський район	39	10416
26	Хорошівський район	39	7572
27	Черняхівський район	39	9872
28	Чуднівський район	40	11680

1.4.9. Спорт

На початок 2019 року в області функціонують такі спортивні споруди:
 32 стадіони, 4 з яких з легкоатлетичним ядром;
 1 легкоатлетичний манеж;
 2089 площинних спортивних споруд, з них 433 спортивних майданчики з тренажерним обладнанням;
 73 спортивні майданчики з нестандартним обладнанням;
 22 тенісні корти;
 314 футбольних полів;
 1247 інших спортивних майданчиків, з них 65 з синтетичним покриттям;
 526 спортивних залів;
 11 плавальних басейнів;
 270 стрілецьких тирів;
 1 стрілецький стенд;
 1 кінноспортивна база;
 1 споруда зі штучним льодом;
 3 веслувально-спортивні бази;
 506 інших спортивних споруд, з них 136 з тренажерним обладнанням.

Активному залученню населення до занять фізичною культурою та спортом сприяє збільшення кількості спортивних об'єктів. Насамперед це пов'язано з активною участю райдержадміністрації, міських, сільських, селищних рад, об'єднаних територіальних громад в Державній програмі «Будівництво футбольних полів зі штучним покриттям в регіонах України». Зазначена програма реалізовувалась за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевих бюджетів на умовах співфінансування.

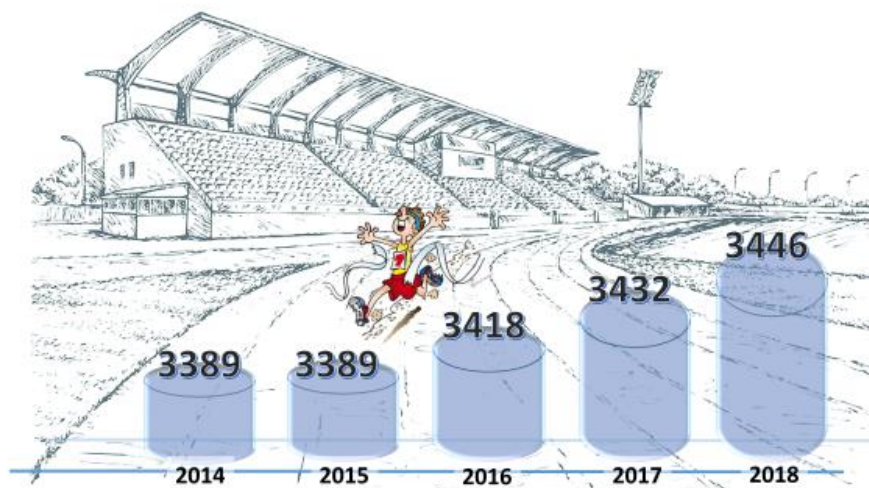

Рис. 1.52. Динаміка кількості спортивних об'єктів протягом 2014-2018 років, одиниць.

Збільшення чисельності осіб, що займаються фізкультурно-оздоровчою та спортивною роботою вдалося досягти завдяки тісній співпраці управління національно-патріотичного виховання, молоді та спорту облдержадміністрації з

фізкультурно-спортивними товариствами, Житомирським обласним центром фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», федераціями з видів спорту, що активізує діяльність щодо залучення жителів нашої області, незалежно від віку та фізичної підготовки, до участі у доступних спортивно-масових заходах, популяризації здорового та активного способу життя.

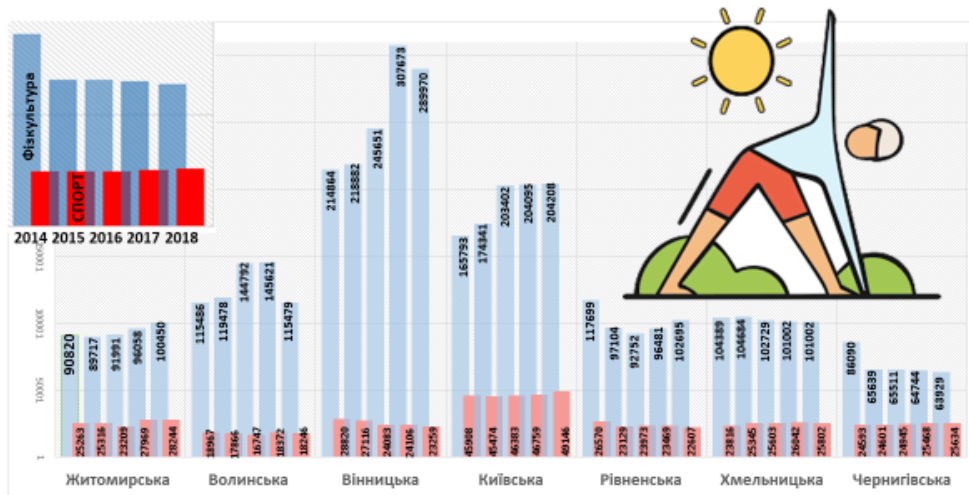

Рис. 1.53. Динаміка кількості осіб, що займаються фізичною культурою і спортом протягом 2014-2018 років у порівнянні з суміжними областями та областями одного типу, осіб.

Основним напрямком роботи обласного центру «Спорт для всіх» є: активізація діяльності щодо залучення жителів області, незалежно від віку та фізичної підготовки, до участі у доступних спортивно-масових заходах, популяризація здорового та активного способу життя.

В області функціонують 8 центрів «Спорт для всіх»:

- 1 обласний;
- 5 міських;
- 2 районних.

На балансі центрів «Спорт для всіх»:

- 12 фізкультурно-оздоровчих клубів;
- 3 сучасні майданчики з синтетичним покриттям;
- 4 сучасні майданчики з тренажерним обладнанням.

Щоденно фізкультурно-оздоровчі клуби центрів «Спорт для всіх» відвідують близько 1656 людей різного віку, які мають можливість в групах безкоштовно займатись доступними видами оздоровчої активності. Бажаючі займатись фізичною культурою індивідуально можуть отримати консультацію кваліфікованих фахівців.

Проміжні висновки

Регіональна інфраструктура забезпечує найнеобхідніший соціальний та економічний розвиток регіону відповідно до ресурсного потенціалу та спеціалізації.

Однією із найгостріших проблем транспортної інфраструктури – є високий рівень зношеності рухомого складу, невідповідність його технічного рівня сучасним вимогам, недостатність обсягів інвестицій, що вкладаються в техніко-технологічну модернізацію і розвиток. Зношеність рухомого складу негативно впливає на кількісні і якісні показники транспорту, безпеку руху, екологічний стан навколишнього середовища, стримує розвиток внутрішніх обсягів перевезень і транзиту.

Існуюча мережа доріг загального користування області в цілому дозволяє здійснювати автотранспортне сполучення в регіоні. Водночас, технічний стан доріг потребує проведення значних робіт із реконструкції та капітального ремонту. Окремі ділянки існуючої мережі державних і місцевих доріг проходять безпосередньо територією населених пунктів, що призводить до поєднання автотранспортних потоків міждержавних-транзитних, регіональних і міських, чим порушується однорідність потоку транспорту, підвищується аварійність, знижується швидкість руху, погіршується екологія.

Недостатнє фінансування дорожньої галузі приводить до скорочення обсягів робіт з реконструкції і ремонту доріг.

Крім того, проблемними питаннями є:

досить трудомісткий і тривалий процес оголошення і проходження тендерних процедур з поточного середнього ремонту та експлуатаційного утримання автомобільних доріг;

необхідність погодження Планів ремонтних робіт в області центральними органами влади, зокрема: Укравтодором.

Проведений аналіз житлово-комунальної інфраструктури свідчить, що основними проблемами галузі, що стримують подальший розвиток є:

зношеність основних фондів житлово-комунальних підприємств, що призводить до збільшення витрат енергоносіїв, кількості аварійних випадків у інженерних системах;

недостатні обсяги фінансування місцевих бюджетів та коштів підприємств для модернізації існуючих інженерних мереж та будівництва нових.

Актуальним в області є використання відновлюваних джерел, що дасть можливість заощадити традиційні паливно-енергетичні ресурси та поліпшити стан оточуючого природного середовища, а також збільшити обсяги використання відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі області, що дасть змогу підвищити рівень диверсифікації джерел енергоносіїв. Розвиток енергетики області на найближчий період має ґрунтуватися передусім на використанні інноваційних енергетичних технологій.

Використання відновлюваних джерел енергії є тенденцією до зниження середньовідпускнуго тарифу.

В області зафіксовано зростання кількості промислових підприємств.

Розвинений поштовий зв'язок та галузь телекомунікації.

У рамках реформи освіти та реформи децентралізації проходить оптимізація освітніх мереж, у результаті чого спостерігається зменшення мережі закладів середньої освіти, у зв'язку з неефективністю через малокомплектність

класів, та проходить процес утворення опорних шкіл, що забезпечує рівний доступ до якісної освіти.

Разом з тим, у зв'язку з оптимізацією мережі закладів загальної середньої освіти кількість дитячих садків сільської місцевості зменшується. Основними причинами закриття дитячих садків є відсутність достатньої кількості дітей дошкільного віку та відсутність фінансування. Дана ситуація негативно впливає на охоплення дітей дошкільною освітою.

За останні роки відбулися певні зміни у мережі ЗП(ПТ)О, що викликано передусім реагуванням на вимоги ринку праці, збалансуванням його потреб та пропозицій, демографічною ситуацією. Так, упродовж 2017-2018 років 8 закладів реорганізовано шляхом приєднання та створення більш потужних навчальних закладів, у яких в даний час зосереджено матеріально-технічну, навчально-виробничу базу та кадровий потенціал.

В області зафіксована позитивна динаміка до зменшення загального рівня захворюваності населення на 5,7%.

За рахунок оптимізації мережі та приведення її до діючих нормативів в галузі охорони здоров'я країни, зменшилась кількість понад нормованих стаціонарних ліжок, що дозволило більш раціонально використовувати бюджетні кошти, та спрямувати їх на покращення забезпечення населення медикаментами, а лікувально-профілактичні заклади області медичним обладнанням, м'яким інвентарем, та забезпечити використання енергозберігаючих технологій.

Активно триває розвиток мережі сімейної медицини та створюються амбулаторії на селі за рахунок реорганізації ФАПів, сформовані госпітальні округи, що обумовлює зміну механізму управління, фінансування та надання медичних послуг.

За останні 5 років спостерігається тенденція збільшення залучення населення області фізкультурно-оздоровчих занять та занять з різних видів спорту.

Реформи, які здійснюються у галузях освіти, охорони здоров'я, тенденції у галузях культури і спорту, а також усвідомлення населенням потреби в культурному оновленні та бажання вести здоровий спосіб життя обумовлюють необхідність подальшого розвитку матеріально-технічної бази.

1.5. Економічний розвиток

1.5.1. Структура регіональної економіки

Серед основних показників, що характеризують рівень економічного розвитку регіону, можна виділити валовий регіональний продукт, який у 2017 році у фактичних цінах склав 61470,0 млн грн, що на 5,0 % більше (у цінах попереднього року), ніж у 2016 році тоді як у 2014 році даний показник склав 29815 млн грн, що відповідно на 3,6% більше, ніж у 2013 році.

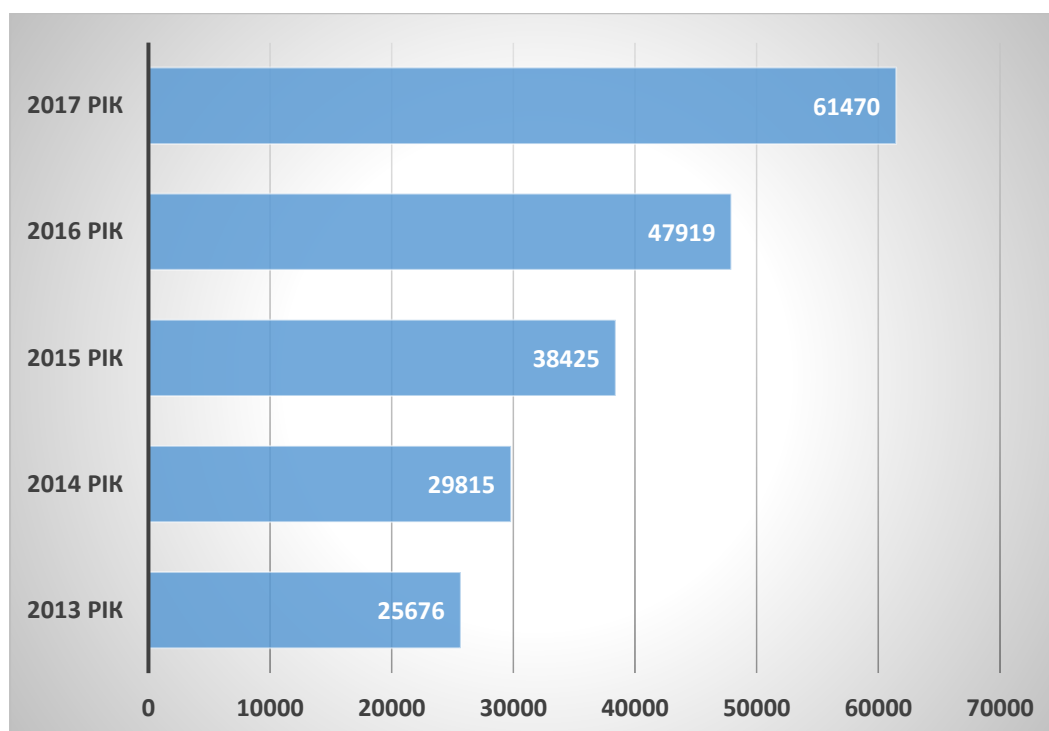

Рис. 1.54. Динаміка валового регіонального продукту протягом 2013-2017 років, млн гривень.

За попередніми даними у 2018 році індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту по області (у цінах попереднього року, відсотків) склав 106,1% проти 103,6% у 2014 році.

Таблиця 1.39. Порівняльна характеристика показників валового регіонального продукту у 2017 році в порівнянні з суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Валовий регіональний продукт, млн грн	Валовий регіональний продукту розрахунку на одну особу, грн
Україна	2983882	70233
Житомирська	61470	49737
Волинська	51972	49987
Вінницька	92427	58384
Київська	157043	90027
Рівненська	48836	42038
Хмельницька	63882	49916
Чернігівська	56672	55198

Наведені дані свідчать, що валовий регіональний продукт області за підсумками 2017 року порівняно з суміжними регіонами (Київської, Рівненською, Хмельницькою та Вінницькою областями) є меншим, за виключенням Рівненської області. Водночас, при порівнянні з відповідними показниками однотипних областей (Волинської, Чернігівської) можна констатувати, що область за 2017 рік має значно кращу позицію.

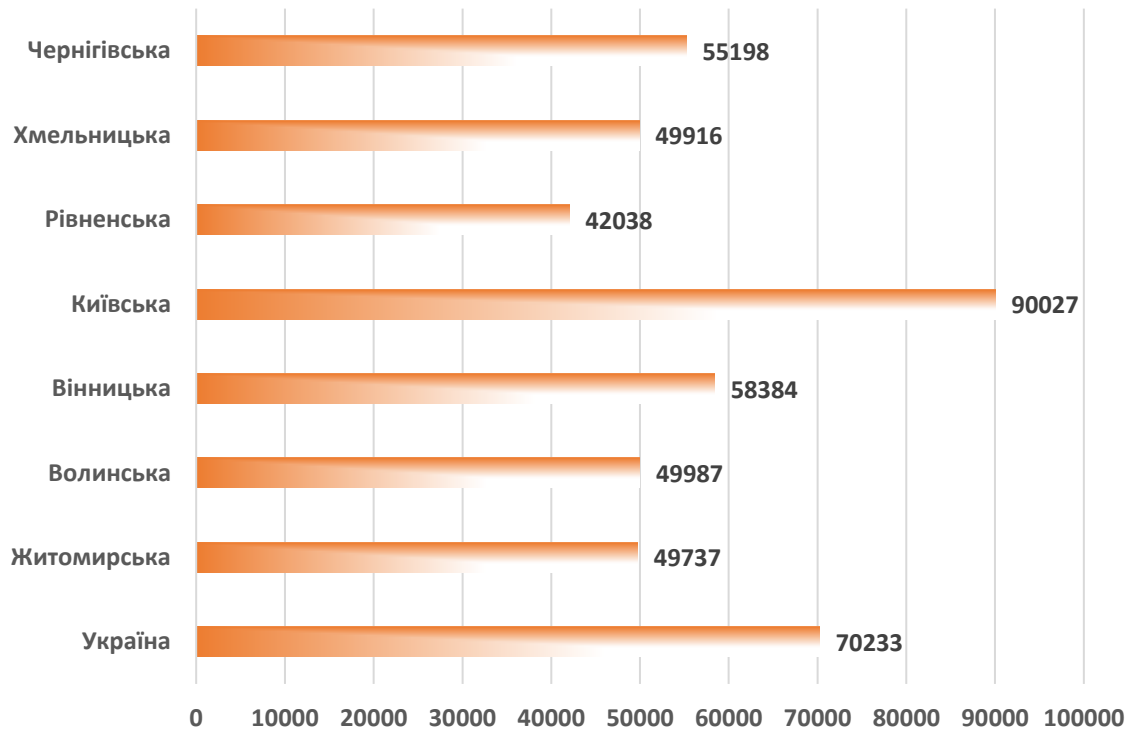

Рис. 1.55. Валовий регіональний продукту розрахунку на одну особу у суміжних та однотипних областях у 2017 році, гривень.

У 2017 році валова додана вартість по області (у фактичних цінах) складала 52879 млн грн, що на 25,9% більше, ніж у 2016 році тоді як у 2014 році вона складала – 26780 млн грн, що на 14,8% більше, ніж у 2013 році.

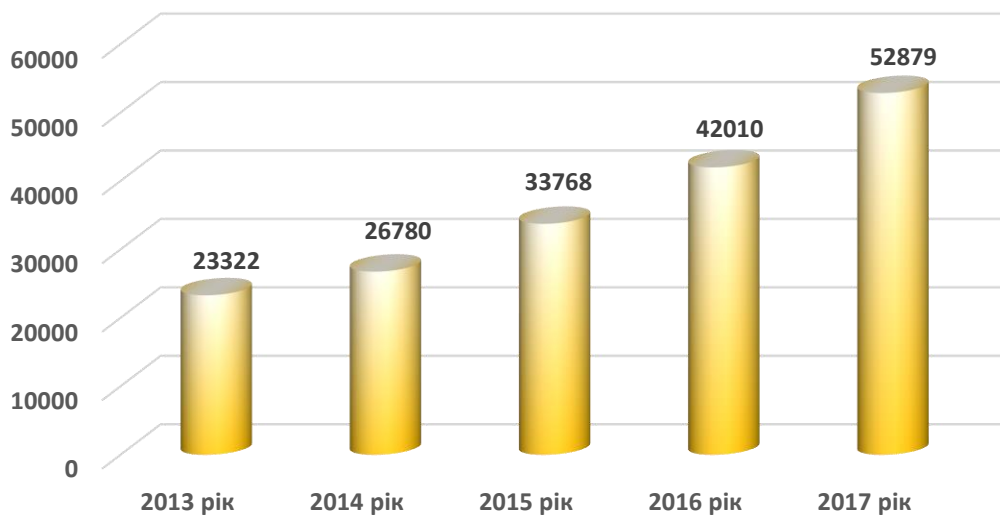

Рис. 1.56. Динаміка валового доданої вартості області протягом 2014-2018 років, млн гривень.

Питома вага у структурі валової доданої вартості у 2017 році наступна, де значну частку займає сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 23,5%, промисловість – 19,0%, будівництво – 1,5% та інші послуги (оптова роздрібна торгівля, транспорт, фінансова та страхова діяльність, операції з нерухомим майном тощо) – 56,0%.

Рис. 1.57. Питома вага галузей у структурі валової доданої вартості у 2017 році, %

Структура валової доданої вартості області в розрізі видів економічної діяльності протягом останніх років не зазнала суттєвих змін.

1.5.2. Промисловість

Протягом 2014-2018 років спостерігається стабільна тенденція зростання обсягу реалізованої промислової продукції про що свідчать дані рисунку, наведеному нижче. Зокрема у 2018 році він склав 44400,2 млн грн, що на 19,5 % більше, ніж за 2017 рік (37152,3 млн грн) та у 2,1 раза більше, ніж за 2014 рік (21094,0 млн грн).

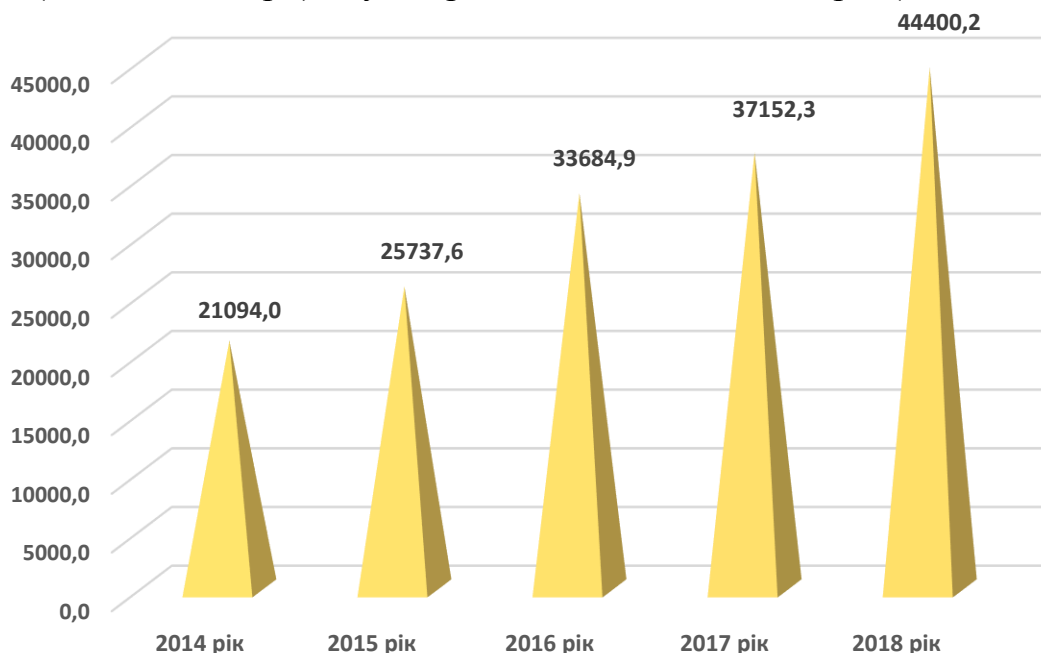

Рис. 1.58. Динаміка обсягів реалізації промислової продукції протягом 2014-2018 років, млн грн

Однак темпи зростання коливалися. Зокрема найменше зростання обсягу реалізованої промислової продукції в області було зафіксовано у 2017 році до 2016 року – 10,3%, найбільше – у 2015 році до 2014 року – 30,9%.

Таблиця 1.40. Динаміка питомої ваги галузей промисловості в загальному обсязі реалізованої промислової продукції протягом 2014-2018 років, %

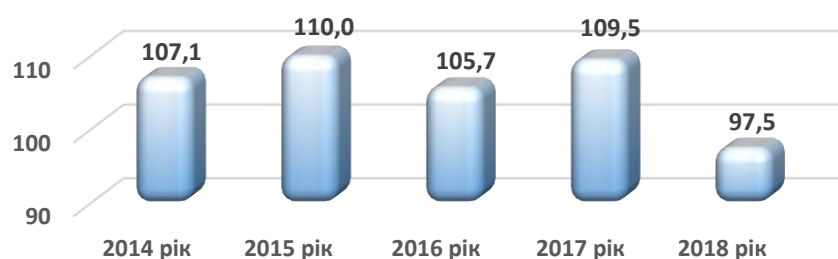
Галузі промисловості	2014	2015	2016	2017	2018
Промисловість	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	12,1	9,4	10,2	9,7	10,7
Переробна промисловість	73,6	76,3	71,2	70,9	71,7
з неї					
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	29,3	28,7	26,4	25,5	24,5
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	5,0	5,0	4,4	4,7	4,6
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	12,4	14,5	12,8	13,0	12,3
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2,2	2,5	2,5	2,8	2,6
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	1,9	Інформація конфіденційна		2,0	1,9
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	10,0	10,3	10,4	10,6	11,4
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	5,1	7,0	6,6	6,8	6,9
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	5,0	5,3	5,0	4,7	7,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	12,7	12,6	17,3	17,4	16,4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,6	1,7	1,3	1,3	1,2

Проаналізувавши питому вагу галузей промисловості в загальному обсязі реалізованої промислової продукції протягом 2014-2018 років, бачимо, що суттєвих змін на протязі вказаних років у питомій вазі не відбулося.

Рис. 1.59. Питома вага галузей в загальному обсязі реалізації промислової продукції у 2018 році, %

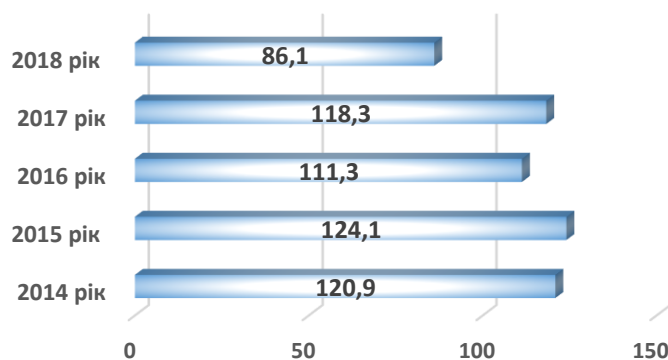
У 2018 році найбільша питома вага у загальному обсязі реалізованої промислової продукції припадає на виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 24,5%, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 16,4%, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність – 12,3%, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 11,4%, добувну промисловість і розроблення кар'єрів – 10,7%, найменше на водопостачання; каналізація, поводження з відходами – 1,2%, виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 1,9%, текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 4,6% та металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – 6,9%.

Рис.1.60. Індекс промислової продукції протягом 2014-2018 років, %

Після чотирьох років зростання обсягів промислового виробництва в області, зокрема у 2014 році – на 7,1%, 2015 році – на 10,0%, у 2016 році – на 5,7%, 2017 році – на 9,5%, у 2018 році зафіксовано його скорочення на 2,5%.

Скорочення промислового виробництва у 2018 році обумовлено його зменшенням у таких галузях: добувної промисловості і розроблення кар'єрів – на 13,9%, металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 5,5%, текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 3,6% та виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – на 3,5% динаміку яких наведено нижче.

Рис.1.61. Індекс промислової продукції добувної промисловості і розроблення кар'єрів протягом 2014-2018 років, %

Слід зазначити, що протягом 2014-2017 років відбувалося зростання промислового виробництва добувної промисловості і розроблення кар'єрів зафіксовано, а саме варіювало від 11,3% до 24,1%. Проте у 2018 році зафіксовано його зменшення на 13,9%.

Така ситуація пояснюється зменшенням виробництва таких основних видів продукції, як граніт необроблений або начорно оброблений – на 14% та каменю дробленого (щебеню) – на 4,5%, хоча по цих видах продукції протягом 2014-2017 років спостерігалася стабільна тенденція зростання обсягів виробництва.

На території області ТОВ «Валки-Ільменіт» розпочато реалізацію першої черги інвестиційного проєкту з будівництва Стремигородського гірничо-збагачувального комбінату, що дасть змогу зменшити дефіцит у забезпеченні ільменітовим концентратом діючих заводів України з виробництва титанових пігментів, який відчувається протягом останніх років, та отримувати за сучасними економічно ефективними та енергозберігаючими технологіями, з дотриманням санітарних та природоохоронних заходів, дефіцитний для держави апатитовий концентрат, рідкісноземельні метали, ванадій і скандій.

Слід зазначити, що гірничодобувні підприємства області повністю задовольняють потреби будівельної галузі держави у блоках і облицювальних виробках, значна частина продукції поставляються в країни СНД і далеке зарубіжжя.

Станом на 01.01.2017 загальні балансові запаси каменю облицювального в Україні становили 336408,44 тис м³. Найбільша кількість його родовищ, залучених до промислової розробки, розташована на території області.

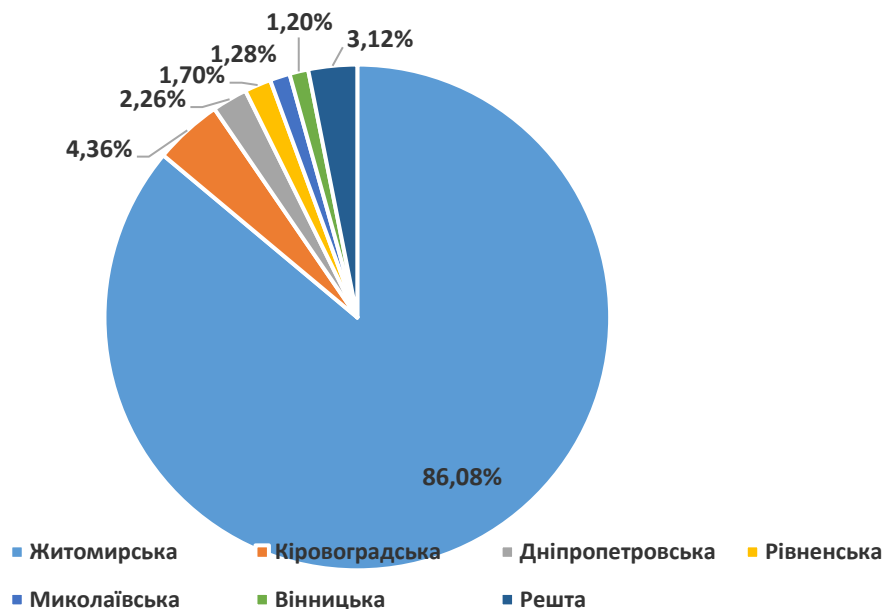
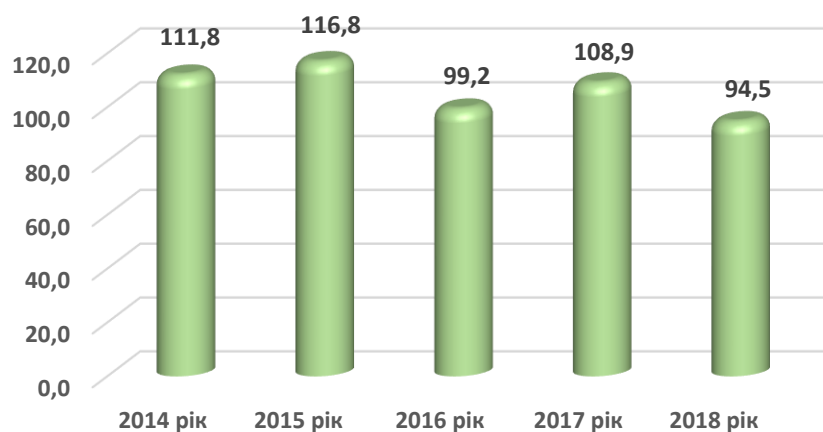

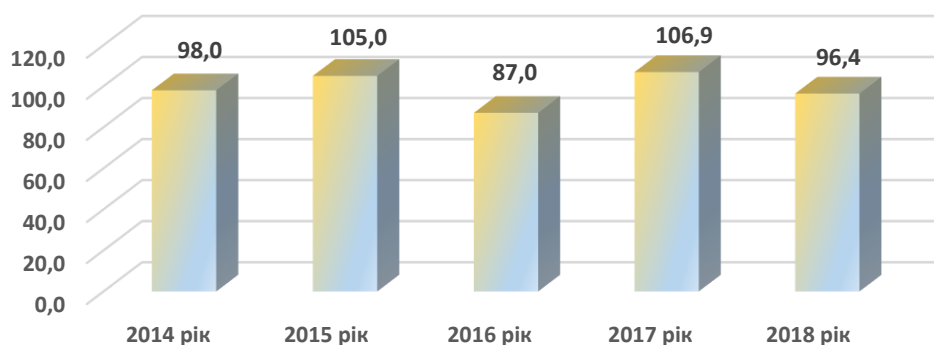
Рис.1.62. Структура видобутку облицювального каменю по областях у 2018 році, %

Рис.1.63. Індекс промислової продукції металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування протягом 2014-2018 років, %

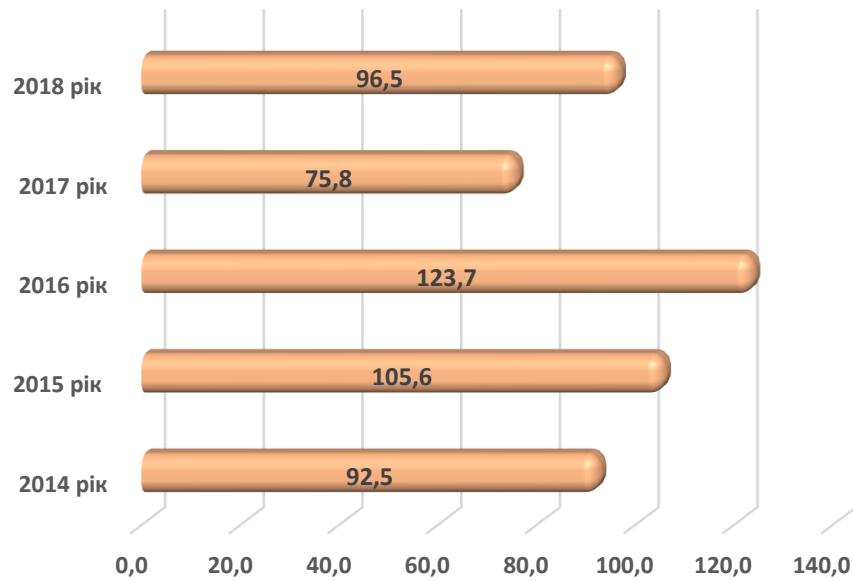
Динаміка металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування протягом 2014-2018 років була нестійкою, зокрема у 2014, 2015, 2017 роках було зафіксовано його зростання на 11,8%, 16,8% та 8,9% відповідно, а у 2016 та 2018 роках зменшення на 0,8% та 5,5%.

З основних видів продукції скорочення виробництва у 2018 році обумовлено зменшенням виробництва виробів з металів чорних на 12,6% та резервуарів, цистерн, баків та подібних ємностей для рідин, з металів чорних, місткістю понад 300 л – на 1,6%.

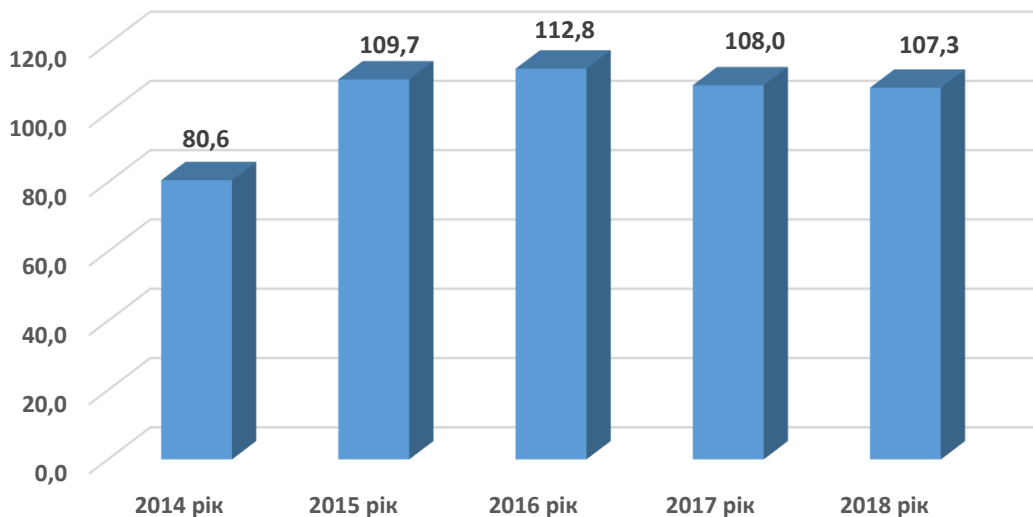
Рис.1.64. Індекс промислової продукції текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів протягом 2014-2018 років, %

Обсяги виробництва текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів протягом 2014-2018 років характеризуються циклічною динамікою, зокрема у 2014, 2016, 2016 роках спостерігалось його зменшення на 2,0%, 13,0% та 3,6%, у 2015 та 2017 роках – збільшення на 5,0% та 6,9% відповідно.

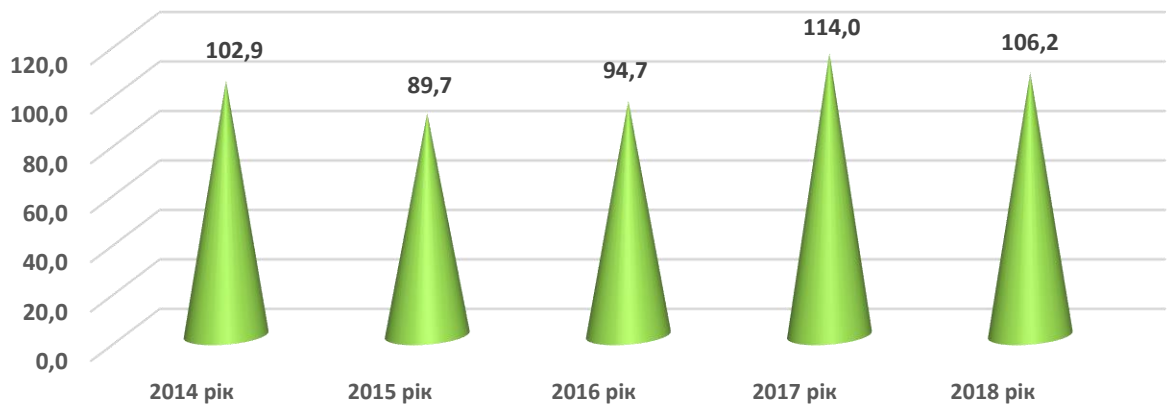
Рис.1.65. Індекс промислової продукції основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів протягом 2014-2018 років, %

Збільшення виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів у 2015-2016 роках склало 5,6% та 23,7%, зменшення у 2014, 2017, 2018 роках – 7,5%, 24,2% та 3,5% відповідно. У 2018 році зменшення виробництва обумовлене зменшенням виробництва препаратів лікарських інших на 3,3%.

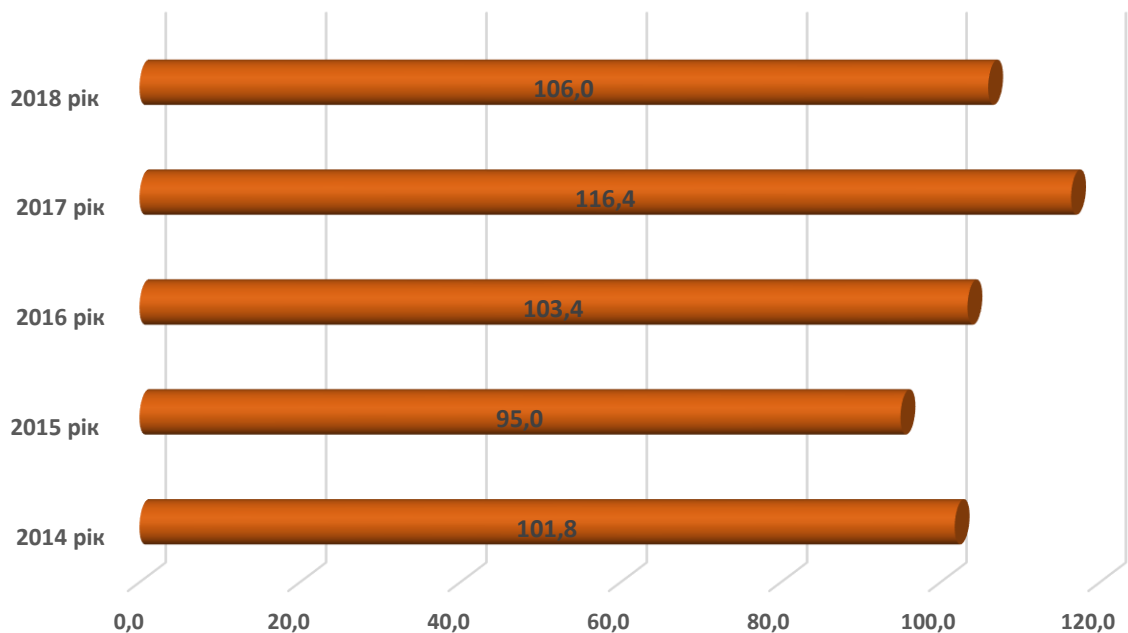
Рис.1.66. Індекс промислової продукції машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування протягом 2014-2018 років, %

В галузі машинобудування у 2014 році зафіксовано зменшення обсягів виробництва на 19,4%, починаючи з 2015 року – зростання, яке починаючи з 2017 року дещо уповільнилося

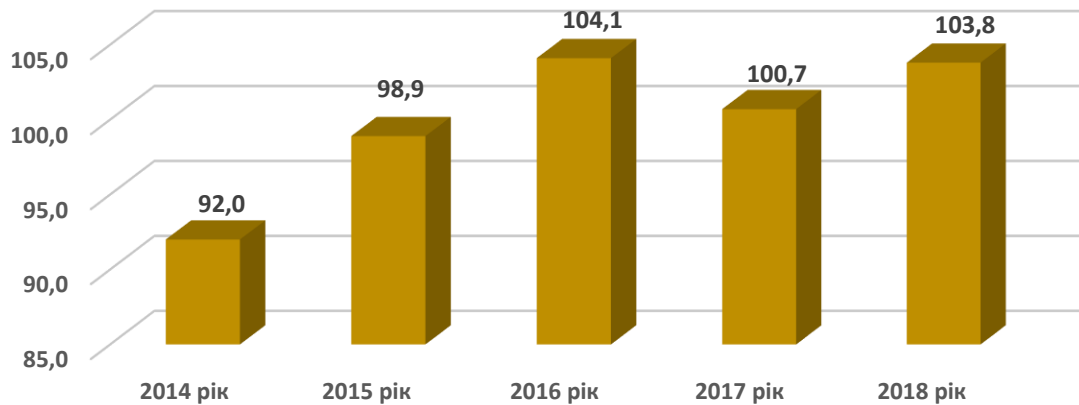
Рис. 1.67. Індекс промислової продукції хімічних речовин і хімічної продукції протягом 2014-2018 років, %

Індекс промислової продукції хімічних речовин і хімічної продукції протягом 2014-2018 років характеризувалася як позитивною так і негативною динамікою, зокрема у 2014, 2017, 2018 році зафіксовано його зростання, а саме на 2,9%, 14,0% та 6,2% відповідно, у 2015 та 2016 роках – зменшення на 10,3% та на 5,3% відповідно.

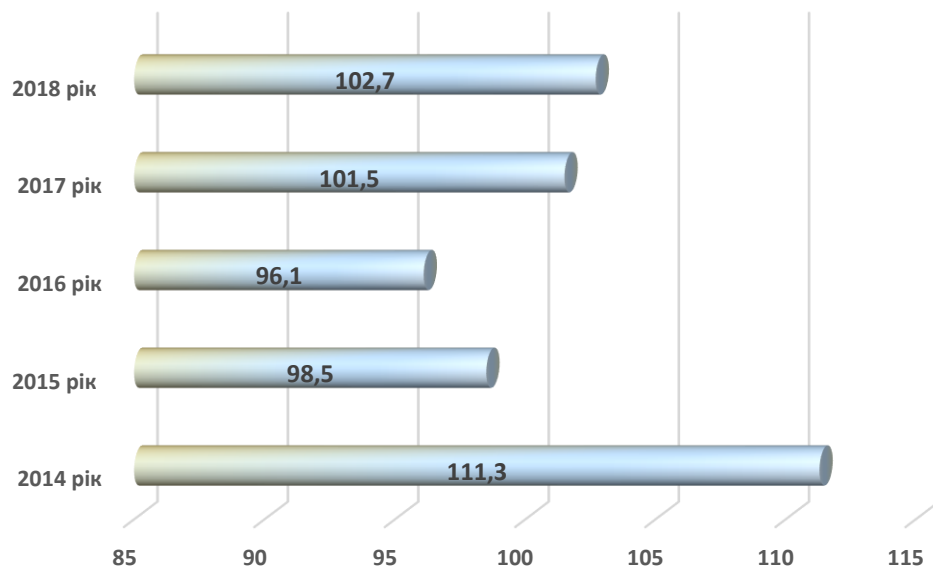
Рис. 1.68. Індекс промислової продукції виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічна діяльність протягом 2014-2018 років, %

Зростання обсягів виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та у поліграфічній діяльності зафіксовано у 2014, 2016, 2017, 2018 роках на 1,8%, 3,4%, 16,4%, 6,0% відповідно, проте у 2015 році – зменшення на 5,0%.

Рис.1.69. Індекс промислової продукції гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції протягом 2014-2018 років, %

Протягом 2014-2015 років відбулось зменшення обсягів промислового виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції на 8,0% та 1,1%, відповідно. Починаючи з 2016 року виробництво цієї продукції зросло на 4,1%, хоча протягом 2017-2018 років дещо уповільнилися темпи 0,7% та 3,8% відповідно.

Рис.1.70. Індекс промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів протягом 2014-2018 років, %

Зростання обсягів виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів протягом 5 років спостерігалось у 2014 році – на 11,3%, у 2017 році – на 1,5% та у 2018 році – на 2,7%, у 2015 році – на 1,5%, у 2016 році – 3,9%.

Загальна частка промисловості у валовій доданій вартості області у 2017 році склала 19%, що на 3,8 в. п. менше, ніж у 2014 році (22,8%).

Таблиця 1.41. Порівняльна характеристика показників промисловості у 2018 році із суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Індекс промислової продукції, % до попереднього року	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн
Україна	101,6	2508579,5
Житомирська	97,5	44400,2
Волинська	102,2	30897,9
Вінницька	99,2	77104,1
Київська	102,0	114297,4
Рівненська	95,6	37645,7
Хмельницька	95,3	42746,9
Чернігівська	99,2	35997,1

Індекс промислової продукції по області за підсумками 2018 року порівняно з суміжними регіонами, а саме Київською, Вінницькою, є нижчим на 4,5 та 1,9 в. п., а в порівнянні з Рівненською та Хмельницькою, є вищим на 1,9 та 2,2 в. п. відповідно. Одночасно, порівнюючи з відповідним показником однотипних областей (Волинської, Чернігівської) відмічається нижче значення показника області на 4,7 та 1,7 в.п. відповідно.

Обсяг реалізованої промислової продукції по області порівняно з однотипними областями, а саме: Волинською та Чернігівською є вищим, у порівнянні із суміжними областями Житомирська випереджає усі, окрім Київської та Вінницької.

1.5.3. Сільське господарство

Загальна характеристика

Сільське господарство є однією з провідних галузей економіки області. Загальна частка сільського, лісового та рибного господарства у валовій доданій вартості області щорічно зростає і у 2017 році склала 23,5% (порівняно з 20,5% у 2014 році), в той час як середній відсоток по Україні лише 12,1%.

У структурі сільськогосподарського виробництва за усіма категоріями господарств у 2018 році переважає галузь рослинництва 73,7%, в той час як частка тваринництва лише 26,3 %, що характерно і для інших регіонів України.

За обсягом сільськогосподарського виробництва Житомирщина належить до групи областей із середнім розвитком. Частка регіону у загальному виробництві продукції сільського господарства у 2018 році склала 4,1% проти 3,6% у 2014 році.

У структурі сільськогосподарського виробництва області домінуючою є частка виробництва господарств населення, 53,1% (у 2014 році – 53,7%) проти 46,9% у сільськогосподарських підприємств (у 2014 році – 46,3%). Однак, протягом останніх років відбувається переформатування сільського господарства у бік збільшення фермерських господарств, частка яких у 2017 році склала 56,1% від загальної кількості підприємств, що функціонують у сільському господарстві області, що відповідає структурі європейського союзу та інших західних країн.

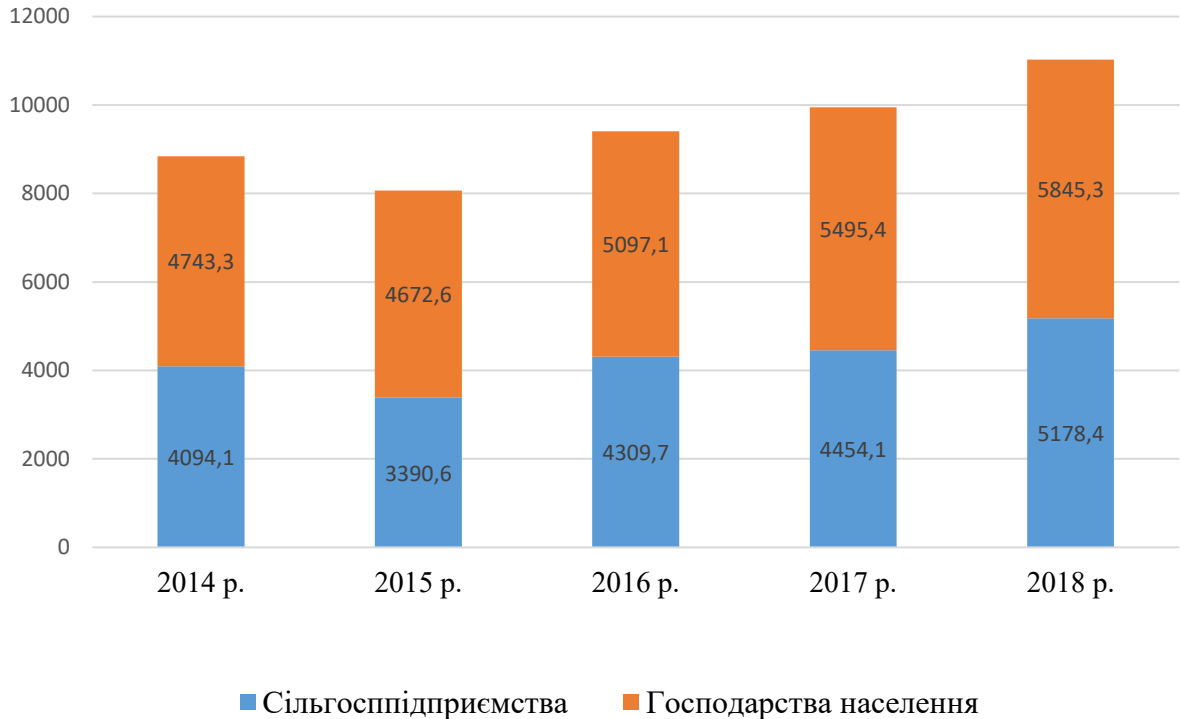

Рис. 1.71. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства, у постійних цінах 2010 року, млн гривень.

У виробництві основних сільськогосподарських культур в Україні частка області у 2018 році склала: зернові культури – 3,5% (у 2017 році – 3,2%), цукрові буряки – 5,1% (4,9%), картопля – 8% (4,9%), овочі – 3,6% (3,6%).

За рахунок власного виробництва забезпечується внутрішня потреба населення регіону у картоплі, овочах, яйцях, молоці та молочних продуктах.

Табл. 1.42. Порівняльна характеристика частки регіонів у загальному виробництві продукції сільського господарства області у 2018 році із суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Частка регіонів у загальному виробництві продукції сільського господарства, %	Місце регіонів
Україна	100,0	X
Житомирська	4,1	13
Волинська	2,6	19
Вінницька	8,4	1
Київська	6,8	2
Рівненська	2,7	18
Хмельницька	5,4	7
Чернігівська	4,5	9

Наведені дані свідчать, що за часткою у загальному виробництві продукції сільського господарства область посіла 13 місце серед інших областей, поступившись Вінницькій, Київській, Хмельницькій та Чернігівській областям.

Рослинництво

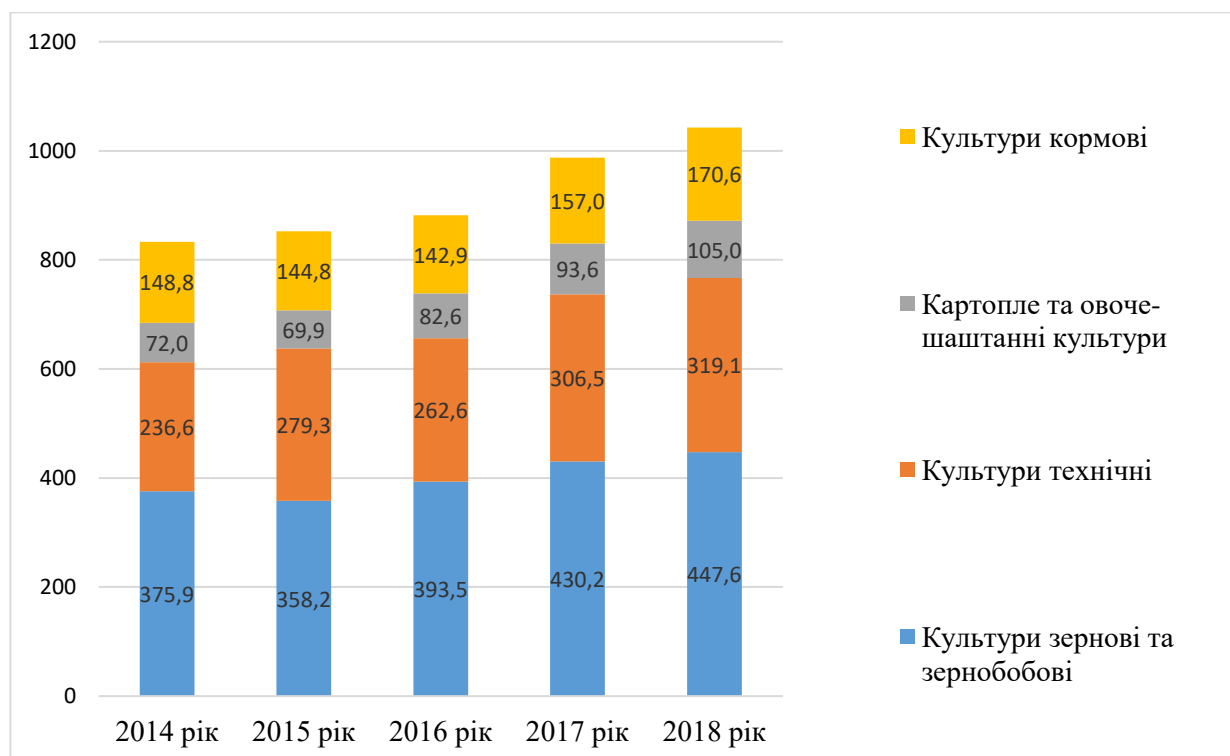
Земельний фонд області складає 2982,7 тис. га, з яких 1510,0 тис. га (50,6 %) зайнято сільськогосподарськими угіддями, з них 1113,8 тис. га (73,8%) – рілля, 126,9 тис. га (8,4 %) – сіножаті, 184,0 тис. га (12,2 %) – пасовища, 61,9 тис. га (4,1%) – перелogi, 23,4 тис. га (1,5%) – багаторічні насадження.

У користуванні громадян перебуває 49% сільгоспугідь області або 738,2 тис. га, у користуванні сільгосппідприємств – 36% або 548,8 тис. га.

Сільгосппідприємства області надають перевагу вирощуванню сільгоспкультур зернової та технічної груп. Натомість, господарства населення є основними виробниками плодоовочевої продукції, у яких зосереджено виробництво майже 97 % картоплі, 98 % овочів та 72 % плодів та ягід.

Таким чином, основний тягар щодо забезпечення населення продуктами харчування лежить на фінансово менш потужних виробниках, якими є господарства населення.

У структурі посівних площ 46 відсотків займають зернові культури, 27% технічні культури, 9 відсотків – картопля і овочі та 18% – кормові культури.

Рис.1.72. Структура посівних площ сільськогосподарських культур, тис. га

За останні 5 років значно зросли посівні площі під усіма сільськогосподарськими культурами, зокрема, площі під зерновими та зернобобовими збільшилися на 71,7 тис. га або на 19% у порівнянні з 2014 роком, площі під технічними культурами на 82,5 тис. га або на 35%, посадки коренеплодів, бульбоплодів, культур овочевих та баштанних продовольчих зросли на 33 тис. га або на 46%, площі під кормовими збільшилися на 21,9 тис. га або 15%. Збільшення посівних площ пояснюється великим відсотком розораності території регіону.

У структурі зернових та зернобобових культур переважають: озима пшениця, кукурудза на зерно, жито, овес, гречка, ячмінь, горох, жито, просо. Технічні культури представлені соняшником, соєю, цукровим буряком, льоном та хмелем. Серед картопле та овоче-баштанних культур 85 % займають площі під картоплею і лише 15% культури овочеві відкритого ґрунту. Найбільшу питому вагу кормових культур мають багаторічні та однорічні трави, кормові коренеплоди, кукурудза кормова.

В області знаходиться 75% площ насаджень хмелю України, за рахунок чого вона займає провідне місце у вирощуванні цієї технічної культури.

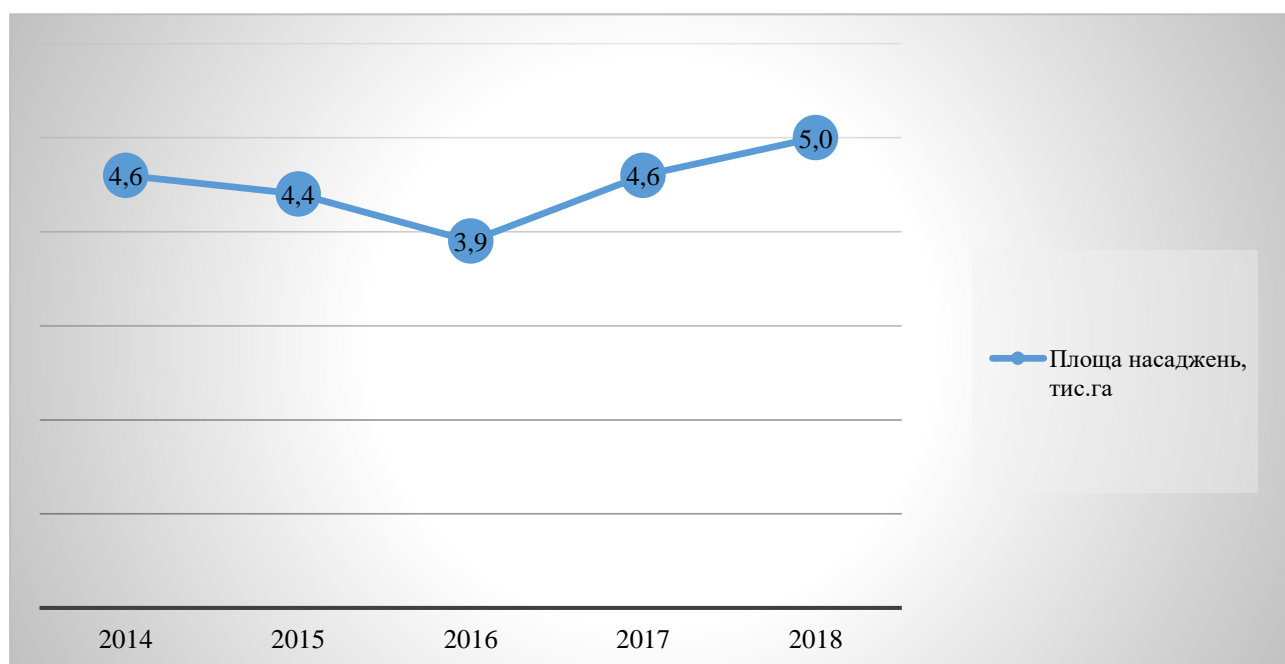
Досвід господарювання свідчить, що галузь хмелярства може бути джерелом значних фінансових надходжень, оскільки, займаючи в господарствах під плантаціями лише 1,1-1,5% площ ріллі, грошові надходження від реалізації продукції хмелярства можуть складати до 1% в структурі рослинницької продукції, а в спеціалізованих господарствах – понад 50%.

Якість хмелепродукції, яка вирощується на Житомирщині, не поступається закордонній, особливо сортів-аналогів хмелю ароматичного типу. Крім того агрокліматичні умови області найбільш повно відповідають вирощуванню саме цього типу хмелю. Від так хмелепродукція, яку виробляють господарства області, є конкурентоспроможною. Область має можливість повністю забезпечувати власний попит на сировину, значну частину потреб внутрішнього ринку країни та експортний потенціал, зважаючи не те, що в регіоні функціонують два гранулятори для переробки хмелесировини.

В господарствах області поступово збільшуються площі під хмільниками. У 2018 році закладено 34,0 га нових плантацій хмільників, що на 10 га більше ніж у 2017 році, загальна площа насаджень складає 432,0 га, що на 29 га більше ніж у 2017 році, в тому числі у плодоносному віці 269,0 га.

Важливу частину продовольчого балансу Житомирщини складає продукція галузі ягідництва та садівництва. Природно-кліматичний потенціал області, зовнішній попит, культура споживання, державна підтримка та перспективність галузі сприяють її динамічному розвитку протягом останніх років.

Значне збільшення виробництва ягід впродовж цього періоду відбулося не за рахунок розширення площі насаджень, яка залишилася майже без змін, а передусім внаслідок удосконалення й інтенсифікації технології вирощування та впровадження нових високопродуктивних сортів. Під впливом ідей здорового способу життя люди прагнуть вживати натуральні вітаміни цілий рік. А це не тільки ягоди в чистому вигляді, але ще і різноманітна продукція з їх додаванням: кисломолочна, кондитерська та інша. Також попит на продукцію ягідництва у світі сприяє розвитку галузі.

Рис.1.73. Загальна площа плодівих та ягідних культур по усіх категоріях господарств, тис. га

У 2018 році загальна площа насаджень під культурами плодівими та ягідними у всіх категоріях господарств області становила майже 5,0 тис. га, що на 0,4 тис. га більше, ніж у 2014 році, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах 1,39 тис. га проти 0,95 тис. га у 2017 році.

Основне виробництво плодово-ягідної продукції в області зосереджено в особистих підсобних господарствах населення, які зберігають провідні позиції, незважаючи на наявну тенденцію зменшення їх частки на ринку, забезпечуючи понад 81 % всього виробництва ягід у регіоні.

Більше 30 суб'єктів господарювання всіх форм власності у 2018 році вирощували плодово-ягідні культури на площі 1,39 тис. га, у тому числі у плодоносному віці – 0,97 тис. га. В основному господарства вирощують такі культури як чорниця щиткова, малина, смородина, суниця, агрус, жимолость, горіх грецький та інші. Щороку асортимент продукції ягідництва оновлюється новими видами, оскільки інвестувати у розвиток галузі перспективно, а зосереджувати свою увагу на вирощуванні культур, які є нішевими ще і далекоглядно. З такими ягодами як журавлина, кизил, брусниця легше завойовувати місце на ринку, оскільки ще немає сильної конкуренції.

Структура обсягу виробництва із загальної площі насаджень культур плодівих та ягідних у 2018 році в господарствах усіх категорій була достатньо розгалужена і включала як зерняткові, кісточкові культури, так і культури ягідні, що вирощуються у відкритому ґрунті, також горіхи.

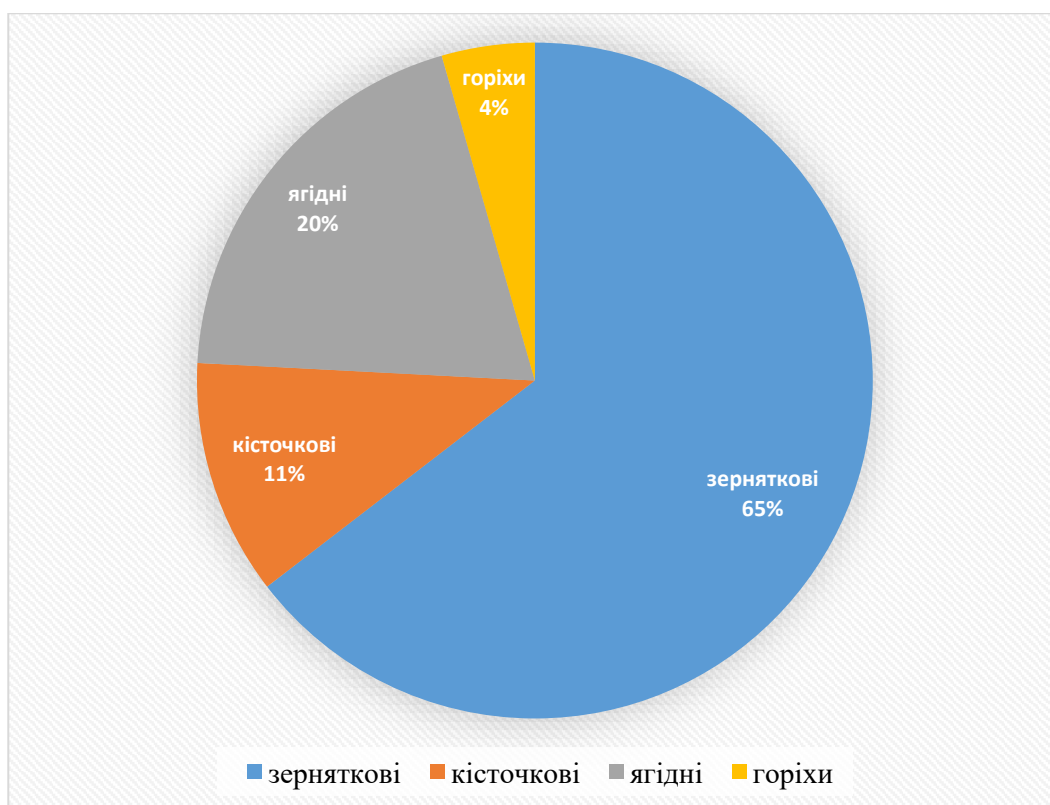

Рис.1.74. Структура виробництва плодово-ягідної продукції із загальної площі по господарствах усіх категорій, %

Серед зерняткових найбільшу питому вагу займають яблука, однаково у сільськогосподарських підприємств та у господарствах населення, кісточкові культури (вишня, черешня, слива) переважно вирощують господарства населення, у структурі ягід переважає суниця, лохина, смородина. Горіхові культури представлені горіхом волоським та горіхом лісним (фундук).

Найбільші сільськогосподарські підприємства, які займаються садівництвом та ягідництвом зосереджені у Бердичівському, Новоград-Волинському, Радомишльському, Брусилівському, Коростенському та Черняхівському районах області.

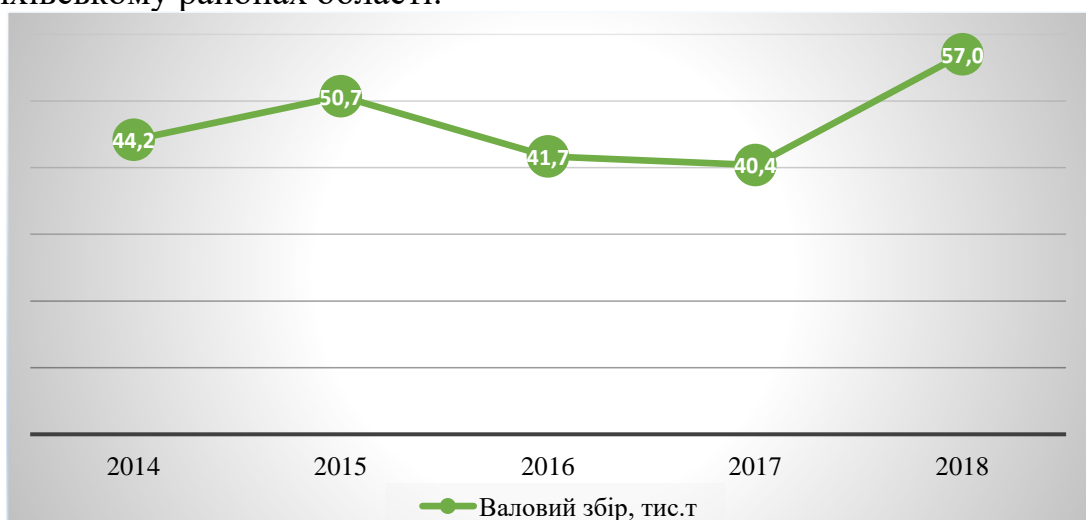

Рис. 1.75. Валовий збір плодових та ягідних культур із загальної площі насаджень по усіх категоріях господарств, тис. т

В області спостерігається тенденція до збільшення валового збору продукції плодкових та ягідних культур по усіх категоріях господарств. Так, у 2018 році був максимальний валовий збір продукції із загальної площі по усіх категоріях господарств, який становив майже 57 тис. т у порівнянні із 31,6 тис.т у 2010 році і 44,2 тис.т у 2014 році. Цьому сприяла висока урожайність культур у 2018 році яка склала 129,3ц/га проти 99,4 ц/га у 2017 році.

Збільшення обсягів виробництва відбулося за рахунок запровадження новітніх прогресивних технологій, важливим елементом яких є використання високоврожайних сортів і якісного насіння, впровадженні біотехнологій, застосуванні технологій які ґрунтуються на зменшенні енергоємних витрат, впровадження інноваційних аграрних технологій, використання інноваційної техніки, а також державної підтримки галузі садівництва та ягідництва України.

Розвиток ягідного ринку напряму залежить від експортного попиту. За останні 5 років експорт ягід з регіону збільшився майже у 4 рази. Серед найбільш затребуваних є полуниця, чорниця, лохина і журавлина.

У 2018 році експорт продукції ягідництва на зовнішні ринки склав 1,2% від загального обсягу експорту регіону і становив 7693 тис. дол. США, що відповідає 357,5% до 2017 року. Основними країнами, в які Житомирщина експортує продукцію ягідництва, садівництва та горіхи є Сербія, Ірак, Алжир, Словенія, Йорданія, Ліван, Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Литва, Франція, Туреччина, Нідерланди, Туреччина, Австрія та інші країни.

Таблиця 1.43. Порівняльна характеристика валового збору, урожайності та площі насаджень області у 2018 році із суміжними регіонами та регіонами одного типу

	Валовий збір із загальної площі по всіх категоріях господарств, тис.т	Урожайність по всіх категоріях господарств, ц/га	Площа насаджень у плодоносному віці по всіх категоріях господарств, тис. га
Україна	2048,0	103,1	198,5
Житомирська	40,4	99,4	4,0
Волинська	36,9	81,4	4,7
Вінницька	233,7	102,5	22,8
Київська	61,3	73,3	8,4
Рівненська	80,9	119,0	6,6
Хмельницька	225,7	163,6	13,9
Чернігівська	19,2	62,1	3,1

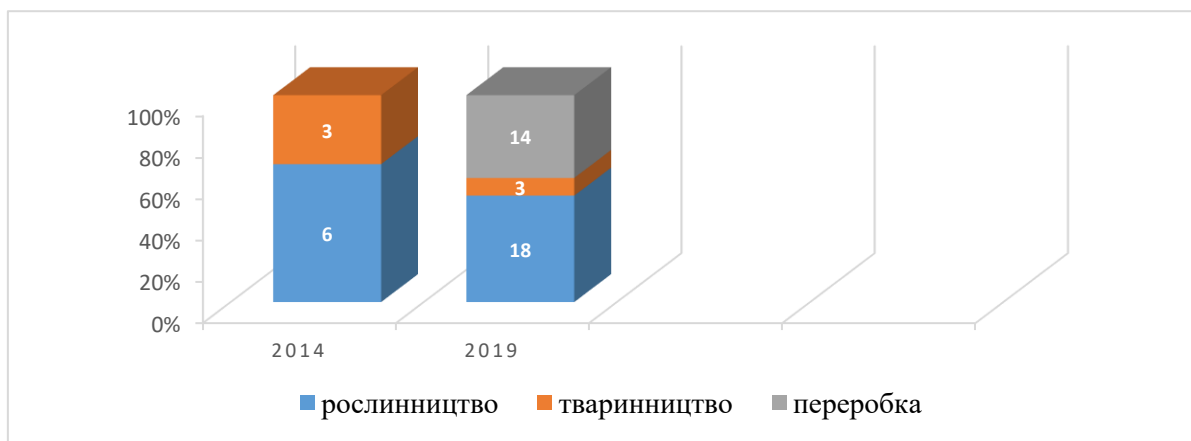
Урожайність плодово-ягідної продукції регіону у 2018 році склала 99,4 ц/га, що не перевищує середній показник по Україні.

Порівняно із суміжними регіонами за площами, з яких зібрано врожай, Житомирщина із площею 4,0 тис. га посідає передостаннє місце, лишаючи позаду лише Чернігівську область із показником 3,1 тис. га.

Враховуючи показник валового збору із загальної площі 40,4 тис.т, Житомирщина випереджає лише Чернігівську та Волинську області, поступаючись лідерам галузі Вінницькій, Хмельницькій, Рівненській та Київській областям.

Органічне виробництво

У 2014 році на території Житомирщини органічним виробництвом займалися 9 підприємств, а у 2019 році – 35, що у 4,25 рази більше та становить 5,5% від загальної кількості юридичних осіб (631), що отримали сертифікати відповідності в Україні.

Рис. 1.76. Кількість операторів за видами сертифікованої діяльності

Враховуючи збільшення кількості підприємств, що займаються органікою, зросла і кількість сертифікованих видів діяльності. Якщо у 2014 році це було лише рослинництво – 6 підприємств і тваринництво – 3 підприємства, то у 2018 році, окрім перерахованих, додалася переробка, заготівля дикорослих продуктів, експорт/імпорт та торгівля органічними продуктами. Це свідчить про збільшення обсягів органічного виробництва регіону та розширення ринків її збуту.

До основних продуктів органічного рослинництва Житомирщини належить: кукурудза, пшениця, жито, соняшник, гречка, ячмінь, льон, гарбуз голонасінний, яблука, малина, смородина, чорниця, суниця. По галузі тваринництва сертифікують ВРХ, телят до одного року, корів молочного стада, свиней, тушки, частини ВРХ та інші продукти тваринницького походження.

За даними оперативного моніторингу основних показників органічного сільського господарства від органів сертифікації, які сертифікували органічне виробництво і торгівлю органічними продуктами в Україні відповідно до органічного законодавства ЄС та США, загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду Житомирської області у 2019 році становить 22592 га, що становить 1,5% від загальної площі сільськогосподарських угідь регіону. Цей показник перевищує загальноукраїнський на 0,83%, оскільки частка органічних земель в загальній площі земель сільськогосподарського призначення по Україні становить 0,67%.

Тваринництво

Тваринництво – одна із стратегічних галузей сільського господарства регіону, важлива роль якої визначається тим, що господарства, які займаються виробництвом продукції тваринного походження, не лише забезпечують населення незамінними продуктами харчування, що є запорукою продовольчої

безпеки держави, а й сприяють покращенню соціально-економічного рівня працівників та підвищують надходження до всіх рівнів бюджету.

Тваринництво області охоплює ряд галузей: скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво, рибництво.

Територія регіону має сприятливі умови для розвитку галузі: наявність необхідних площ кормових угідь (лук і пасовищ), високу врожайність фуражних, зернобобових та кормових культур (люпину, кормових бобів, вики, гороху) та багаторічних трав.

Протягом останніх років спостерігається нарощування поголів'я сільськогосподарських тварин у всіх категоріях господарств.

Таблиця 1.44. Кількість сільськогосподарських тварин у всіх категоріях господарств, тис. голів

Сільськогосподарські тварини	2014	2015	2016	2017	2018
Велика рогата худоба	183,8	167,3	184,1	183,0	189,4
у тому числі корови	119,1	111,5	109,3	109,4	111,5
Свині	179,6	175,7	137,0	118,2	146,6
Вівці та кози	25,2	27,0	27,0	23,9	27,7
Птиця свійська	6378,0	6691,0	6961,1	7398,5	7491,7

Поголів'я сільськогосподарських тварин у 2018 році збільшилося у порівнянні з 2017 роком по ВРХ на 6,4 тис. голів або на 3,5%, у тому числі кількість корів на 2,1 тис. голів або 1,9%, поголів'я свиней – на 28,4 тис. голів або 24%, овець та кіз – на 3,6 тис. голів або 15,1%, свійської птиці – на 93,2 тис. голів або 1,3%. Збільшення поголів'я худоби та птиці відбулося як за рахунок власного відтворення, закупівлі та імпорту високопродуктивних нетелей, так і за рахунок селекції.

На території області здійснюють діяльність 28 суб'єктів племінної справи у тваринництві, з них 12 племінних заводів, 15 племрепродукторів та 1 племінна пасіка. Суб'єкти племінної справи у тваринництві займаються системою зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин, що зумовлено потребою забезпечення породної чистоти вітчизняного тваринництва і виведення нових високопродуктивних тварин. В переважній більшості всіма категоріями господарств утримуються такі породи ВРХ як українська чорно-ряба молочна, українська червоно-ряба молочна, голштинська, англєрська, симентальська.

У 2018 році спостерігається сповільнення спаду обсягів виробництва продукції тваринництва, а по деяких категоріях зафіксовано ріст показників.

Таблиця 1.45. Виробництво продукції тваринництва по всіх категоріях господарств

Продукція тваринництва	2014	2015	2016	2017	2018
м'ясо (у забійній масі), тис.т	51,0	53,4	53,3	53,3	54,6
молоко, тис.т	589,7	578,4	566,6	547,7	553,3
яйця, млн шт.	600,6	589,7	661,9	688,1	695,8
вовна, т	24	26	27	28	27

Зокрема, обсяги виробництва м'яса у 2018 році (у забійній вазі) – продукції вирощування худоби і птиці – перевищили показники попередніх років і склали 54,6 тис. т, що на 3,6 тис.т або 7% більше аналогічного показника 2014 року та на 1,3 тис.т або 2% - показника 2017 року. Також відбулося нарощування обсягів виробництва молока до 553,3 тис.т, що на 5,6 тис.т більше, ніж у 2017 році. Середній річний надій молока від 1 корови у господарствах усіх категорій у 2018 році по Житомирській області склав 5087 кг, що перевищує середній по Україні показник на 165 кг або на 3,4%.

Лева частка виробництва продукції тваринництва припадає на господарства населення, які забезпечують 81 % виробництва м'яса, 79% виробництва молока, 87,5% виробництва яєць та 81% виробництва вовни.

Таблиця 1.46. Порівняльна характеристика виробництва продукції тваринництва області у 2018 році із суміжними регіонами та регіонами одного типу

	Виробництво продукції тваринництва на одну особу		
	М'яса, кг	Молока, кг	Яєць, шт.
Україна	55,7	238,1	382
Житомирська	44,5	451,4	568
Волинська	109,7	377,2	196
Вінницька	224,1	526,0	585
Київська	48,5	92,1	690
Рівненська	50,0	342,5	538
Хмельницька	52,9	491,5	858
Чернігівська	31,0	530,4	285

За показником виробництва м'яса (у забійній масі) на одну особу область поступається суміжним регіонам, окрім Чернігівської, з показником на 11,2 кг або на 20% меншим ніж в середньому по Україні.

Виробництво молока на одну особу у області перевищує середній показник по Україні на 213,3 кг або на 89,6%, поступаючись лише Чернігівській, Вінницькій та Хмельницькій областям.

1.5.4. Будівництво

Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) підприємствами області у 2018 році склав 2040,8 млн грн, що в 3,6 раза більше, ніж у 2014 році (564,1 млн грн). Індекс будівельної продукції області у 2018 році порівняно із попереднім роком становив 107,3% проти 83,8% у 2014 році. У розрізі окремих видів будівельної продукції індекс будівельної продукції становив: по будівлях – 103,2% (77,6% у 2014 році), у тому числі по житлових – 104,3% (147,6%), по нежитлових – 102,6% (66,7%) та по інженерних спорудах – 114,5% (90,2%).

Протягом 2014-2018 років в області спостерігалася стійка тенденція до зростання виробництва будівельної продукції, хоча темпи цього зростання коливалися.

Рис. 1.77. Розвиток будівельної галузі в області протягом 2014-2018 років

Прийняття в експлуатацію житлових будівель у 2018 році було зовсім незначним, а саме 146,3 тис. м² або лише 1,68% від загального обсягу по Україні (8689,4 тис. м²). При цьому на одноквартирні будинки припадало 114,5 тис. м² (2,70%), а на будинки з двома і більше квартирами – 31,8 тис. м² (0,72%). Для порівняння: у 2014 році значення цих показників становили: прийняття в експлуатацію житлових будівель – 118,0 тис. м² (1,21%), у тому числі у одноквартирних житлових будівлях – 107,8 тис. м² (2,37%), у житлових будівлях з двома і більше квартирами – 10,2 тис. м² (0,2%).

У 2016 році в області було прийнято в експлуатацію загальноосвітні навчальних закладів на 30 учнівських місць, що складає 0,1% від загального показника по державі (2885 учнівських місць), дошкільні навчальні заклади на 40 місць або 0,9% відповідно (4568 місць), амбулаторно-поліклінічних закладів на 318 відвідувань за зміну або 7,9% (4004 відвідувань). Для порівняння, у 2014 році було прийнято в експлуатацію лише амбулаторно-поліклінічні заклади на 29 відвідувань за зміну або 0,8% від загального показника по державі (3455 відвідувань за зміну). Через відсутність статистичних даних за період 2017-2018 років зробити висновки щодо останніх змін цієї тенденції не видається можливим.

Загальна площа нежитлових будівель (нове будівництво) на початок будівництва у 2018 році в області складала 125,7 тис. м² або 3,3% від загальної площі по Україні (3832,4 тис. м²), із якої припадало на: готелі, ресторани та подібні будівлі припадало 2,7 тис. м² (0,8%), офісні будівлі – 2,7 тис. м² (1,2%), будівельні та торгові будівлі – 9,1 тис. м² (1,4%), будівлі транспорту та засобів зв'язку – 0,7 тис. м² (0,7%), будівлі промислові та склади – 92,6 тис. м² (9,5%),

будівлі для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення – 7,0 тис. м² (1,6%) та будівлі нежитлові інші – 10,9 тис. м² (1,0%).

Таблиця 1.47. Порівняльна характеристика показників будівельної галузі у 2018 році із суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Індекс будівельної продукції, % до попереднього року	Обсяг виробленої будівельної продукції, млн грн	Загальна площа за видами житлових будівель (нове будівництво) на початок будівництва, м ²	Загальна площа за видами нежитлових будівель (нове будівництво) на початок будівництва, м ²
Україна	108,5	141213,1	12873616	3832437
Житомирська	107,3	2040,8	84439	125698
Волинська	100,7	1832,5	171404	75979
Вінницька	144,7	5595,8	332720	440425
Київська	103,9	7401,2	2558873	489124
Рівненська	130,9	2519,3	108177	139031
Хмельницька	121,0	3393,5	220923	140646
Чернігівська	103,1	1195,9	105718	27991

Наведені дані свідчать, що індекс будівельної продукції області за підсумками 2018 року в цілому незначно відрізнявся від середнього по державі (на 1,2%). Порівняно з суміжними регіонами (Київської, Рівненською, Хмельницькою та Вінницькою областями) індекс будівельної продукції та обсяг виробленої будівельної продукції є значно нижчими (за винятком Київської, індекс будівельної продукції в якій був на 3,4% менше та становив 103,9%). Водночас, при порівнянні з відповідними показниками однотипних областей (Волинської, Чернігівської) можна констатувати, що область за 2018 рік досягла значно кращих показників: індекс будівельної продукції був вищим на 6,6% та 4,2% відповідно, а обсяг виробленої будівельної продукції – на 208,3 млн грн та 844,9 млн грн відповідно. В загальному обсязі будівельної продукції держави частка області у 2018 році становила 1,4%.

Загальна площа за видами житлових будівель (нове будівництво) на початку будівництва за підсумками 2018 року у області порівняно з суміжними регіонами та регіонами однієї групи була найнижчою і складала 84,4 тис. м², що на 2474,5 м² або в 30,3 раза менше найвищого значення серед суміжних областей і областей однієї групи (Київська область, 2558,9 тис м²). Загальна площа за видами нежитлових будівель (нове будівництво) на початок будівництва була найнижчою з-поміж суміжних областей (Київської, Рівненської, Хмельницької та Вінницької областей), але найвищою серед регіонів однієї групи (Волинської, Чернівецької) і становила 125,7 тис. м². Це на 363,4 тис. м² або в 3,9 раза менше найвищого значення серед суміжних областей (Київська область, 489,1 тис. м²) та на 97,7 тис. м² або в 4,5 раза більше найменшого значення серед областей однієї групи (Чернігівська область, 28,0 тис. м²).

Виробництво будівельної продукції в області відрізняється територіальною неоднорідністю. Так, за підсумками 2018 року найбільше її було вироблено у м. Житомирі (64,9%), м. Коростені (8,7%), Житомирському (13,9%) та Малинському (5,0%) районах.

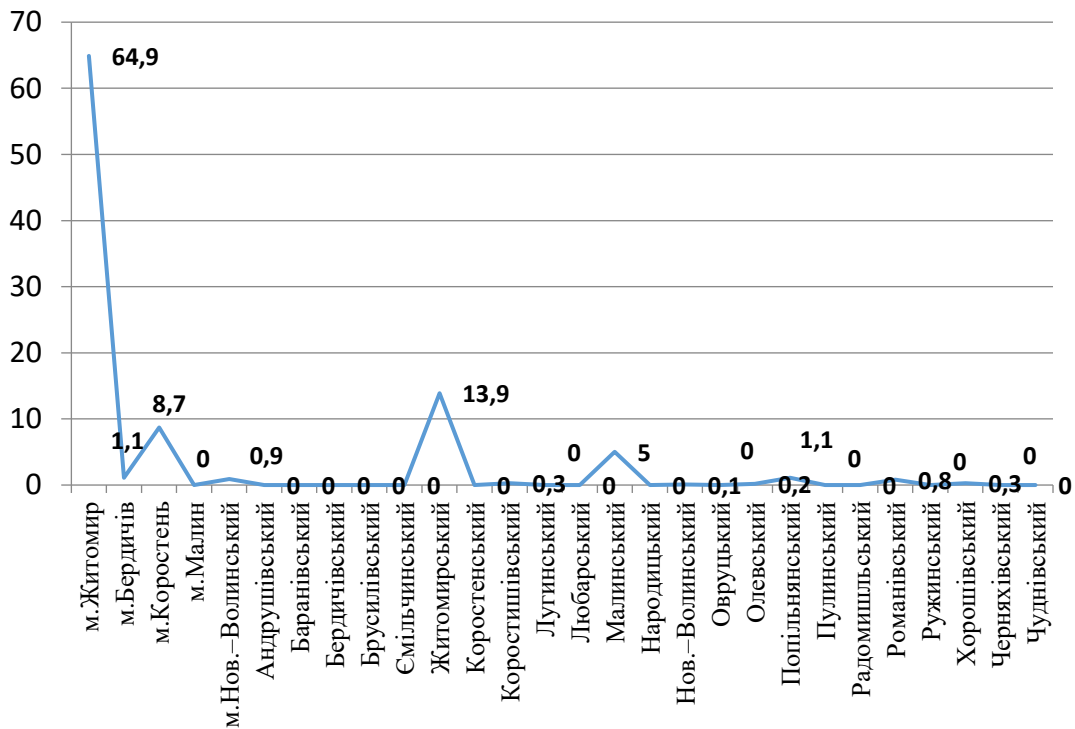

Рис. 1.78. Структура виробництва будівельної продукції в області у 2018 році, %

Прийняття в експлуатацію житлових будівель нового будівництва в області також помітно відрізняється у розрізі окремих адміністративно-територіальних одиниць. Зокрема, за підсумками 2018 року з-поміж прийнятої в експлуатацію 146,3 тис. м² житлової площі 32,4% припадало на Житомирський район, 25,0% – на м. Житомир, 7,0% – на м. Новоград-Волинський, 5,2% – на Коростишівський район, 4,4% – на Олевський район.

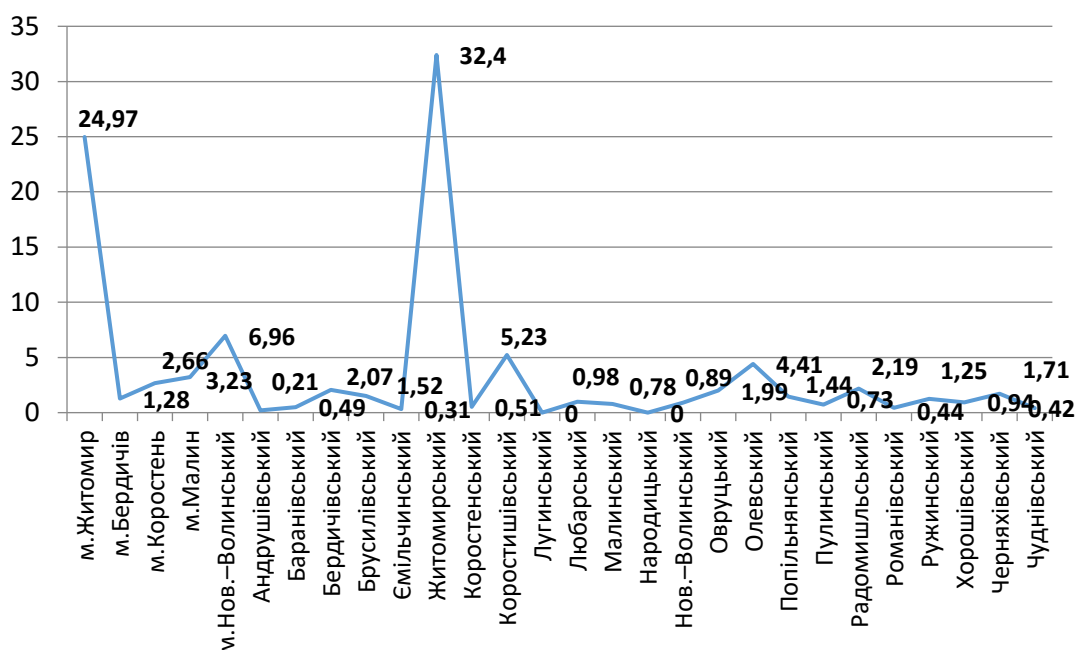

Рис. 1.79. Структура прийняття в експлуатацію житла в області у 2018 році, %

Для порівняння, у 2014 році найбільша частка прийнятих в експлуатацію житлових площ області припадала на Житомирський район (32,42%), м. Житомир (20,45%), Коростишівський район (6,00%), м. Коростень (5,44%), м. Новоград-Волинський (3,89%), м. Бердичів (3,54%) і Бердичівський район (3,14%).

1.5.5. Внутрішня торгівля

У розвитку роздрібної торгівлі спостерігається дві тенденції за останні п'ять років.

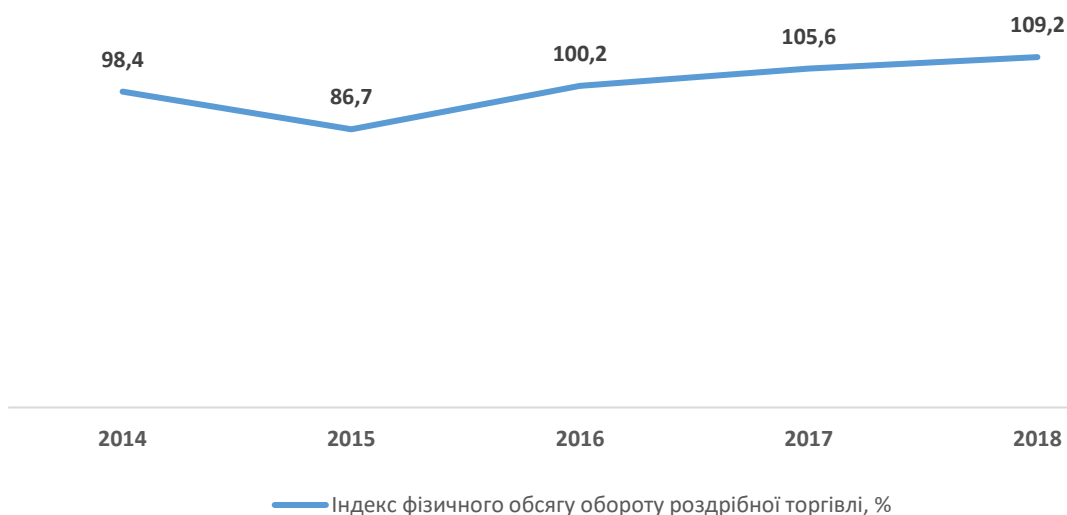

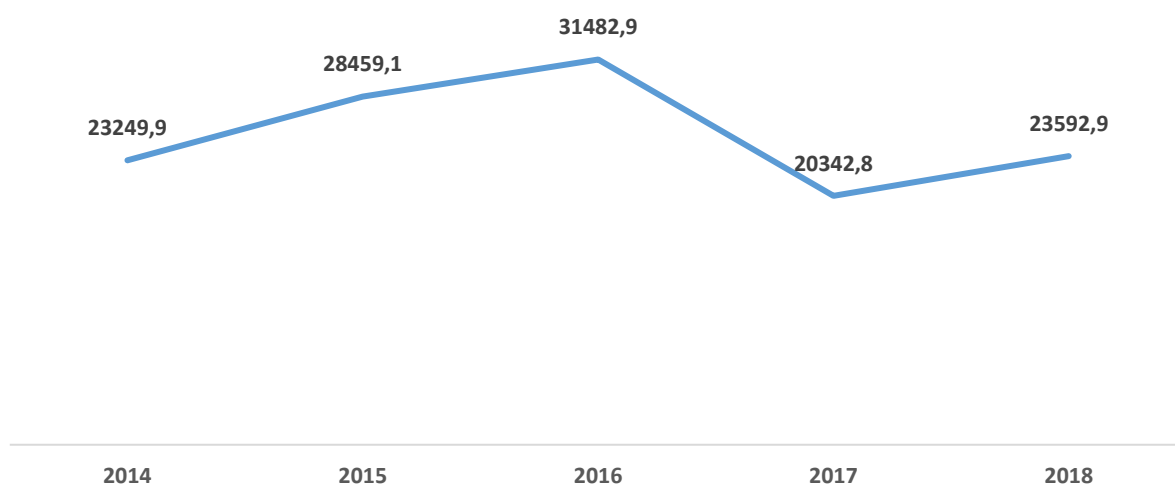
Рис. 1.80. Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі, %

У 2015 році відбулося зменшення індексу фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі на 13% відносно до 2014 року, а у наступних 2016-2018 роках – зростання на 9,2%.

Індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі в цілому по області у 2014 році склав 98,4%, що на 0,4 в.п. менше ніж по Рівненській, на 0,6 в.п. ніж по Київській та на 7 в.п. більше ніж по Україні, на 3,3 в.п. ніж по Хмельницькій, на 2 в.п. ніж по Волинській, на 1,8 в.п. ніж по Чернігівській та на 0,3 в.п. по Вінницькій областях.

У 2018 році індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі склав 109,2%, що на 1,9 в.п. менше ніж по Вінницькій області і на 0,5 в.п. ніж по Київській та на 3,1 в.п. більше ніж по Україні, на 8 в.п. ніж по Хмельницькій на 6,8 в.п. ніж по Волинській, на 5,9 в.п. ніж по Чернігівській, на 0,7 в.п. ніж по Рівненській областях.

Аналіз індексу фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі (юридичні особи) за 2018 рік склав 111% та має коливання в територіальному розрізі, а саме більше середньо обласного він зафіксований у районах: Брусилівському (18,7%), Чуднівському (15,1%) та Новоград-Волинському (14,7%) та менше у Коростенському (1,2%), Романівському (0,8%) та у Олевському (12,6%)

Рис. 1.81. Обсяг обороту роздрібною торгівлі, млн грн

Упродовж 2014-2016 років спостерігалась тенденція щодо зростання обороту роздрібною торгівлі. У 2016 році роздрібний товарооборот становив 131482,9 млн грн і зріс проти рівня 2014 року на 1,3 відсотка.

У 2017 зафіксовано зменшення обороту роздрібною торгівлі порівняно до 2016 року на 11140,1 млн грн, проте у 2018 році він зріс на 3250,1 млн гривень.

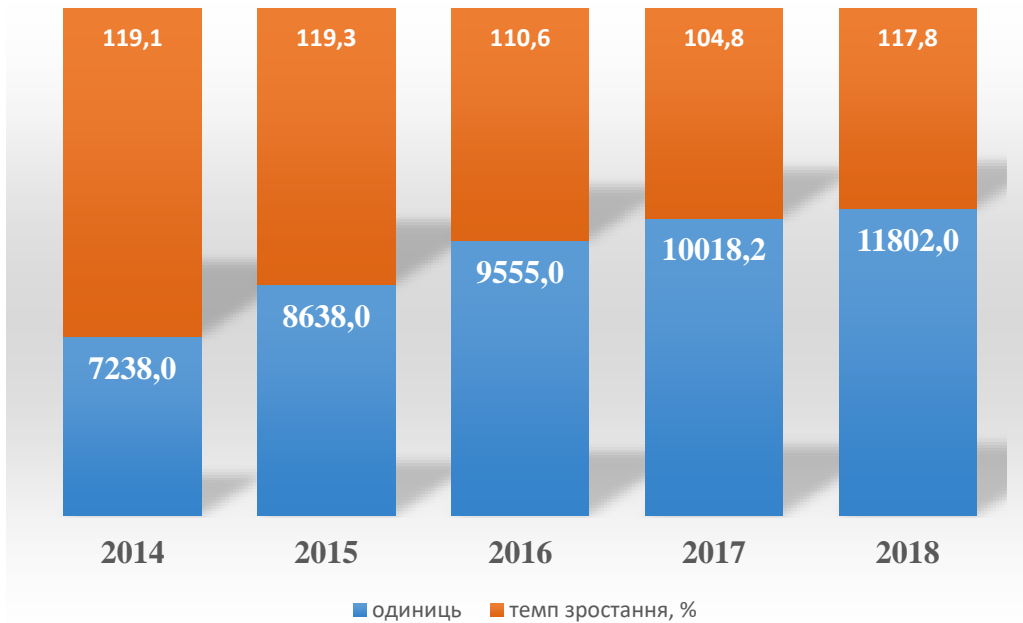

Рис. 1.82. Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу, грн

Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу зріс за період з 2014 по 2018 роки з 7238,0 до 11802,0 гривень, або у 1,6 раза. Темп зростання (зменшення) роздрібного товарообороту на одну особу мав коливання, зокрема: за 2014 – 2015 роки – зростання на 0,2%, за 2016-2017 роки – зменшення на 5,8% та 2017-2018 роки знову зростання на 13,%.

За рахунок збільшення присутності на споживчому ринку вітчизняних товаровиробників, забезпечено вищу, ніж в середньому по Україні, частку продажу підприємствами роздрібною торгівлі товарів, які вироблені на території України у 2017 році (область – 59,1%, Україна – 52,3%, у тому числі продовольчих товарів, відповідно, 88,1% і 82,2%; непродовольчих товарів – 40,6% та 32,6%).

Основними об'єктами торгівлі в області є продовольчі/непродовольчі магазини та кіоски. Наведені нижче дані свідчать, що в області намітилася тенденція скорочення торгової мережі підприємств (юридичних осіб), основним видом економічної діяльності яких є з роздрібною торгівлею.

За станом на 01.01.2018 в області торгова мережа підприємств (юридичних осіб), які здійснювали діяльність із роздрібною торгівлею налічувала 1284 об'єктів, із яких 518 продовольчих магазинів (торговою площею 79480 кв. м) та 554 непродовольчих магазинів (торговою площею 73062 кв. м).

Проти 01.01.2017 загальна кількість магазинів у цілому по області скоротилась на 5,8% і становила 1072 одиниць, у тому числі у містах і селищах міського типу – на 3,3%, у сільській місцевості – на 12,4% і становила відповідно 797 та 275 магазинів.

У 2017 році торгова площа магазинів проти 2016 року зменшилась на 0,8% і становила 152,5 тис. кв. м. При цьому у містах і селищах міського типу вона скоротилась на 0,6% і склала 133,5 тис. кв. м, а у сільській місцевості – на 1,9% і становила 19,0 тис. кв. м.

На 01.01.2018 загальна кількість кіосків роздрібної торгівлі в області становила 39 одиниць, що на 22,0% менше, ніж на 01.01.2017. При цьому у містах і селищах міського типу їх кількість зменшилась на 22,9% або на 11 одиниць, у сільській місцевості – залишилась без змін.

1.5.6. Зовнішньоекономічна діяльність

Аналіз зовнішньої торгівлі товарами області у 2014-2018 роках свідчить про відновлення зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону.

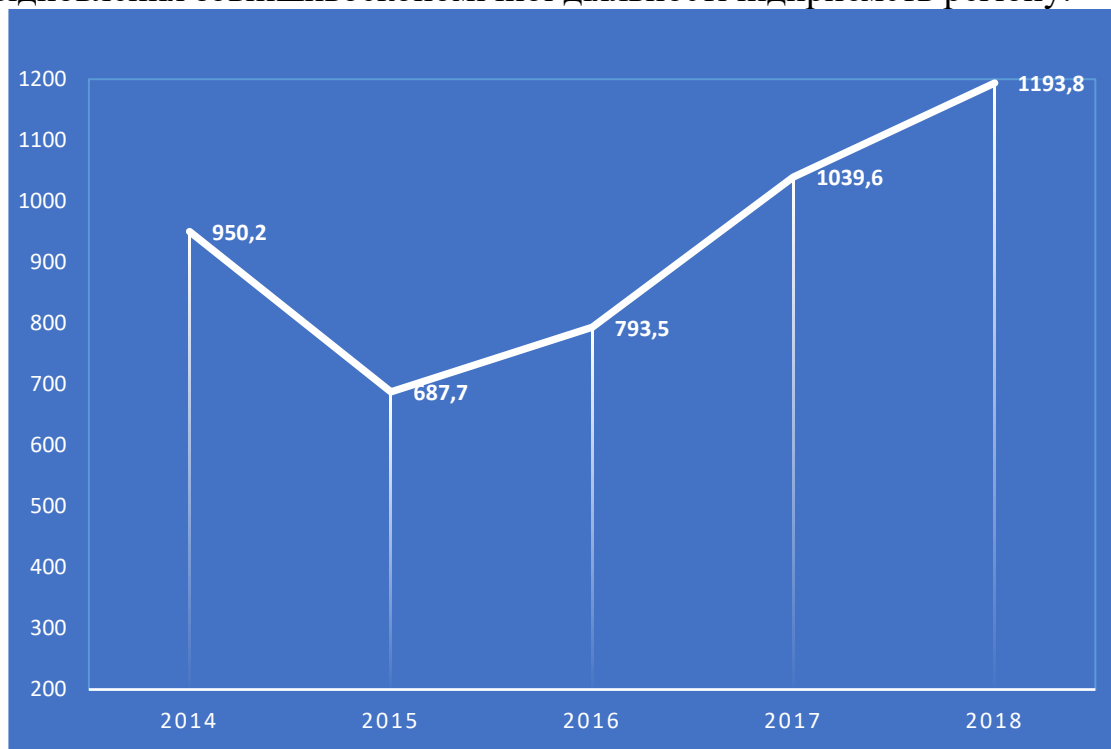

Рис. 1.83. Обсяг зовнішньої торгівлі товарами, млн дол. США.

Рис. 1.84. Обсяг зовнішньої торгівлі товарами, %.

Показники товарообороту після падіння у 2014-2015 роках продемонстрували тенденції до зростання перспективи відновлення до докризового рівня вже у 2017 році.

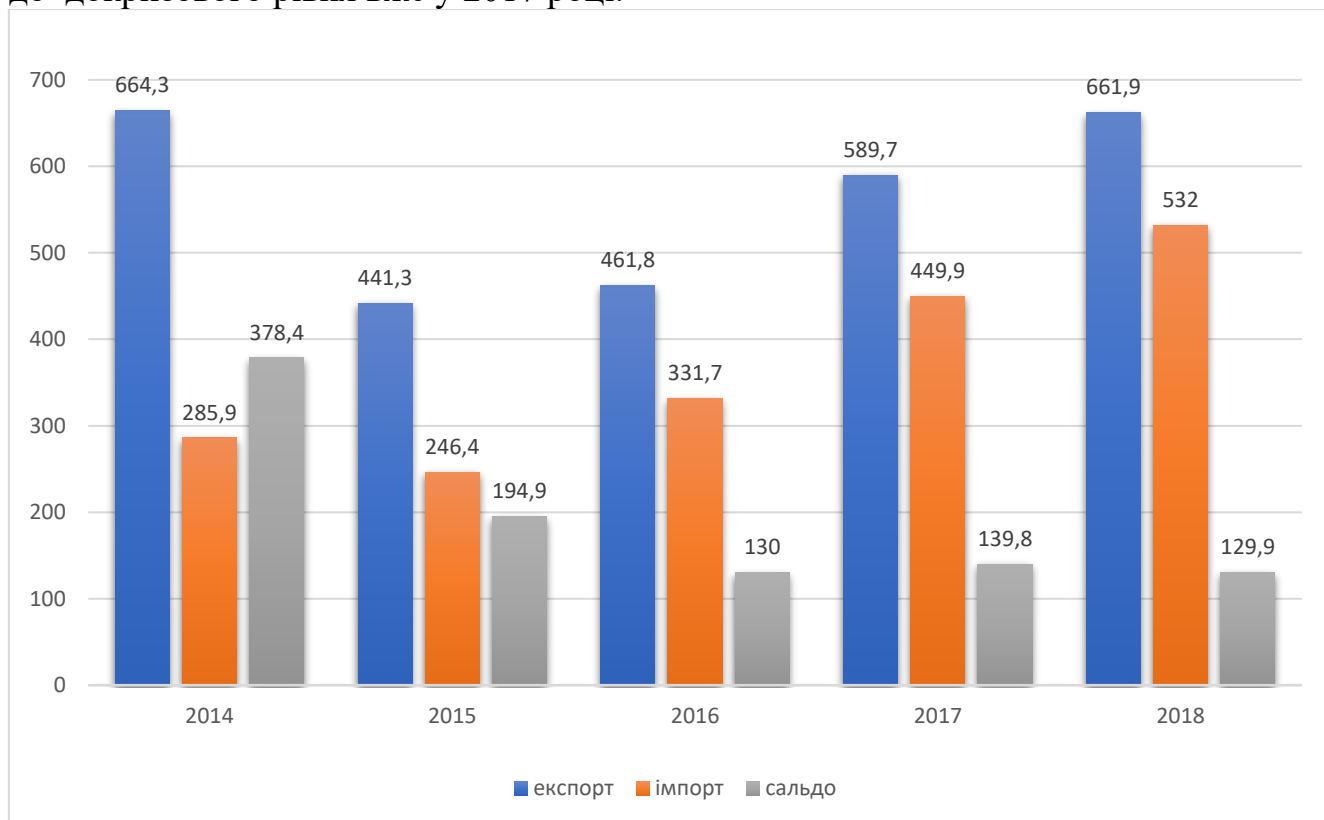

Рис.1.85. Основні показники зовнішньоекономічної діяльності протягом 2014-2018 років, млн дол. США.

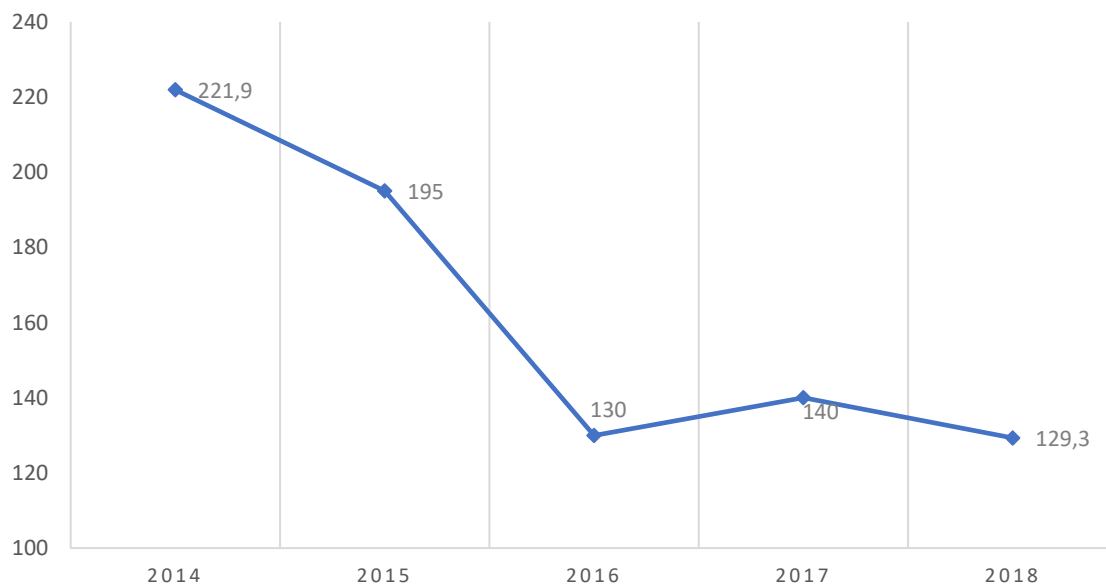

Рис.1.86. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами протягом 2014-2018 років, млн дол. США.

У загальнодержавному рейтингу серед регіонів України за обсягом експорту область займала у 2014 році 19 місце, у наступному році місце вдалося покращити на позиції 3, протягом 2017-2018 років область серед регіонів України займала 18 місце.

По обсягах імпорتنих надходжень у 2018 році Житомирщина посіла 12 місце серед регіонів України покращивши позицію на 9 пунктів порівняно з 2014 роком.

Майже не змінювалося рейтингу області по сальдо зовнішньої торгівлі, а саме у 2014 році область займала 10 місце серед регіонів України, у 2015-2017 роках – 11 місце, у 2018 році – 12.

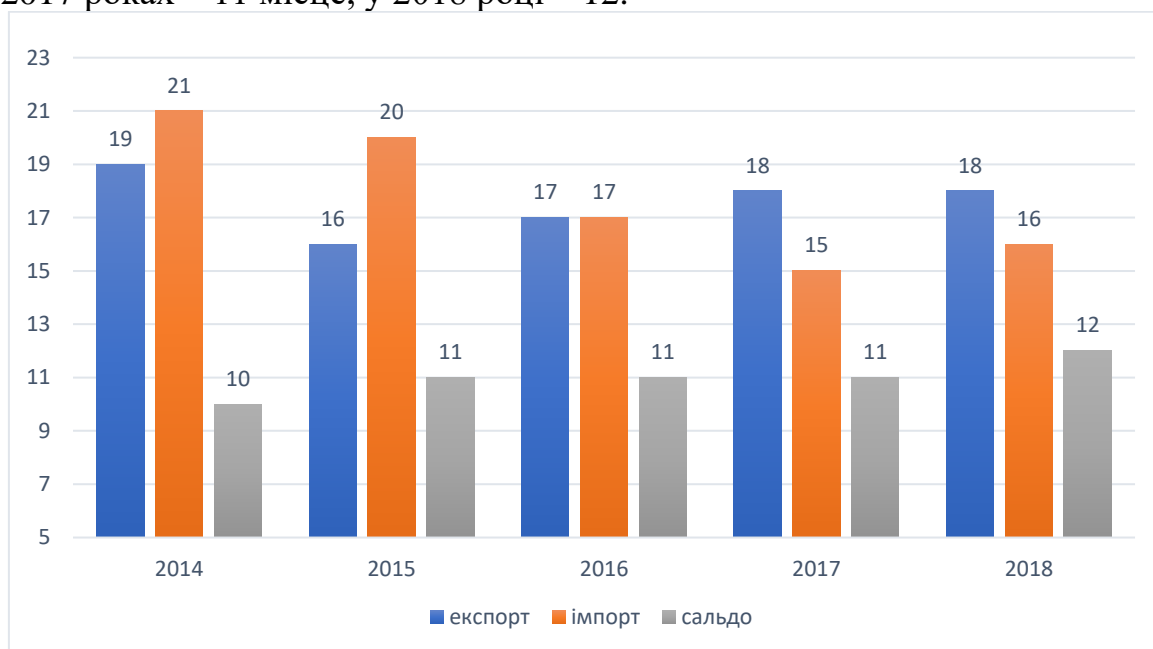

Рис. 1.87. Місце області у загальнодержавному рейтингу протягом 2014-2018 років.

В порівнянні з суміжними областями, такими як Київська та Вінницька, обсяги експортної діяльності даних регіонів у 2018 році більші у 2 та у 2,8 раза відповідно. А в Рівненській та Хмельницькій областях, даний показник менший на 38% та 6% відповідно.

Підприємства Київської області майже в 7 разів імпортують більше, ніж підприємства області, Волинської у 2,6 рази, менше – підприємства Рівненської, Хмельницької, Чернігівської на 44%, 16,0%, 9,0% відповідно.

Порівнюючи показники зовнішньоекономічної діяльності у 2014 році суміжних областей, слід зазначити, що обсяг експорту у Київській області перевищує у 2,8 раза, а от з інших областей не суттєво.

Щодо імпорتنих надходжень лише у Рівненській області підприємства на 33,5% менше імпортують від Житомирської, решта областей більше, зокрема Київська область імпорتنі – у 13 разів, Волинська – 2,7 раза, Чернігівська – 1,8 раза.

Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі області є найбільшим серед порівняних областей. При цьому мають від'ємне сальдо Київська область – 1,8 млрд. дол. США та Волинська – 648 млн дол. США.

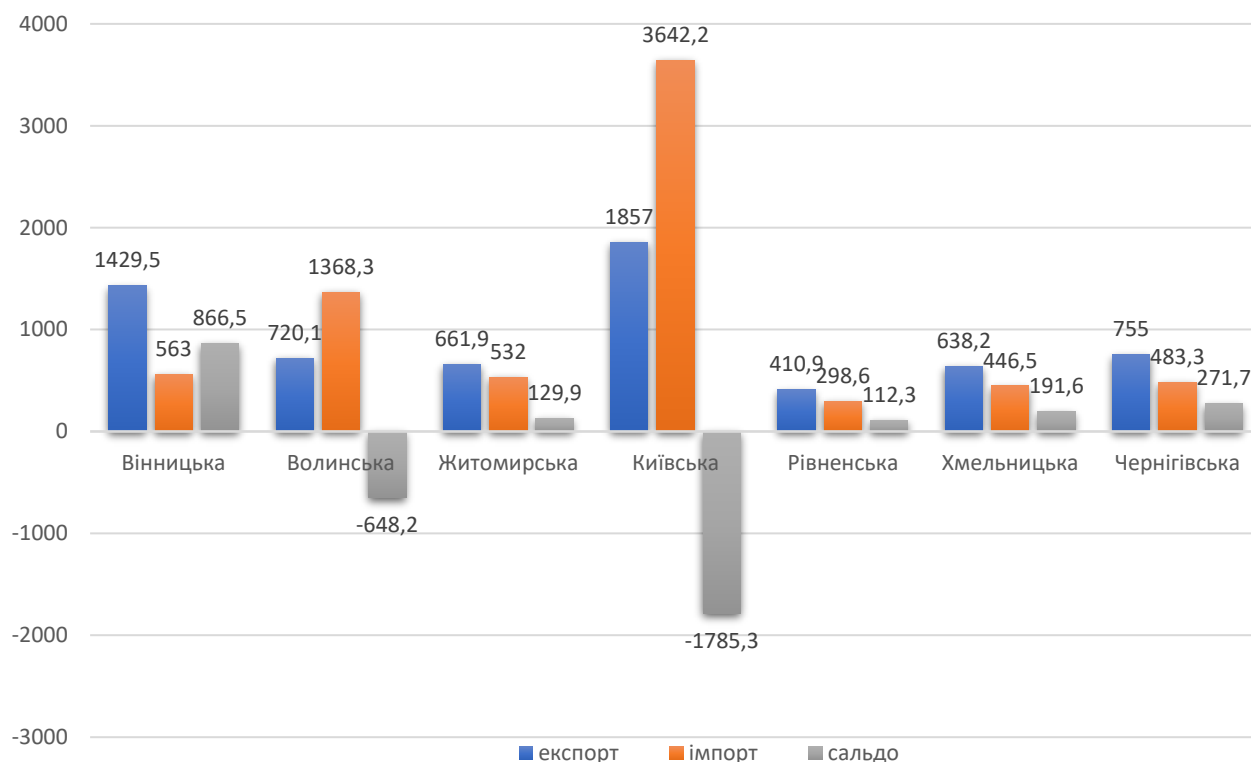

Рис.1.88. Основні показники зовнішньоекономічної діяльності суміжних областей у 2018 році, млн дол. США.

На Житомирщині зосереджений потужний експортний потенціал, масштаби якого швидко нарощуються.

У наслідок обмежувальних торгових заходів, які Російська Федерація запровадила протягом 2014-2015 років, що були спрямовані проти окремих українських товарів (кондитерські вироби, молочна продукція, соки, пиво, шпалери, залізничне устаткування тощо), в області намітилася негативна тенденція до зменшення обсягів експортних поставок товарів, що вироблялися регіональними товаровиробниками.

У зв'язку з введенням торгових преференцій Європейського Союзу з 2016 року ситуація у зовнішній торгівлі стала поступово покращуватись.

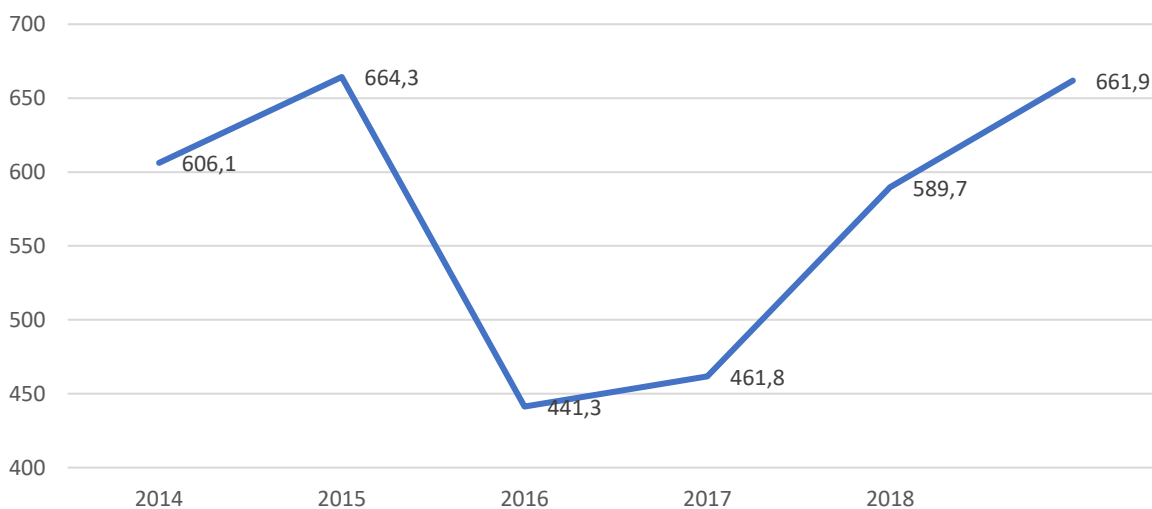

Рис. 1.89. Обсяг експорту товарів протягом 2014-2018 років, млн дол.США.

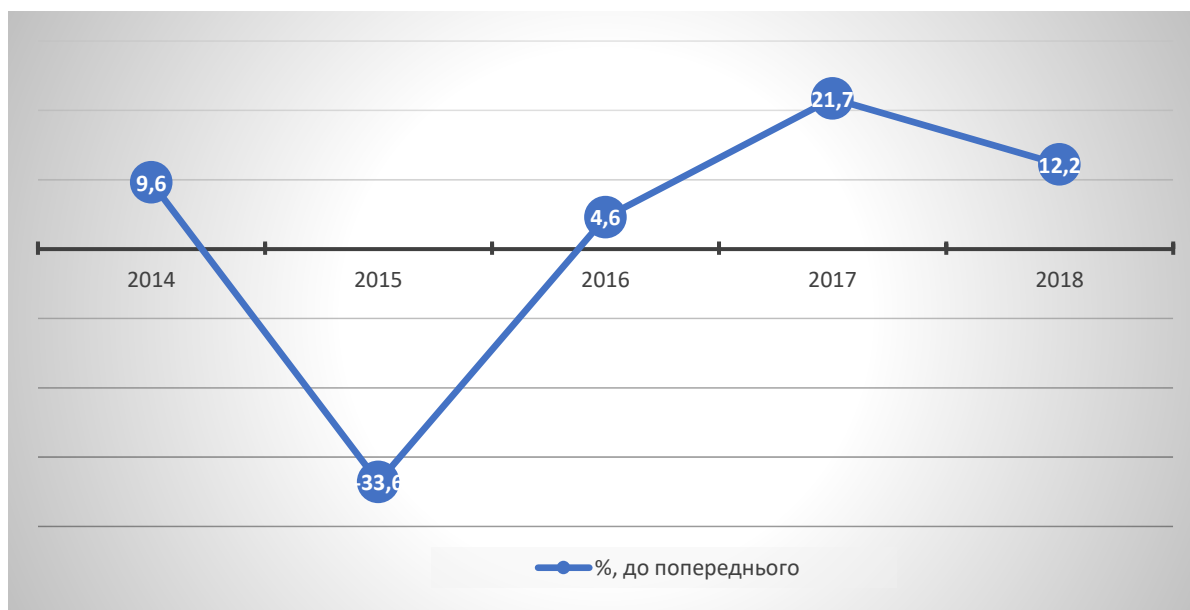

Рис. 1.90. Тенденція експорту товарів протягом 2014-2018 років, %.

Кількісна і якісна характеристики експорту області обумовлені, в першу чергу, її експортним потенціалом, який, фактично, характеризує максимальну здатність економіки при даному розвитку виробничих сил виробляти товари та надавати послуги, що є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках.

Тобто, область є експортоорієнтованою та забезпечує притоки іноземної валюти до України.

Зростання експорту свідчить про відновлення економічної активності підприємств регіону та позитивної ринкової кон'юнктури на ринках товарів, які виробляються в області.

Разом з цим, переважаючі темпи зростання імпорту можуть свідчити про наміри підприємств розширювати виробництво за рахунок імпортованих ресурсів.

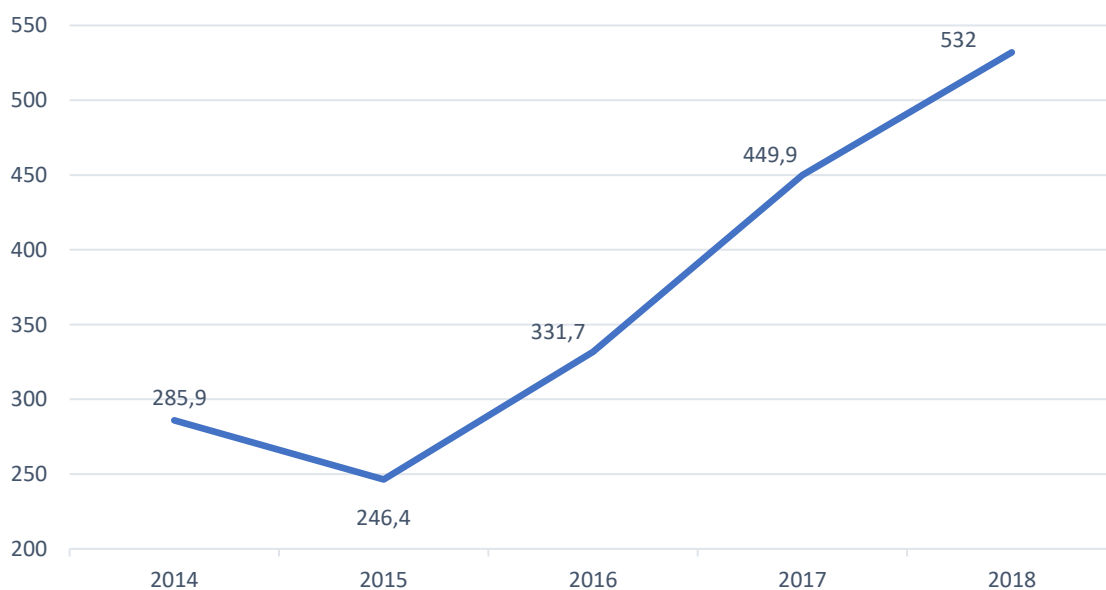

Рис.1.91. Обсяг імпорتنних надходжень у 2014-2018 роках, млн дол. США.

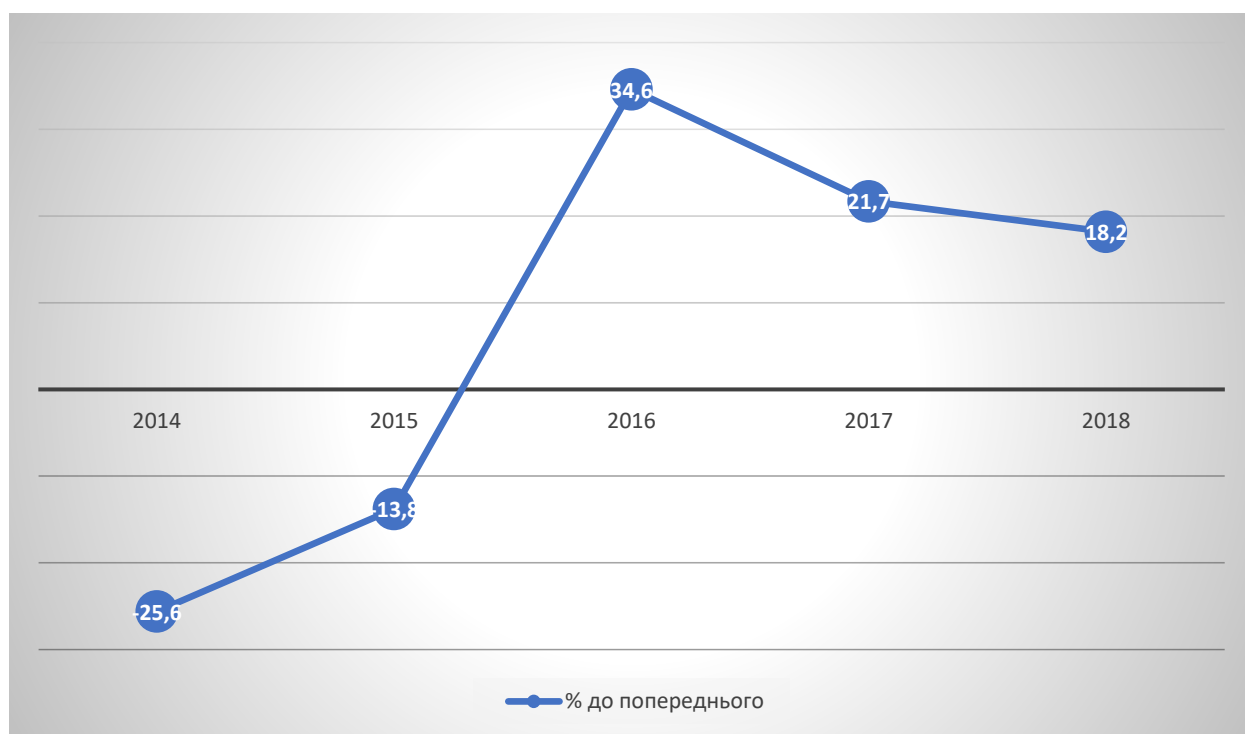

Рис. 1.92. Тенденція імпорتنих надходжень протягом 2014-2018 років, %

Наочною є зміна географії зовнішньої торгівлі та переорієнтація підприємств області з традиційних зв'язків з Російською Федерацією до торгівлі з країнами Європейського Союзу, Азії та Близького Сходу.

Підписання договору про Асоціацію з ЄС та введення в дію всеохоплюючої зони вільної торгівлі з країнами ЄС продовжує суттєво вплинуло на географічну структуру експорту.

Основними ринками збуту для підприємств області є ринки Німеччини, Польщі, Білорусії, Російської Федерації, Туреччини, Румунії, Італії, Нідерландів, Угорщини та Швейцарії.

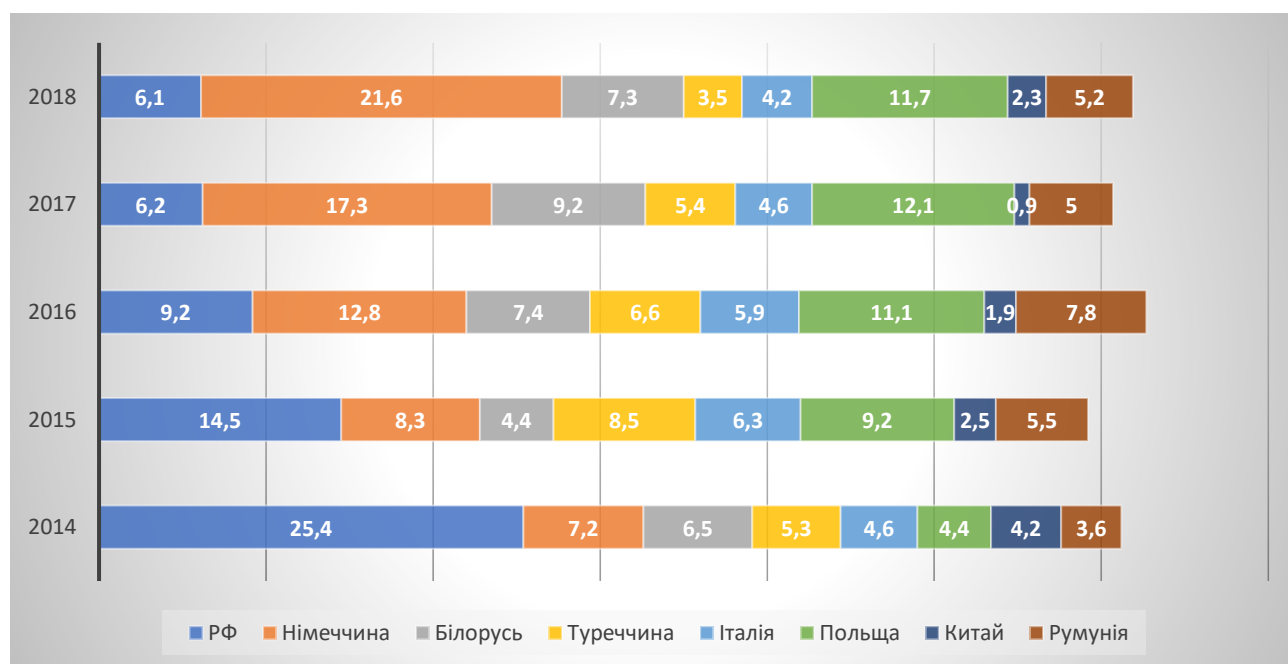

Рис.1.93. Географічна структура експорту товарів протягом 2014-2018 років, % до загального обсягу.

Щодо імпорту товарів, то основними постачальниками продукції підприємствам області залишаються країни Європейського Союзу. Порівняно з 2014 роком імпорتنі надходження з Російської Федерації скоротилися у 2 рази. Значно збільшився імпорт з Білорусії з 2,9 % у 2014 році до 23,3% у 2018 році, Угорщини відповідно 3% до 11,3%.

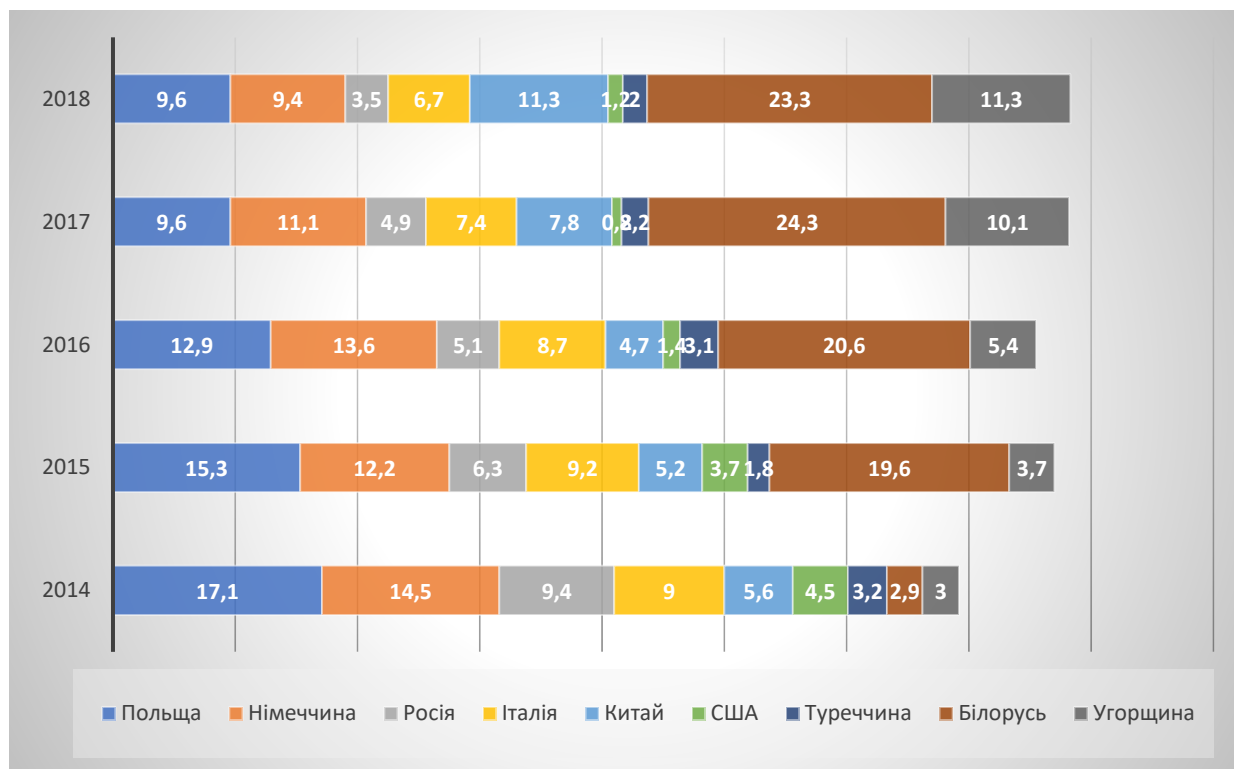

Рис.1.94. Географічна структура імпортних надходжень протягом 2014-2018 років, % до загального обсягу.

У 2018 році вагомими імпортними надходженнями одержані з Білорусії – 23,3%, Угорщини та Китаю по 11,3%, Польщі – 9,6%, Німеччини – 9,4%, Італії – 6,7%, Російської Федерації – 3,5% від загального обсягу імпорту.

Товарна структура свідчить про промислове спрямування експорту та наявність потенціалу до нарощування продажів машин та обладнання.

У товарній структурі експорту протягом 2014-2018 років лідируючу позицію займає деревина і вироби з неї, в середньому частка складає 20% від загального експорту, та продукти рослинного походження (в середньому 16,4%).

З 2014 року спостерігається значне падіння частки експорту мінеральних продуктів з 18,3 % у 2014 році до 6,3% у 2018 році та готових харчових продуктів з 6,8% у 2014 році до 2% у 2018 році. Проте у 2018 році значно збільшилися обсяги експорту машин, обладнання та механізмів 20,7% від загальнообласного експорту проти 10,6% у 2014 році.

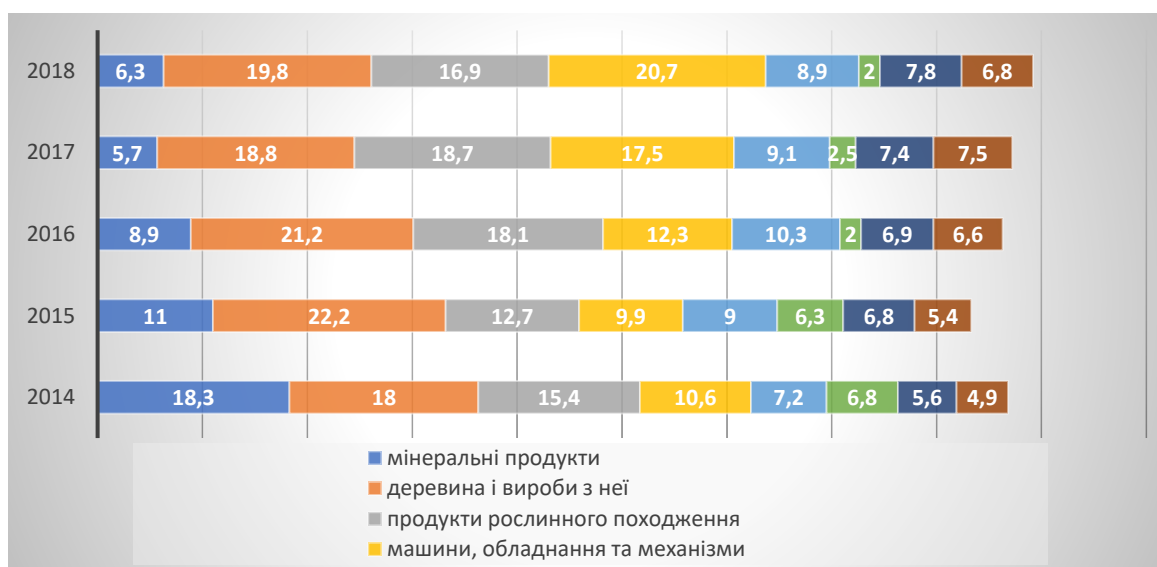

Рис.1.95. Товарна структура експорту протягом 2014-2018 років, % до загального обсягу.

Змінилася за 5 років товарна структура імпорتنних надходжень. У 2018 році значно збільшилася частка імпорту мінеральних продуктів і склала 21,2% проти 5,3% у 2014 році, машини, обладнання та механізми 23,7% проти 14,6% та засоби наземного транспорту 6% проти 3,9% відповідно. Зменшився імпорту продукції хімічної промисловості, текстильних матеріалів та текстильних виробів, недорогоцінних металів та виробів з них.

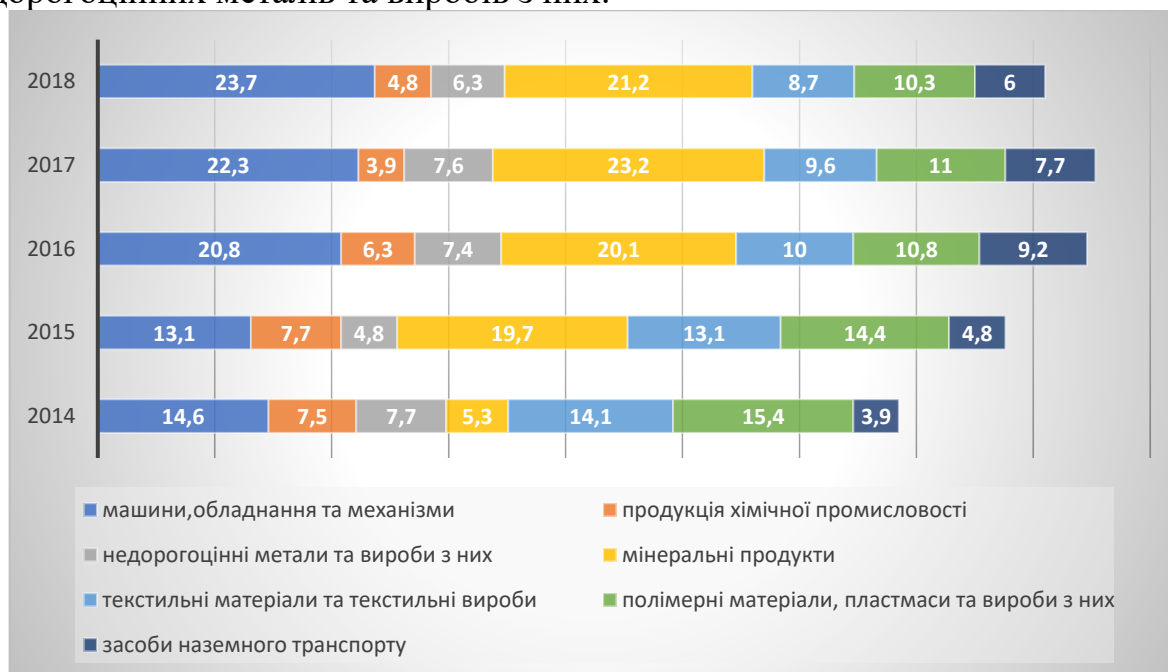

Рис.1.96. Товарна структура імпорту протягом 2014-2018 років, % до загального обсягу.

Показники зовнішньоекономічної діяльності адміністративно-територіальних одиниць свідчать, що протягом ряду років динаміка в містах і районах області була різною, основна частка зовнішньоторговельного обороту припадала на міста. У 2014 році в цілому на міста обласного значення припадало 51% обласного експорту та 73% імпорту

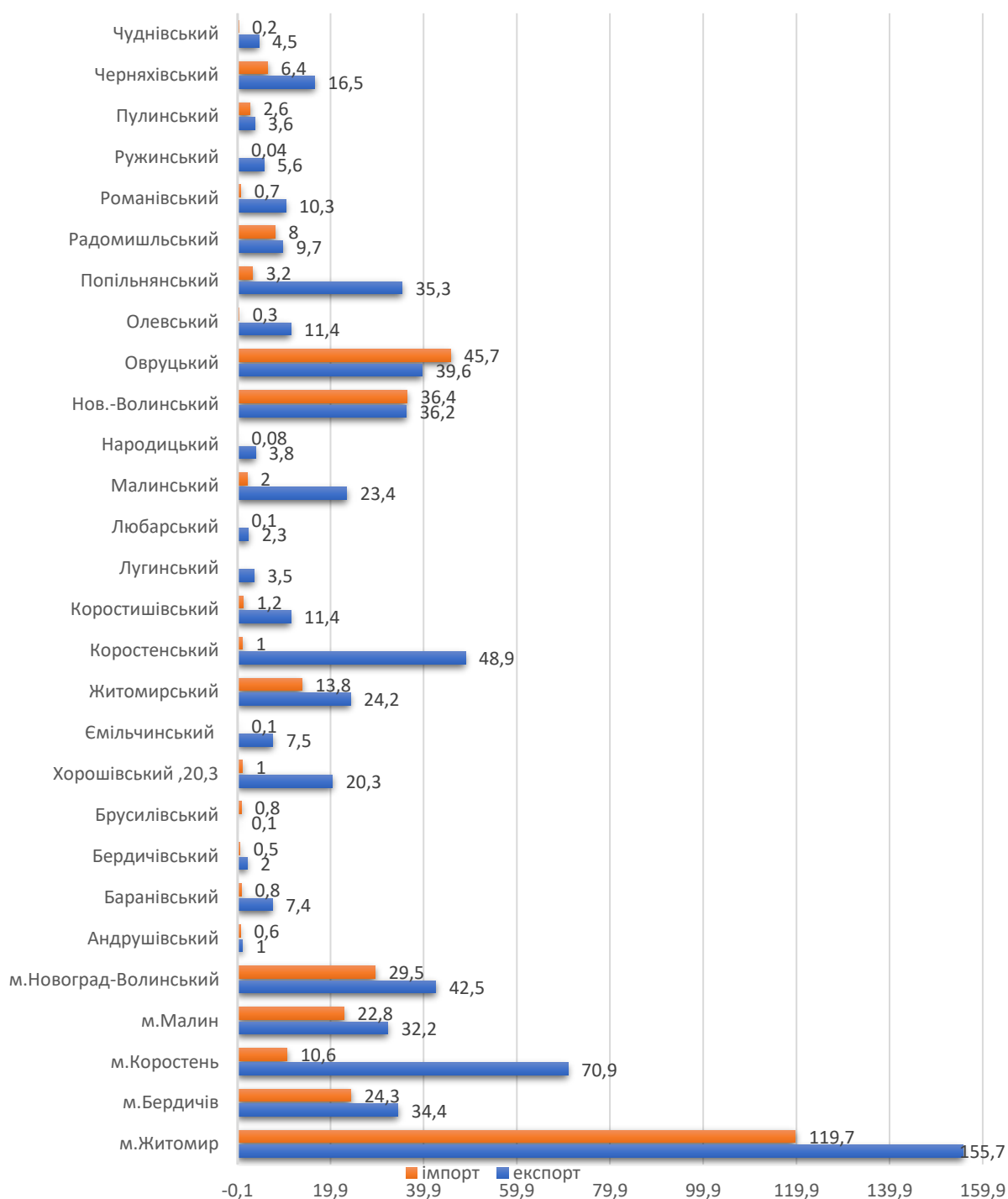

Рис. 1.97. Обсяги експорту, імпорту товарів у 2014 році по районах та містах обласного значення, млн дол. США.

Проте, аналіз стану зовнішньої торгівлі товарами у розрізі районів та міст у 2018 році на місто Житомир припадало 30,6% зовнішньоторговельного обороту області на Житомирський район – 16,7% Коростенський район – 8%.

Значне зростання експорту у 2018 році спостерігалось в Хорошівському (в 2,2 раза), Лугинському (в 2 раза) та Ружинському (на 84%) районах.

Крім того, не всі міста і райони, на відміну від області у цілому, мають позитивний торговий баланс. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі спостерігається у місті Житомирі (-11,6 млн дол. США), а також Коростенському (-70,8 млн дол. США), Новоград-Волинському (-6,4 млн дол. США), Брусилівському (-3,4 млн дол. США) районах. У решті міст та районів області сальдо зовнішньої торгівлі позитивне.

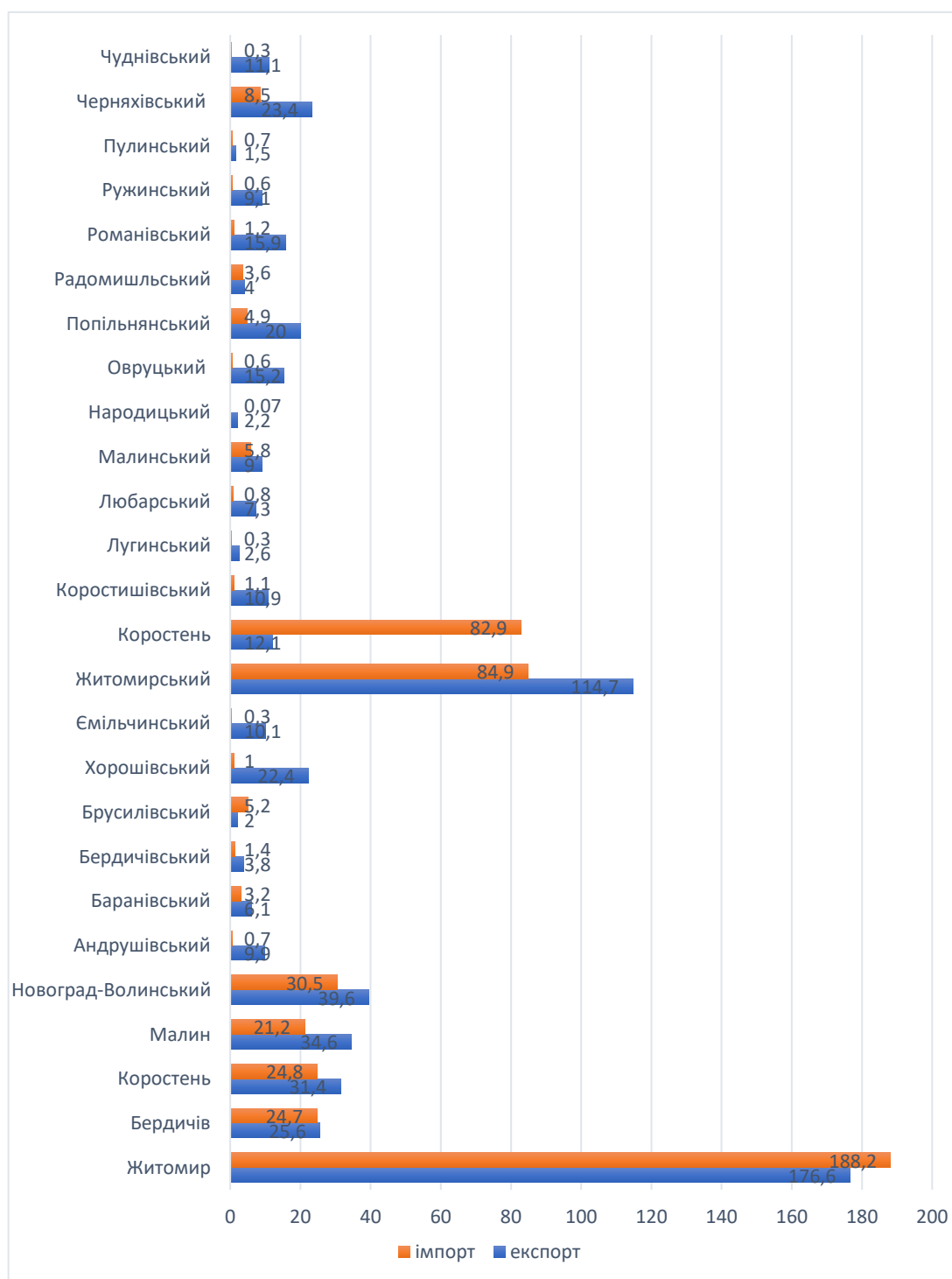

Рис.1.98. Обсяги експорту, імпорту товарів у 2018 році по районах та містах обласного значення, млн дол. США.

1.5.7. Інвестиційна діяльність

Капітальні інвестиції

Упродовж 2014-2018 років в області спостерігається позитивна динаміка капітальних інвестицій.

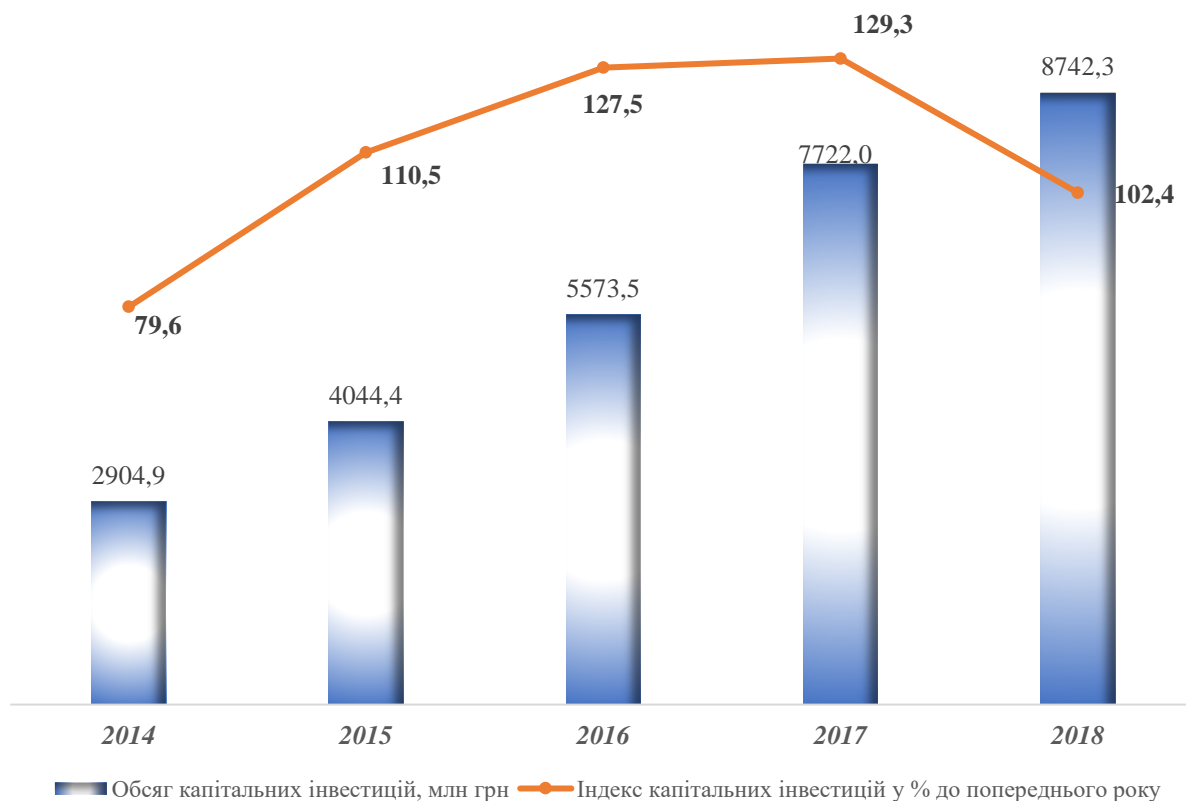

Рис. 1.99. Капітальні інвестиції протягом 2014-2018 років.

У 2018 році підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 8742,3 млн грн капітальних інвестицій, що в порівнянних цінах становить 102,4% обсягу 2017 року.

У матеріальні активи спрямовано 99,2% загального обсягу капітальних інвестицій. Так, у машини, обладнання і транспортні засоби вкладено 53,9%, у будівлі та споруди – 4% усіх інвестицій.

У нематеріальні активи інвестовано 0,8% загального обсягу капітальних інвестицій, з яких 39,3% становили витрати на програмне забезпечення та бази даних, 19,9% – на права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо.

Основним джерелом для здійснення капітальних інвестицій протягом останніх п'яти років залишаються власні кошти підприємств (62,6%). Поступово зростає частка коштів державного бюджету (з 0,3% у 2014 році до 5,6% у 2018 році), натомість частка коштів населення на будівництво житла зменшується (з 10,8% до 6,4% відповідно). За рахунок коштів місцевих бюджетів використано 11,5% усіх інвестицій за 2018 рік, кредитних ресурсів – 13,7%.

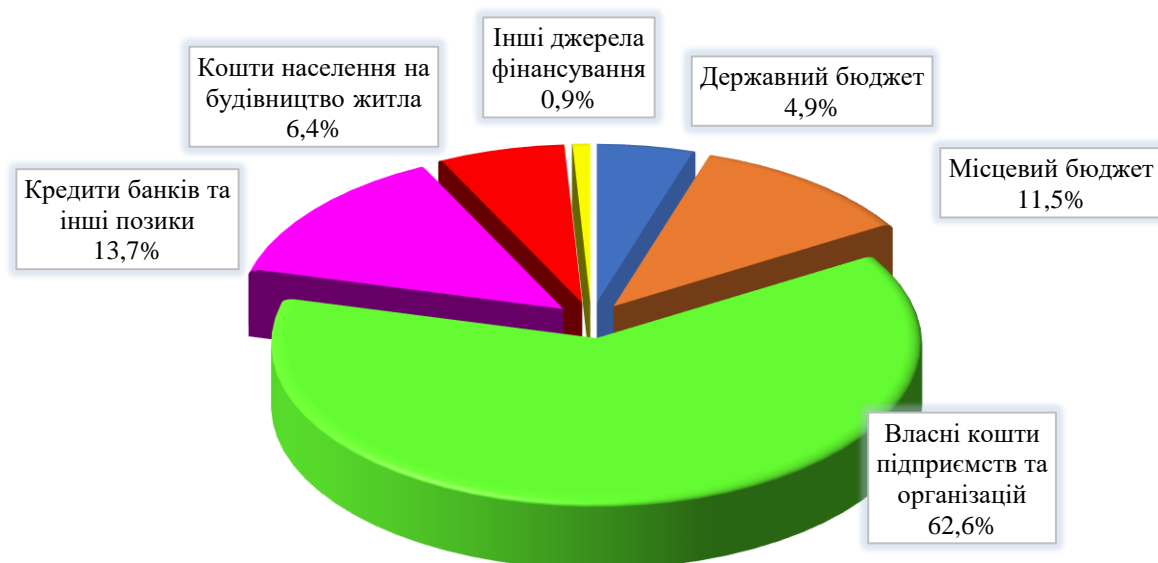

Рис. 1.100. Джерела фінансування капітальних інвестицій у 2018 році, % до загального обсягу

Капітальні інвестиції в економіку області мають чітке галузеве відображення. Їх концентрація спостерігається, в першу чергу, у виробничих сферах економіки – промисловості (37,7%), будівництві (9,1%), сільському, лісовому та рибному господарстві (27,8%). Крім того, упродовж 2014-2018 років на 6,2 в.п зросла питома вага державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування і склала 12,8%.

Рис. 1.101. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у 2018 році, % до загального обсягу

Серед підприємств переробної промисловості найбільші обсяги вкладень у виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (33,1% обсягу промисловості); харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (13,1%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (6,8%), виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність (5,5%).

У розрахунку на одну особу в області освоєно 7128,0 грн капітальних інвестицій.

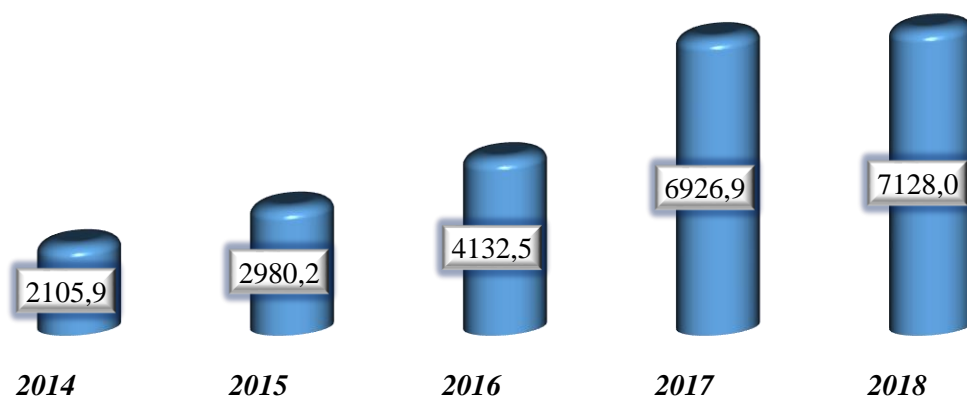

Рис. 1.102. Обсяг капітальних інвестицій на 1 особу, гривень.

Значною є диференціація цього показника серед регіонів області. Зокрема, за 2018 рік різниця між мінімальним обсягом капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу населення (крім інвестицій з держбюджету) в Лугинському районі (801 грн) та максимальним у Попільнянському (32 584,3 грн) склала 40,7 раза. Значними є також обсяги капвкладень у розрахунку на одну особу населення у Малинському (12 786,6 грн), Житомирському (10 469,3 грн), Коростенському (9 773,7 грн), Хорошівському (7 901,5 грн), Новоград-Волинському (6 127,4 грн) районах та в м. Житомирі (7 802,1 грн). У решті районів та міст області значення показника є нижчим від середньообласного (5 715,6 грн, крім інвестицій з держбюджету).

Таблиця 1.48. Порівняльна характеристика капітальних інвестицій за 2018 рік із суміжними регіонами та регіонами одного типу

	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн	Обсяг капітальних інвестицій на одну особу, грн	Індекси капітальних інвестицій, відсотків до попереднього року
Україна	578726,4	13746,4	116,4
Житомирська	8742,3	7128,0	102,4
Волинська	8687,0	8400,1	112,1
Вінницька	17626,5	11291,7	137,8
Київська	40713,4	23194,1	109,8
Рівненська	7228,0	6242,2	108,7
Хмельницька	11274,9	8903,1	96,5
Чернігівська	8971,3	8932,2	117,7

За обсягом капітальних інвестицій, згідно з статистичними даними за 2018 рік, область поступається суміжним регіонам, таким як: Київська, Вінницька, Хмельницька, Чернігівська області.

Індекс капітальних інвестицій за 2018 рік по Житомирській області склав 102,4% (середній по Україні – 116,4%).

Порівняно із суміжними регіонами за індексом капітальних інвестицій область випереджає лише Хмельницьку, а за обсягом капітальних інвестицій на одну особу – Рівненську область.

Іноземні інвестиції

Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку області станом на 31 грудня 2018 року становив 237,4 млн дол. США, що на 4,7% більше, ніж на початок року.

Рис. 1.103. Динаміка прямих іноземних інвестицій протягом 2014-2018 років.

За останні 5 років найбільше вилучення іноземного капіталу відбулося у 2014 та 2015 роках на 41,6 млн дол. США та на 11,4 млн дол. США відповідно. Основними причинами такого зменшення були початок російської військової агресії на Сході країни, нестабільність в економічній та політичній сферах. Найбільший обсяг надходжень прямих іноземних інвестицій спостерігався у 2018 році – 18,6 млн дол. США.

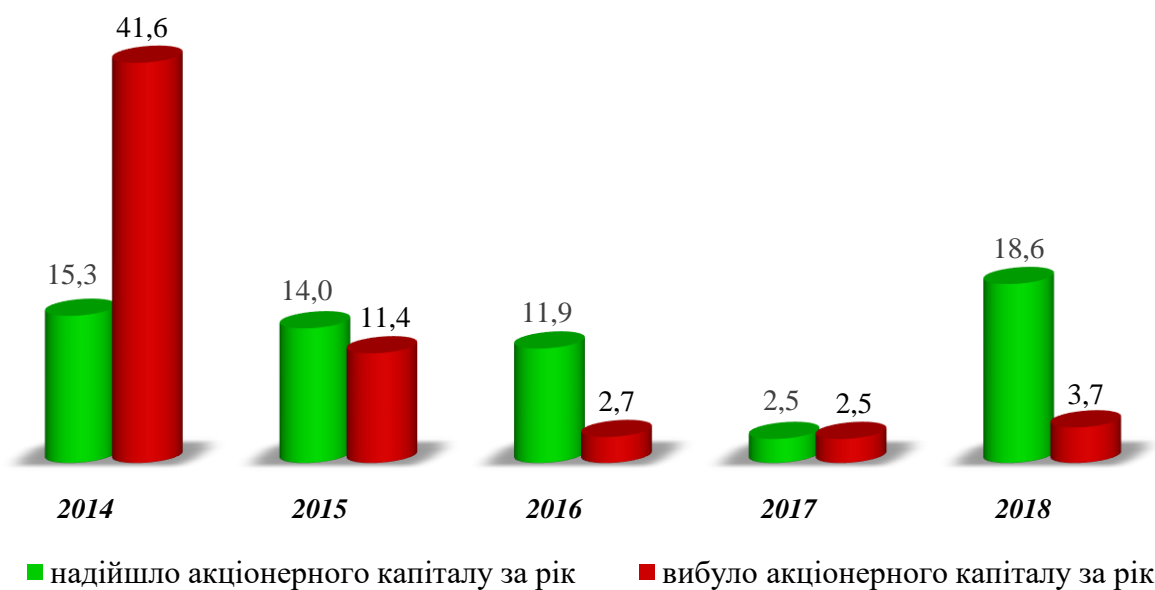

Рис. 1.104. Надходження та вибуття акціонерного капіталу нерезидентів протягом 2014-2018 років, млн дол. США

Інвестиції надходили з 48 країн світу. До основних країн-інвесторів, на які станом на 31.12.2018 припадає майже 88% загального обсягу надходжень інвестицій, належать: Кіпр, Австрія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Віргінські острови (Британії), Швейцарія, Італія та Велика Британія.

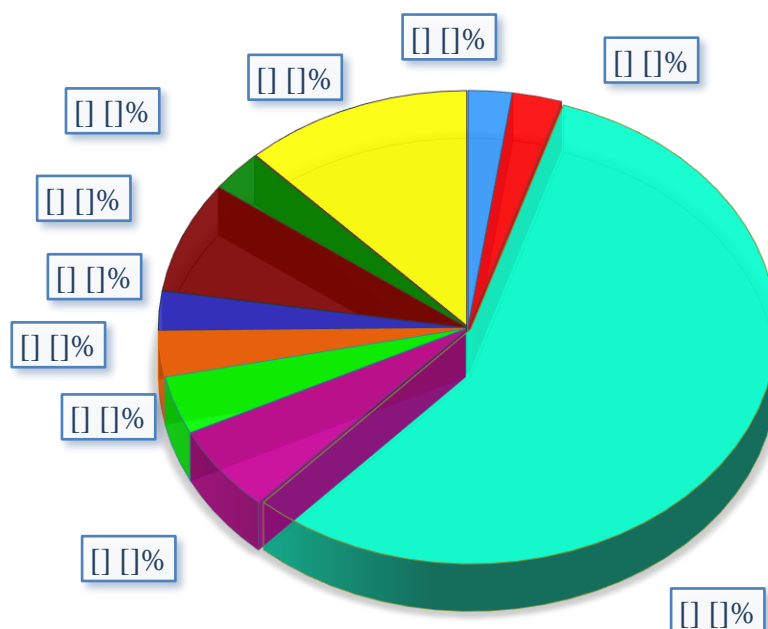

Рис. 1.105. Розподіл сукупного іноземного капіталу за країнами походження, %

Прослідковується тенденція до збільшення питомої ваги інвестицій із країн ЄС у загальному обсязі прямих інвестицій. Зокрема, за останні 5 років частка інвестицій, внесених із країн ЄС, збільшилась на 9,1 в.п. і склала 88,1%.

Натомість спостерігається значне скорочення обсягу прямих інвестицій із країн СНД. Їх обсяги за останні 5 років скоротились більш ніж утричі.

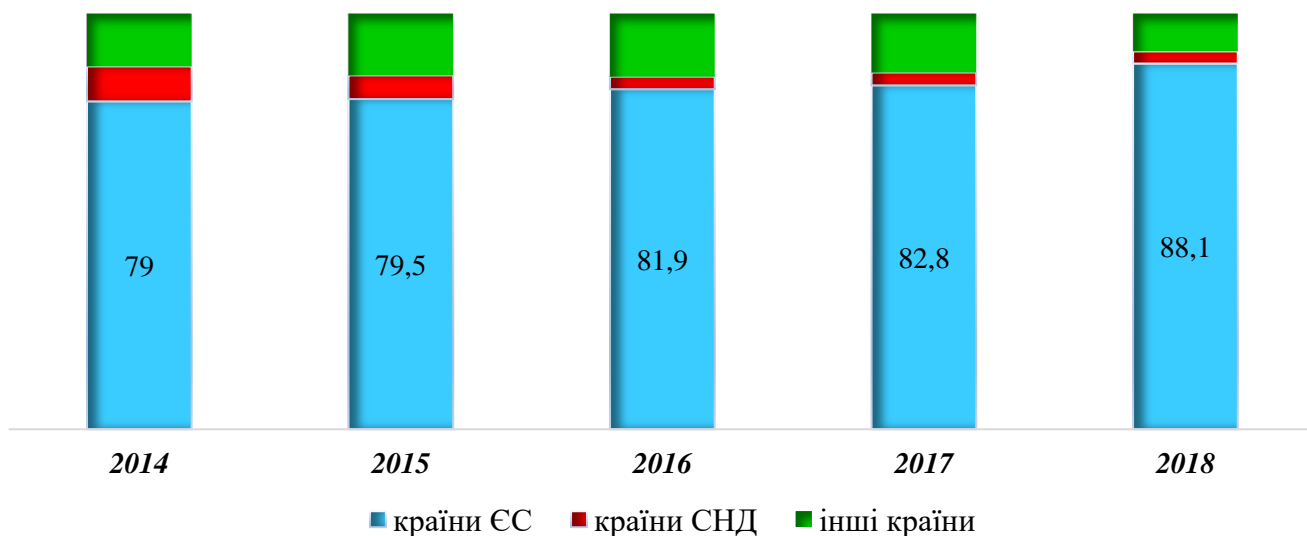

Рис. 1.106. Питома вага країн ЄС та СНД в інвестуванні, %.

У розрахунку на одного мешканця області станом на 31.12.2018 припадає 193,6 дол. США.

Найбільш інвестиційно привабливими для нерезидентів є підприємства промисловості, в які з початку інвестування вкладено 191,9 млн дол. (80,8%) іноземних інвестицій, з них 183,9 млн дол. США – підприємства переробної промисловості. У сільському, лісовому та рибному господарстві акумульовано 21,2 млн дол., або 8,9% загального обсягу прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 10,4 млн дол. (4,4%).

- Сільське, лісове та рибне господарство
- Промисловість
- Будівництво
- Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
- Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
- Операції з нерухомим майном
- Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
- Інші види економічної діяльності

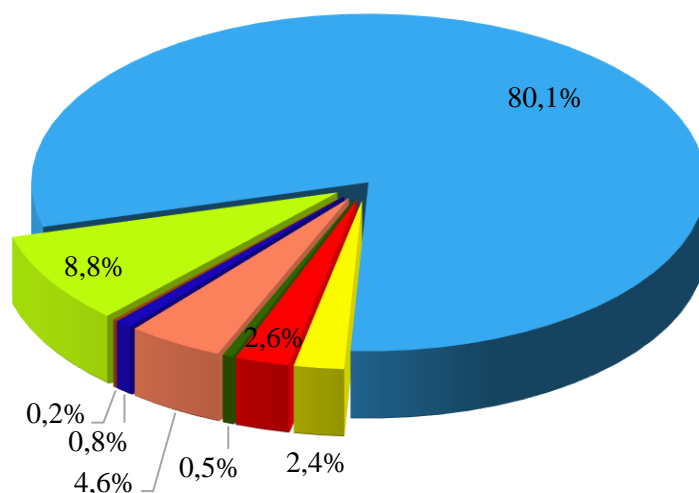

Рис. 1.107. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) за видами економічної діяльності станом на 31.12.2018, %.

Найпривабливішими у 2018 році для іноземного інвестора залишаються міста та райони області з розвинутою інфраструктурою, наявністю кваліфікованих трудових ресурсів, з порівняно високою платоспроможністю населення, а також з потужною сировинною базою.

Зокрема, на м. Житомир припадало 40,1% прямих іноземних інвестицій, на Новоград-Волинський район – 22,8%, на м. Бердичів – 6,2%, на Радомишльський район – 5,3%, на м. Малин – 3,2%, на м. Новоград-Волинський – 2,9%, на Житомирський район – 2,7%. У решту регіонів області інвестовано 16,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення зафіксовано у Новоград-Волинському районі (1190,5 дол. США), м. Житомирі (359,4 дол. США), Радомишльському районі (342,5 дол. США), м. Малині (287,6 дол. США), Романівському районі (261,3 дол. США), м. Бердичеві (195,5 дол. США). У решті районів та міст області обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення менший від середньообласного показника (193,6 дол. США).

Таблиця 1.49. Порівняльна характеристика надходження прямих іноземних інвестицій в економіку області станом на 31.12.2018 із суміжними регіонами та регіонами одного типу

	Обсяг прямих інвестицій, млн дол. США	Обсяг прямих інвестицій на одну особу, дол. США	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих інвестицій, відсотків до початку року
Україна	32 291,9	767,0	102,2
Житомирська	237,4	193,6	104,7
Волинська	259,6	251,0	103,3
Вінницька	223,3	143,1	112,3
Київська	1 591,6	906,7	100,2
Рівненська	133,5	115,3	99,5
Хмельницька	199,5	157,5	116,8
Чернігівська	433,7	431,9	101,0

Темпи зростання обсягу прямих інвестицій у 2018 році області склали 104,7%, що на 2,5% перевищує середній показник по Україні (102,2%).

Порівняно із суміжними регіонами за темпами зростання обсягу прямих інвестицій Житомирська область поступається лише Хмельницькій та Вінницькій областям.

За обсягом прямих інвестицій та обсягом прямих інвестицій на одну особу Житомирська область лідирує серед таких суміжних регіонів, як Вінницька, Хмельницька, Рівненська області та поступається Київській, Чернігівській, Волинській областям.

1.5.8. Туристична діяльність

Область має потужний ресурсний потенціал для розвитку туризму, починаючи від природних об'єктів, аналогів яким немає в Україні та світі (Геологічний заказник «Камінне село», більш як 500-літні дуби «Урочища «Тригір'я», унікальні сосни «Урочища «Модрина», реліктова Азалія Понтійська «Поліського природного заповідника»), закінчуючи сучасними промисловими підприємствами, які радо приймають відвідувачів та демонструють свої виробництва (ПАТ Житомирський маслозавод – компанія «Рудь», ТОВ «Органік Мілк», ПрАТ «Мар'янівський склозавод»).

Найпопулярнішими туристичними магнітами регіону є Музей космонавтики ім. С.П. Корольова, Замок Радомисль, Древлянський парк у м. Коростень.

В інформаційному просторі Житомирщина позиціонується як батьківщина Лесі Українки, І. Огієнка, С.П. Корольова та С. Ріхтера.

Таблиця 1.50. Кількість туристів обслуговуваних туроператорами та турагентами області у 2001-2018 роках, осіб

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами – усього	Із загальної кількості туристів		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2014	9613	2	7290	2321
2015	6060	3	4693	1364
2016	6283	–	3771	2512
2017	8615	–	5101	3514
2018	9516	–	6954	2562

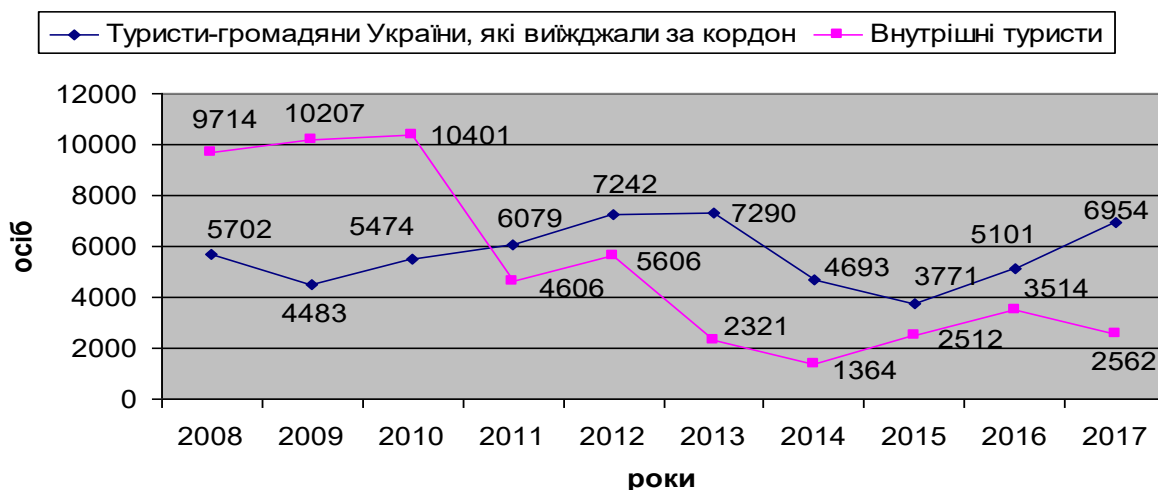

Рис.1.108. Співставлення внутрішніх та виїзних туристичних потоків в межах області у 2008-2017 роках, осіб.

З метою оцінки розвитку туризму проаналізовано показники кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та тур агентами, визначено показники пасажирообороту в розрізі залізничного і автомобільного транспорту, дані щодо

кількості колективних засобів розміщування та кількості розміщених в них, а також щодо місткості санаторно-курортних та оздоровчих закладів області.

На основі діагностики відповідних даних виявлено наступне.

1. В області у 2018 році було зареєстровано 47 суб'єктів туристичної діяльності, з них 2 мають ліцензію туроператора, 42 здійснюють діяльність як туристичні агенції та 3 суб'єкти, що здійснюють виключно екскурсійну діяльність.

Кількість реалізованих путівок (юридичними особами) у 2018 році туроператорами склала 383 одиниці (2707 туродні) на суму 654,8 тис. грн, а турагентами 1922 одиниці (15211 туродні) на суму 29935,4 тис. гривень. Основна мета подорожі – дозвілля, відпочинок. Із 2596 осіб, що офіційно були обслуговані туроператорами, 411 або 16 % діти.

Кількість реалізованих путівок (фізичними особами) у 2018 році турагентами склала 4397 одиниці (48256 туродні) на суму 61650,3 тис. гривень. Основна мета подорожі – дозвілля. Із 6920 осіб, 1197 або 18 % діти.

2. Аналіз даних туристичних потоків свідчить про їх позитивну тенденцію до зростання у 2015-2017 роках, після суттєвого скорочення у 2014 році.

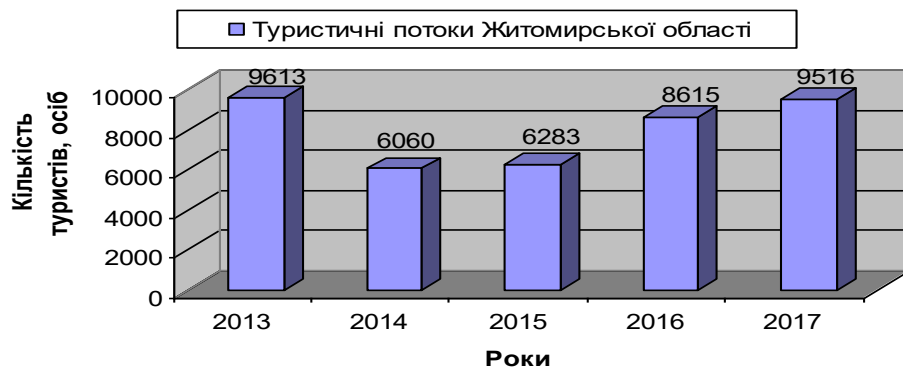

Рис.1.109. Кількість туристів, що скористались послугами туроператорів та турагентів області, у 2013-2017 роках, осіб.

Співвідношення громадян України, які виїжджали за кордон та внутрішніх туристів у 2017 становило 73 % до 27 % відповідно (7 : 3). Приблизне співвідношення на 7 туристів, які виїжджають за кордон, – 3, які обирають внутрішні дестинації, зберігається протягом останніх п'яти років.

Проте до 2010 року кількість внутрішніх туристів суттєво переважала тих, хто обирав закордонні подорожі.

3. Наявність туристів передбачає їх пересування територією області. Одним із засобів є використання наявної транспортної інфраструктури регіону, а саме, регулярних залізничних та автобусних рейсів.

Кількість перевезених пасажирів регулярними залізничними рейсами у 2017 році становила 2889 тис. осіб, автомобільним транспортом у 2017 році скористалось 61356 тис. осіб. З 2008 року спостерігається поступове скорочення використання автомобільного транспорту.

Дані обсягів туристичних потоків та пасажирообороту є неспівставними і є підтвердженням того, що організовані групи туристів (які аналізуються в даному дослідженні) забезпечені транспортними послугами туроператорами.

4. В області діє 80 закладів розміщення, які надають 4043 одиниці місць проживання. У 2017 році кількість осіб, що перебувала у колективних засобах розміщення становила 85650 осіб. Спостерігається позитивна тенденція до зростання кількості проживаючих у готелях протягом 2011-2017 роках.

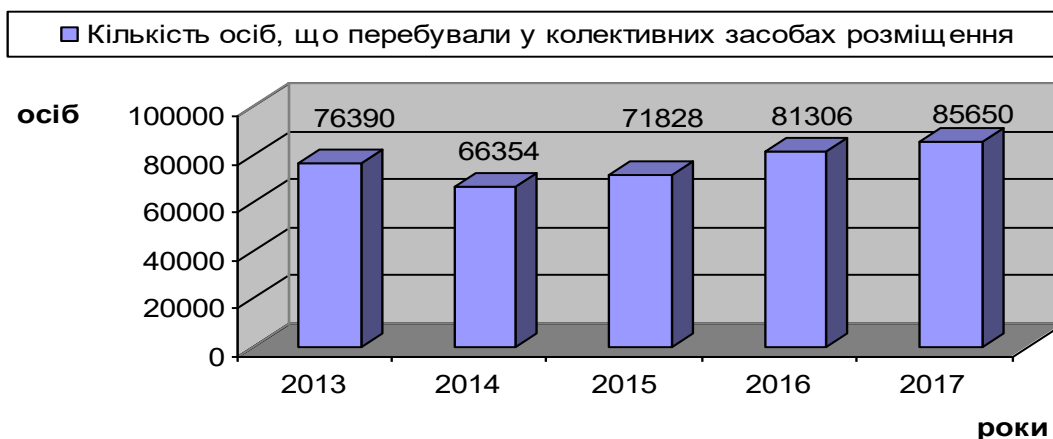

Рис. 1.110. Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення Житомирської області у 2013-2017 роках, осіб.

В області функціонує 4 санаторії, 3 санаторії-профілакторії та 6 баз відпочинку, які готові надати близько 1800 місць проживання.

У 2017 році в області працювало 315 дитячих закладів оздоровлення, які мають 2611 місць проживання, а влітку в них відпочило 24601 дитина.

5. Одним із напрямів вивчення туристичної галузі є визначення її впливу на економіку регіону. Для отримання відповідної інформації узагальнено дані щодо динаміки надходження туристичного збору до місцевих бюджетів.

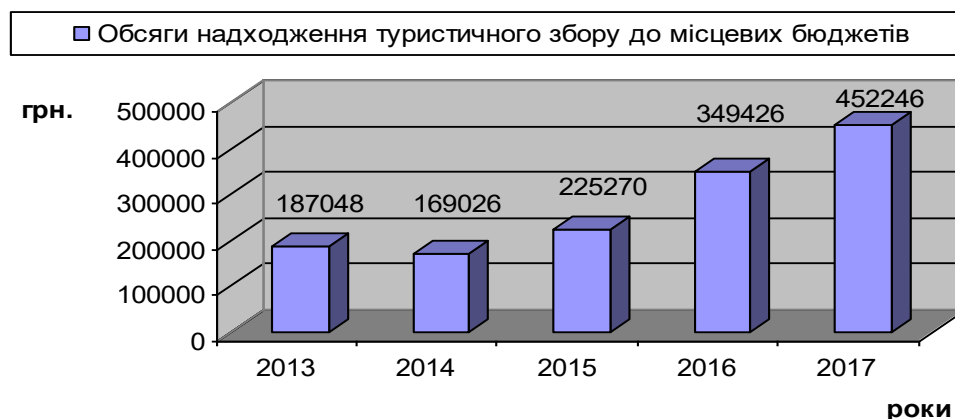

Рис. 1.111. Сукупні надходження від туристичного збору в області, гривень.

В структурі сукупних надходжень туристичного збору у 2017 році 60 % надійшло до зведеного бюджету м. Житомира, 9 % – до зведеного бюджету м. Бердичева, 6,4 % – до зведеного бюджету Житомирського району, 5,8 % – до зведеного бюджету м. Новоград-Волинський.

Туристичний збір є лише одним і не найголовнішим показником, що характеризує внесок туризму в економіку регіону. Будь-який турист під час відпочинку користується послугами харчування, проживання та транспортування

та інші, тому додаткові доходи мають заклади ресторанного господарства, заклади проживання, транспортні компанії та інші, а відповідно, зростають податкові надходження як до місцевого, так і до державного бюджету.

Туристичне районування території області

З метою виділення найбільш перспективних видів туризму та територій придатних для їх розвитку проведено умовне туристичне районування території.

Туристичне районування – поділ території на певні одиниці, що відрізняються спеціалізацією рекреаційного обслуговування, структурою рекреаційних ресурсів і напрями їх освоєння та охорони. Таксонами туристичного районування є регіон, район, зона. Це території, що мають специфічні особливості для туристичного розвитку, спільність в історичному, географічному, ресурсному плані, певні традиції в організації відпочинку та туризму.

Територія області ввійшла до складу Поліського туристичного регіону, центром якого виступає м. Рівне.

Територія області представляє єдиний Житомирський туристичний район, центром якого є місто Житомир. Область розташована у двох природно-кліматичних зонах, північна її частина – у зоні Полісся, південна – у межах Лісостепу, що дозволяє Житомирський туристичний район поділити на два туристичні підрайони: Південний з центром в м. Житомир та Північний з центром в м. Коростень.

Південний туристичний підрайон розташований у південній частині області і займає близько 55,0 % території області. До його складу входить п'ять туристичних зон: Житомирська, Бердичівська, Новоград-Волинська, Радомишльська та Любарська. Північний туристичний підрайон включає Овруцьку туристичну зону (Романівський, Овруцький та Народицький райони), Олевську туристичну зону (Олевський район), Коростенську турзону (Коростенський, Лугинський райони).

Значний та різноманітний природно-рекреаційний потенціал Південного туристичного підрайону представлений сосновими борами та дібровами, річками Тетерів, Гнилоп'ять, Гуйва, Случ, Уж, Норинь, об'єктами природно-заповідного фонду, мінеральними радоновими водами. На його території знаходяться унікальні пам'ятки архітектури та містобудування, історії та монументального мистецтва, археології, садово-паркового мистецтва.

Проміжні висновки

Промисловість є важливою галуззю економіки області та має значний потенціал для подальшого розвитку.

Проте, загальна частка промисловості у валовій доданій вартості області у 2017 році склала 19%, що на 3,8 в. п. менше, ніж у 2014 році (22,8%), тоді як у сільському, лісовому та рибному господарстві – зросла до 25% у 2017 році проти 21,8% у 2014 році.

Протягом 2014-2018 років аграрний комплекс області демонстрував позитивну динаміку виробництва продукції сільського господарства,

виробництво якої у 2018 році зросло у порівнянні з 2017 роком на 10,8% та у порівнянні з 2014 роком на 24,7%.

За останні роки спостерігається динаміка до збільшення виробництва валової продукції сільського господарства усіма категоріями господарств в цілому, у тому числі у рослинництві і тваринництві, як сільськогосподарськими підприємствами так і господарствами населення.

Нарощування загальних обсягів сільськогосподарського виробництва відбувається насамперед через зростання частки продукції рослинництва, яка переважає частку тваринництва у загальній структурі виробництва. Ріст виробництва продукції рослинництва в регіоні обумовлений не тільки високою врожайністю, а, у першу чергу, утриманням високого показника розораності та збільшенням частки земель під зерновими.

Розвиток рослинництва області в тій чи іншій мірі залежить від стану ґрунтів, придатних чи непридатних для вирощування сільськогосподарських культур, структури посівних площ і сівозмін, яких повинні дотримуватися аграрії та технології виробництва.

За останні десять років структура посівних площ області зазнала суттєвої трансформації, причиною чого стали зміна клімату та значні досягнення селекціонерів у виведення високоадаптивних сортів та гібридів, що дозволило успішно вирощувати сільськогосподарські культури, які раніше не вирощувались у наших широтах.

Незважаючи на те, що протягом останніх років сільське господарство області демонструє ріст показників сільськогосподарського виробництва, його структура залишається неоднорідною. Зокрема вона є мало сегментарною, зі значною перевагою зернового виробництва над тваринництвом, що призводить до зниження родючості земель регіону та витісняє із сільської місцевості робочу силу, створюючи загрозу розвитку сільських територій.

Наявні умови, позитивні практика та динаміка ринку органічного виробництва в регіон, про що свідчить постійне зростання кількості виробників органічної продукції.

Проблемами розвитку сільського господарства Житомирщини є:

низька мотивація до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських товаровиробників у сільській місцевості;

значна концентрація виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції у господарствах населення, які є менш фінансово спроможними порівняно з великими підприємствами, а тому не здатні забезпечити високу якість та конкурентоспроможність виробленої продукції.

Найбільш актуальними проблемами, що стримують розвиток будівельної галузі є такі:

значна кількість об'єктів незавершеного будівництва соціальної сфери, що обумовлено дефіцитом фінансування;

недостатній ступінь розроблення містобудівної документації;

недосконала процедура проведення тендерних торгів по закупівлі будівельних послуг;

недостатня забезпеченість місцевими будівельними матеріалами;

відсутність ефективного механізму іпотечного кредитування індивідуальних забудовників та високі відсоткові ставки за користування банківськими кредитами;

недостатній обсяг залучення інвестиційних коштів у будівельний комплекс області.

Роздрібна торгівля є важливою галуззю регіональної економіки та найпоширенішою формою підприємництва, що розвивається шляхом відкриття нових торговельних об'єктів та розвитку нових форм її організацій.

Однією із перспективних видів діяльності підприємств області є зовнішньоекономічна, основною складовою якої є зовнішня торгівля товарами.

Стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності області характеризується нарощуванням обсягів експортних операцій, активізацією суб'єктів господарювання в напрямку освоєння нових зовнішніх ринків.

На відміну від України загалом, яка має негативне сальдо зовнішньої торгівлі, область протягом 2014-2018 років поспіль забезпечує позитивне його значення.

У розвитку регіону значну роль відіграють капітальні інвестиції, які є основою відтворювального процесу, що визначає можливості оновлення основного капіталу та проведення структурних реформ.

Зміну інвестиційного клімату в регіоні демонструє динаміка надходження прямих іноземних інвестицій. Незважаючи на негативну динаміку у 2014-2016 роках простежувалось поступове уповільнення темпів спаду іноземного інвестування. Починаючи з 2017 року спостерігається стабільне зростання обсягів вкладення іноземними інвесторами прямих інвестицій.

В області є значний потенціал та перспективи для розвитку туризму, проте туристичні ресурси регіону використовуються неефективно.

Серед мінусів та явних проблем розвитку туризму на Житомирщині можна виділити наступні:

низька конкурентоспроможність туристських послуг в порівнянні з іншими регіонами;

брак кваліфікованих спеціалістів, залучених у діяльність з надання туристичних послуг;

стан доріг та покриття, розмітки, маркування, навігаційних елементів;

майже відсутня реклама внутрішнього туризму, за виключенням загальноновизнаних зон туризму та рекреації;

відсутність коштів для реконструкції визначних пам'яток історії та архітектурного мистецтва, а залучення інвестицій гальмується через нерегульовану нормативно-законодавчу базу країни;

обмеженість даних про історико-культурні пам'ятки області, що обумовлено вузькою інтерпретацією туризму та малою інформацією про різноманіття туристичних послуг;

майже відсутня інфраструктура взаємодії туроператорів, турагентів, підприємств, що надають послуги розміщення, підприємств харчування, транспортних підприємств, санаторно-курортних підприємств, підприємств, що надають екскурсійні послуги, страхових компаній.

1.6. Інноваційний розвиток та сфера досліджень

Інноваційний розвиток

Кількість інноваційно активних промислових підприємств. У 2017 році інноваційною діяльністю в промисловості займалися 23 підприємства або 13,9% обстежених промислових. 13 інноваційно активних підприємств впроваджували нові технологічні процеси, у тому числі 6 – маловідходні, ресурсозберігаючі і безвідходні. Освоєно виробництво 20 найменувань інноваційної продукції, 12 з яких – нові види техніки.

У розрізі видів економічної діяльності, де кількість інноваційно активних підприємств була найвищою, слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (50%), виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (50%) виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (50%), виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування (28,6%), виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (25,0%), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (25,0%).

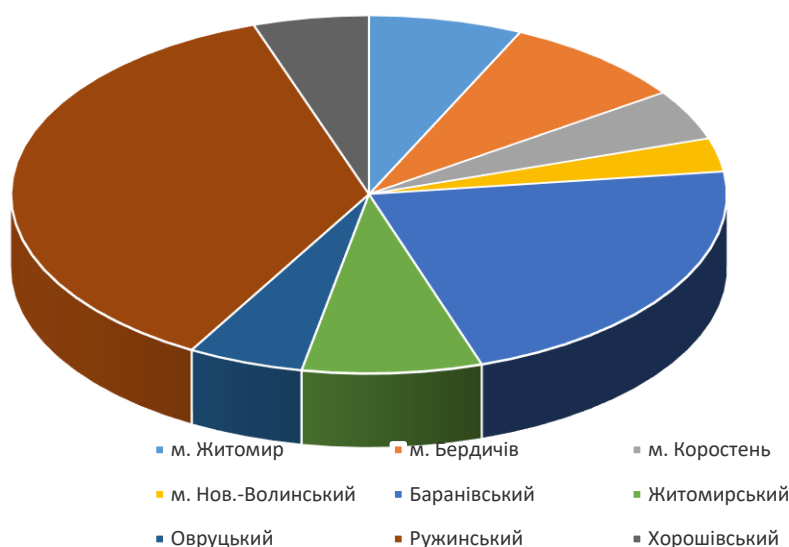

Рис.1.112. Кількість інноваційно активних промислових підприємств за містами та районами

Частка інноваційно активних промислових підприємств в загальній кількості підприємств зменшилась з 17,5 у 2013 році до 13,9 у 2017 році. Найбільше інноваційно активних підприємств у м. Житомирі, м. Бердичеві та в Баранівському районі.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції скоротився із 829 303,3 тис. грн у 2013 році до 155 944,9 тис. грн у 2017 році. Із загального обсягу поставлено на експорт на суму 20 733,0 тис. гривень.

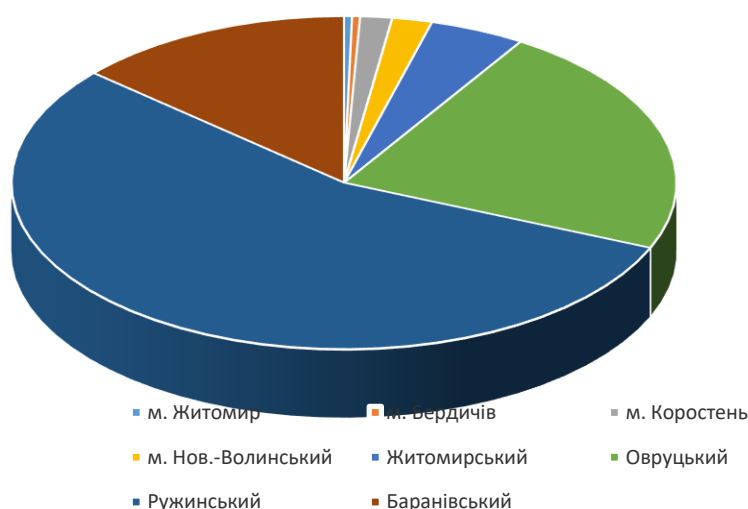

Рис 1.113. Частка реалізованої інноваційної продукції за містами та районами

Частка реалізованої інноваційної продукції за видами промислової діяльності зменшилась з 5,5% до загального обсягу промислової продукції у 2013 році до 0,5 % у 2017 році. Лідируючі позиції займають Ружинський (14,2%), Овруцький (5,8%) та Баранівський (3,5%) райони. Трійка лідерів галузей промисловості з найбільшою часткою інновацій виглядає наступним чином:

виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів;

виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів;

добувна промисловість і розроблення кар'єрів.

Таблиця 1.51. Порівняльна характеристика інноваційно-активних промислових підприємств області за 2017 рік із суміжними регіонами та регіонами одного типу

	Кількість інноваційно активних промислових підприємств	Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн	Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн грн
Україна	759	16,2	17 714,2	17 714,2
Житомирська	23	13,9	155,9	10,4
Волинська	17	16,0	66,8	162,1
Вінницька	24	15,4	454,7	100,4
Київська	37	11,0	770,6	289,7
Рівненська	8	5,9	9,3	7,3
Хмельницька	8	5,7	27,8	24,6
Чернігівська	10	9,6	345,4	71,7

Сфера досліджень

По області у 2017 році надійшло 30 заявок на винаходи від національних заявників, активність яких зросла на 15,4% порівняно з 2016 роком (26 заявок) та на 42,9% порівняно з 2015 роком (21 заявка) та є практично на рівні 2017 року (29 заявок).

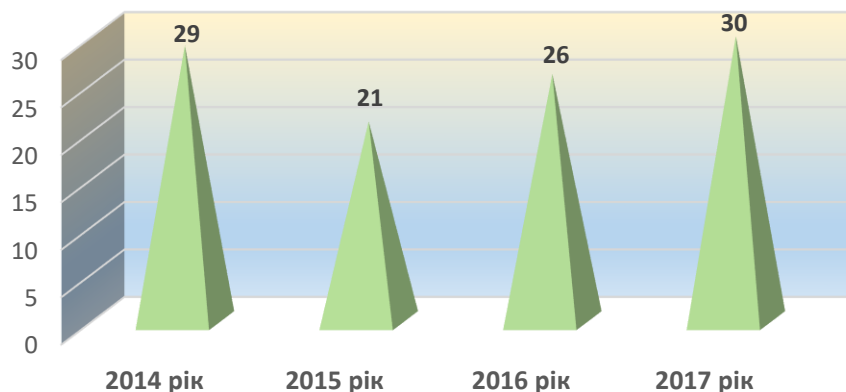

Рис. 1.114. Динаміка заявок на винаходи від національних заявників по області протягом 2014-2017 років, од.

Частка заявок на винаходи від національних заявників у 2017 році до загальної кількості заявок на винаходи від національних заявників по Україні становила 1,3%, що є найбільшим значенням на протязі останніх чотирьох років, у 2016 році – 1,2%, у 2015 році – 0,9%, у 2014 році – 1,2%.

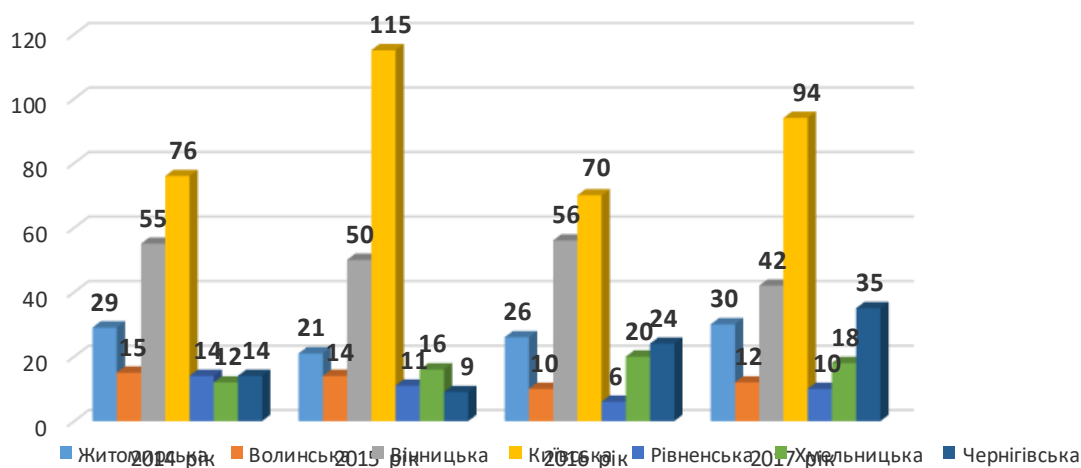

Рис. 1.115. Динаміка заявок на винаходи від національних заявників у розрізі суміжних регіонів та регіонів одного типу протягом 2014-2017 років, од.

Серед суміжних регіонів область посідає третє місце по заявках на винаходи від національних заявників, лідером є Київська – з нестійкою динамікою та зі значеннями, які в разі перевищують показники області (2017 рік – 94 заявки, 2016 рік – 70 заявок, 2015 рік – 115 заявок, 2014 рік – 76 заявок), далі Вінницька (2017 рік – 42 заявки, 2016 рік – 56 заявок, 2015 рік – 50 заявок, 2014 рік – 55 заявок), Хмельницька (2017 рік – 18 заявок, 2016 рік – 20 заявок, 2015 рік – 16 заявок, 2014 рік – 12 заявок) та Рівненська (2017 рік – 10 заявок, 2016 рік – 6 заявок, 2015 рік – 11 заявок, 2014 рік – 14 заявок).

Протягом 2014-2017 років область серед однотипних областей була в лідируючих позиціях окрім 2017 року, коли її кількість заявок була меншою на 5 одиниць від Чернігівської (2017 рік – 35 заявок, 2016 рік – 24 заявки, 2015 рік – 9 заявок, 2014 рік – 14 заявок) та Волинської (2017 рік – 12 заявок, 2016 рік – 10 заявок, 2015 рік – 14 заявок, 2014 рік – 15 заявок).

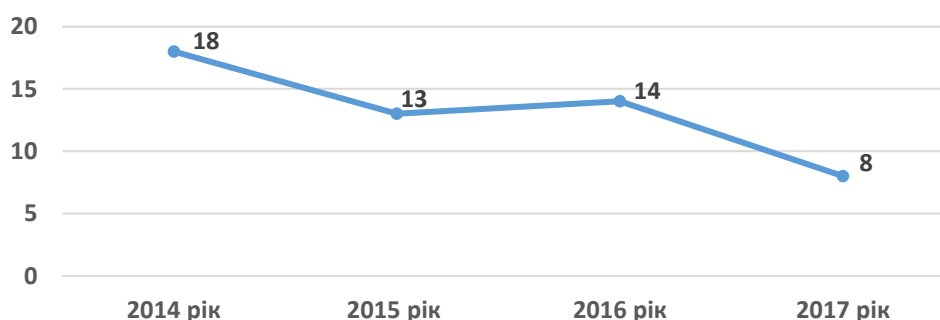

Рис. 1.116. Динаміка виданих патентів національним заявникам по області протягом 2014-2017 років, од.

У 2017 році по області видано 8 патентів на винаходи національним заявникам, що є на 42,9%, менше, ніж у 2016 році (14 патентів) та на 55,6% менше, ніж у 2014 році (18 патентів).

Частка виданих патентів національним заявникам по області від їх загальної кількості у 2017 році становила 0,7%, та є найменшою протягом 2014-2017 років, найбільше її значення зафіксовано у 2014 та 2016 роках – 1,1%.

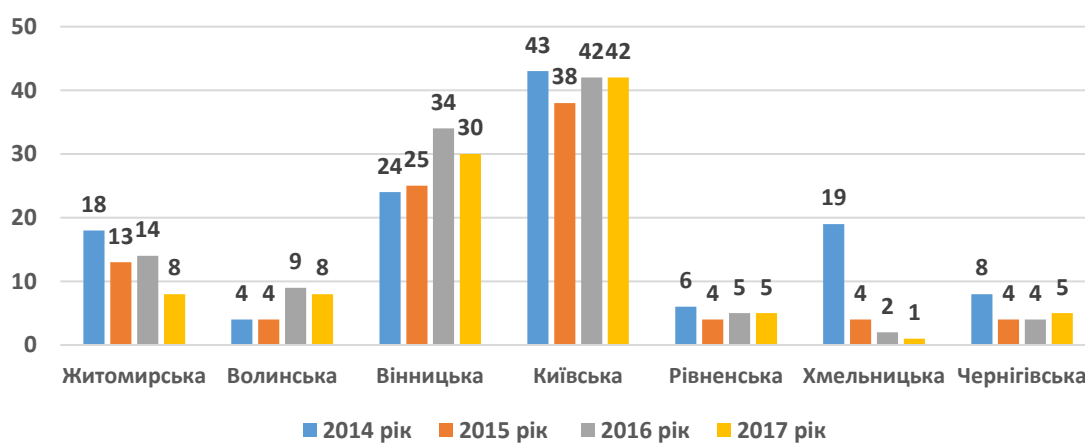

Рис. 1.117. Динаміка виданих патентів національним заявникам у розрізі суміжних регіонів та регіонів одного типу протягом 2014-2017 років, од.

Серед суміжних регіонів більше, ніж по нашій області було видано патентів національним заявникам у Київській області (у 2017 році – 42, у 2016 році – 42, у 2015 році – 38, у 2014 році – 43), Вінницькій (у 2017 році – 30, у 2016 році – 34, у 2015 році – 25, у 2014 році – 24), менше – у Рівненській (у 2017 році – 5, у 2016 році – 5, у 2015 році – 4, у 2014 році – 6) та Хмельницькій (у 2017 році – 1, у 2016 році – 2, у 2015 році – 4, у 2014 році – 19).

Область серед однотипних по виданих патентах посідає лідируючу позицію, далі Волинська з кількістю патентів (у 2017 році – 8, у 2016 році – 9, у 2015 році – 4, у 2014 році – 4) та Чернігівська (у 2017 році – 5, у 2016 році – 4, у 2015 році – 4, у 2014 році – 8).

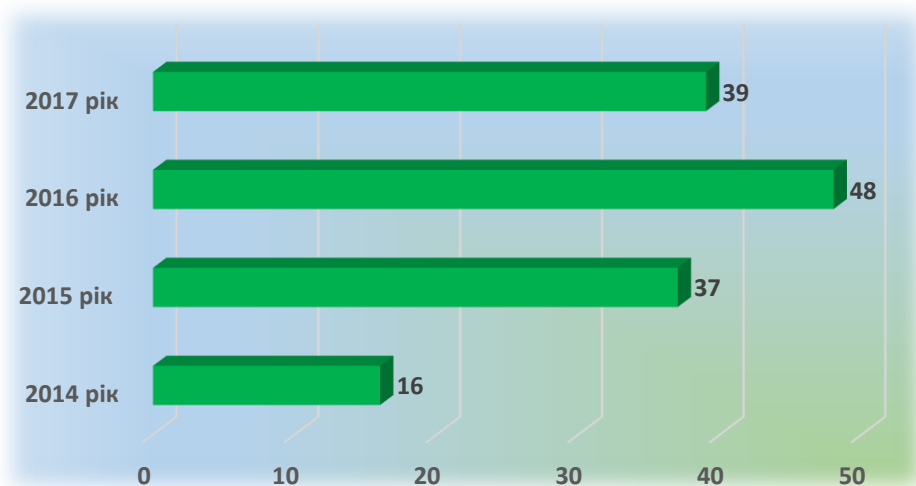

Рис. 1.118. Динаміка заявок на корисні моделі від національних заявників по області протягом 2014-2017 років, од.

Дані свідчать, що в області зафіксовано динамку до зростання кількості заявок на корисні моделі від національних заявників протягом 2017-2017 років, за виключенням 2017 року, коли було зафіксовано зменшення до 2016 року на 18,8%, проти зростання у 2016 році до 2015 року на 29,7% та у 2015 році до 2014 році – у 2,3 рази.

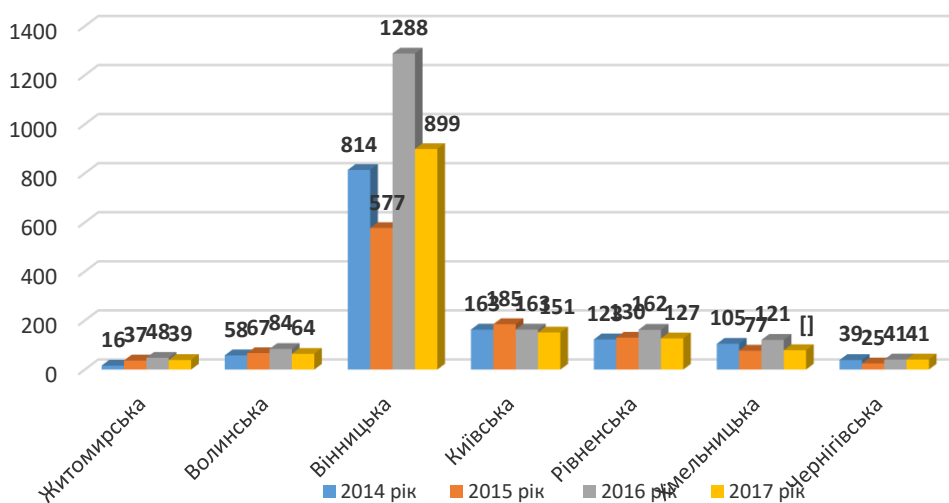

Рис. 1.119. Динаміка заявок на корисні моделі від національних заявників у розрізі суміжних регіонів та регіонів одного типу протягом 2014-2017 років, од.

Динаміка заявок на корисні моделі від національних заявників серед суміжних регіонів свідчить про суттєву диспропорцію між регіонами, зокрема найбільше заявок є у Вінницькій, Київській та Рівненській областях, найменше у Хмельницькій та нашій області.

Серед однотипних регіонів по цьому показнику лідує Волинська область.

Проведений аналіз по області за 2014-2017 роки свідчить про збільшення заявок на винаходи від національних заявників, зменшення кількості патентів на винаходи та нестійку динаміку по кількості заявок на корисні моделі від національних заявників.

Проміжні висновки

Проведений вище аналіз свідчить про ще недостатню інноваційну активність у регіоні.

1.7. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом

Галузі з економічним та інноваційним потенціалом, які наведені далі, визначені за результатами аналізу, проведеного групою експертів Об'єднаного дослідницького центру Joint Research Centre (JRC) Європейської комісії.

Економічний потенціал

Економічний потенціал для області визначено з використанням порогових значень, наведених у Таблиці 1.52.

Первинний відбір включав 151 галузь

Для статичного аналізу визначено 44 галузі з використанням даних про кількість працівників, які складають 54,2% загальної зайнятості у області. Використовуючи дані про середню заробітну плату, було визначено

31 галузь, що становлять 29,6% загальної зайнятості у області. Поєднання результатів за цими двома критеріями – у 22 галузях, що становлять 27,8% загальної зайнятості у області.

Для динамічного аналізу було визначено 25 галузей з використанням даних про зміну кількості працівників, які становлять 29,8% загальної зайнятості в області. Використовуючи дані про зміну середньої заробітної плати, було визначено 17 галузей, що становлять 14,1% загальної зайнятості у області. Поєднання результатів за цими двома критеріями – у 6 галузях, що становить 4,6% загальної зайнятості у області. Галузі, які проходять як статичні так і динамічні встановлені порогови в області відсутні.

Таблиця 1.52. Порогові значення, що використовуються для економічного відображення

КРИТЕРІЙ	Порогове значення для області	Примітка
Ступінь спеціалізації	1.25	Аналогічні порогові значення визначені для пілотних областей (Харківської, Одеської, Запорізької)
Критична маса	0.25%	
Заробітна плата щодо області	0.90	
Заробітна плата щодо національної галузі	0.90	

Таблиця 1.53. Відображення економічного потенціалу: результати області

Критерій	Поріг	Кількість вибраних галузей	Частка регіональної зайнятості
Початкова кількість галузей, включених в аналіз	-	151	-
Статичний аналіз - Зайнятість			
Ступінь спеціалізації	1,25	58	
Критична маса	0,25%	73	
Обидва	-	44	54,20%
Статичний аналіз - Середня зарплата			
Щодо області	0,9	54	
Щодо сукупної промисловості	0,9	36	
Обидва		31	29,60%
Зайнятість с середня зарплата	-	22	27,80%
Динамічний аналіз - Зміна зайнятості			
Щодо області	3 з 5 років & період	30	
Щодо сукупної промисловості	3 з 5 років & період	48	
Обидва		25	29,80%
Динамічний аналіз - Зміна у середній зарплаті			
Щодо області	3 з 5 років & період	24	
Щодо сукупної промисловості	3 з 5 років & період	39	
Обидва		17	14,1
Зміна зайнятості с Зміна середньої заробітної плати		6	4,6
Статистичний та динамічний аналіз		0	0

Таблиця 1.54. показує визначені галузі для кожної з категорій. За результатами розрахункового аналізу обрано 11, які за статичним та динамічним аналізом мають найбільший економічний потенціал подальшого розвитку:

КВЕД	Назва галузі
01.5	Змішане сільське господарство
02.1	Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві
22	Лісозаготівлі
10.5	Виробництво молочних продуктів
11	Виробництво напоїв
17.2	Виготовлення виробів з паперу та картону
23.1	Виробництво скла та виробів зі скла
25.2	Виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів
31	Виробництво меблів
47.3	Роздрібна торгівля пальним
47.5	Роздрібна торгівля іншими товарами господарського призначення в спеціалізованих магазинах

Таблиця 1.55. Визначені галузі з економічним потенціалом області

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
	обраних галузей	44	31	22	25	17	6
11	Вирощування однорічних і дворічних культур				x		
12	Вирощування багаторічних культур					X	
13	Відтворення рослин				x		
14	Тваринництво	x				x	
15	Змішане сільське господарство	x			x	x	X
21	Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	x	x	x	x		
22	Лісозаготівлі	x	x	x	x		
72	Добування руд кольорових металів	x	x	x			
81	Добування каменю, піску та глини	x	x	x			
89	Добування корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у.	x	x	x			
101	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	x			x		
104	Виробництво олії та тваринних жирів				x		
105	Виробництво молочних продуктів	x	x	x	x		
106	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів					x	
107	Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	x					
108	Виробництво інших харчових продуктів	x					
11	Виробництво напоїв	x	x	x		x	
139	Виробництво інших текстильних виробів	x	x	x			
141	Виробництво одягу, крім хутряного	x	x	x			
143	Виробництво трикотажного та в'язаного одягу	x	x	x			
151	Дублення шкіри і оздоблення виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів; вичинка та фарбування хутра	x	x	x			
152	Виробництво взуття	x					
161	Лісопилльне та стругальне виробництво	x					
162	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння	x					
171	Виробництво паперової маси, паперу та картону	x	x	x			
172	Виготовлення виробів з паперу та картону	x	x	x	x		

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
201	Виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах				x		
205	Виробництво іншої хімічної продукції		x				
21	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	x				x	
22	Виробництво гумових і пластмасових виробів		x				
231	Виробництво скла та виробів зі скла	x	x	x	x		
233	Виробництво будівельних матеріалів із глини	x	x	x			
234	Виробництво іншої продукції з фарфору та кераміки	x					
236	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	x	x	x			
237	Різання, оброблення та оздоблення декоративного та будівельного каменю	x					
251	Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	x	x	x			
252	Виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів	x	x	x	x		
256	Оброблення металів та нанесення покриття на мета-ли; механічне оброблення металевих виробів	x	x	x			
259	Виробництво інших готових металевих виробів	x				x	
271	Виробництво електродви-гунів, генераторів, трансфор-маторів, електророзподільчої та контрольної апаратури					x	
282	Виробництво інших машин і устаткування загального призначення	x					
283	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	x	x	x			
289	Виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення				x		
31	Виробництво меблів	x			x	x	X
325	Виробництво медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів		x				
329	Виробництво продукції, н.в.і.у.	x	x	x			
352	Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	x					
37	Каналізація, відведення й очищення стічних вод	x					
383	Відновлення матеріалів		x				
411	Організація будівництва будівель					x	
422	Будівництво комунікацій		x				
431	Знесення та підготовчі роботи на будівельному майданчику		x				

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
462	Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами					x	
463	Оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами					x	
466	Оптова торгівля іншими машинами й устаткуванням				x	x	X
467	Інші види спеціалізованої оптової торгівлі				x	x	X
472	Роздрібна торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами в спеціалізованих магазинах	x					
473	Роздрібна торгівля паливом	x			x	x	X
475	Роздрібна торгівля іншими товарами господарського призначення в спеціалізованих магазинах	x	x	x	x		
493	Інший пасажирський наземний транспорт	x			x		
521	Складське господарство					x	
561	Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування				x		
581	Видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність		x				
611	Діяльність у сфері провідного електров'язку				x		
62	Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність				x	x	X
631	Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність; веб-портали	x					
661	Допоміжна діяльність у сфері фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення		x				
691	Діяльність у сфері права				x		
692	Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування				x		
712	Технічні випробування та дослідження		x				
811	Комплексне обслуговування об'єктів	x					
855	Інші види освіти				x		
96	Надання інших індивідуальних послуг	x					

Інноваційний потенціал

У 2014 році 24 галузі мають інноваційний потенціал у області, 20 галузей мають інноваційний потенціал у сукупній промисловості у країні, 20 галузей мають інноваційний потенціал за двома критеріями. У 2016 році 31 галузей мають інноваційний потенціал у області, 27 галузей мають інноваційний потенціал у сукупній промисловості у країні, та 25 галузей мають

інноваційний потенціал за двома критеріями. Поєднуючи 2014 році і 2016 році 10 галузей мають інноваційний потенціал за ці роки, що становить 6,7% загальної зайнятості у області.

Використовуючи альтернативу, вибравши галузі, які пройшли не менше 3 з 4 критерій у 2014 році та 2016 році отримаємо 18 галузей, що становлять 18,1% загальної зайнятості у області.

Таблиця 1.56. Відображення інноваційного потенціалу: результати області

Критерій	Поріг	Кількість вибраних галузей	Частка регіональної зайнятості
Початкова кількість галузей, включених у аналіз	--	151	--
2014			
• Інноваційний потенціал щодо області	LQ вище 1.25 у 2 типах інновацій	24	
• Інноваційний потенціал щодо сукупної промисловості	LQ вище 1.25 у 2 типах інновацій	20	--
• Обидва		20	
2016			
• Інноваційний потенціал щодо області	LQ вище 1.25 у 2 типах інновацій	31	
• Інноваційний потенціал щодо сукупної промисловості	LQ вище 1.25 у 2 типах інновацій	27	
• Обидва		25	--
2014 і 2016	Усі критерії за 2014 і 2016	10	6,7%
2014 і 2016 – альтернатива	Не менше 3 з 4 критерій у 2014 і 2016	18	18,1%

Таблиця 1.57. показує визначені галузі для кожної з категорій. За результатами розрахункового аналізу обрано 10 галузей, які мають найбільший інноваційний потенціал подальшого розвитку:

КВЕД	Назва галузі
10.4	Виробництво олії та тваринних жирів
13.9	Виробництво інших текстильних виробів
16.2	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння
21	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів
23.1	Виробництво скла та виробів зі скла
23.4	Виробництво іншої продукції з фарфору та кераміки
23.6	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу
25.1	Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів
28.9	Виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення
31	Виробництво меблів

Таблиця 1.58. показує визначені галузі для кожної з категорій. Галузі, які пройшли критерії і для 2014 року і для 2016 року, виділені жирним шрифтом. Галузі, які також пройшли альтернативу, обираючи галузі з не менш ніж 3 з 4 критеріїв у 2014 року та 2016 року виділені жирним шрифтом та курсивом.

Таблиця 1.58. Визначені галузі з інноваційним потенціалом області

КВЕД	НАЗВА	2014			2016			У 2014 та 2016	Не менше 3 критеріїв
		в області	у галузі	Обидва	в області	у галузі	Обидва		
89	Добування корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у.				x	x	x		
101	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів				x	x	x		
104	Виробництво олії та тваринних жирів	x	x	x	x	x	x	X	X
<i>105</i>	<i>Виробництво молочних продуктів</i>	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>				<i>X</i>
106	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів				x	x	x		
107	<i>Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів</i>	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>				<i>X</i>
108	<i>Виробництво інших харчових продуктів</i>	<i>x</i>			<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>		<i>X</i>
109	Виробництво готових кормів для тварин				x	x	x		
11	<i>Виробництво напоїв</i>	<i>x</i>			<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>		<i>X</i>
139	Виробництво інших текстильних виробів	x	x	x	x	x	x	X	X
141	Виробництво одягу, крім хутряного					x			
143	Виробництво трикотажного та в'язаного одягу				x	x	x		
152	<i>Виробництво взуття</i>	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>x</i>				<i>X</i>

КВЕД	НАЗВА	2014			2016			У 2014 та 2016	Не менше 3 критеріїв
		в області	у галузі	Обидва	в області	у галузі	Обидва		
161	Лісопилне та стругальне виробництво	x			x				
162	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння	x	x	x	x	x	x	X	X
171	Виробництво паперової маси, паперу та картону				x	x	x	X	
205	Виробництво іншої хімічної продукції	x	x	x					
21	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	x	x	x	x	x	x	X	X
231	Виробництво скла та виробів зі скла	x	x	x	x	x	x	X	X
233	Виробництво будівельних матеріалів із глини				x	x	x		
234	Виробництво іншої продукції з фарфору та кераміки	x	x	x	x	x	x	X	X
236	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	x	x	x	x	x	x	X	X
251	Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	x	x	x	x	x	x	X	X
252	Виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів				x	x	x		
259	Виробництво інших готових металевих виробів	x	x	x	x				X
265	Виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво годинників				x	x	x		
271	Виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури				x	x	x		
282	Виробництво інших машин і устаткування загального призначення	x	x	x	x				X
283	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	x							
289	Виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення	x	x	x	x	x	x	X	X
31	Виробництво меблів	x	x	x	x	x	x	X	X
321	Виробництво ювелірних виробів, біжутерії та подібних виробів				x	x	x		
331	Ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, машин і устаткування				x	x	x		
351	Виробництво, передача та розподілення електроенергії	x	x	x					
36	Забір, очищення та постачання води	x	x	x		x			X

КВЕД	НАЗВА	2014			2016			У 2014 та 2016	Не менше 3 критеріїв
		в області	у галузі	Обидва	в області	у галузі	Обидва		
37	Каналізація, відведення й очищення стічних вод				x	x	x		
381	Збирання відходів	x	x	x					
383	Відновлення матеріалів	x	x	x					

Економічний та інноваційний потенціал

Для відібраних галузей промисловості проведено аналіз їх економічного та інноваційного потенціалу.

Таблиця 1.59. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом області: лише КВЕД В-Е

КВЕД	Галузь	Зайнятість - Статика	Зайнятість - Динаміка	Інновації – 2014 і 2016	Інновації – не менше 3 критеріїв	Економіка & Інновації	Частка регіональної зайнятості
	# вибраних галузей					5	4,1%
1,5	Змішане сільське господарство		X				
2,1	Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	X					
2,2	Лісозаготівлі	X					
7,2	Добування руд кольорових металів	X					
8,1	Добування каменю, піску та глини	X					
8,9	Добування корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у.	X					
10,4	Виробництво олії та тваринних жирів			X	X		
10,5	Виробництво молочних продуктів	X			X		
10,7	Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів				X		
10,8	Виробництво інших харчових продуктів				X		
11	Виробництво напоїв	X			X		
13,9	Виробництво інших текстильних виробів	X		X	X	X	0,6%
14,1	Виробництво одягу, крім хутряного	X					
14,3	Виробництво трикотажного та в'язаного одягу	X					
15,1	Дублення шкір і оздоблення шкіри; виробництво дорожніх виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів; вичинка та фарбування хутра	X					
15,2	Виробництво взуття				X		
16,2	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння			X	X		
17,1	Виробництво паперової маси, паперу та картону	X					
17,2	Виготовлення виробів з паперу та картону	X					

КВЕ Д	Галузь	Зайнятість - Статика	Зайнятість - Динаміка	Інновації – 2014 і 2016	Інновації – не менше 3 критерій	Економіка & Інновації	Частка регіональної зайнятості
	# вибраних галузей					5	4,1%
21	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів			X	X		
23,1	Виробництво скла та виробів зі скла	X		X	X	X	0,5%
23,3	Виробництво будівельних матеріалів із глини	X					
23,4	Виробництво іншої продукції з фарфору та кераміки			X	X		
23,6	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	X		X	X	X	1,3%
25,1	Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	X		X	X	X	0,7%
25,2	Виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів	X					
25,6	Оброблення металів та нанесення покриття на метали; механічне оброблення металевих виробів	X					
25,9	Виробництво інших готових металевих виробів				X		
28,2	Виробництво інших машин і устаткування загального призначення				X		
28,3	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	X					
28,9	Виробництво інших машин і устаткування спеціального призначення			X	X		
31	Виробництво меблів		X	X	X	X	1,0%
32,9	Виробництво продукції, н.в.і.у.	X					
36	Забір, очищення та постачання води				X		
46,6	Оптова торгівля іншими машинами й устаткуванням		X				
46,7	Інші види спеціалізованої оптової торгівлі		X				
47,3	Роздрібна торгівля пальним		X				
47,5	Роздрібна торгівля іншими товарами господарського призначення в спеціалізованих магазинах	X					
62	Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність		X				

Таблиця 1.59 показує результати аналізу економічного та інноваційного потенціалу для вибраних галузей промисловості у колонках 3 та 6. Колонка 7 демонструє, чи має галузь економічний і інноваційний потенціал, а колонка 8 показує частку зайнятості у цій галузі.

Таблиця 1.60. Основні показники ефективності для галузей з економічним та інноваційним потенціалом області

КВЕД	Галузь	Ступінь спеціалізації, середня за 2012-2017	Частка регіональної зайнятості, середня за 2012-2017	Зарплата на працівника щодо області, середня за 2012-2017	Зарплата на працівника що промисловості у країні, середня за 2012-2017	Зміна зайнятості щодо області, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Зміна зайнятості щодо промисловості у країні, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Зміна зарплати на працівника щодо області, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Зміна зарплати на працівника що промисловості у країні, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Інновації, Ступінь спеціалізації щодо області 2014				Інновації, Ступінь спеціалізації щодо промисловості у країні 2014				Інновації, Ступінь спеціалізації щодо області 2016				Інновації, Ступінь спеціалізації щодо промисловості у країні 2016			
										Іннов. ації прод укту	Іннов. ації проце су	Організаційні інновації	Маркетингові інновації	Іннов. ації прод укту	Іннов. ації проце су	Організаційні інновації	Маркетингові інновації	Іннов. ації прод укту	Іннов. ації проце су	Організаційні інновації	Маркетингові інновації	Іннов. ації прод укту	Іннов. ації проце су	Організаційні інновації	Маркетингові інновації
13,9	Виробництво інших текстильних виробів	2,800	0,6	120,0	135,4	-21,2% (0)	-20,6% (0)	-93,5% (2)	-103,8% (1)	3,55	2,13	0,00	3,43	2,30	1,46	0,00	2,01	2,40	1,18	1,72	1,28	1,74	1,25	1,74	1,13
23,1	Виробництво скла та виробів зі скла	2,750	0,5	125,1	98,0	20,0% (5)	37,7% (4)	-9,6% (2)	15,5% (3)	0,00	2,66	5,82	4,29	0,00	2,00	8,67	3,71	3,36	3,29	4,82	1,79	1,50	3,27	4,50	1,38
23,6	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	2,461	1,3	119,3	92,0	-0,1% (2)	10,7% (4)	-51,7% (1)	-48,3% (1)	2,54	1,52	3,33	2,45	3,24	2,04	3,24	2,40	1,40	0,69	2,01	2,24	2,09	0,85	2,02	2,04
25,1	Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	2,536	0,7	104,1	107,1	-20,2% (1)	2,6% (2)	-12,9% (4)	9,6% (2)	2,22	1,33	2,91	0,00	2,96	1,97	4,44	0,00	0,00	1,37	0,00	1,50	0,00	1,77	0,00	1,56
31	Виробництво меблів	1,758	1,0	88,1	88,7	27,2% (3)	27,4% (3)	38,4% (3)	17,0% (3)	4,44	7,99	5,82	4,29	1,41	3,70	2,74	1,20	3,36	1,65	2,41	3,59	1,06	0,96	1,33	1,38

За підсумками визначено 5 галузей промисловості, які демонструють як економічний, так і інноваційний потенціал, що становить 4,1 % загальної зайнятості в регіоні, що наведені у таблиці 1.60., а саме:

Виробництво інших текстильних виробів (КВЕД 13.9) – це галузь, яка була визначена на основі інноваційного потенціалу, що пояснюється, головним чином, відносно високою часткою інновацій продуктів і процесу у 2014 та 2016 роках, маркетингових інновацій у 2014 році та організаційних інновацій у 2016 році. Економічний потенціал пояснюється ступенем спеціалізації – 2,800, середньою часткою регіональної зайнятості за 2012-2017 роки – 0,6% та середньою заробітною платою на працівника щодо області за 2012-2017 роки – 120,0%.

Виробництво скла та виробів зі скла (КВЕД 23.1) – це галузь, яка була визначена на основі економічного та інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал пояснюється високою часткою організаційних інновацій у 2014 та 2016 роках, маркетингових інновацій у 2014 році та інновації процесу у 2016 році. Економічний потенціал пояснюється ступенем спеціалізації – 2,750, середньою часткою регіональної зайнятості за 2012-2017 роки – 0,5% та середньою заробітною платою на працівника щодо її обласного рівня за 2012-2017 роки – 125,1%.

Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу (КВЕД 23.1) – це галузь, яка була визначена на основі інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал характеризується високою часткою інновацій продуктів та організаційних інновацій у 2014 році та маркетингових інновацій у 2016 році. Економічний потенціал пояснюється ступенем спеціалізації – 2,461, середньою часткою регіональної зайнятості за 2012-2017 роки – 1,3% та середньою заробітною платою на працівника щодо області за 2012-2017 роки – 119,3%.

Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів (КВЕД 25.1) – це галузь, яка була визначена на основі інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал характеризується високою часткою організаційних інновацій та інновацій продуктів у 2014 році, маркетингових інновацій у 2016 році. Економічний потенціал пояснюється ступенем спеціалізації – 2,536, середньою часткою регіональної зайнятості за 2012-2017 роки – 0,7% та середньою заробітною платою на працівника щодо області за 2012-2017 роки – 104,1%.

Виробництво меблів (КВЕД 31) – це галузь, яка була визначена на основі економічного та інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал характеризується високою часткою інновацій процесу у 2014 та 2016 роках, маркетингових інновацій у 2016 році. Економічний потенціал пояснюється ступенем спеціалізації – 1,758 (найнижчим серед описаних вище) та середньою часткою регіональної зайнятості за 2012-2017 роки – 1,0%.

Проміжні висновки

Найбільший економічний потенціал подальшого розвитку мають 11 галузей економіки області, найбільший інноваційний потенціал – 10 галузей промисловості.

У підсумку за результатами аналізу економічного та інноваційного потенціалу галузей промисловості визначено 5 із них, які демонструють як економічний так і інноваційний потенціал та можуть бути визначені, як перспективні галузі регіональної смарт-спеціалізації.

1.8. Розвиток підприємницького середовища

Одним із пріоритетних завдань державної політики в області є розвиток підприємництва. Мале і середнє підприємництво займає вагому частку в економіці регіону. Частка малих і середніх підприємств у загальній кількості підприємств складає 99,9%, з яких частка малих підприємств становить 94%, середніх – 5,9%. Частка малих і середніх підприємств Житомирської області становить 1,9% кількості малих і середніх підприємств України. Частка фізичних осіб-підприємців у загальній кількості суб'єктів господарювання складає – 87%.

Таблиця 1.61. Частка підприємств за їх розмірами у 2018 році, відсотків

Область	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі Підприємства
Україна	0,1	4,5	95,4
Житомирська	0,1	5,9	94,0
Вінницька	0,1	5,6	94,3
Волинська	0,2	5,3	94,5
Київська	0,2	4,9	95,0
Рівненська	0,1	5,9	94,0
Хмельницька	0,1	5,2	94,7
Чернігівська	0,1	6,4	93,5

Збільшилася на 6,5% кількість малих і середніх підприємств в області у 2018 році у порівнянні із попереднім роком та склала 6 907 одиниць, з яких 78,2% склали мікропідприємства. Порівняно із 2014 роком кількість малих і середніх підприємств зросла на 5% або на 326 одиниць. У 2017 році кількість малих і середніх підприємств становила 6 486 одиниць, що на 9,4% або на 561 од. більше 2016 року. У 2015 році кількість суб'єктів середнього підприємництва скоротилася на 32 од. або на 7,9% порівняно з 2014 роком, що спричинено переходом їх до іншої групи через обмежений попит та проблеми з ліквідністю. Збільшилася кількість суб'єктів малого та мікропідприємництва, утворилися нові підприємства, окремі підприємства відновили діяльність, у тому числі особами, які втратили роботу або переїхали з території проведення антитерористичної операції.

У порівнянні із суміжними регіонами у 2018 році кількість малих і середніх підприємств області була на 24,7% (або на 1368 од.) більше кількості малих і середніх підприємств Рівненської області, але менше на 65,5% (або на 13117 од.)

кількості малих і середніх підприємств Київської області, на 28,8% (або на 2794 од.) Вінницької та на 7% (або на 517 од.) Хмельницької.

У 2018 році у порівнянні із регіонами одного типу кількість малих і середніх підприємств області була більшою кількості малих і середніх підприємств Волинської області на 17% (або на 1002 од.) та на 13,2% (або на 805 од.) Чернігівської. Така тенденція була і у 2014-2017 роках.

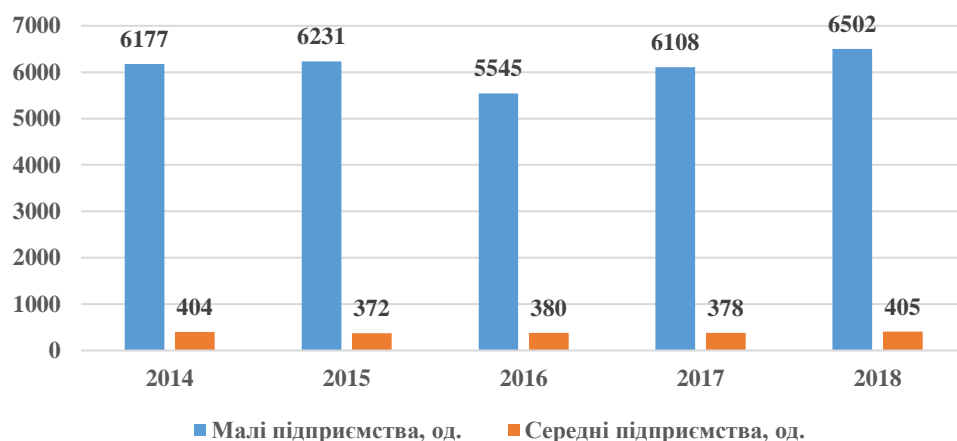

Рис. 1.120. Динаміка кількості малих і середніх підприємств області, од.

Підприємництво напряму залежить від платоспроможного попиту населення відповідного регіону, саме тому у периферійних, малонаселених пунктах темпи розвитку малого і середнього підприємництва є незначними. Як результат найбільша кількість малих підприємств зареєстрована у містах: Житомирі (2,6 тис. од.), Бердичеві (316 од.), Коростені (319 од.), Новоград-Волинському (191 од.), у районах: Житомирському (359 од.), Коростишівському (255 од.), Хорошівському (186 од.), Черняхівському (154 од.), Олевському (151 од.), Попільнянському (148 од.). Найбільша кількість середніх підприємств зареєстрована у містах: Житомирі (126 од.), Коростені (27 од.), Бердичеві (21 од.), Новоград-Волинському (18 од.), у районах: Житомирському (30 од.), Овруцькому (19 од.), Новоград-Волинському (14 од.), Попільнянському (13 од.).

Таблиця 1.62. Основні показники діяльності малих і середніх підприємств у містах і районах області, 2018 рік

Найменування району, міста	Кількість підприємств в усього, одиниць	Частка малих і середніх підприємств у загальній кількості підприємств, %	Частка зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах від загальної кількості працюючих, %	Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі реалізованої продукції %
Житомирська область	6913	99,9	93,2	76,6
місто Житомир	2689	99,9	89,3	80,1

місто Бердичів	337	100	100	100
місто Коростень	346	100	100	100
місто Малин	167	100	100	100
місто Новоград-Волинський	209	100	100	100
Андрушівський район	121	100	100	100
Баранівський район	124	100	100	100
Бердичівський район	136	100	100	100
Брусилівський район	92	100	100	100
Ємільчинський район	92	100	100	100
Житомирський район	389	100	100	100
Коростенський район	102	99,02	*	*
Коростишівський район	262	100	100	100
Лугинський район	65	100	*	*
Любарський район	96	100	100	100
Малинський район	85	100	100	100
Народицький район	29	100	*	*
Новоград-Волинський район	148	99,3	*	*
Овруцький район	144	100	100	100
Олевський район	158	100	100	100
Попільнянський район	161	100	100	100
Пулинський район	109	100	*	*
Радомишльський район	144	99,3	*	*
Романівський район	90	100	100	100
Ружинський район	142	100	100	100
Хорошівський район	195	100	100	100
Черняхівський район	162	100	100	100
Чуднівський район	119	100	100	100

* дані не оприлюднюються з метою забезпечення вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності.

Кількість малих і середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення за 2018 рік збільшилась на 3 одиниці (або на 5,7%) і склала 56 одиниць, з яких кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення становила 53 одиниці, що 3 од. (або на 6%) більше попереднього року; кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення становила 3 од., що на рівні попереднього року. Порівняно із 2014 роком кількість малих і середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення зросла на 8% або на 4 од. Показники діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва в регіональному розрізі свідчать про існування варіацій у кількості суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення.

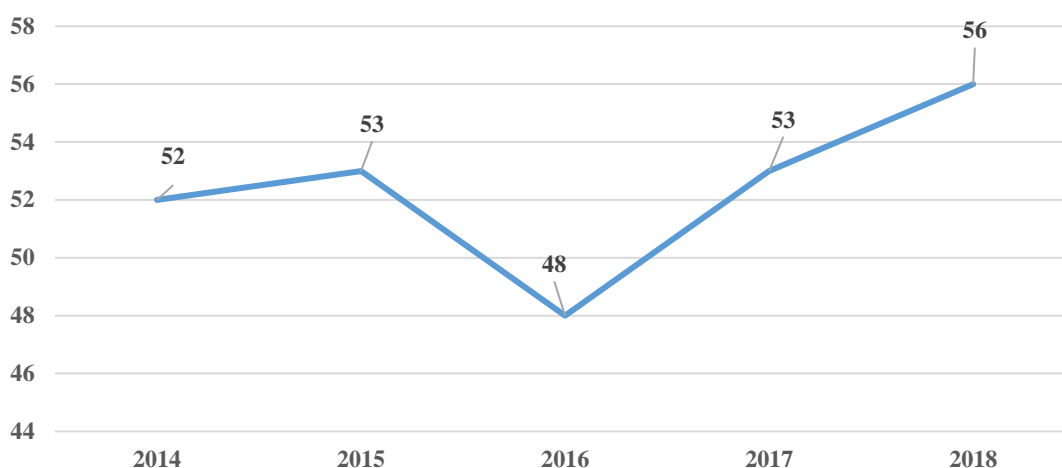

Рис. 1.121. Динаміка кількості малих і середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, од.

Малі і середні підприємства займають значну частку у загальному обсязі реалізованої продукції в області, яка становить 76,6%, що на 2 в. п. менше 2017 року, також на 7,3 в. п. менше 2014 року, з яких частка малих підприємств складає 24,9%, частка середніх підприємств – 51,7%.

Даний показник на 15,4 в. п. перевищував середній показник по Україні (61,2%), а також був вищий на 13,2 в. п., ніж у Київській (63,4%), на 2,2 в. п., ніж у Вінницькій (74,4%) та на 0,7 в. п., ніж у Волинській (75,9%) областях.

Таблиця 1.63. Питома вага підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції у 2018 році, відсотків

Регіон	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі Підприємства
Україна	38,8	42,1	19,1
Житомирська	23,4	51,7	24,9
Вінницька	25,6	46,6	27,8
Волинська	24,1	61,1	14,8
Київська	36,6	41,2	22,2
Рівненська	16,8	53,5	29,7
Хмельницька	14,6	58,7	26,7
Чернігівська	17,4	57,2	25,4

Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами області за підсумками 2018 року становили 82,6 млрд грн, що на 18,4% (або на 12,9 млрд. грн.) більше у порівнянні з 2017 роком та у 2,7 рази більше обсягів 2014 року.

Порівнюючи наш регіон із суміжними регіонами, то обсяги реалізованої продукції малими і середніми підприємствами області у 2018 році були на 46,7% або на 26,3 млрд грн більше обсягів реалізації зазначених підприємств Рівненської області, але менше на 72,7% обсягів реалізованої продукції малими і середніми підприємствами Київської області, на 35,2% менше Вінницької та на 7,9% менше Хмельницької.

Щодо обсягів реалізованої продукції малими і середніми підприємствами Житомирської області у порівнянні із обсягами у регіонах одного типу, то вони були меншими, ніж у Волинській області на 37% та на 1,5%, ніж у Чернігівській.

У 2014 році збільшення обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами області були у порівнянні із зазначеними обсягами у Чернігівській на 7,4% та у Волинській на 1,1% областях. Меншими обсяги реалізованої продукції малими і середніми підприємствами Житомирської області були у порівнянні із обсягами зазначених підприємств у Київській, Вінницькій та Хмельницькій областях.

Щодо частки зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах, то вона у 2018 році становила 93,2%, що на 2,1 відсоткових пункти більше 2014 року (91,1%), але на 0,2 в. п. була меншою показника 2017 та 2016 років (по 93,4%) та 0,9 в. п. менше показника 2015 року (94,1%). За галузевою ознакою найбільша частка зайнятих працівників на малих підприємствах, а саме 28,3% була у промисловості, 18,1% – у сільському, лісовому та рибному господарстві, 17,7% – у оптовій та роздрібній торгівлі, 6,8% - у здійсненні операцій з нерухомим майном, 6,5% – у будівництві, 5% – у транспорті, 4,5% – у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, 3,6% – у професійній, науковій і технічній діяльності, 2% – у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, решта - інші галузі. Відповідно щодо частки зайнятих працівників на середніх підприємствах, найбільша, саме 21,5% була у сільському, лісовому та рибному господарстві, 5,3% – у транспорті, 2,1% – у будівництві, 2,4% – у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, 1% – у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, по 0,6% – у здійсненні операцій з нерухомим майном та у сфері мистецтва, спорту та відпочинку, 0,3% – у професійній, науковій і технічній діяльності, решта – інші галузі.

Кількість зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах у 2018 році становила 113,6 тис. осіб, що на 3,3% (або на 3,6 тис. осіб) більше 2017 року та на 8,1% (або на 8,5 тис. осіб) більше 2014 року.

Даний показник становив 2,6% кількості зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах України (4 325,7 тис. осіб).

У порівнянні із суміжними регіонами кількість зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах області була більшою на 34,8% (або на 29,3 тис. осіб) кількості малих і середніх підприємств Рівненської області та на 9,8% (або на 10,1 тис. осіб) Хмельницької, але меншою кількості зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах Київської області на 53,8% (або на 132,3 тис. осіб) та на 15,3% (або на 20,5 тис. осіб) Вінницької.

У порівнянні із регіонами одного типу такими як Волинська та Чернігівська області у 2018 році кількість зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах області була більшою відповідно на 30,1% (або на 26,3 тис. осіб) та на 15,6% (або на 15,3 тис. осіб). Така тенденція була і у попередніх 2014-2017 роках.

Таблиця 1.64. Кількість зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах у 2018 році, тис. осіб

Область	Середні підприємства	Малі підприємства	Разом
Україна	2714,7	1611,0	4325,7
Житомирська	76,3	37,3	113,6
Вінницька	82,4	51,7	134,1
Волинська	58,4	28,9	87,3
Київська	151,9	94,0	245,9
Рівненська	55,5	28,8	84,3
Хмельницька	64,5	39,0	103,5
Чернігівська	64,2	34,1	98,3

Починаючи з 2015 року фінансовий результат до оподаткування від діяльності малих підприємств області став прибутковим і склав 523,2 млн грн прибутку, у 2016 році – 1 210 млн грн прибутку, у 2017 році – 878,3 млн грн прибутку, у 2018 році – 1 438,4 млн грн прибутку проти збитків 2014 року на суму 1 008,6 млн гривень. У 2018 році питома вага прибуткових малих підприємств становила 73,7%. У територіальному розрізі по області із прибутками спрацювали малі підприємства майже усіх районів і містах області, крім м. Коростеня (збиток 77 млн грн) та Овруцького району (збиток 345,4 млн грн). Найбільшу суму прибутку отримали малі підприємства м. Житомира (434,8 млн грн), Бердичівського (155,4 млн грн), Любарського (121,6 млн грн), Андрушівського (100,8 млн грн), Чуднівського (91,6 млн грн) Коростишівського (91 млн грн) та Житомирського (87 млн грн) районів.

Фінансовий результат до оподаткування від діяльності середніх підприємств області також протягом останніх років є прибутковим. За 2018 рік прибуток склав 2 640,2 млн грн, за 2017 рік – 1 714,3 млн грн, за 2016 рік – 1 453,4 млн грн прибутку, за 2015 рік – 547,8 млн грн прибутку. Питома вага прибуткових середніх підприємств у 2018 році становила 81,6%. У територіальному розрізі із прибутками спрацювали майже усі середні підприємства області, крім м. Житомира сума збитку становила 100,2 млн гривень.

Найбільшу суму прибутку отримали середні підприємства Попільнянського (628 млн грн), Житомирського (288,6 млн грн), Коростишівського (249,6 млн грн), Малинського (180,4 млн грн), Овруцького (176 млн грн), Любарського (175 млн грн) районів та м. Коростеня (135,9 млн грн).

За результатами рейтингу «Regional Doing Business 2018», розробниками якого є Офіс ефективного регулювання (BRDO) та Спілка Українських Підприємців (СУП), Житомирська область входить до трійки областей, де найкомфортніше вести бізнес. Оцінювання проводилось за адаптованою методологією Світового банку на основі опитування вітчизняних підприємців. У фокусі дослідження 6 напрямків взаємодії підприємців із владою, а саме: створення підприємства, сплата місцевих податків; одержання дозволів на будівництво; оформлення земельної ділянки під об'єкт нерухомості; приєднання до електромережі, якість електронних сервісів.

Проміжні висновки

В області створені комфортні умови для ведення бізнесу.

Мале і середнє підприємництво займає вагову частку в економіці регіону.

Проте незмінною залишилася тенденція щодо територіальної нерівномірності розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва.

1.9. Розвиток міст та сільських територій

Розвиток міст обласного значення

Статус міст обласного значення в області мають Житомир, Бердичів, Новоград-Волинський, Малин та Коростень, які з прилеглими до них районами становлять основу економіки області.

Чисельність наявного населення 01.01.2019 цих міст складала 486,1 тис. осіб, зокрема у місті Житомирі – 265,2 тис. осіб або 21,7% від загальної чисельності наявного населення області, Бердичеві – 75,4 тис. осіб або 6,2%, Новоград-Волинському – 56,1 тис. осіб або 4,6%, Малині – 26,1 тис. осіб або 2,1% та Коростені – 63,3 тис. осіб або 5,2%.

Середньомісячна заробітна плата у 2018 році по містах складала:

Житомир – 7836 грн, що у 2,6 раза більше, ніж у 2014 році та на 6,3% більше показника по області;

Бердичів – 6587 грн, що у 2,7 раза більше, ніж у 2014 році та на 10,6% менше показника по області;

Новоград-Волинський – 6908 грн, що у 2,7 раза більше, ніж у 2014 році та на 6,3% менше показника по області;

Малин – 7806 грн, що у 2,4 раза більше, ніж у 2014 році та на 5,9% більше показника по області;

Коростень – 8016 грн, що у 2,8 раза більше, ніж у 2014 році та на 8,7% більше показника по області.

Обсяг реалізовано промислової продукції підприємствами міст обласного значення у 2018 році понад 27,0 млрд грн, що на 14,5 млрд грн або у 2,2 рази більше, ніж у 2014 році (майже 12,5 млрд гривень).

Щодо аналізу м. Житомира, то слід зазначити, що у 2018 році освоєно понад 35% капітальних інвестицій, 40,1% прямих іноземних інвестицій, реалізовано 38,5% промислової продукції від загального обсягу області, прийнято в експлуатацію житла, що складає 25% від загальної площі прийнятого по області та 53% питова вага міста у роздрібному товарообороті підприємств області.

В місті зосереджена найбільша частка наукового та освітнього потенціалу.

Розвиток сільських територій

Незважаючи на негативні тенденції останніх років, саме господарства населення, а не сільськогосподарські підприємства забезпечують виробництво 81% м'яса (у забійній вазі), 79% виробництва молока, 87% вироблених у регіоні яєць та є основними виробниками плодоовочевої продукції, у них зосереджено виробництво майже 97% картоплі, 98% овочів і 72% плодів та ягід.

Загальна частка господарств населення у структурі сільськогосподарського виробництва області становить 53,1%.

Однак, основна проблема розвитку сільських територій – зайнятість сільського населення.

Таблиця 1.65. Порівняльна характеристика сільського населення області за 2018 рік із суміжними регіонами та регіонами одного типу

	Чисельність наявного населення тис. осіб	у тому числі сільське населення. тис. осіб	Питома вага сільського населення у загальній чисельності, %	Рівень безробіття сільського населення працездатного віку, %
Україна	42153,2	12896,5	30,59	
Житомирська	1220,2	498,8	40,88	12,2
Волинська	1035,3	494,7	47,78	13,1
Вінницька	1560,4	758,7	48,62	8,9
Київська	1767,9	670,7	37,93	6,6
Рівненська	1157,3	607,7	52,51	10,4
Хмельницька	1264,7	542,7	42,91	10,5
Чернігівська	1005,7	350,1	34,81	11,0

Область у 2018 році має більший відсоток сільського населення у загальній чисельності населення регіону, ніж середній по Україні та у деяких суміжних регіонах, Київській та Чернігівській областях.

Рівень безробіття сільського населення працездатного віку достатньо високий, становить 12,2%, випереджаючи показник лише Волинської області. Інші регіони мають значно менший рівень безробіття у сільській місцевості.

Спільні заходи державних органів виконавчої влади, приватного бізнесу, науки та господарств населення, впровадження державних програм підтримки для агропромислового комплексу регіону повинні сприяти покращенню ситуації у сільській місцевості протягом наступних років.

Одним із заходів впливу є державна політика розвитку сільськогосподарської кооперації. Створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів надає можливість збільшити додану вартість агропродукції, яку виробляють господарства населення та збільшити доходи мешканців сільських територій.

Згідно статистичних даних у регіоні зареєстровано 100 СОК, з них: 83 – багатофункціональні, 10 – заготівельні, 7 – сервісні. Найбільше кооперативів створено у Житомирському, Бердичівському, Пулинському, Олевському, Андрушівському та Брусилівському районах.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи надають послуги особистим селянським, фермерським господарствам та фізичним особам – сільськогосподарським товаровиробникам із обробітку землі та збирання врожаю, заготівлі та реалізації сільськогосподарської продукції, ветеринарному забезпеченні та штучному осіменінні корів.

Рис. 1.122. Структура послуг, які надають сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи області, %

У структурі послуг сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів переважають послуги із заготівлі, доробки та реалізації сільськогосподарської продукції членів кооперативів та складають 79% у загальній структурі, 15% – по обробітку землі та збирання врожаю, 0,5% – по ветеринарному обслуговуванню та штучному осіменінню тварин, 5% – інші послуги.

З метою підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва господарствами населення, постійно ведеться робота по створенню нових сільськогосподарських кооперативів. Збільшення їх кількості сприятиме зростанню доходів індивідуальних домогосподарств, податкових надходжень до бюджетів відповідного рівня, створенню нових робочих місць, загальному розвитку сільських територій.

Проміжні висновки

Вищевикладений аналіз свідчить про значно нижчу щільність населення, низькій рівень інновацій на виробництві і недостатню якість послуг на сільських територіях, а також зосередженість наукової діяльності в обласному центрі.

Це обумовлює необхідність визначення регіональних пріоритетів щодо підтримки розвитку сільських територій та відповідних територіальних громад, а також підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва за рахунок бюджетних коштів.

1.10. Екологічна ситуація

Атмосферне повітря

У 2018 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел області склали 13,0 тис. т або що на 25,5% більше, ніж у 2017 році та на 19,3% більше ніж, у 2014 році.

В порівнянні з іншими областями, найменші викиди забруднюючих речовин в 2018 році спостерігались в Волинській (5,1 тис. т), Рівненській (9,1 тис. т) областях.

Таблиця 1.66. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами за регіонами, тис. т

Область	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	3350,0	2857,4	3078,1	2584,9	2508,3
Житомирська	10,9	9,0	9,3	10,3	13,0
Вінницька	124,5	134,7	119,8	155,8	97,3
Волинська	4,3	4,7	4,7	5,1	5,1
Київська	96,2	78,1	98,2	48,2	81,3
Рівненська	11,6	10,2	9,1	9,6	9,1
Хмельницька	17,1	18,3	21,7	21,1	22,1
Чернігівська	41,9	33,9	37,1	31,6	29,7

Таблиця 1.67. Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по містах обласного значення та районах у 2018 році.

Найменування району, міста	Обсяги викидів, т	у % до 2017 року
Область	12970,6	125,5
м. Житомир	1537,8	108,3
м. Бердичів	209,1	83,2
м. Коростень	800,4	139,4
м. Малин	303,9	129,7
м. Новоград-Волинський	243,1	125,1
райони		
Андрушівський	151,1	101,7
Баранівський	640,2	96,9
Бердичівський	1370,1	187,3
Брусилівський	20,1	161,6
Ємільчинський	87,0	101,8
Житомирський	590,5	98,1
Коростенський	1147,0	232,0
Коростишівський	90,2	72,5
Лугинський	39,0	51,7
Любарський	59,6	266,6
Малинський	683,5	146,3
Народицький	8,7	781,0
Новоград-Волинський	2337,4	163,6
Овруцький	262,5	89,9
Олевський	47,3	71,8
Попільнянський	1113,4	100,3
Пулинський	3,5	19,9
Радомишльський	213,0	100,0
Романівський	117,0	70,7
Ружинський	213,7	84,4
Хорошівський	165,8	54,8
Черняхівський	251,0	92,0
Чуднівський	264,7	233,2

Основними забруднювачами атмосферного повітря залишаються підприємства добувної, переробної промисловості, сільське та лісове

господарство, транспорт, викиди забруднюючих речовин яких складають 80 відсотків від загального обсягу викидів в атмосферне повітря у області.

Таблиця 1.68. Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю у атмосферне повітря за видами економічної діяльності у 2018 році

Вид економічної діяльності	Обсяги викидів, т	Крім того, діоксиду вуглецю, т
Усі види економічної діяльності	12970,6	768364,5
Сільське, лісове та рибне господарство	3883,3	62132,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2365,2	14847,8
Переробна промисловість	2814,7	313933,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	571,1	238581,9
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	87,3	6348,9
Будівництво	160,6	1283,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	118,6	3902,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1449,5	67474,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	–	–
Інформація та телекомунікації	3,1	559,5
Фінансова та страхова діяльність	78,0	5239,2
Операції з нерухомим майном	239,3	3209,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	7,5	663,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	80,2	151,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	410,2	30361,0
Освіта	498,1	12831,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	196,1	6589,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	7,8	255,3
Надання інших видів послуг	–	–

Основними хімічними компонентами, які надійшли в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2018 році є речовини у вигляді твердих суспендованих частинок – 3,3 тис.т, що на 22% більше, ніж у 2017 році, метан – 3,7 тис.т, що у 1,5 раза більше, сполуки азоту – 2,0 тис.т, о на 7,0% більше, оксид вуглецю – 2,4 тис.т, що на 35,0% більше.

Таблиця 1.69. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2014-2018 роки

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання	225	230	249	416	430
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	10,93	8,98	9,27	10,3	13,0
Крім того, діоксид вуглецю, млн т	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	0,370	0,302	0,311	0,347	0,433
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	8,3	7,4	7,5	8,4	10,5

У 2018 році облдержадміністрацією суб'єктам господарювання видано 430 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, у 2017 році – 416, у 2016 році – 249.

Значна частина суб'єктів господарювання області здійснюють викиди в атмосферне повітря стаціонарними джерелами без отриманого вищезазначеного дозволу.

Утворення та накопичення відходів

Утворення відходів в області у 2017 році складає 550,4 тис.т , що менше до 2016 року на 0,1%.

Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та виробничі відходи 4 класу небезпеки, які в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо.

Таблиця 1.70. Утворення відходів по містах обласного значення та районах за 2017 рік

Найменування району, міста	Відходи I-IV класів небезпеки		У тому числі I-III класів небезпеки	
	т	у % до 2016 року	т	у % до 2016 року
Область	550327,3	100,0	993,9	112,0
м. Житомир	71029,9	126,6	559,1	132,9
м. Бердичів	22854,4	102,4	29,5	125,0
м. Коростень	30142,5	105,3	26,1	145,2
м. Малин	11118,1	106,6	11,3	100,6
м. Новоград-Волинський	12896,6	139,9	5,7	79,3
райони				
Андрушівський	23094,5	73,9	0,9	44,8
Баранівський	3621,9	95,3	19,4	358,4
Бердичівський	12589,3	274,7	2,8	33,4
Брусилівський	433,7	144,0	3,2	37,4
Ємільчинський	9366,4	327,6	8,0	63,9
Житомирський	43720,9	122,1	24,6	127,9
Коростенський	1240,7	147,0	83,5	371,0
Коростишівський	62892,4	84,5	10,3	158,3
Лугинський	3782,2	69,7	–	–
Любарський	7193,3	106,9	0,4	291,4
Малинський	4333,1	94,9	74,3	129,8
Народицький	3711,4	109,9	–	–
Новоград-Волинський	28063,9	87,9	23,3	18,4
Овруцький	16671,5	91,7	21,4	83,5
Олевський	17935,1	140,8	20,6	50,5
Попільнянський	2815,4	111,6	7,0	716,5
Пулинський	417,3	104,5	–	–

Радомишльський	23784,0	76,8	2,0	117,8
Романівський	9545,3	124,5	10,6	81,0
Ружинський	11504,8	63,2	4,7	152,0
Хорошівський	85474,3	76,3	32,3	85,9
Черняхівський	21451,5	236,6	3,4	102,5
Чуднівський	8642,9	143,2	9,5	86,7

Таблиця 1.71. Основні показники поводження з відходами I-IV класів небезпеки області за 2017 рік (тис. т)

	Обсяги відходів I-IV класів небезпеки		У тому числі I-III класів небезпеки	
	тис.т	у % до попереднього року	тис.т	у % до попереднього року
Утворено	550,4	106,2	0,9	133,5
Спалено з метою отримання енергії	37,6	215,6	–	–
Спалено з метою теплової переробки відходів	4,6	92,3	0,0	144,2
Утилізовано	76,5	96,2	0,6	310,3
Підготовлено до утилізації	5,5	94,7	–	–
Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	140,9	75,2	–	–
у тому числі на спеціально обладнані звалища	82,7	57,3	–	–
Видалено іншими методами видалення	1,3	2200,6	0,0	–
Знешкоджено	–	–	–	–
Розміщено на стихійних звалищах	–	–	–	–
Вилучено внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	–	–	–	–
Експортовано	0,0	–	–	–
у тому числі				
для утилізації	0,0	–	–	–
для видалення	–	–	–	–
Імпортовано	–	–	–	–
Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місцях видалення відходів) на кінець звітнього року ¹	5049,7	108,4	–	–

В порівнянні з іншими областями, найменшу кількість утворення відходів на одну людину в 2017 році спостерігались в Житомирській та Рівненській (по 0,44 тис. т), Чернігівській (0,69 тис.т), Волинській (0,70 тис.т), Хмельницькій (0,72 тис.т), Київській (0,74 тис.т), Вінницькій (1,45 тис.т) областях.

Таблиця 1.72. Порівняльна характеристика утворення відходів області із суміжними регіонами та регіонами одного типу, тис.т*

Область	2013	2014	2015	2016	2017
Україна	448117,6	355000,4	312267,6	295870,1	366054,0
Житомирська	673,2	671,9	518,3	550,4	550,3
Волинська	572,0	583,4	638,9	684,0	733,1
Вінницька	2907,4	2423,8	1950,3	1927,5	2341,7
Київська	2427,8	1272,1	1660,5	1531,3	1265,6
Рівненська	1587,0	1356,0	843,3	713,2	457,7
Хмельницька	1111,6	1266,7	960,9	1299,6	928,2
Чернігівська	674,7	848,3	867,3	720,6	732,7

* (Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганських областях).

Значний негативний вплив на об'єкти довкілля області здійснюють: промислові токсичні відходи, відходи які утворилися в результаті реформування аграрного сектору економіки – непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин. Так, станом на 01.01.2019 їх кількість становить 392,18 тонн, які підлягають знешкодженню.

Найбільший обсяг непридатних пестицидів накопичено в Овруцькому, Коростенському, Олевському, Лугинському, Народицькому, Новоград-Волинському та Бердичівському районах.

На даний час відсутні непридатні пестициди та агрохімікати в Баранівському, Брусилівському, Любарському, Малинському, Романівському, Ружинському районах.

Ситуація на територіях, забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи

Відповідно до Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII в області до зон радіоактивного забруднення віднесено 371 населений пункт у 8 адміністративних районах.

Таблиця 1.73. Кількість населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення, по районах

Район	Всього населених пунктів віднесених до зон радіоактивного забруднення	Зона відчуження	Зона безумовного (обов'язкового) відселення	Зона гарантованого добровільного відселення
Ємільчинський	44	-	-	44
Коростенський	27	-	1	26
Лугинський	39	-	4	35
Малинський	1	-	1	-
Народицький	76	4	36	36
Новоград-Волинський	8	-	-	8
Овруцький	129	3	19	107
Олевський	47	-	2	45
Всього	371	7	63	301

У відповідності до статті 1 і статті 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» до територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, в межах України належать території, на яких виникло стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами понад доаварійний рівень, що з урахуванням природно-кліматичної та комплексної екологічної характеристики конкретних територій може призвести до опромінення населення понад 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік, і яке потребує вжиття заходів щодо радіаційного захисту населення та інших спеціальних втручань, спрямованих на необхідність обмеження додаткового опромінення населення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення його нормальної господарської діяльності.

Залежно від ландшафтних та геохімічних особливостей ґрунтів, величини перевищення природного доаварійного рівня накопичення радіонуклідів у навколишньому середовищі, пов'язаних з ними ступенів можливого негативного впливу на здоров'я населення, вимог щодо здійснення радіаційного захисту населення та інших спеціальних заходів, з урахуванням загальних виробничих та соціально-побутових відносин територія, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, поділяється на зони.

Зона відчуження – це територія, з якої проведено евакуацію населення в 1986 році. В області до зони відчуження віднесено 7 населених пунктів загальною площею 217,6 га, зокрема:

Народицький район – 103,4 га (с. Довгий Ліс – 6,6 га, с. Мотилі – 7,4 га, с. Нове Шарне – 76,6 га та с. Омельники – 12,8 га);

Овруцький район – 114,2 га (с. Деркачі – 26,3 га, с. Журба – 50,4 га, с. Липські Романи – 37,5 га).

Догляд за землями зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення на території Народицького району здійснюється Державним агентством України з управління зоною відчуження та Народицькою районною спеціалізованою станцією по догляду за землями зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення.

Житомирським обласним центром радіологічного контролю та виконанню заходів по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС здійснюється контроль за рівнем радіоактивного забруднення продуктів харчування, сільськогосподарської продукції та продукції лісового господарства.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи значні площі угідь Полісся забруднені радіоактивними ізотопами, найбільш поширені з яких: цезій-137 (Cs-137) та стронцій-90 (Sr-90).

Щільність забруднення ґрунтів сільськогосподарських угідь області цезієм-137 більше 1 Кі/км² виявлено на площі 148,4 тис. га (13,0%), з них більше 5 Кі/км² – на площі 10,1 тис. га, що становить 0,9% обстежених земель. Найбільше забруднені цезієм-137 угіддя Коростенського, Овруцького, Народицького та Лугинського районів, щільність забруднення їх понад 1Кі/км² становить, відповідно: 36,6; 35,5; 25,5 та 23,1 тис. га або 47,6%; 74,6%; 89,5% та

92,8% обстежених земель. Значно забруднені угіддя Олевського, Хорошівського, Ємільчинського та Малинського районів.

За видами сільськогосподарських угідь, щільність забруднення яких цезієм-137 перевищує 1 Кі/км², до орних земель відноситься 126,6 тис. га, до сіножатей та пасовищ – 47,4 тис. га.

Середній показник забруднення сільськогосподарських угідь області цезієм-137 становить 0,55 Кі/км² і в розрізі районів варіює від 0,06 до 2,95 Кі/км². Найвищі середні величини вмісту цезію-137 в ґрунтах Олевського, Овруцького, Коростенського, Лугинського та Народицького районів, відповідно: 1,21; 1,39; 1,84; 1,95 та 2,95 Кі/км².

На орних землях середній вміст цезію на 0,09 Кі/км² нижчий ніж в цілому по сільськогосподарських угіддях і становить 0,46 Кі/км². Як і в цілому по сільськогосподарських угіддях, найнижчий він в ґрунтах ріллі Пулинського, Романівського, Житомирського та Черняхівського районів - 0,06 – 0,07 Кі/км², найвищий – в орних землях Олевського, Овруцького, Коростишівського, Лугинського та Народицького районів, відповідно: 1,16; 1,39; 1,79; 1,92 та 2,82 Кі/км².

У ґрунтах пасовищ та сіножатей величина середній вміст цезію-137 становить відповідно 0,66 та 1,26 Кі/км². Найвища середньозважена величина цього елемента відмічена в угіддях Олевського, Овруцького, Коростенського, Лугинського та Народицького районів: від 1,23 до 5,79 Кі/км².

Набагато складніша ситуація із визначенням рівня забруднення сільськогосподарських угідь стронцієм-90, у зв'язку із значно меншим об'ємом проведених досліджень. За рівнем забруднення стронцієм-90 територія загальною площею 768,5 тис. га або 65,5 % угідь відноситься до зони посиленого радіологічного контролю. Угіддя з щільністю забруднення вище 0,15 Кі/км² займають 39,5 тис. га (3,4%). Найбільше ґрунтів з щільністю забруднення стронцієм-90 від 0,15 до 3,0 Кі/км² виявлено в Народицькому, Лугинському та Овруцькому районах, де вищезазначені ґрунти займають відповідно 13,2; 9,2 та 12,5 тис. га або 51,2; 37,0 та 26,2% обстежених земель. Середні рівні забруднення стронцієм-90 в Овруцькому, Лугинському та Народицькому районах становлять 0,148; 0,151 та 0,168 Кі/км².

Таблиця 1.74. Порівняльна характеристика області в порівнянні з суміжними регіонами та регіонами одного типу

Область	Землі з вмістом Cs-137 в ґрунті понад 1 Кі/км ² (тис га)*
Україна	37,5
Житомирська	11,0
Волинська	0,2
Вінницька	1,7
Київська	11,4
Рівненська	7,9
Хмельницька	0,3
Чернігівська	2,2

* «Радіологічний стан територій, віднесених до зон радіоактивного забруднення (в розрізі районів)», - Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Київ, 2008 р.

Проміжні висновки

В екологічній сфері в області наявні такі проблеми:

збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

низька якість питної води;

майже відсутня сучасна система утилізації та переробки твердих побутових відходів в територіальних громадах;

низький рівень екологічної свідомості та культури населення.

Недостатня кількість та технічний стан спеціалізованої техніки взагалі ставить під загрозу процес сміттєвидалення в більшості районних центрів області. На територіях сільських рад відсутні спеціалізовані підприємства у сфері поводження з побутовими відходами, самі відходи складуються у природних рельєфних утвореннях. Існуюча система санітарного очищення населених пунктів недосконала, її фрагментарність, роз'єднаність та різномірність не забезпечує достатнього контролю за санітарним станом територій та операціями поводження з побутовими відходами.

Через відсутність на території області сміттєпереробних та сортувальних комплексів на полігони та сміттєзвалища потрапляє значна частина відходів, які мають ресурсну цінність і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають: тара (упаковка) від продуктів харчування та продукції споживання населенням. До обласного реєстру місць видалення відходів внесено 5 полігонів та 845 сміттєзвалищ.

Значні площі території області забруднені внаслідок Чорнобильської катастрофи.

1.11. Фінансово-бюджетна ситуація

Загальна характеристика

Доходи місцевих бюджетів становлять фінансову основу місцевого самоврядування. Бюджет області формується у відповідності з Бюджетним Кодексом України і входить до зведеного державного бюджету України.

Таблиця 1.75. Динаміка доходів місцевих бюджетів області у 2014-2018 роках

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млн грн	2358,5	2760,5	4021,5	5694,2	6608,6
% до попереднього періоду	108,6	117,0	145,7	141,6	116,1

За період з 2014 по 2018 рік у дохідній частині бюджету області відзначається стабільне зростання.

Структура власних доходів загального фонду за період 2015-2018 рр. залишається практично незмінною, їх лівову частку і далі становить податок з доходів фізичних осіб, який коливається на рівні 55-63%. Наступними за величиною надходжень є єдиний податок (11-12%), плата за землю (8-10%), ресурсні платежі загальнодержавного та місцевого значення (3-5%), акцизний податок (3-10%), плата за надання адміністративних послуг (1-2%). Решта – малозначні джерела, які не досягають 1%.

Таблиця 1.76. Динаміка структури надходжень до загального фонду бюджету області, %

Назва платежів	2014	2015	2016	2017	2018
Податок на доходи фізичних осіб	78,2	55,7	57,3	61,1	63,2
Плата за землю	9,7	10,4	10,4	10,0	8,3
Ресурсні платежі загальнодержавного та місцевого значення (плата за використання лісових і водних ресурсів та надр)	7,9	5,2	4,3	3,0	3,0
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	0,7	0,9	0,7	0,5	0,4
Плата за надання адміністративних послуг	1,0	1,0	0,9	1,6	1,6
Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	-	0,8	1,5	1,0	1,2
Єдиний податок	-	11,3	11,1	11,5	12,1
Акцизний податок	-	9,4	10,0	3,4	7,2
Інші платежі	2,5	5,3	3,8	7,9	3,0

Одним з основних показників, що демонструє реальний стан справ у галузі «місцеві фінанси» є показник надходжень доходів без врахування міжбюджетних трансфертів у розрахунку на одиницю населення. У 2018 році він склав 5367,5 грн. і зріс порівняно з 2014 роком у 2,9 раза.

Таблиця 1.77. Динаміка доходів місцевих бюджетів області у розрахунку на одиницю населення.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) на одиницю населення, гривень	1866,9	2196,6	3221,6	4590,3	5367,5

Вартим уваги є порівняння показника надходжень у розрахунку на одну особу в області з іншими регіонами України.

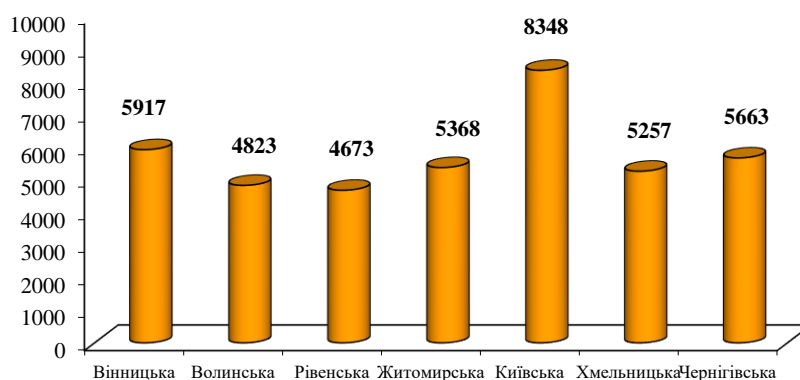

Рис. 1.123. Надходження доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу за 2018 рік, гривень

Аналіз надходжень доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) на одиницю населення свідчить про те, що Житомирщина займає кращу позицію у порівнянні з Волинською, Рівненською та Хмельницькою областями, але дещо гірше, ніж Чернігівська, Вінницька та Київська області.

Доходи бюджету області у розрізі територій.

Основою підвищення рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є збільшення надходжень до місцевих бюджетів. За час проведення бюджетної децентралізації кількість ОТГ зростає з 9 (у 2016 році) до 45 (у 2018 році). У зв'язку з реформуванням місцевого самоврядування та перерозподілом доходів з районних бюджетів за цей період власні доходи загального фонду бюджетів ОТГ зросли з 95,5 млн грн у 2016 році до 1452,3 млн грн у 2018 році. Змінилась протягом зазначеного періоду і їх питома вага у структурі бюджету області, а саме: з 2,6 відсотка до 24,4 відсотка.

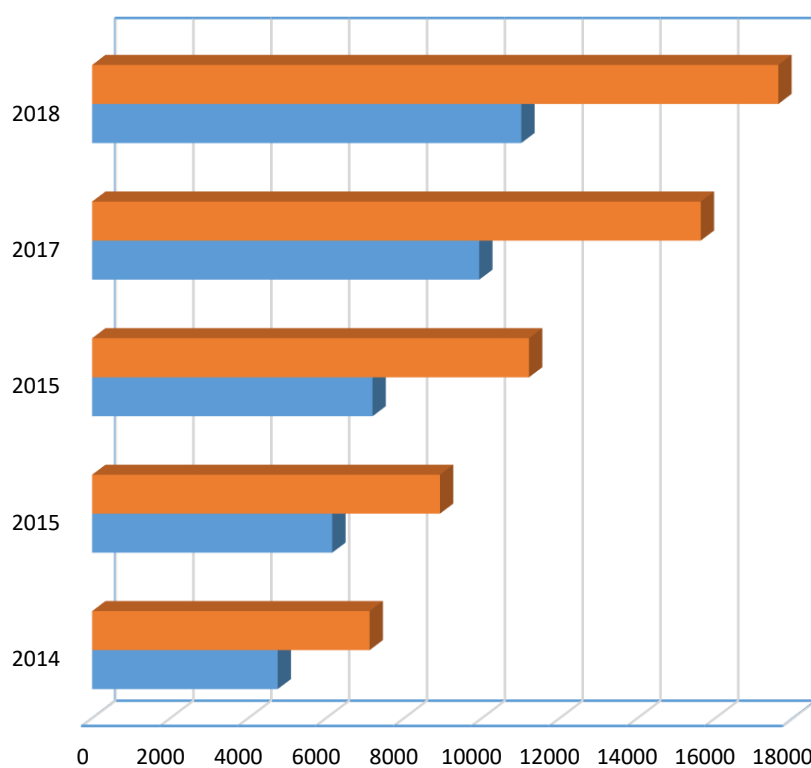
Таблиця 1.78.. Питома вага доходів загального фонду бюджетів ОТГ у структурі бюджету області за 2016-2018 роки, %

ОТГ області	2016	2017	2018
отг Високівська	0,1%	0,1%	0,2%
отг Вишевицька	0,1%	0,1%	0,2%
отг Дубрівська	0,1%	0,1%	0,1%
отг Іршанська	0,5%	0,5%	0,5%
отг Народицька	0,6%	0,5%	0,6%
отг Новоборівська	0,3%	0,3%	0,3%
отг Потіївська	0,1%	0,1%	0,1%
отг Тетерівська	0,4%	0,4%	0,4%
отг Червоненська	0,4%	0,4%	0,4%
отг Корнинська		0,2%	0,2%
отг Баранівська		0,9%	0,9%
отг Коростишівська		1,5%	1,5%
отг Олевська		1,3%	1,3%
отг Брусилівська		0,9%	0,9%
отг Городницька		0,3%	0,3%
отг Довбиська		0,2%	0,2%
отг Лугинська		0,4%	0,4%
отг Миропільська		0,3%	0,3%
отг Попільнянська		1,3%	1,2%
отг Хорошівська		0,6%	0,6%
отг Чоповицька		0,1%	0,2%
отг Андрушківська		0,3%	0,3%
отг Барашівська		0,1%	0,1%
отг Білокорочицька		0,2%	0,2%
отг Вільська		0,1%	0,1%
отг Горщиківська		0,2%	0,2%
отг Квітнева		0,3%	0,4%
отг Краснопільська		0,2%	0,2%
отг Семенівська		0,4%	0,4%
отг Станишівська		1,2%	1,2%
отг Ушомирська		1,0%	1,1%
отг Чижівська		0,4%	0,5%
отг. Ємільчинська			0,9%
отг. Любарська			1,2%
отг. Брониківська			0,3%
отг. Піщівська			0,3%

отг. Словечанська			0,4%
отг. Овруцька			1,8%
отг. Курненська			0,1%
отг. Мартинівська			0,1%
отг. Соколівська			0,1%
отг. Пулинська			0,4%
отг. Радомишльська			1,4%
отг. Глибочицька			0,5%
отг. Оліївська			1,4%
РАЗОМ ОТГ	2,6%	15,2%	24,4%

Доходна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних доходів та трансфертів з державного бюджету (дотацій та субвенцій).

У структурі доходів місцевих бюджетів області відношення трансфертів до загального обсягу доходів зменшується з 66,9% у 2014 році до 62,5% у 2018 році.

	2014	2015	2015	2017	2018
Доходи місцевих бюджетів	7122,6	8928,5	11219,5	15634,1	17630,2
Трансферти з державного бюджету	4764,1	6163,3	7197,8	9938,3	11019,9

Рис.1.124. Динаміка доходів місцевих бюджетів та трансфертів з державного бюджету протягом 2013-2017 років, млн гривень.

Відповідно до внесених змін до Бюджетного кодексу, прийнятими Верховною Радою України 28 грудня 2014 року (Закон № 79), спрямованих на реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади, та бюджетної автономії і фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, а також стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад, впроваджено новий механізм бюджетного регулювання

та вирівнювання, а саме перехід від триступеневої до двоступеневої бюджетної моделі. Починаючи з 2015 року встановлено прямі міжбюджетні відносини лише на двох рівнях – це обласний бюджет і другий рівень – це міста обласного значення, об'єднані територіальні громади і районні бюджети.

В оновленому Бюджетному кодексі введено такі поняття як базова дотація та реверсна дотація. Базова дотація – це трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсна дотація – це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів. Систему балансування замінено системою бюджетного вирівнювання, яка передбачає горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя. Механізм вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети з рівнем надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні отримують базову дотацію (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9), для підвищення рівня їх забезпеченості. Для місцевих бюджетів з рівнем надходжень в межах від 0,9 до 1,1 вирівнювання не здійснюється. Водночас із бюджетів зі значним рівнем надходжень на одного жителя передбачена реверсна дотація до державного бюджету в обсязі 50 відсотків перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні.

У 2018 році із 74 місцевих бюджетів, які мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, 58 місцевих бюджети отримували базову дотацію з державного бюджету, 9 – передавали реверсну дотацію до державного бюджету та у 7 бюджетів відсутня базова та реверсна дотація.

Таблиця 1.79. Динаміка дотаційності місцевих бюджетів області

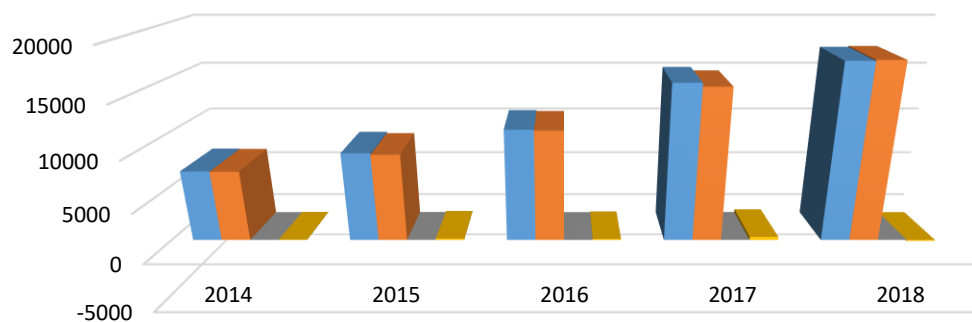
Роки	Загальна кількість місцевих бюджетів, які мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом	Дотація вирівнювання з державного бюджету		Реверсна дотація до державного бюджету		Кількість бюджетів, у яких відсутня базова та реверсна дотація
		Кількість бюджетів, що отримують дотацію	Обсяг дотації, млн грн	Кількість бюджетів, що мають реверсну дотацію	Обсяг реверсної дотації державном у бюджету, млн грн	
2015	29	26	233,6	1	22,7	2
2016	38	32	190,7	3	39,0	3
2017	61	48	235,6	8	56,0	5
2018	74	58	282,1	9	94,4	7

Міжбюджетні трансферти з державного бюджету до бюджету області мають тенденцію до росту. Їх обсяг за останні 5 років зріс у 2,3 рази.

Таблиця 1.80. Трансферти з державного бюджету, млн гривень

Роки	Всього отримано трансфертів з державного бюджету	З них:							
		Субвенції освітнього характеру	Субвенції медичного характеру	Субвенції на здійснення державних програм соціального захисту населення	Субвенції на будівництво та придбання житла	Субвенції на розвиток системи охорони здоров'я	Субвенції на соціально-економічний розвиток та інфраструктуру	Субвенції на погашення різниці в тарифах	Субвенції на утримання доріг
2014	4764,1			1729,9			11,1	215	47,9
2015	6163,3	1629,2	1472,8	2419,5	40,5		7	46,5	
2016	7197,8	1612,6	1402,7	3702,6	41,1		160,3		
2017	9938,3	2011,1	1813,7	4769,1	35,5	155,7	339,6	9	
2018	11019,9	2288,8	1995,9	4718,4	82,7	38,9	278,2	6,3	617,2

За період з 2014 по 2018 рік по доходах та видатках бюджету області відзначається стабільне зростання. Порівнюючи надходження та витрати зведеного бюджету області бачимо, що за 2014-2017 роки бюджет виконано з профіцитом, тобто доходи перевищують витрати. У 2018 році бюджет області виконано з дефіцитом, який становив 104,5 млн грн. Джерелом покриття дефіциту є використання вільного залишку бюджетних коштів.

	2014	2015	2016	2017	2018
Доходи	7122,6	8928,5	11219,5	15634,1	17630,2
Видатки	7092,9	8784,4	11126,2	15283,2	17717,7
Кредитування	4,1	7,9	6,7	18,2	17
Фінансування	26,5	136,2	86,6	332,7	-104,5

■ Доходи ■ Видатки ■ Кредитування ■ Фінансування

Рис. 1.125. Динаміка обсягів бюджетів області за надходженнями і витратами у 2014-2018 роках, млн гривень

Видатки місцевих бюджетів.

Видаткова частина бюджету області характеризується соціальною спрямованістю. У 2018 році на утримання закладів соціально-культурного призначення, виплату допомог, надання пільг та субсидій населенню спрямовано 88,1 відсотка обсягу видатків загального фонду бюджету області.

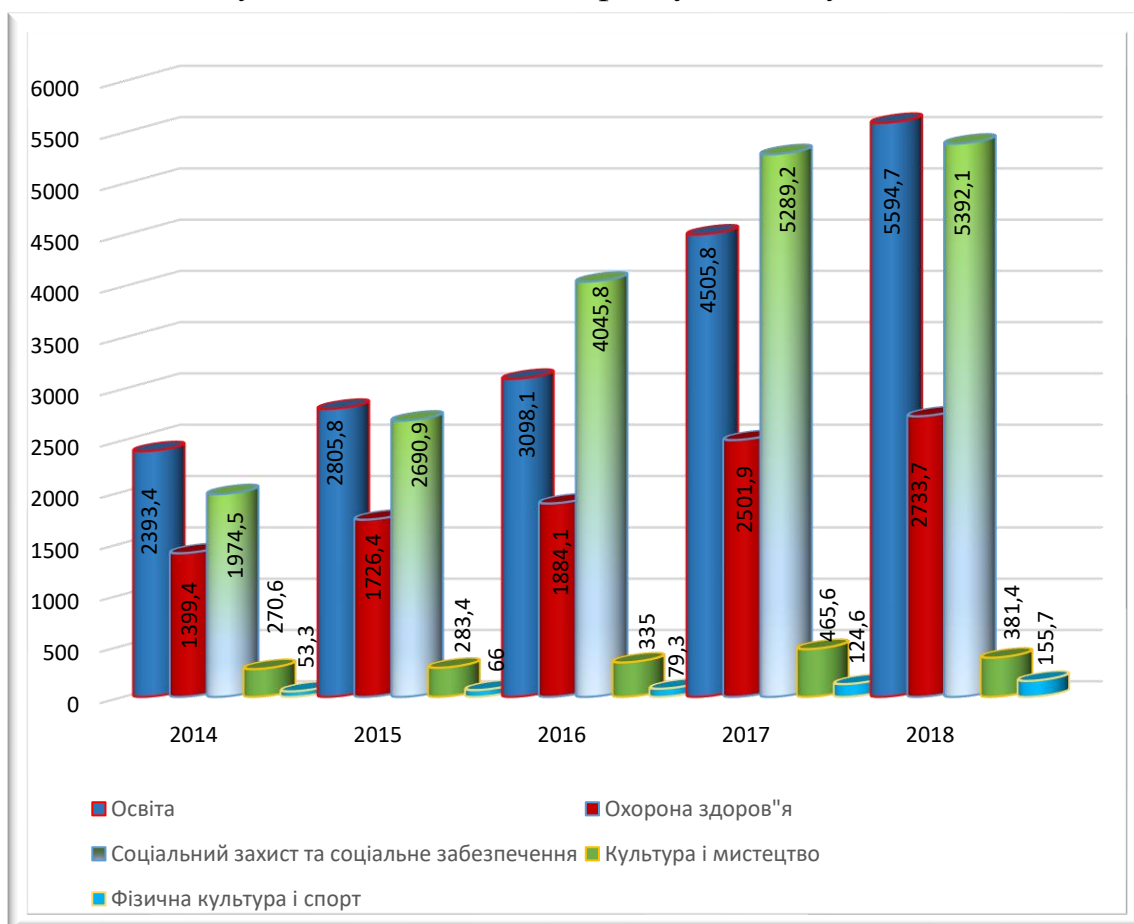
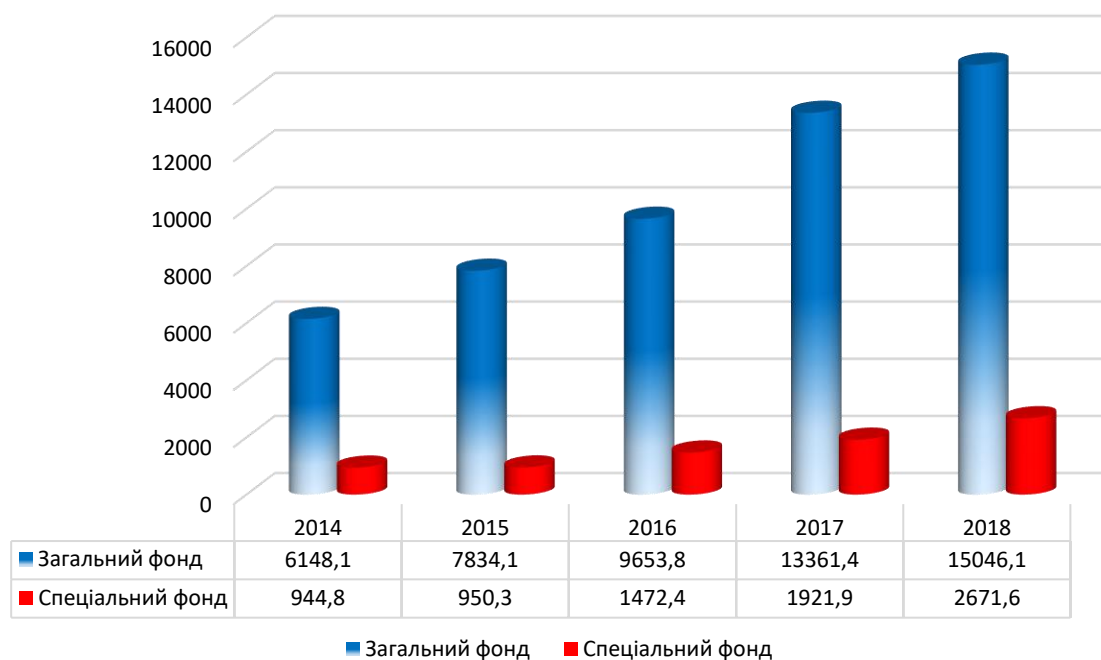

Рис. 1.126. Фінансування галузей соціальної сфери у 2014-2018 роках, млн гривень.

Дані рисунку показують, що у 2018 році в структурі видатків бюджету області найбільшу питому вагу займають видатки на освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення та охорону здоров'я населення – 31,6%, 30,4% та 15,4% відповідно. В порівнянні з 2014 роком ці показники зменшилися на 2,1% по освіті, на 4,3 % по охороні здоров'я та збільшилися на 2,6 % по соціальному захисту та соціальному забезпеченню.

Кошти бюджету, в першу чергу, спрямовуються на захищені статті видатків, а саме: на оплату праці з нарахуваннями, придбання медикаментів та продуктів харчування, оплату комунальних послуг і енергоносіїв, що використовувалися бюджетними установами області, соціальні виплати населенню.

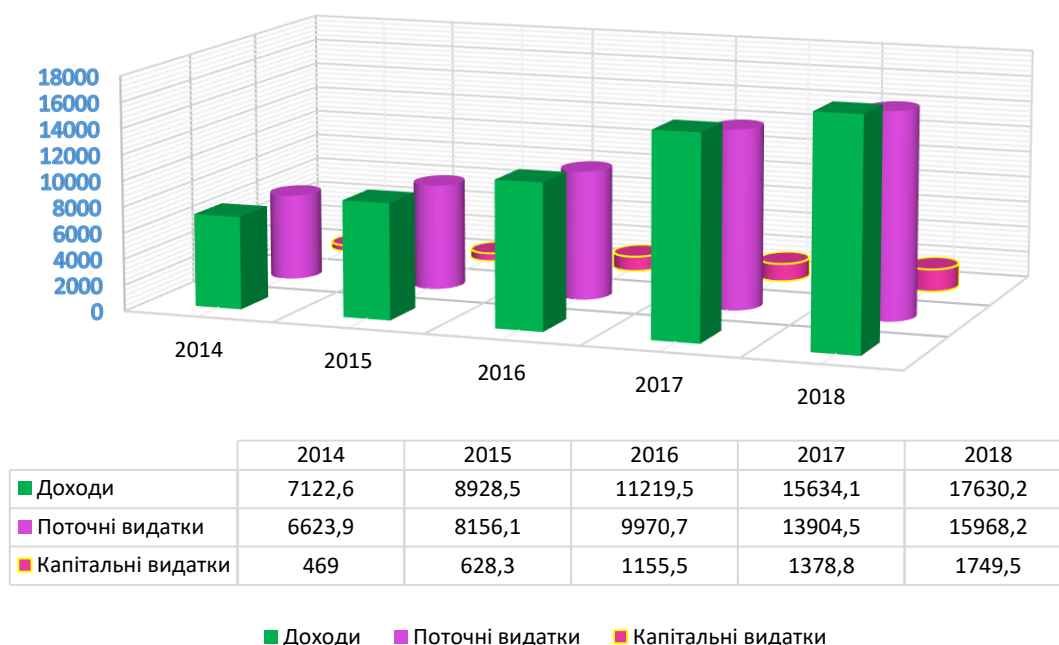
У видатковій частині бюджету проаналізовано співвідношення загального та спеціального фондів.

Рис.1.127. Динаміка видатків загального та спеціального фондів по місцевих бюджетах області у 2014-2018 роках, млн гривень

Наведені дані свідчать про помітне зростання видатків загального фонду з 6148,1 млн грн у 2014 році до 15046,1 млн грн у 2018 році, та зростання видатків спеціального фонду з 944,8 млн грн у 2014 році до 2671,6 млн грн у 2018 році.

Ще одним важливим аспектом в характеристиці видатків є співвідношення поточних і капітальних видатків у загальному обсязі доходів.

Рис. 1.128. Динаміка поточних і капітальних видатків у порівнянні з доходами бюджету області у 2014-2018 роках, млн гривень

Дана динаміка відображає стрімке зростання як поточних так і капітальних видатків. Обсяг поточних видатків зріс з 6623,9 млн грн у 2014 році до

15968,2 млн грн у 2018 році. Це видатки на фінансування бюджетних установ, проведення заходів та виконання місцевих програм. Обсяг капітальних видатків зріс з 469,0 млн грн у 2014 році до 1749,5 млн грн – у 2018 році. За останні 5 років співвідношення капітальних і поточних видатків зменшилось від 1:14 до 1:9.

Рис. 1.129. Видатки місцевих бюджетів в розрахунку на одну особу, гривень

Аналіз видатків місцевих бюджетів на одиницю населення свідчить про те, що Житомирщина займає кращу позицію у порівнянні з Хмельницькою областю, трохи гіршу в порівнянні з Волинською, Рівненською та Вінницькою областями, значно гіршу позицію в порівнянні з Київською та Чернігівською областями.

В контексті стратегії розвитку області надзвичайно важливим є зростання обсягу капітальних видатків.

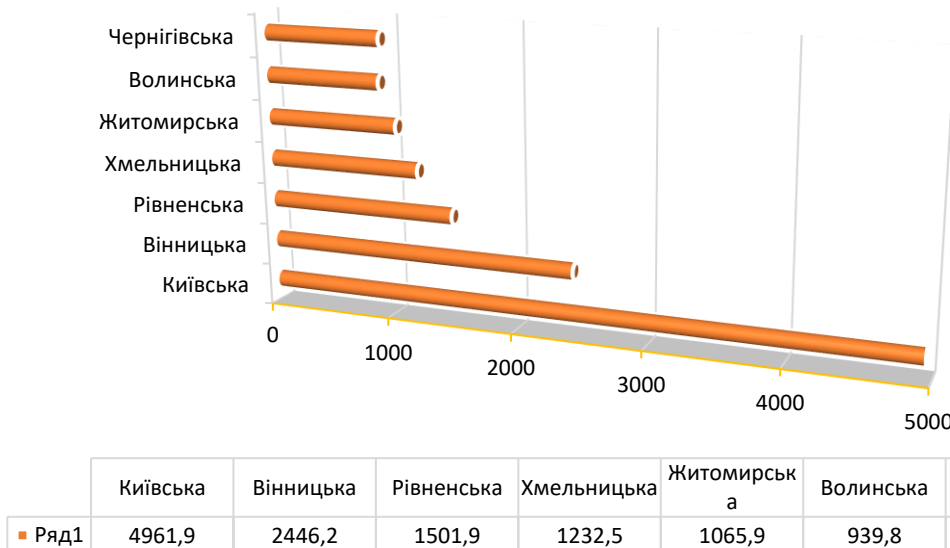

Рис. 1.130. Капітальні видатки (без урахування трансфертів з державного бюджету) по суміжним та однотипним областям, млн гривень

За обсягом капітальних видатків (без урахування трансфертів з державного бюджету) за 2018 рік область посіла 5 місце серед наведених областей. Обсяг капітальних видатків за рахунок коштів місцевих бюджетів області за останні

роки зростає. Зокрема у 2018 році на капітальні видатки спрямовано 1065,9 млн грн, що на 77,3 млн грн більше ніж за 2017 рік.

Ураховуючи вищевикладене, бюджет області формується з власних доходів, які займають близько 40 відсотків загального обсягу доходів та з міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, які займають більше 60%.

Основою підвищення рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Показник надходжень доходів без врахування міжбюджетних трансфертів у розрахунку на одиницю населення по області у 2018 році склав 5367,5 грн і зріс порівняно з 2014 роком у 2,9 рази.

За показником доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) на одиницю населення Житомирщина займає кращу позицію у порівнянні з Волинською, Рівненською та Хмельницькою областями, але є дещо гіршою за Чернігівську, Вінницьку та Київську області.

Міжбюджетні трансферти з державного бюджету до бюджету області мають тенденцію до росту. Їх обсяг за останні 5 років зріс у 2,3 рази. Ріст обсягу субвенцій з державного бюджету виник у зв'язку з появою нових видів субвенцій, більшість яких носять капітальний характер та спрямовуються для розвитку регіону.

За період з 2014 по 2018 роки по доходах та відповідно і по видатках бюджету області відзначається стабільне зростання. Зростають видатки загального і спеціального фонду. Мають тенденцію до росту поточні і капітальні видатки. Видаткова частина бюджету області характеризується соціальною спрямованістю. На утримання закладів соціально-культурного призначення, виплату допомог, надання пільг та субсидій населенню спрямовано 88,1 відсотка обсягу видатків загального фонду бюджету області.

Також зменшується диспропорція між поточними та капітальними видатками: за останні 5 років співвідношення капітальних і поточних видатків змінилося від 1:14 до 1:9.

За обсягом капітальних видатків (без урахування трансфертів з державного бюджету) за 2018 рік область займає кращу позицію у порівнянні з Чернігівською, Волинською областями та гіршу позицію в порівнянні з Київською, Вінницькою, Рівненською, Хмельницькою областями.

Аналіз показує, що обсяг капітальних видатків за рахунок коштів місцевих бюджетів області за останні роки зростає. Таким чином доходи спрямовуються не лише на видатки споживання, а й на видатки розвитку.

Проміжні висновки

В області спостерігається стабільне зростання доходної та видаткової частини бюджету. Видаткова частина бюджету є соціально спрямованою.

1.12. Результативність реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року

Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 19 березня 2015 року №1403, реалізується у два етапи: перший – 2015-2017 роки; другий – 2018-2020 роки.

Рішеннями Житомирської обласної ради від 10 вересня 2015р. № 1585 та від 22 грудня 2016 року № 413 затверджені плани з її реалізації для кожного етапу.

Заходи цих планів – це проєктні ідеї, які об'єднані у 3 програми, що відповідають визначеним стратегічним цілям, а саме: «Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області», «Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення», «Розвиток сільських територій та територій навколо міст області».

Протягом першого етапу передбачалося реалізувати 87 проєктних ідей, у тому числі 13 зведених, протягом другого етапу – 216.

За 2015-2017 роки у рамках усіх програм виконано 18 проєктів, реалізовано не в повному обсязі 37 проєктів, у тому числі 13 зведених, не виконано 32 проєкти.

У рамках 13 зведених проєктів виконано 73 проєкти, реалізовано не в повному обсязі 13 проєктів, не виконано 34 проєкти.

У цілому з їх врахуванням виконано 91 проєкт та реалізовано не в повному обсязі 50 проєктів.

За 2018 рік у рамках усіх програм 29 проєктів виконані, 56 – виконувалися, 124 – не розпочаті.

Крім того, виконано 1 проєкт, початок реалізації якого передбачався у 2019 році, та виконувався 1 проєкт, початок реалізації якого передбачався у 2020 році.

Основною причиною не повного/низького рівня виконання проєктів, що реалізувалися, а також не розпочатих, є відсутнє або недостатнє фінансування.

Також негативно вплинули такі чинники:

відхилення окремих проєктів, на реалізацію яких передбачалося залучити співфінансування з державного фонду регіонального розвитку, за результатами конкурсного відбору;

недостатня ініціатива окремих територіальних громад та інших суб'єктів регіонального розвитку реалізувати проєкти;

низький рівень участі суб'єктів господарювання у співфінансуванні проєктів, які реалізуються або будуть реалізовуватися на територіях, на яких вони здійснюють свою діяльність;

вплив інфляційних процесів, що призводить до здорожчання будівельних матеріалів, вартості послуг, необхідність виконання додаткових робіт у рамках розпочатих проєктів та, у зв'язку з цим, коригування проєктно-кошторисної документації, укладання нових угод з партнерами.

Основними джерелами фінансування проєктів були кошти державного фонду регіонального розвитку та кошти місцевих бюджетів. В незначних обсягах залучалися кошти інвесторів.

Проміжні висновки

Завдяки реалізації проєктів регіонального розвитку вдалося отримати результати по виконанню завдань, спрямованих на досягнення визначених стратегічних цілей, а саме щодо:

сприяння експортоорієнтованим підприємствам у просуванні продукції і послуг на зовнішні ринки;

сприяння залученню інвестицій у розвиток області шляхом промоції інвестиційного потенціалу;

підвищення рівня впровадження енергоефективних заходів на об'єктах бюджетної сфери та житловому секторі;

реконструкції та будівництва сільськогосподарських підприємств і відповідно збільшення їх потужностей;

реконструкції та будівництва загальноосвітніх навчальних закладів, дошкільних закладів, закладів охорони здоров'я, спортивних та культурних об'єктів;

поліпшення каналізаційних мереж та очисних споруд у населених пунктах, якості питної води і відповідно поліпшення стану навколишнього-природного середовища;

покращення благоустрою в населених пунктах.

Це забезпечило подальший розвиток територіальних громад, територій і регіону в цілому та підвищення стандартів життя населення області.

Тому *Стратегія повинна забезпечити наступництво стратегічних цілей, пріоритетів і завдань, визначених на період до 2020 року, та перехід до нового етапу розвитку регіону у триєдиному напрямі – «Економіка-територія-людина».*

2. SWOT-АНАЛІЗ та характеристика порівняльних переваг, викликів і ризиків перспективного розвитку Житомирської області

На основі аналізу основних тенденції та проблем соціально-економічного розвитку області визначено сильні і слабкі сторони (внутрішні фактори), а також можливості та загрози (зовнішні фактори) на подальший соціальний та економічний розвиток області.

Результати SWOT-аналізу

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Вигідне транспортно-географічне розташування області (транспортні коридори, близькість до столиці України) дозволяє використовувати транзитний рух товарів і послуг, співпрацювати з сусідніми регіонами, збільшувати збут місцевої продукції та надавати послуги.	1. Концентрація сировинного виробництва і недостатній рівень доданої вальної вартості в регіоні, у тому числі за рахунок інтелектуальної складової. 2. Реєстрація окремих потенційних підприємств, а відтак центрів прийняття управлінських рішень і концентрації прибутку

<p>2. Наявність зовнішнього кордону з Республікою Білорусь.</p> <p>3. Значний і різноманітний мінерально-сировинний потенціал.</p> <p>4. Сприятливий для життя і господарської діяльності клімат.</p> <p>5. Розгалужена мережа водотоків та ґрунтів високої природної родючості</p> <p>6. Великі лісові масиви та породи деревини, особливо цінні за своїми характеристиками.</p> <p>7. Багатогалузеве сільськогосподарське виробництво, у тому числі органічне та наявність конкурентоспроможних сільськогосподарських товаровиробників.</p> <p>8. Розвинені галузі промислового виробництва.</p> <p>9. Велика кількість об'єктів природно-заповідного фонду, пам'яток історії, музеїв.</p> <p>10. Наявність потенційних об'єктів та вільних земельних ділянок для залучення інвестицій, позитивна тенденція збільшення питомої ваги інвестицій з країн ЄС та позитивна практика взаємодії з іноземними інвесторами.</p> <p>11. Розвиток та ефективність експортоорієнтованих підприємств.</p> <p>12. Забезпечення підготовки кваліфікованих робітничих кадрів професійно-технічними навчальними закладами для потреб галузей економіки області.</p> <p>13. Науковий і освітній потенціал, у тому числі: достатня науково-дослідна база досліджень для галузі сільського господарства; наявність ЗВО I-IV рівнів акредитації, що забезпечують підготовку спеціалістів для галузей промисловості, сільського господарства та соціальної сфери.</p> <p>14. Участь науковців у міжнародних програмах та проектах та наявність готових продуктів.</p> <p>15. Створені комфортні умови для ведення бізнесу.</p> <p>16. Успішна реалізація реформи децентралізації влади та формування фінансово спроможних територіальних громад області.</p> <p>17. Реалізація механізмів соціального партнерства та партнерства з бізнес-спільнотою.</p> <p>18. Соціально-суспільна стабільність та громадянська активність.</p>	<p>(можливий фінансовий ресурс) за межами області.</p> <p>3. Низький рівень інновацій у виробничій сфері та недостатній рівень цифровізації.</p> <p>4. Стійка тенденція нерівномірності локалізації інвестицій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.</p> <p>5. Наявність процесів ерозії ґрунтів.</p> <p>6. Низька якість місцевих доріг, особливо в сільській місцевості та благоустрою в населених пунктах територіальних громад.</p> <p>7. Недостатній розвиток соціальної та комунальної інфраструктури у сільській місцевості та обмеженість коштів місцевих бюджетів на цю мету.</p> <p>8. Територіальні диспропорції у розвитку громад.</p> <p>9. Негативна демографічна ситуація, погіршення вікової структури населення та кількісне скорочення трудових ресурсів.</p> <p>10. Відтік молоді в інші регіони країни та за кордон з метою отримання освіти та працевлаштування, у тому числі міграція молодих сімей.</p> <p>11. Недостатня активність окремих територіальних громад щодо реалізації проектів регіонального розвитку зокрема інфраструктурних та отримання фінансування з державного бюджету.</p> <p>12. Майже відсутній інтерес бізнесу в співфінансуванні проектів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток територій та людського капіталу.</p> <p>13. Збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.</p> <p>14. Низька якість питної води.</p> <p>15. Проблема утилізації та переробки твердих побутових відходів.</p> <p>16. Низький рівень екологічної свідомості та культури.</p> <p>17. Присутність у сільськогосподарському виробництві агрохолдингів, які зареєстровані в інших регіонах, і не інвестують в розвиток територіальних громад на території яких здійснюють діяльність.</p> <p>18. Невикористані можливості ефективного управління майновими ресурсами державної та комунальної форми власності для розвитку бізнесу.</p>
--	--

Можливості	Загрози
<p>1. Можливості, пов'язані з загальним економічним зростанням України.</p> <p>2. Можливості, обумовлені удосконаленням законодавства, що регулює питання регіонального розвитку.</p> <p>3. Можливості у зв'язку з реалізацією державних цільових (галузевих, секторальних) програм (додаткове державне фінансування у розвиток регіону).</p> <p>4. Можливості, обумовлені продовженням реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності у житловому секторі.</p> <p>5. Можливості у зв'язку з позитивною динамікою попиту на зовнішніх і внутрішніх ринках на сільськогосподарську продукцію, у тому числі органічну та стабільність трендів у світі і в Україні: «чисті продукти харчування», «здорове харчування».</p> <p>6. Можливості співпраці з регіонами України та країнами світу.</p> <p>7. Можливості транскордонного співробітництва з Республікою Білорусь.</p> <p>8. Можливості, пов'язані з розвитком мережі і поліпшенням якості доріг державного значення, що проходять через територію області, як фактор стимулювання розвитку логістичної галузі.</p> <p>9. Можливості у зв'язку з зростанням попиту в країні і світі на «локальні» мандрівки, у тому числі у сільську місцевість та інтересу до українських місцевих пам'яток історії і культури, традицій і звичаїв.</p> <p>10. Можливості, що відкриваються у зв'язку з проведенням інвестиційних форумів загальнодержавного рівня.</p> <p>11. Можливості, у разі збільшення квот на експорт української продукції (товарів) у країни ЄС у рамках Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС.</p>	<p>1. Нестабільність зовнішнього та внутрішньодержавного економічного середовища.</p> <p>2. Висока вартість кредитних ресурсів.</p> <p>3. Впровадження демпінгових мит, зменшення квот іноземними країнами на продукцію, що експортується українськими товаровиробниками.</p> <p>4. Відтік іноземних капіталів.</p> <p>5. Посилення диспропорцій інвестиційного розвитку регіонів.</p> <p>6. Інфляційні процеси, девальвація гривні.</p> <p>7. Зростання тарифів на енергоносії для всіх категорій споживачів.</p> <p>8. Продовження відтоку трудових ресурсів за кордон.</p> <p>9. Відсутність законодавства, що регулює діяльність агрохолдингів в сільських територіях.</p> <p>10. Виникнення форс-мажорних обставин та непередбачуваних ситуацій.</p>

SWOT-матриці

За результатами SWOT-аналізу сформовані SWOT-матриці на підставі яких виявлені взаємозв'язки між сильними, слабкими сторонами, можливостями та загрозами та визначені порівняльні переваги, виклики і ризики.

ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

ПЕРЕВАГИ		
Сильні сторони	Підтримують	Можливості
1. Вигідне транспортно-географічне розташування області (транспортні коридори, близькість до столиці України) дозволяє використовувати транзитний рух товарів і послуг, співпрацювати з сусідніми регіонами, збільшувати збут місцевої продукції та надавати послуги.		1. Можливості, пов'язані з загальним економічним зростанням України.
2. Наявність зовнішнього кордону з Республікою Білорусь.		2. Можливості, обумовлені удосконаленням законодавства, що регулює питання регіонального розвитку.
3. Значний і різноманітний мінерально-сировинний потенціал.		3. Можливості у зв'язку з реалізацією державних цільових (галузевих, секторальних) програм (додаткове державне фінансування у розвиток регіону).
4. Сприятливий для життя і господарської діяльності клімат.		4. Можливості, обумовлені продовженням реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності у житловому секторі.
5. Розгалужена мережа водотоків та ґрунтів високої природної родючості		5. Можливості у зв'язку з позитивною динамікою попиту на зовнішніх і внутрішніх ринках на сільськогосподарську продукцію, у тому числі органічну та стабільність трендів у світі і в Україні: «чисті продукти харчування», «здорове харчування».
6. Великі лісові масиви та породи деревини, особливо цінні за своїми характеристиками.		6. Можливості співпраці з регіонами України та країнами світу.
7. Багатогалузеве сільськогосподарське виробництво, у тому числі органічне та наявність конкурентоспроможних сільськогосподарських товаровиробників.		7. Можливості транскордонного співробітництва з Республікою Білорусь.
8. Розвинені галузі промислового виробництва.		8. Можливості, пов'язані з розвитком мережі і поліпшенням якості доріг державного значення, що проходять через територію області, як фактор стимулювання розвитку логістичної галузі.
9. Велика кількість об'єктів природно-заповідного фонду, пам'яток історії, музеїв.		9. Можливості у зв'язку з зростанням попиту в країні і світі на «локальні» мандрівки, у тому числі у сільську місцевість та інтересу до українських місцевих пам'яток історії і культури, традицій і звичаїв.
10. Наявність потенційних об'єктів та вільних земельних ділянок для залучення інвестицій, позитивна тенденція збільшення питомої ваги інвестицій з країн ЄС та позитивна практика взаємодії з іноземними інвесторами.		10. Можливості, що відкриваються у зв'язку з проведенням інвестиційних форумів загальнодержавного рівня.
11. Розвиток та ефективність експортоорієнтованих підприємств.		11. Можливості, у разі збільшення квот на експорт української продукції (товарів) у країни ЄС у рамках Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС.
12. Забезпечення підготовки кваліфікованих робітничих кадрів професійно-технічними навчальними закладами для потреб галузей економіки області.		
13. Науковий і освітній потенціал, у тому числі: достатня науково-дослідна база досліджень для галузі сільського господарства; наявність ЗВО I-IV рівнів акредитації, що забезпечують підготовку спеціалістів для галузей промисловості, сільського господарства та соціальної сфери.		
14. Участь науковців у міжнародних програмах та проектах та наявність готових продуктів.		
15. Створені комфортні умови для ведення бізнесу.		
16. Успішна реалізація реформи децентралізації влади та формування фінансово спроможних територіальних громад області.		
17. Реалізація механізмів соціального партнерства та партнерства з бізнес-спільнотою.		
18. Соціально-суспільна стабільність та громадянська активність.		

ВИКЛИКИ		
Слабкі сторони	Зменшують	Можливості
1. Концентрація сировинного виробництва і недостатній рівень доданої вальної вартості в регіоні, у тому числі за рахунок інтелектуальної складової.	.	1. Можливості, пов'язані з загальним економічним зростанням України.
2. Реєстрація окремих потенційних підприємств, а відтак центрів прийняття управлінських рішень і концентрації прибутку (можливий фінансовий ресурс) за межами області.		2. Можливості, обумовлені удосконаленням законодавства, що регулює питання регіонального розвитку.
3. Низький рівень інновацій у виробничій сфері та недостатній рівень цифровізації.		3. Можливості у зв'язку з реалізацією державних цільових (галузевих, секторальних) програм (додаткове державне фінансування у розвиток регіону).
4. Стійка тенденція нерівномірності локалізації інвестицій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.		4. Можливості, обумовлені продовженням реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності у житловому секторі.
5. Наявність процесів ерозії ґрунтів.		5. Можливості у зв'язку з позитивною динамікою попиту на зовнішніх і внутрішніх ринках на сільськогосподарську продукцію, у тому числі органічну та стабільність трендів у світі і в Україні: «чисті продукти харчування», «здорове харчування».
6. Низька якість місцевих доріг, особливо в сільській місцевості та благоустрою в населених пунктах територіальних громад.		6. Можливості співпраці з регіонами України та країнами світу.
7. Недостатній розвиток соціальної та комунальної інфраструктури у сільській місцевості та обмеженість коштів місцевих бюджетів на цю мету.		7. Можливості транскордонного співробітництва з Республікою Білорусь.
8. Територіальні диспропорції у розвитку громад.		8. Можливості, пов'язані з розвитком мережі і поліпшенням якості доріг державного значення, що проходять через територію області, як фактор стимулювання розвитку логістичної галузі.
9. Негативна демографічна ситуація, погіршення вікової структури населення та кількісне скорочення трудових ресурсів.		9. Можливості у зв'язку з зростанням попиту в країні і світі на «локальні» мандрівки, у тому числі у сільську місцевість та інтересу до українських місцевих пам'яток історії і культури, традицій і звичаїв.
10. Відтік молоді в інші регіони країни та за кордон з метою отримання освіти та працевлаштування, у тому числі міграції молодих сімей.		10. Можливості, що відкриваються у зв'язку з проведенням інвестиційних форумів загальнодержавного рівня.
11. Недостатня активність окремих територіальних громад щодо реалізації проектів регіонального розвитку зокрема інфраструктурних та отримання фінансування з державного бюджету.		11. Можливості, у разі збільшення квот на експорт української продукції (товарів) у країни ЄС у рамках Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС.
12. Майже відсутній інтерес бізнесу в співфінансуванні проектів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток територій та людського капіталу.		
13. Збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.		
14. Низька якість питної води.		
15. Проблема утилізації та переробки твердих побутових відходів.		
16. Низький рівень екологічної свідомості та культури.		
17. Присутність у сільськогосподарському виробництві агрохолдингів, які зареєстровані в інших регіонах, і не інвестують в розвиток територіальних громад на території яких здійснюють діяльність.		
18. Невикористані можливості ефективного управління майновими ресурсами державної та комунальної форми власності для розвитку бізнесу.		

РИЗИКИ		
Слабкі сторони	Посилюють	Загрози
1. Концентрація сировинного виробництва і недостатній рівень доданої вальної вартості в регіоні, у тому числі за рахунок інтелектуальної складової.		1. Нестабільність зовнішнього та внутрішньодержавного економічного середовища.
2. Реєстрація окремих потенційних підприємств, а відтак центрів прийняття управлінських рішень і концентрації прибутку (можливий фінансовий ресурс) за межами області.		2. Висока вартість кредитних ресурсів.
3. Низький рівень інновацій у виробничій сфері та недостатній рівень цифровізації.		3. Впровадження демпінгових мит, зменшення квот іноземними країнами на продукцію, що експортується українськими товаровиробниками.
4. Стійка тенденція нерівномірності локалізації інвестицій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.		4. Відтік іноземних капіталів.
5. Наявність процесів ерозії ґрунтів.		5. Посилення диспропорцій інвестиційного розвитку регіонів.
6. Низька якість місцевих доріг, особливо в сільській місцевості та благоустрою в населених пунктах територіальних громад.		6. Інфляційні процеси, девальвація гривні.
7. Недостатній розвиток соціальної та комунальної інфраструктури у сільській місцевості та обмеженість коштів місцевих бюджетів на цю мету.		7. Зростання тарифів на енергоносії для всіх категорій споживачів.
8. Територіальні диспропорції у розвитку громад.		8. Продовження відтоку трудових ресурсів за кордон.
9. Негативна демографічна ситуація, погіршення вікової структури населення та кількісне скорочення трудових ресурсів.		9. Відсутність законодавства, що регулює діяльність агрохолдингів в сільських територіях.
10. Відтік молоді в інші регіони країни та за кордон з метою отримання освіти та працевлаштування, у тому числі міграція молодих сімей.		10. Виникнення форс-мажорних обставин та непередбачуваних ситуацій.
11. Недостатня активність окремих територіальних громад щодо реалізації проектів регіонального розвитку зокрема інфраструктурних та отримання фінансування з державного бюджету.		
12. Майже відсутній інтерес бізнесу в співфінансуванні проектів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток територій та людського капіталу.		
13. Збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.		
14. Низька якість питної води.		
15. Проблема утилізації та переробки твердих побутових відходів.		
16. Низький рівень екологічної свідомості та культури.		
17. Присутність у сільськогосподарському виробництві агрохолдингів, які зареєстровані в інших регіонах, і не інвестують в розвиток територіальних громад на території яких здійснюють діяльність.		
18. Невикористані можливості ефективного управління майновими ресурсами державної та комунальної форми власності для розвитку бізнесу.		

Порівняльні переваги, виклики та ризики

Переваги

(визначені за результатами аналізу сильних сторін і можливостей)

Сильними сторонами Житомирщини є її вигідне транспортно-географічне розташування (транспортні коридори, близькість до столиці України), що дозволяє використовувати транзитний рух товарів і послуг, співпрацювати з сусідніми регіонами, збільшувати збут місцевої продукції та надавати послуги.

Наявність зовнішнього кордону з Республікою Білорусь дає можливість транскордонного співробітництва.

Житомирщина має такі сильні сторони, як: сприятливий для життя і господарської діяльності клімат, розгалужену мережу водотоків та ґрунтів високої природної родючості, різноманітний мінерально-сировинний потенціал та значні лісові масиви, у тому числі особливо цінні породи деревини, які сприяють можливостям просування на зовнішніх і внутрішніх ринках промислової продукції та сільськогосподарської продукції, у тому числі органічної та стабільність трендів у світі і в Україні: «чисті продукти харчування», «здорове харчування».

Важливими сильними сторонами області є розвинені галузі промислового виробництва та багатогалузеве сільськогосподарське виробництво, у тому числі органічне, наявність конкурентоспроможних сільськогосподарських товаровиробників, що розширює можливості співпраці з регіонами України та країнами світу.

Сильними сторонами області є комфортні умови ведення бізнесу, наявність потенційних об'єктів та вільних земельних ділянок для залучення інвестицій, позитивної тенденції збільшення питомої ваги інвестицій з країн ЄС та позитивної практики взаємодії з іноземними інвесторами, що підтримується можливостями, що відкриваються у зв'язку з проведенням інвестиційних форумів загальнодержавного рівня.

В області представлена велика кількість об'єктів природно-заповідного фонду, пам'яток історії, музеїв, які дають можливість у зв'язку з зростанням попиту в країні і світі на «локальні» мандрівки, у тому числі у сільську місцевість та інтересу до українських місцевих пам'яток історії і культури, традицій і звичаїв.

Надзвичайно важливою сильною стороною області є успішна реалізація реформи децентралізації влади та формування фінансово-спроможних територіальних громад області та наявність можливостей пов'язаних з розвитком мережі і поліпшенням якості доріг державного значення, що проходять через територію області та реалізації державних цільових (галузевих, секторальних) програм, що сприятиме розвитку територіальних громад та області в цілому.

Розвиток та ефективність експортоорієнтованих підприємств є сильною стороною області, яка може підсилюватися такою можливістю, як збільшення

квот на експорт української продукції (товарів) у країни ЄС у рамках Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС.

Виклики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

Можливості пов'язані з загальним економічним зростанням, удосконалення законодавства, що регулює питання регіонального розвитку та проведення в області інвестиційних форумів загальнодержавного рівня сприятиме підвищенню активності територіальних громад щодо реалізації проєктів регіонального розвитку, подоланню територіальних диспропорцій у їх розвитку та подоланню тенденції нерівномірності локалізації інвестицій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Успішна реалізація державних цільових (галузевих, секторальних) програм в області сприятиме підвищенню рівня інновацій у виробничій сфері, цифровізації, покращенню якості місцевих доріг, особливо в сільській місцевості, благоустрою в населених пунктах територіальних громад, покращенню якості питної води, зменшенню викидів забруднюючих в атмосферне повітря, вирішенню проблеми утилізації та переробки твердих побутових відходів, а також підвищенню рівня екологічної свідомості та культури.

Продовження реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності у житловому секторі сприятиме розвитку соціальної та комунальної інфраструктури у сільській місцевості та вирішить питання обмеженості коштів місцевих бюджетів на цю мету.

Позитивна динаміка попиту на зовнішніх і внутрішніх ринках на сільськогосподарську продукцію, у тому числі органічну сприятимуть підвищенню активності громад, їх конкурентоспроможності, збільшенню обсягів виробництва, надходжень до бюджетів та економічного розвитку регіону в цілому.

Зростання попиту в країні і світі на «локальні» мандрівки, у тому числі у сільську місцевість та інтересу до українських місцевих пам'яток історії і культури, традицій і звичаїв сприятиме в позитивних змінах по подоланню територіальних диспропорцій у розвитку громад.

Ризики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

Нестабільність зовнішнього та внутрішньодержавного економічного середовища може посилити в області негативну демографічну ситуацію, погіршити вікову структуру населення та кількісне скорочення трудових ресурсів.

Висока вартість кредитних ресурсів, інфляційні процеси, девальвація гривні та зростання тарифів на енергоносії для всіх категорій споживачів несуть ризик залишити на низькому рівні інновації у виробничій сфері, недостатній рівень цифровізації та відсутність інтересу бізнесу у співфінансуванні проєктів

регіонального розвитку, спрямованих на розвиток територій та людського капіталу, що в свою чергу, не дасть можливості в достатній мірі соціально-економічно розвиватися регіону в цілому.

Поглиблення диспропорцій інвестиційного розвитку регіону посилять такі слабкі сторони, як стійка тенденція нерівномірності локалізації інвестицій у розрізі адміністративно-територіальних одиниць та територіальні диспропорції у розвитку громад.

Суттєвою загрозою може стати впровадження демпінгових мит, зменшення квот іноземними країнами на продукцію, що експортується українськими товаровиробниками, що з високою вірогідністю негативно вплине на розвиток промислового та сільськогосподарського виробництва області та подальший економічний і соціальний розвиток області.

Відтік трудових ресурсів за кордон несе загрозу подальшого відтоку молоді в інші регіони країни та за кордон з метою отримання освіти та працевлаштування, у тому числі міграції молодих сімей, що в свою чергу негативно позначиться на демографічній ситуації, погіршить вікову структуру населення та призведе до кількісного скорочення трудових ресурсів.

Відсутність законодавства, що регулює діяльність агрохолдингів в сільських територіях, формує зростання ризику збільшення в області кількості агрохолдингів у сільськогосподарському виробництві, які зареєстровані в інших регіонах, і не інвестують в розвиток територіальних громад на території яких здійснюють діяльність, що негативно впливає на розвиток сільського господарства в області.

3. СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сценарії розвитку області є можливими варіантами комплексного розвитку регіону, базовані на балансах розвитку економічної і соціальної сфер та їх впливу на розвиток території і якість життя населення та передбачають розвиток процесів і подій від теперішнього стану до майбутнього.

При розробленні сценаріїв розвитку області враховувалися 2 групи факторів – зовнішні (гео- та загальнодержавні політична, економічна і технологічна ситуації, що змінюються, розвиток попиту на ринках) та внутрішні (економічний і соціальний потенціал області та тенденції розвитку відповідних сфер, зростання ролі територіальних громад та людського капіталу).

Сценарії розвитку передбачають можливі шляхи розвитку регіону у випадку домінування тих чи інших факторів та ураховують вплив ефектів чи негативних наслідків від них.

В залежності від поєднання внутрішніх і зовнішніх умов та факторів можна виділити найбільш вірогідні сценарії соціально-економічного розвитку області – базовий, оптимістичний та песимістичний.

Базовий сценарій є найбільш оптимальним, але як альтернативні оптимістичний і песимістичний дають можливість в залежності від реальної траєкторії розвитку регіону у довгостроковій перспективі, що буде залежати від розвитку і реалізації конкурентних переваг, рівня використання наявного

потенціалу, зовнішніх і внутрішніх викликів та ризиків, ефективності рішень, прийнятих на регіональному і місцевому рівнях, перегляду стратегічних пріоритетів розвитку регіону, вибору дій та маневру засобами і ресурсами.

3.1. Базовий сценарій

Цей сценарій найбільш ймовірний, виходячи з урахування переважання внутрішніх факторів та завдяки цьому нейтралізації негативних зовнішніх чинників.

Сценарій передбачає:

розширення взаємодії підприємств у формі кластерів та розвиток технологічної інфраструктури (індустріальних парків) як точок зростання регіональної економіки;

переорієнтацію на поглиблену переробку сировинних ресурсів;

підвищення конкурентоздатності малого і середнього бізнесу за рахунок інновацій;

підвищення конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва на органічних засадах та формування «точок конкурентоздатності» у цьому сегменті і харчовій промисловості (інших галузях), які поступово трансформуватимуться у розумну спеціалізацію регіону на базі зв'язків з наукою;

вихід на нові ринки збуту та орієнтир на імпортозаміщення;

позитивну динаміку розвитку економіки в цілому. окремих галузей, видів економічної діяльності;

збільшення валової доданої вартості;

розширення кола інвесторів і партнерів;

активізацію надходжень інвестицій у розвиток регіону;

реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів, орієнтованих на забезпечення якісно нового рівня виробництва та секторів соціальної інфраструктури територіальних громад;

зустрічну ініціативу територіальних громад в якості позиціонування як центрів інвестиційної активності та забезпечення безпечного життєвого простору;

конвертацію переваг територій кожної територіальної громади в залучення інвестицій;

розвиток туризму як основи збереження природного потенціалу, культурної, історичної спадщини і традицій та розвитку економіки, зокрема сільських територій;

поліпшення дорожньої інфраструктури на сільських територіях та її удосконалення в містах;

модернізацію систем і об'єктів комунальної інфраструктури;

збалансований розвиток соціальної сфери територіальних громад та доступність послуг соціальної сфери;

стійкий розвиток територіальних громад та зростання їх спроможності;

позитивну динаміку бюджетного фінансування у розвиток територій;

активність бізнесу у фінансуванні розвитку інфраструктури територіальних громад;

зростання доходів населення та частки населення з високими доходами, його купівельної спроможності та попиту;

підготовку трудових ресурсів відповідно до потреб регіонального ринку;

поліпшення якості послуг освіти, охорони здоров'я, культури;

підвищення якості життя та розвиток людського потенціалу і його нагромадження;

мінімізацію техногенного впливу на розвиток територій та підвищення рівня екологічної безпеки.

3.2. Оптимістичний сценарій

Цей сценарій відмінний від базового, але можливий лише при сприятливих внутрішніх і зовнішніх факторах. Проте в умовах швидкої і малопрогнозованої геополітичної ситуації та ситуації в державі малоімовірний.

Сценарій передбачає:

розвиток високотехнологічних імпортозамісних галузей та перехід окремих до кола провідних;

подальшу взаємоінтеграцію галузей промисловості і сільського господарства на базі інноваційного організаційного менеджменту;

накопичення інноваційного потенціалу;

підвищення технологічного рівня підприємств і продуктивності праці в галузях економіки, стрімке зростання валової доданої вартості;

підвищення ступеню комерціалізації наукових розробок в регіоні;

вихід на нові ринки збуту інноваційної продукції і послуг;

динамічний потік інвестицій та реалізацію комплексних інвестиційних проєктів та інвестиційних програм;

посилення бюджетної складової в реалізації проєктів регіонального розвитку, у тому числі з державного бюджету;

розвиток та динамічне удосконалення всіх видів інфраструктури;

підготовку трудових ресурсів для роботи в інноваційних секторах;

забезпечення нової якості послуг освіти, охорони здоров'я, культури;

накопичення доходів населення та нову якість життя;

максимальну реалізацію людського капіталу;

стійкий динамічний розвиток територіальних громад

перетворення наявного потенціалу в конкурентоздатність регіону;

активність усіх суб'єктів господарювання та суб'єктів регіонального розвитку;

безпечність навколишнього середовища.

3.3. Песимістичний сценарій

Цей сценарій можливий, у разі переважання ризиків від зовнішніх чинників.

Сценарій передбачає:

залежність від зовнішніх шоків внаслідок глобальних криз та нестабільності соціально-економічної ситуації у державі;

збереження інерційних та негативних тенденцій;

мінімальну динаміку розвитку та/або відсутність суттєвих змін у розвитку;

недостатню диверсифікацію економіки;

низький рівень доданої вартості;

низький рівень інновацій;

падіння обсягів або уповільнення темпів зростання виробництва в окремих галузях та підгалузях промисловості і сільського господарства;

розвиток окремих точкових інноваційних виробництв у промисловості і сільському господарстві та завершення розпочатих великих інвестиційних проєктів;

орієнтир на традиційні ринки збуту;

зростання обсягів імпорту, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі;

відсутність позитивних змін в інвестуванні або зниження інвестиційної активності;

реалізацію інвестиційних проєктів при мінімальних вкладеннях з незначним терміном окупності, відсутність реалізації масштабних та комплексних проєктів;

згорання реінвестування бізнесу у власний розвиток;

втрата позицій у потенціальних «точках зростання» та «точках конкурентоздатності»;

ризик виникнення депресивних територій;

обмеженість бюджетного фінансування у розвиток територіальних громад;

недостатній розвиток дорожньої і комунальної інфраструктури;

звуження внутрішніх можливостей щодо фінансування у розвиток соціальної сфери;

невисокий рівень доходів населення або уповільнення темпів їх росту;

негативне сальдо росту населення, посилення тенденцій старіння населення;

зростання трудової міграції;

зменшення пропозиції кваліфікованої робочої сили та погіршення якості трудових ресурсів;

концентрація зусиль на вирішенні короткострокових проблем;

загострення проблем територіальних громад;

екологічна напруга;

незначні затрати, зокрема бюджетні на розвиток людського капіталу;

зниження конкурентоздатності регіону, окремих територій, людського капіталу та якості життя.

3.4. Індикатори сценаріїв розвитку області

Показники	2018 рік	2027 рік		
		Базовий сценарій	Оптимістичний сценарій	Песимістичний Сценарій
Валовий регіональний продукт, млн грн	77110	244705	262813	235557
Індекс промислової продукції, %	97,5	104,5	108,0	100,0
Індекс сільськогосподарської продукції, %	111,9	115,0	118,5	110,5
Середня чисельність наявного населення, тис. осіб	1220,2	1185,0	1195,0	1175,0
Чисельність працюючого населення, тис. осіб	516,7	529,4	530,4	527,2
Чисельність безробітного населення, тис. осіб	59,8	54,8	53,7	55,2
Середньомісячна заробітна плата, грн	7372	26500	28500	24500
Обсяг експорту, млн дол. США	661,9	773,9	896,0	712,8
Обсяг капітальний інвестицій, млн грн	8742,3	12120,7	19873,6	97690,4
Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США	341,3	498,3	687,0	416,5

4. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

З урахуванням результатів проведеного стратегічного аналізу, оцінки наявних переваг, можливих ризиків і загроз сформульовано основну стратегічну ідею розвитку – **стратегічне бачення**, а саме:

Житомирська область – це регіон з динамічною економікою, базованою на використанні інновацій, конкурентних переваг і наявного потенціалу, комфортний для ведення бізнесу, інвестиційно-привабливий, благополучний і безпечний для проживання, стабільного покращення якості життя та з високим людським потенціалом.

5. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ, МІСІЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Щоб сфокусувати дії суб'єктів регіонального розвитку, розробити та реалізувати найбільш ефективні програми і проекти регіонального розвитку для перетворення стратегічного бачення розвитку області в реальність, визначено три стратегічні цілі. Для досягнення кожної з них сформульовані оперативні цілі та завдання у їх рамках, що є основними векторами для визначення конкретних дій для кожного етапу реалізації Стратегії протягом 2021-2027 років.

Стратегічні цілі		
1. Посилення конкурентних економічних переваг регіону	2. Створення сучасного, комфортного і безпечного життєвого середовища в територіальних громадах	3. Стійке поліпшення якості життя та нагромадження людського потенціалу
Оперативні цілі		
1.1. Активізація точок зростання регіональної економіки 1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в ІТ-секторі <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i> 1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва 1.4. Органічне рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіональної економіки, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію	2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико-культурної спадщини 2.2. Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики 2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечне довкілля <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i> 2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i> 2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій	3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу 3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист кожного, хто його потребує; <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i> 3.3. Забезпечення доступності культурних благ, сприяння творчій самореалізації людини, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління <i>(зміни від 24.12.2020 № 16)</i>

Цілі детермінують та підтримують одна одну.

На основі стратегічних цілей визначено місію області.

Місія Житомирської області – досягнути високої якості життя та людського капіталу на основі посилення конкурентоздатності економіки та створення комфортних і безпечних умов для проживання в територіальних громадах.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНУ

Сучасний розвиток характеризується посиленням конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

В таких умовах конкурентоздатність стає вирішальним фактором, що може забезпечити стратегічний розвиток регіону, оскільки це здатність на основі

наявного потенціалу виробляти товари і послуги, що відповідають внутрішньому і зовнішнім ринкам, створювати умови для зростання конкурентоздатності суб'єктів господарювання.

Тому підтримка і нагромадження конкурентних переваг регіону мають найбільшу значимість і визначені визначальним стратегічним пріоритетом та стратегічною ціллю.

Житомирщина – це регіон, який має велику мінерально-сировинну базу, кліматичні умови і ресурси, що є основою для подальшого розвитку промисловості і сільського господарства.

Результати стратегічного аналізу свідчать, що промисловість і сільське господарство є паралельними важливими галузями в економіці регіону та секторами, в які найбільше вкладається вітчизняних і іноземних інвестицій. Але в кожному з цих секторів недостатня, з урахуванням сучасних викликів, інноваційна активність, що є головною умовою зростання ефективності виробництва і підвищення конкурентоздатності підприємств.

Інноваційна активність в регіоні, як основа розвитку конкурентних переваг, може бути лише при умові постійної модернізації виробництва і оновлення технологій, виготовлення високоякісної продукції з глибинною обробкою.

Слід констатувати, що в кожному з вищезазначених секторів регіональної економіки накопичений певний досвід щодо впровадження прогресивних технологій, використання і розширення якого суб'єктами господарювання протягом 2021-2027 років дозволить забезпечити розвиток виробництва продукції в регіоні з значною часткою доданої вартості та конкурентоздатної на зовнішніх ринках.

Тому важливим орієнтиром є розвивати нагромаджений конкурентний потенціал і створювати нові конкурентні переваги на базі наявних ресурсів. Саме унікальність ресурсів і традиційне галузеве виробництво на місцях може бути важливою регіональною перевагою.

Передбачається, що посилення конкурентних економічних переваг регіону, як стратегічна ціль, буде досягтися за рахунок активізації точок зростання і точок конкурентоздатності регіональної економіки, сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в IT-секторі, підтримки аграрного виробництва, у тому числі органічного. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Завдяки цьому, область в цілому стане більш відкритою для нових інвестицій, для партнерства з інвесторами, базою для їх інтеграції в цих точках та створення нового бізнесу.

При цьому, внутрішні інвестиції забезпечать підвищення рівня продуктивності підприємств і розвиток інфраструктури, іноземні – в основному, додатковий капітал та також інноваційні технології, менеджмент і навички, а залучення в бізнес-середовище регіону бізнес-партнерів, зокрема іноземних, стане важливою умовою зростання можливостей позиціонування області на конкурентних ринках.

Формування і розвиток в регіоні такого механізму активізації інновацій дозволить забезпечити внутрішню регіональну інтеграцію ресурсів і видів діяльності, а також сприятиме інтеграції регіональних підприємств у міжрегіональну кооперацію та інтеграцію в промисловий і сільськогосподарський сектори глобальної економіки (вихід на міжнародні стандарти якості і продуктивності).

Передбачається, що перспективна «нішева» економічна спеціалізація регіону – органічне сільськогосподарське виробництво та виробництво органічних харчових продуктів за рахунок активного використання у виробництві цифрових технологій трансформується із точки конкурентоздатності регіональної економіки в регіональну смарт-спеціалізацію.

Зазначені стратегічні орієнтири обумовили вибір таких оперативних цілей, а саме:

1.1. Активізація точок зростання регіональної економіки.

1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в ІТ секторі. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва.

1.4. Органічне рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіональної економіки, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію.

Реалізація цієї стратегічної цілі стане вкладом в реалізацію 1- 5, 7-13 та 17 ЦСР ООН. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Оперативна ціль 1.1. Активізація точок зростання регіональної економіки

Головним для підвищення конкурентоздатності регіональної економіки є активізація точок зростання регіональної економіки, що мають імпульс розвитку сприяння їх зовнішньоекономічній діяльності та залученню інвестицій. Саме це і обумовило вибір оперативної цілі.

Активізація інноваційної діяльності передбачається не лише шляхом впровадження передових технологій, але й шляхом базування виробничої діяльності суб'єктів-господарювання у формі кластерування, що означає концентрацію нового бізнесу навколо інноваційних підприємств-точок (двигунів) росту, взаємодію між ними і кооперацію, залучення у виробничі ланцюги. Це сприятиме не лише розвитку окремих підприємств або їх груп, але й суміжних галузей з урахуванням географічних, ресурсних та інші переваг регіону, а також окремих територій.

Також важливе значення матиме формування нових індустріальних парків – майданчиків для концентрації інвестицій і відкриття нових підприємств, створення підприємств з закінченим циклом виробництва та транспортно-логістичних центрів.

В стратегічній перспективі кластери і індустріальні парки стануть ядрами (двигунами) для розвитку інноваційного малого і середнього бізнесу.

Також потенційними точками росту регіональної економіки є підприємства визначених галузей з високим економічно-інноваційним потенціалом. Зростання обсягів виробництва на них значно збільшить можливості регіону щодо експорту продукції.

Тому *для досягнення оперативної цілі визначено такі пріоритетні завдання:*

1.1.1. Розвиток кластерів в галузях з високим виробничим потенціалом і експорто-орієнтованих та галузях, базованих на сировинному потенціалі і традиційних можливостях регіону.

1.1.2. Розвиток мережі індустріальних парків, як технологічної інфраструктури для створення інноваційно-технологічних підприємств та залучення інвестицій у їх розвиток.

1.1.3. Створення підприємств з закінченим циклом виробництва.

1.1.4. Сприяння просуванню продукції підприємств області на нові зовнішні ринки та залученню інвестицій, у тому числі іноземних у високотехнологічні сектори економіки.

1.1.5. Створення транспортно-логістичних центрів.

Незважаючи на відсутність нормативно-правового забезпечення процесу кластерування, в області де-факто формуються кластерні об'єднання, які за умови регіональної політики сприяння залученню інвестицій у їх розвиток мають перспективу перетворитися у потужні точки зростання економіки регіону.
(зміни від 24.12.2020 № 16)

Наявність значних запасів лісових ресурсів сприяє розвитку в області деревообробної промисловості, зокрема її підгалузей таких як виробництво виробів з деревини та виробництво меблів.

У місті Коростені, що має зручне транспортне сполучення та залізничний вузол, успішно функціонують ПрАТ «Коростенський завод МДФ» – перший український виробник плит МДФ, HDF та підлогових покриттів та «Українська холдингова лісопильна компанія», що займається переробкою круглої ділової деревини та виготовленням чистого бруса, дошки та переробкою цих напівфабрикатів у меблеву деревину та випуском заготовок для меблів. Ці два підприємства є важливою інноваційною технологічною платформою у деревообробній галузі.

Виготовленням меблів на території області займаються суб'єкти господарювання, які здійснюють свою діяльність у містах: Житомирі, Бердичеві, Новограді – Волинському, Малині та Баранівському, Житомирському і Романівському районах.

Безпосередніми постачальниками сировини для вищезазначених підприємств є підприємства лісової галузі, що здійснюють діяльність на території області, а саме: 10 лісгоспів Житомирського обласного комунального агролісогосподарського підприємства «Житомироблагроліс» Житомирської обласної ради та 19 лісгоспів Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Взаємодія підприємств цих галузей як покупців і постачальників має важливий взаємовплив та синергетичний ефект. Тому формування на їх базі

деревообробного кластеру матиме важливе значення для розвитку промисловості регіону. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Також перспективним є створення регіонального видобувного хабу (кластеру), до складу якого увійдуть підприємства різних організаційних форм (ТОВ, ПАТ, ПРАТ, ПП, МПП, ЗАТ тощо), що займаються видобутком корисних копалин та їх обробкою, а також значна кількість ФОПів, продукція яких має широке використання у будівельній індустрії, дорожньому господарстві, благоустрої територій, парків, садів та виготовленні пам'ятників і деталей до них. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

За результатами аналізу потенціалу суб'єктів господарювання у галузевому розрізі та їх географічної концентрації, впливу можливостей зовнішнього середовища, сильних і слабких сторін у галузях економіки, потенціалу малого і середнього підприємництва, інвестиційної та інноваційної діяльності та з урахуванням наявного сировинно-ресурсного потенціалу в стратегічній перспективі в рамках цього хабу можуть сформуватися спеціалізовані об'єднання, а саме: *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

торфодобувне – за участі підприємств, що здійснюватимуть видобуток торфу та його переробку; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

з видобутку та обробки дорогоцінного та напівдорогоцінного каміння – за участі підприємств і ФОПів, що будуть займатися легалізованим видобутком бурштину у північній частині області та дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння на території Хорошівського і Черняхівського районів, а також підприємств і ФОПів, що будуть займатися їх обробленням та виготовленням ювелірних виробів та інших. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Об'єднання підприємств та ФОПів у кластери дозволить ефективно вирішувати лише виробничі та технологічні питання галузі чи суміжних галузей. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Ураховуючи, що одним із основних чинників, що впливає на ефективність виробництва, є наявність підготовлених кадрів, передбачається залучення до участі у кластерах відповідних закладів освіти, що функціонують в області.

Це забезпечить територіальне зближення виробництва і науки та дасть можливість координувати підготовку кадрів відповідно до потреби підприємств, швидко і ефективно їх розподіляти, впроваджувати нові інноваційні проекти і наукові розробки в регіоні. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Тісні зв'язки науковців і виробників у межах кластерів також сприятимуть зниженню загальних витрат останніх на дослідження та розробку новинок та концентрації їх ресурсів на вирішенні бізнес-завдань, а для перших – забезпечать стійкий попит на нові інноваційні розробки та можливість їх апробації на виробництві, що, в кінцевому результаті, в цілому стане гарантією стабільної інноваційної активності в регіоні та в окремих галузях зокрема.

Реалізація інноваційних проектів науковців, у свою чергу, посилить конкурентні позиції як підприємств-учасників кластеру так і регіону в цілому.

В перспективі до складу кожного з кластерів можуть увійти підприємства з надання маркетингових, логістичних транспортних та інших послуг тощо.

Важливим фактором підвищення інноваційності регіональної економіки можуть стати науково-дослідницькі кластери. Формування таких кластерів в регіоні забезпечить поєднання в єдиному напрямі науково-освітньої бази та високого інтелектуального потенціалу, що дасть можливість продукувати ефективні інновації, які забезпечуватимуть конкурентні переваги регіону, впроваджувати ефективні технології в управління регіональним розвитком в галузевому та територіальному розрізах.

Перспективним для регіону в цьому напрямі є створення інноваційно-космічного кластеру «Полісся» на базі Поліського національного університету. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Кластерна активація в регіоні забезпечить тісний зв'язок великих, середніх і малих підприємств та стане поштовхом для розвитку інноваційно-орієнтованого підприємництва та посилення його ролі як у сфері виробництва так і сфері послуг.

В області успішно функціонує індустріальний парк «Коростень», на базі якого утворено деревообробний кластер Житомирщини, в межах якого вже діють різнопланові деревообробні виробництва, які виробляють якісну конкурентоспроможну продукцію, що експортується в ЄС та інші країни світу. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

У найближчих планах створення індустріальних парків у м. Малині, у Житомирському та Новоград-Волинському районах. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Тому пріоритетним оперативним завданням є розширення мережі індустріальних парків, зокрема у містах обласного значення та на територіях ОТГ, що дасть можливість забезпечити комфортні умови, інфраструктуру, комунікації та, навіть в окремих випадках, вільні об'єкти нерухомого майна для створення нових виробництв, залучення інвестицій, створити нові робочі місця, збільшити доходи населення та надходження до бюджету.

Також в перспективі розглядається можливість їх інтеграції в кластери, що дозволить створити більш потужні привабливі інвестиційні майданчики для нових конкурентоспроможних виробничих систем, забезпечити резидентів парків кваліфікованими: робочою силою і кадрами середньої ланки, розширити територію ділових зв'язків, а також ефективно реалізувати механізм державно-приватного партнерства.

Для формування мережі індустріальних парків важливе значення має формування цілісної інформаційної бази про ресурси та потенціал адміністративно-територіальних одиниць. Тому важливим для цього є подальший розвиток геопорталу на платформі геоінформаційних систем.

Ураховуючи, що область має унікальні родовища титану, але спеціалізується лише на видобутку титанової руди і виробництві титанового концентрату, та гострий дефіцит і постійно зростаючий попит на титанову продукцію у світі та в промисловому комплексі України, є стратегічна перспектива переорієнтації та перепрофілювання цієї підгалузі у цьому напрямі. З урахуванням запасів цінної титанової сировини стратегічним завданням є створення вертикально інтегрованих потужностей, тобто будівництво підприємств з закритим виробничим циклом та високим ступенем переробки

титанових руд, що дозволить області зайняти лідируючі позиції на ринку виробів з титану. Також це обумовить створення значної кількості робочих місць, створення регіональної доданої вартості, зростання надходжень до бюджету та подальше зміцнення спроможності територіальних громад, на території яких здійснюватиметься така діяльність.

В подальшому на базі такого підприємства може сформуватися спеціалізований кластер – учасник регіонального видобувного хабу. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Ключовим фактором підвищення конкурентоздатності економіки регіону в цілому та бізнесу, зокрема малого і середнього, є інвестиції та позиціонування продукції підприємств на зовнішніх ринках.

Тому важливим завданням визначено – сприяння просуванню продукції підприємств області на нові зовнішні ринки та залученню інвестицій, у тому числі іноземних у високотехнологічні сектори економіки.

Це забезпечить створення в регіоні ефективного інвестиційного середовища, орієнтованого на інновації в традиційних перспективних галузях і нових секторах економіки та, зокрема у визначені точки зростання та забезпечить зростання потоку експорту регіональної продукції.

Для його виконання передбачається:

забезпечення поширення інформації про експортоорієнтованих регіональних товаровиробників та їх продукцію, особливо з високою доданою вартістю; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

створення багатоваріантної системи просування учасників зовнішньоекономічної діяльності на зовнішні ринки;

сприяння налагодженню ділових контактів та комерційних зав'язків із суб'єктами підприємництва зарубіжних країн та міжнародними інституціями; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння набуттю підприємницької компетенції та навичок у сфері експортної діяльності; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

проведення аналізу та оцінки інвестиційного потенціалу регіону; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

просування портфеля пріоритетних інвестиційних проєктів;

належний супровід залучених інвестицій, зокрема іноземних;

вжиття заходів щодо формування в електронній мережі презентаційних майданчиків інвестиційного потенціалу ОТГ та перспективних точок зростання;

забезпечення ефективної взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання з інвесторами у ході інвестиційного процесу; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

удосконалення механізму взаємодії при підготовці і реалізації інвестиційних проєктів, що буде сприяти зменшенню термінів їх підготовки і узгоджувальних процедур;

забезпечення якісного супроводу інвесторів і інвестиційних проєктів у рамках державно-приватного партнерства; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння розвитку транскордонної, міжрегіональної та міжмуніципальної співпраці щодо реалізації інвестиційних проєктів та проєктів сталого розвитку; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

усунення адміністративних бар'єрів в інвестиційній сфері, сприяння застосуванню доступних на регіональному і місцевому рівнях засобів стимулювання інвесторів та сприяння оперативному вирішенню проблемних питань діяльності інвесторів у регіоні; (зміни від 24.12.2020 № 16)

підвищення рівня відкритості і доступності інформації про інвестиційну діяльність ОТГ та створення на їх інформаційних сайтах бази даних про інвестиційний потенціал на англійській мові;

підготовка працівників виконкомів місцевих рад для роботи з інвесторами.

Не менш важливими завданнями визначено впровадження сучасних, зокрема енергоефективних, ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій на підприємствах, а також широка цифровізація виробничих процесів та управління виробництвом. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Передбачається, що точкою росту регіональної економіки, яка стане важливим елементом для розвитку області як бази прикордонної торгівлі із логістичними комплексами та формування кластерів, буде сформована мережа транспортно-логістичних центрів.

Формування такої мережі дозволить в повній мірі використати транзитний потенціал області, як однієї із конкурентних переваг, реалізувати великий інфраструктурний проєкт – забезпечити функціонування аеропорту, підвищити ділову і комерційну активність, залучити додаткові вантажопотоки і необхідні для розвитку виробничої і транспортної інфраструктури інвестиції, розвинути виробничу і транспортну – логістичну кооперацію з сусідніми регіонами та зокрема столицею України містом Києвом, створити нові робочі місця, забезпечити зростання рівня зайнятості.

Мережа транспортно-логістичних центрів сприятиме зростанню внутрішньої і зовнішньої торгівлі, матиме мультиплікативний ефект для розвитку інших галузей регіональної економіки, розширення ринків товарів і послуг та інтегральний ефект, що визначатиметься збільшенням надходжень до бюджетів усіх рівнів та обсягу валового регіонального продукту.

Виконання усіх завдань в рамках оперативної цілі забезпечить зростання інвестиційної активності в регіоні та, як результат – розвиток і нагромадження конкурентних економічних переваг.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- кількість функціонуючих кластерів;
- кількість галузей, підприємств, які входять до кластерів;
- кількість суб'єктів господарювання, задіяних в кластерах;
- індекси виробництва продукції у галузях, підприємства яких входять до кластерів;
- кількість виконаних науково-дослідних робіт для кластерів;
- кількість інноваційних проєктів, розроблених науковцями, впроваджених в кластерах;
- кількість спеціалістів (робітничих кадрів), підготовлених для роботи у кластерах;
- кількість створених індустріальних парків;
- створені підприємства з закінченим циклом виробництва;

обсяг капітальних інвестицій;
обсяг прямих іноземних інвестицій;
обсяг експорту продукції області;
створені транспортно-логістичні центри;
функціонування аеропорту.

Оперативна ціль 1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в ІТ-секторі *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Результати стратегічного аналізу свідчать про позитивну динаміку показників діяльності підприємств малого і середнього бізнесу, а також про наявні потенційні можливості для їх розвитку.

В певній мірі сформована підприємницька культура та створена інфраструктура підтримки.

Оскільки основу економічного розвитку області формують саме ці підприємства, то для них також характерною є низька інноваційна активність.

А тому процеси глобалізації, посилення конкуренції, інтенсивний розвиток технологій та на базі цього скорочення життєвого циклу продукції і індивідуалізація споживчого попиту, підвищують залежність ефективності діяльності підприємництва від інновацій.

Для вирішення цього питання необхідне впровадження інновацій як у виробничий процес так і в управління ним.

Але нагромадження інноваційного потенціалу малим і середнім бізнесом залежить від готовності і здатності до цих процесів.

Стратегічним пріоритетом у цьому напрямі є сприяння розвитку ІТ-сектору, який щороку наповнюється новими компаніями, розробленими і реалізованими ними інноваційними програмними продуктами та послугами, що успішно експортуються. Щорічний приріст експорту таких послуг в середньому складає понад 25%, а їх питома вага у структурі експорту всіх видів послуг складає понад 20%. Також в області наявна потужна навчальна база для підготовки фахівців цього профілю – Державний університет «Житомирська політехніка», Поліський національний університет, Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова, Житомирський державний університет імені Івана Франка. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Досвід свідчить, що для розвитку в регіоні інноваційного бізнесу, та зокрема такого як ІТ, велике значення має створення або переорієнтація у цьому напрямі наявної інфраструктури підтримки. Але важливо не лише створити чи переорієнтувати напрям діяльності такої інфраструктури, але і забезпечити її ефективне функціонування та встановлення ефективної комунікації з бізнесом. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Не менш важливе значення матиме продовження практики фінансової підтримки проєктів бізнесу інноваційного спрямування з обласного бюджету, яка може бути розширена шляхом надання такої підтримки з місцевих бюджетів, а також за рахунок грантів і мікрокредитування за новими програмами Уряду. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Впровадження інновацій малим і середнім бізнесом сприятиме підвищенню конкурентоздатності його продукції на зовнішніх ринках.

Тому важливим напрямом дій у цій сфері буде сприяння їх переорієнтації із локальних внутрішніх ринків на зовнішні та просуванню продукції.

Розвинуте інноваційне підприємництво в перспективі трансформується в підприємництво росту, тому важливим напрямом дій також буде сприяння налагодженню тісного зв'язку бізнесу і регіональної науки, що забезпечить впровадження результатів наукової діяльності і нових розробок у нові конкурентоздатні види продукції (послуг) або в її удосконалення в нові чи модернізовані технологічні процеси.

Також урахувуючи взаємообумовленість та взаємодоповнюваність цілей реалізація завдань першої оперативної цілі забезпечить зростання рівня інноваційності підприємництва в регіоні.

Вищезазначене обумовило вибір цієї оперативної цілі.

Для досягнення цілі визначено такі завдання:

1.2.1. Створення сприятливого бізнес – середовища для розвитку малого і середнього підприємництва.

1.2.2. Розширення та переорієнтація інфраструктури підтримки підприємництва.

1.2.3. Фінансова підтримка проєктів бізнесу, у тому числі інноваційно орієнтованих та застосування інших стимулів. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Створення сприятливого бізнес – середовища для розвитку малого і середнього підприємництва передбачається шляхом скоординованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших заінтересованих сторін у проведенні роботи з дерегуляції підприємницької діяльності, удосконалення адміністративно-дозвільних процедур, підвищення якості надання адміністративних послуг бізнесу та громадянам, створення сучасної інфраструктури, зручних та доступних електронних сервісів, зменшення регуляторного навантаження на бізнес, дотримання вимог законодавства контролюючими органами прав суб'єктів підприємництва при проведенні перевірок.

Розширення та переорієнтація інфраструктури підтримки підприємництва, зокрема такої, що забезпечить швидкий розвиток цифровізації бізнесу в регіоні, розвиток молодіжного підприємництва та у креативних індустріях, передбачає забезпечення фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки малого і середнього бізнесу. При цьому, особлива увага буде приділена розвитку та трансферу технологій, виходу підприємств на нові ринки збуту продукції, у тому числі зовнішні, як важливим аспектам розвитку інноваційного підприємництва. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Тому одним із стратегічних напрямів дій у цій сфері передбачається формування інфраструктури комплексної підтримки інноваційності малого і середнього бізнесу та сприяння комерціалізації інновацій шляхом створення цифрових платформ, інших цифрових механізмів, що забезпечить зокрема

представникам ІТ-бізнесу мати доступ до інформації, майданчиків ІТ-послуг, вийти на нові ринки і знайти нових клієнтів. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

В першу чергу, при створенні інноваційного бізнесу така підтримка пришвидшить життєвий цикл фірми (компанії) чи підприємця. Також для нового і функціонуючого бізнесу пришвидшить залучення у нові потоки знань шляхом проведення консультацій, навчань з реалізації стартапів, проведення тренінгів та використання інших форм для отримання необхідних знань і компетенцій, зокрема необхідних для цифровізації бізнесу, у тому числі з залученням експертів. Це стане важливим кроком щодо упередження «відтоку ІТ мозгів» з області. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Фінансова підтримка проєктів бізнесу, у тому числі інноваційно орієнтованих, здійснюватиметься через застосування механізмів фінансової підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом здешевлення вартості кредитних ресурсів, придбаних основних засобів, підтримки проєктів стартапів та інших за рахунок коштів місцевих бюджетів та за рахунок грантів і мікрокредитування за новими програмами Уряду. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Також буде продовжена практика підтримки підприємництва на базі центрів надання адміністративних послуг у вигляді безоплатного отримання інформації та консультацій для підприємців, а також для осіб, які планують започаткувати власну справу та фіскального стимулювання малого і середнього підприємництва шляхом регулювання ставок місцевих податків. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Індикатори досягнення оперативної цілі:

кількість малих і середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення; розширення спектру надання адміністративних послуг громадянам та бізнесу;

темпи надходжень до місцевих бюджетів від діяльності малого і середнього підприємництва;

обсяги фінансової підтримки з місцевих бюджетів та з державного бюджету проєктів суб'єктів малого і середнього підприємництва; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

кількість прийнятих рішень органами місцевого самоврядування про надання пільг підприємцям зі сплати місцевих податків. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Оперативна ціль 1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва

Проведений аналіз стану сільського господарства підтвердив, що аграрний сектор Житомирської області залишається одним із найважливіших серед галузей регіональної економіки, який охоплює різні види економічної діяльності щодо виробництва сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, харчової та переробної промисловості а також доставки їх до кінцевого споживача.

Область є лідером з виробництва меду, одним із лідерів – з виробництва нішевих культур, а саме гречки, картоплі, жита, в п'ятірці лідерів – по чисельності поголів'я великої рогатої худоби та виробництву молока. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

На території Новоград-Волинського району розміщується одна з найбільших плантацій лохини в Україні та Європі площею 380 гектарів. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Структура сільськогосподарського виробництва за останні роки зазнала значних змін, домінуючою у багатьох видах сільськогосподарської продукції є частка виробництва господарств населення.

Однак, у зв'язку з тим, що вони не мають офіційного статусу виробника сільськогосподарської продукції, тому перебувають не в рівних умовах у порівнянні з фермерськими господарствами й іншими сільськогосподарськими товаровиробниками. Єдині державні реєстри досі не містять відповідних розділів для зазначення інформації про те, що фізична особа-підприємець буде провадити свою діяльність як сімейне фермерське господарство без статусу юридичної особи. Така ситуація унеможливує доступ селянських господарств до чинних та нових програм бюджетної підтримки аграрного сектору.

Індивідуальні господарства, частка яких в структурі сільськогосподарського виробництва Житомирщини є доволі значною і складає 53,1%, переважно, вирощують обмежений традиційний асортимент сільськогосподарської продукції.

В силу обмеженого доступу до інформації про динамічну зміну ринкових потреб у агропродукції, дрібні виробники часто втрачають можливості додаткових заробітків.

Всебічна підтримка розвитку особистих селянських господарств має бути одним з пріоритетних завдань у розвитку аграрної галузі області. Така політика має забезпечити динамічний розвиток вказаних господарств, трансформацію найбільш активних з них в підприємницькі структури.

Для досягнення оперативної цілі визначено ключові завдання:

1.3.1. Підтримка самозайнятості населення у сільському господарстві.

1.3.2. Розвиток кооперативного руху та фермерства на селі. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

1.3.3. Запровадження нових технологій та обладнання для переробки сільськогосподарської сировини, підтримка формування частки доданої вартості агропродукції. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

1.3.4. Фінансова підтримка з державного та обласного бюджетів виробництва нішевих культур (жито, гречка, картопля), для вирощування яких в області особливо сприятливі умови та розширення інфраструктури для зберігання сільськогосподарської продукції. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

У сільськогосподарському виробництві Житомирської області домінуючою є частка виробництва господарств населення. Саме вони є основними виробниками плодоовочевої продукції, у них зосереджено виробництво майже 97% картоплі, 98% овочів і 72% плодів та ягід, вони забезпечують 81 % виробництва м'яса, 79 % виробництва молока, 87,5% виробництва яєць та 81% виробництва вовни у загальнодержавному показнику.

Розвиток аграрного виробництва можливий лише за умови стимулювання діяльності таких форм господарювання, адже вони є більш мобільними та

активними в разі настання кризи. Така підтримка повинна забезпечити динамічний розвиток вказаних господарств, трансформацію найбільш активних з них в підприємницькі структури.

Саме тому, щоб забезпечити конкурентоспроможність, малі сільськогосподарські виробники потребують підвищення своєї ефективності та посилення ринкової ваги шляхом колективного виробництва, маркетингу, постачання та залучення фінансування.

Кооперативний рух та подальший розвиток фермерства є одними з інструментів підвищення зайнятості сільського населення через створення робочих місць, а також через розвиток малого підприємництва на селі. У порівнянні з корпоративним сектором, який має кращий доступ до ринкових ресурсів, каналів збуту, державної підтримки, малі сільськогосподарські товаровиробники мають обмежені можливості, а тому потребують підтримки. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

У світовій практиці 80% продукції аграрного сектору виробляється та реалізується через селянську кооперацію.

Розвиток кооперативного руху та фермерства на Житомирщині сприятиме досягненню першої стратегічної цілі Стратегії, а саме посилення конкурентних економічних переваг регіону. Подальша підтримка створення кооперативів забезпечить захист інтересів сільгоспвиробників, зокрема, у відносинах із молокопереробними заводами, котрі часто занижують ціну на сировину; кооперативні об'єднання дозволять селянам залучати кредитні кошти, купувати сучасне обладнання та, що вкрай важливо, виходити на ринок без посередників. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

В області зареєстровано 101 кооператив, з яких діючих 14. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Створення кооперативів – це шлях до виробництва більш якісної продукції сільськими дрібними товаровиробниками та реальна можливість покращити сімейний бюджет і подолати проблему бідності на селі. Також, завдяки об'єднанню в кооперативи, селяни можуть захищати себе від диктату монополістів і посередників. Кооперація є незворотнім і необхідним процесом. Цей процес повинен стати завершальним у ринковій трансформації аграрного сектору регіональної економіки.

З метою стимулювання аграрного виробництва особлива увага буде приділена ягідництву та садівництву, які є перспективними напрямками розвитку агробізнесу та забезпечують довгострокові вигоди і високу прибутковість. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

За рівнем економічної ефективності вирощування ягід є досить конкурентоспроможним, займатися ним може будь-яке господарство, різних форм господарювання, яке виявить бажання і прагнення втілювати його на практиці.

Бізнес з вирощування ягід є менш залежним від цінової ситуації на продовольчому ринку і дозволяє із меншими ризиками окупити інвестиції та забезпечити високу дохідність за рахунок впровадження інноваційних технологій вирощування, зберігання та переробки.

Сільське господарство області, з урахуванням природного і ресурсного потенціалу та залучених інвестицій, сприятиме зростанню обсягів виробництва у харчовій промисловості та зокрема продукції з доданою вартістю. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Формування високої частки доданої вартості агропродовольчої продукції є стратегічним орієнтиром формування системи продовольчого забезпечення регіону, розвитку аграрного сектору та агробізнесу, покращення соціально-економічних умов та якості життя сільського соціуму. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Основними проблемами є, в першу чергу, недостатність нових технологій, зокрема цифрових та обладнання для переробки сільськогосподарської сировини та відсутність дієвих механізмів створення ланцюгів економічних відносин між учасниками руху агропродовольчої продукції від виробника до кінцевого споживача, нерозвиненість організаційного забезпечення процесу створення доданої вартості, відсутність знань з формування «ланцюгів відносин» (особливо у сільськогосподарських товаровиробників, голів домогосподарств), низький рівень інституціонального забезпечення агробізнесу, відсутність спеціалістів, здатних організувати на локальному та регіональному рівнях ефективні збутові системи агропродовольчої продукції. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

З метою їх вирішення стратегічним пріоритетом дій визначено спрямування зусиль на створення можливостей для підвищення доданої вартості в аграрній сфері, а саме: *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

широке використання сучасних технологій, у тому числі цифрових та обладнання для переробки сільськогосподарської продукції; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

створення інфраструктури для зберігання сільськогосподарської продукції; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості для отримання додаткових джерел доходу, створення нових робочих місць;

розвиток ефективної кооперації виробників сільськогосподарської продукції, аналізу пріоритетних напрямків для кооперації та надання прямої технічної допомоги зацікавленим учасникам ринку;

підтримка подальшого розвитку фермерства; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

підтримка диверсифікації аграрного виробництва та заміщення імпорту;

сприяння виходу регіональних виробників агропродовольчої продукції на нові експортні ринки шляхом підтримки їх участі на міжнародних виставках та організації торгових місій;

підвищення рівня обізнаності аграріїв основним аспектам ведення аграрного бізнесу;

застосування кращих сортів і гібридів сільськогосподарських культур в галузі рослинництва та підвищення селекційно-генетичного потенціалу поголів'я худоби у галузі тваринництва;

підвищення частки сільськогосподарської продукції регіональних виробників у структурі споживання населення області.

Для утримання і в стратегічній перспективі лідируючих позицій області з виробництва нішевих культур передбачається спрямування коштів на цю мету з державного і обласного бюджетів та забезпечення їх ефективного і цільового використання. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Індикатори досягнення оперативної цілі:

підвищення доходів індивідуальних домогосподарств;
створення нових робочих місць у сільських територіях;
кількість створених сільськогосподарських кооперативів; (зміни від 24.12.2020 № 16)

темпи зростання кількості фермерських господарств; (зміни від 24.12.2020 № 16)
кількість побудованих складів для зберігання сільськогосподарської продукції; (зміни від 24.12.2020 № 16)

зростання числа самозайнятого населення сільських територій;
рівень забезпеченості регіону агропродукцією власного виробництва;
обсяг експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки;
обсяги фінансової підтримки з державного і обласного бюджетів на розширення виробництва нішевих культур. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Оперативна ціль 1.4. Органічне рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіональної економіки, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію

Сільське господарство є важливою галуззю регіональної економіки та одночасно відіграє значну роль у розвитку сільських територій.

Як свідчить стратегічний аналіз, галузь демонструє позитивну динаміку. Зокрема, по показнику валової сільськогосподарської продукції область стабільно перебуває в першій десятці серед регіонів. Також спостерігається тенденція збільшення частки сільського господарства у валовій доданій вартості регіону. Тобто можна констатувати, що галузь має перспективи для економічного росту.

Не менш важливе значення має взаємопов'язана з сільським господарством галузь – це виробництво харчових продуктів.

Але глобалізація ринків, посилення конкуренції, трансформація споживчих попиту і очікувань вимагають пошуку нових підходів щодо забезпечення конкурентоздатності сільгоспвиробників і переробників їх продукції та орієнтації в регіоні на новий стратегічний потенціал у цих секторах економіки.

Тому важливим стратегічним орієнтиром на 2021-2027 роки є інтенсифікація сільського господарства та усього агропромислового комплексу, складовою якого є харчова промисловість, шляхом впровадження інновацій, що дозволить оновити технологічні процеси на основі наукових досягнень і прогресивних практик.

Новим стратегічним потенціалом та потенційною точкою конкурентоздатності у цьому сегменті економіки є органічне сільськогосподарське виробництво та виробництво органічних продуктів

харчування. Органічний ринок набирає стрімкої популярності, про що свідчить стрімке зростання у світі попиту на сертифіковані продукти харчування та такі тренди як «здорове харчування» і «чисті продукти». В окремих країнах навіть молоді люди виключно або регулярно купують органічні продукти. Органічні продукти інтегруються в культуру споживання і українців, зокрема це сім'ї з достатніми доходами та у яких є малі діти. Найбільшим попитом користуються овочі, фрукти, хліб, круп'яні вироби та молочні продукти.

Хоча українські виробники в більшості орієнтовані на експорт, але широкий перелік продукції, яку вони пропонують – зернові, масляничні і бобові культури, молочні, м'ясні продукти, джеми, соки, мед і продукти з нього, цілющі трави, ягоди, гриби та інше знаходить покупців і в Україні.

Також слід відмітити наявність Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», що є принципово важливим, адже він визначає процедуру регулювання і контролю цієї сфери.

Житомирщина має потенціал, можливості і практику розвитку органічного сільськогосподарського виробництва та виробництва органічних продуктів харчування. Така економічна спеціалізація регіону обумовлена динамічним зростанням попиту та ринку органічних продуктів харчування, вигідним транспортно-географічним розташуванням області та близькістю до міста Києва – значного місця збуту такої продукції.

І хоча це «молодий» сектор регіональної економіки, але є досить перспективною точкою конкурентоздатності регіональної економіки, а тісна взаємодія з регіональною наукою та завдяки цьому широке впровадження інновацій та цифрових розробок, дозволить трансформуватися у регіональну смарт-спеціалізацію.

Орієнтація на високотехнологічне органічне сільськогосподарське виробництво забезпечить можливість для стійкого розвитку територій, зокрема сільських, зменшення трудової міграції з них та підвищення якості життя сільського населення.

В області є 26 операторів органічного виробництва, які здійснюють діяльність у молочній галузі, рослинництві, тваринництві, птахівництві. Зокрема, органічним виробництвом вже займаються такі аграрні підприємства – ТОВ «Агровест груп», СФГ «ВЕСТ», ТОВ «Беррі-Агро», Товариство «Полісся Інвест», ПП «Галекс-Агро», ТОВ «Органік Мілк».

ПП «Галекс-Агро» – одне з найбільших органічних господарств України та перше господарство в Житомирській області, яке реалізує модель повноцінної екосистеми, в якій поєднується вирощування органічних культур і органічне тваринництво. Господарство здійснює виробництво рослинницької продукції на площі 7 тис. га, з яких 5 тис. га сертифіковані як органічне землеробство. Основна спеціалізація – вирощування зернових та зернобобових культур, зокрема пшениці, полби (спельти), жита, ячменю, вівса, пелюшки, бобів, вики, гречки та проса.

Також на підприємстві створено інноваційний молочно-товарний комплекс європейського зразка потужністю 500 голів ВРХ з метою розвитку

органічного тваринництва та відтворення на Поліссі м'ясо-молочної породи Симентал.

Підприємство вертикально інтегроване. До його складу входить ТОВ «Органік Мілк» – перше в Україні сертифіковане підприємство з виробництва органічної молочної продукції.

Товариство виготовляє близько 30 видів органічної молочної продукції та пропонує споживачам: молоко м'якої пастеризації, кефір термостатний, сметану термостатну, ряжанку термостатну, м'які сири – творог і бринзу та вершкове масло, які реалізуються під торговою маркою «О». Молоко на підприємство постачається із власних ферм. Перспективним напрямом підприємства визначено нарощування потужностей виробництва органічної м'ясної продукції та вирощування органічних курей і реалізація органічних яєць.

Саме це і обумовило вибір оперативної цілі.

Досягнення оперативної цілі передбачає вирішення таких пріоритетних завдань:

1.4.1. Сприяння фермерству в освоєнні інноваційних методів ведення органічного сільськогосподарського виробництва.

1.4.2. Сприяння реалізації інвестиційних проєктів в органічному виробництві, у тому числі, спрямованих на вертикальну інтеграцію.

1.4.3. Сприяння позиціонуванню виробників органічної продукції на зовнішніх ринках.

1.4.4. Розробка нових технологій та підготовка фахівців для органічного сільськогосподарського виробництва.

1.4.5. Популяризація і просвітництво щодо переваг споживання органічної продукції.

Розширення наявної в регіоні позитивної практики органічного виробництва може бути досягнуто шляхом підтримки фермерства, зайнятого та/або орієнтованого на органічне виробництво шляхом фінансової підтримки у рамках державних та обласних цільових програм розвитку агропромислового комплексу, а також реалізації інвестиційних проєктів інтенсивних технологій максимальної переробки органічної сільськогосподарської продукції, чому сприятимуть виконання одного з завдань оперативної цілі 1.1. цієї стратегічної цілі, та комплексних проєктів регіонального розвитку, на які можуть бути залучені кошти державного фонду регіонального розвитку, міжнародної технічної допомоги та кошти ЄС у рамках реалізації окремих пілотних ініціатив тощо.

Також передбачається налагодження тісної комунікації органів влади з бізнесом цього спрямування для обміну інформацією з проблемних питань щодо залучення інвестиційних ресурсів з метою їх вирішення, а також з питань широкої промоції результатів і досягнень підприємств у цій сфері, просування продукції на зовнішні ринки, що розширить можливості для завоювання нових ніш її збуту. Це завдання забезпечуватиметься шляхом сприяння участі представників цього сектору виробництва у форумах, виставкових заходах, ярмарках українського рівня та зарубіжних, якщо такі проводитимуться.

Передовий досвід зарубіжних країн та власний свідчить, що шляхом розширення виробничого процесу в цьому секторі є вертикальна інтеграція, яку практикує ПП «Галекс АГРО». Це дає можливість поєднати в один ланцюг виробництво продукції рослинництва та/або тваринництва, його обслуговування, переробку і реалізацію. Тобто максимізується ефект цих видів діяльності, а саме: збільшується виробнича база, мінімізується посередництво, зростають обсяги виробництва та доля кінцевої продукції на ринках збуту.

Така форма організації виробництва є стратегічно перспективною, оскільки є більш адаптивною в умовах посилення конкуренції і підвищує зацікавленість зокрема іноземних інвесторів.

Тому передбачається вжиття заходів щодо залучення фермерів до такої інтеграції або сприяння їх об'єднанню, а також переробників органічної сільськогосподарської продукції. Адже невеликі органічні господарства мають недостатню фінансову спроможність для впровадження інновацій.

В подальшому на базі таких вертикально інтегрованих господарств можливе формування органічного кластеру, що є одним із завдань оперативної цілі 1.1.

Органічне виробництво – це широке застосування інноваційних технологій тому одним із важливих завдань визначено налагодження тісної взаємодії виробників органічної продукції з наукою з метою пошуку нових шляхів глибокої і різносторонньої їх інтеграції.

Для широкого впровадження інноваційних розробок в органічному виробництві важливого значення набуває формування нового профілю компетенцій. Для роботи у таких господарствах і на таких виробництвах необхідні спеціалісти нової формації, що означає необхідність їх підготовки та перепідготовки відповідно до вимог ведення органічного сільського господарства та виробництва органічних продуктів харчування.

Такою потужною навчальною і науковою базою в області є Житомирський національний агроєкологічний університет, який бере участь у Німецько-Українському проєкті, що передбачає співпрацю в галузі органічного землеробства. На базі університету функціонує Поліський центр органічного виробництва «Полісся Органік», органік школа, проводиться ярмарок органічної продукції, на 7 факультетах впроваджено курс «Органічне виробництво», ведеться наукова робота, видаються довідники і посібники на цю тематику.

Крім того підготовка фахівців для сільського господарства здійснюється Житомирським агротехнічним коледжем, а наукові розробки – Інститутом сільського господарства Полісся Національної академії аграрних наук України.

Можливими напрямками реалізації цього завдання можуть бути: створення онлайн платформи для надання консультацій та обміну знаннями, проведення практичних семінарів на базі передових господарств, розроблення та поширення технологічної або дорожньої карти переходу від традиційного до органічного виробництва тощо.

Не менш значимою є широка популяризація здорового харчування серед населення, яка може проводитися в ОТГ у рамках проведення тематичних акцій,

фестивалів, свят, а також просвітницька робота шляхом видання брошур, листівок для їх поширення у медичних закладах, закладах освіти тощо.

Виконання визначених завдань забезпечить формування в області конкурентоздатної точки зростання економіки.

Однак, в сучасних умовах для стійкого підвищення ефективності і подальшого розвитку потенціалу органічного виробництва в області необхідне впровадження інформаційних технологій.

В умовах швидких змін бізнес не може працювати по старих моделях. Діджиталізація – це вже реальність для бізнесу і є вже не лише фактором підвищення конкурентоздатності, а головною умовою збереження конкурентних позицій і закріплення на ринках.

Сьогодні виробництво та управління його процесом повинно бути не лише модернізоване, але й бути «розумним», тобто базуватися на цифрових технологіях.

В певній мірі технології, які використовуються ПП «Галекс Агро», є такими.

В ряді підприємств агропромислового комплексу Житомирщини впроваджуються комп'ютерні модулі на сільськогосподарській техніці, призначені для контролю витрат палива, насіння, норми внесення добрив. Також окремі використовують такі технології точного землеробства, як системи глобального позиціонування (GPS-навігатори), аналіз проб ґрунту у заданих точках, супутникова та аерофотозйомка та спеціальні програми для агроменеджменту на базі геоінформаційних систем.

Ці технології та програми дають можливість визначити стан ґрунту, зменшити витрати на проведення польових і лабораторних робіт, контролювати роботу транспорту і механізмів, оперативно приймати необхідні управлінські рішення.

Оперативна інформація необхідна виробникам не лише на етапі виробництва продукції, але у ході її просування на ринки, у тому числі – зовнішні, і цьому сприяють інформаційно-комунікаційні технології.

Зокрема аналіз надходження продукції до покупця завчасно і в товарному вигляді може забезпечити технологія блокчейн.

Тому цифровізація технологічних процесів у секторі органічного виробництва шляхом впровадження розробок науковців та ІТ-компаній дозволить трансформувати його з конкурентоздатної точки регіональної економіки в регіональну смарт-спеціалізацію.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

кількість фермерських господарств, що здійснюють органічне виробництво;

кількість інвестиційних проектів, реалізованих у органічному виробництві;

кількість вертикально інтегрованих підприємств у органічному виробництві;

кількість наукових розробок, впроваджених в органічному виробництві;

обсяг виробництва органічних харчових продуктів;

обсяг експорту органічних харчових продуктів;

кількість фахівців, підготовлених для роботи в органічному виробництві;
кількість проведених форумів, виставок, ярмарків, на яких позиціонувалася регіональна органічна продукція.

кількість підприємств, що використовують цифрові технології; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО, КОМФОРТНОГО І БЕЗПЕЧНОГО ЖИТТЄВОГО СЕРЕДОВИЩА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

В області успішно здійснюється реформа децентралізації, реальні наслідки якої мають значні результати на місцевому рівні. Процеси, що відбуваються у її рамках, сприяють розвитку життєвого середовища територіальних громад, що об'єдналися. Громади стають спроможними та мають значно більше повноважень, що дає можливість реалізовувати проєкти регіонального розвитку, забезпечувати сталий розвиток як міст так і сільських територій та вирівнювати існуючі територіальні диспропорції. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

В стратегічній перспективі передбачається забезпечення їх стійкого розвитку, який базується на економіці, інфраструктурі, що поєднуються з принципами екологічної безпеки.

На сьогодні стає очевидним, що кожна територіальна громада стане активним учасником економічної конкуренції і буде прагнути завоювати свої ніші на внутрішньому і зовнішніх ринках, а тому буде конкурувати за інвестиції, за кваліфіковані кадри.

Території більшості ОТГ є сільськими, на яких недостатньо розвинуті промислове виробництво і сфера послуг, або навіть взагалі відсутні, а сільськогосподарське виробництво недостатньо ефективне або має незначні масштаби.

Їх поступову інтеграцію в регіональну економічну систему, на перших порах, може забезпечити розвиток сільського туризму, що дасть можливість задіяти місцевий потенціал і місцеві трудові ресурси та бути перспективною підприємницькою ініціативою на сільських територіях. Адже, у його розвитку зацікавлені усі суб'єкти туристичного ринку: туристи, орієнтовані на активний відпочинок в екологічно чистій сільській місцевості, суб'єкти господарювання, зокрема ФОПи, отримуючи доходи від надання туристичних послуг, органи місцевого самоврядування, залучаючи інвестиції у розвиток громади у рамках державно-приватного партнерства.

Розвиток цього виду туризму також сприятиме облаштуванню територій, збереженню сільської культурної самобутності, розвитку особистих підсобних господарств, виробництву екологічно чистих продуктів, збереженню та упередженню деградації навколишнього середовища.

Реалізація одного з визначених пріоритетів стратегічної цілі 1, а саме розвиток в області конкурентоспроможного органічного сільськогосподарського виробництва та виробництва органічних продуктів забезпечать можливість розвивати на сільських територіях такого виду сільського туризму як агротуризм, який матиме для них таке ж важливе значення як і сільський в

цілому, а також слугуватиме популяризації цього виробництва в Україні та за її межами.

Розвиток туризму має не менше значення і для міських територій, оскільки не зважаючи на відносно розвинутий їх економічний потенціал та інфраструктуру, він сприяє їх подальшому розвитку та може стати важливою галуззю економіки і генератором перспективних довгострокових інвестицій, забезпечуючи покращення іміджу цих територій та вмале їх просування.

Не менше значення матиме включення до загальних регіональних туристичних маршрутів населених пунктів усіх територіальних громад, в яких є туристичний потенціал, а саме рекреаційний і культурно-історичний.

Передбачається, що в стратегічній перспективі територіальні громади можуть бути як головними виробниками туристичного продукту як саморганізовані системи, так і одночасно складовою комплексного пакету туристичних послуг регіону та забезпечувати як формування власного так і регіонального туристичного ресурсу.

Територіальні громади, розвиваючи туризм на своїх територіях, матимуть можливість: активізувати розвиток підприємництва та супутніх галузей (транспорт, зв'язок, торгівля, ресторанне господарство), створити нові робочі місця, зменшити рівень безробіття, збільшити надходження до місцевого бюджету, забезпечити відновлення роботи закладів культури, відновити або розвивати народні промисли, запровадити проведення різноманітних фестивалів тощо.

Перспектива розвитку туризму в територіальних громадах вимагає визначення пріоритетом збереження і розвиток історико-культурної спадщини.

Для забезпечення їх туристичної привабливості важливе значення має подальший розвиток інфраструктури.

Якісна інфраструктура також робить території привабливими і для інвесторів, і для нових бізнес-структур, що означає зростання ділової активності, створення нових робочих місць, збільшення доходів населення та надходжень до місцевого бюджету.

Стан комунальної інфраструктури територіальних громад, а це стан систем водозабезпечення і водовідведення, каналізації, очисних споруд визначає рівень комфортності життя в них. Не менш важливе значення має рівень забезпечення енергоефективності в територіальних громадах. Тому передбачається вжиття комплексу енергозберігаючих заходів на підприємствах комунальної теплоенергетики та у житловому секторі.

Також перспективним напрямом дій буде подальший розвиток альтернативної енергетики, безпечної для довкілля.

Економічний і соціальний розвиток кожної територіальної громади починається з просторового планування, що є ключовим інструментом визначення довгострокових стійких рамок її розвитку. А тому розроблення планів розвитку ОТГ визначено одним із пріоритетним завдань.

Ефективність розвитку громад в першу чергу залежить від стану доріг, що є складовою загальної інфраструктури. Якісні дороги, що забезпечать транспортну доступність – це одна із складових досягнення більш масштабної

мети, а саме підвищення якості життя населення, а також стануть лакмусовим папірцем інвестиційної привабливості територій.

Збільшення прав територіальних громад та підвищення в сучасних умовах вимог до якості і комфорту життя населення в них, раціонального використання навколишнього середовища та упередження його забруднення передбачають вжиття заходів з організації впорядкування їх територій, облаштування населених пунктів, що входять до їх складу, поводження з відходами та підвищення екологічної культури їх жителів та забезпечення еколого-економічного балансу.

Комфортність умов проживання людей у територіальних громадах визначатиметься забезпеченням громадської безпеки та належного цивільного захисту в них.

Тому другою стратегічною ціллю є забезпечення сучасного і безпечного життєвого середовища в територіальних громадах, як умови, що забезпечить вирівнювання диспропорцій у їх розвитку та відповідно в умов життя населення.

Для досягнення цієї стратегічної цілі визначено такі оперативні цілі:

2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико-культурної спадщини.

2.2. Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики.

2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечне довкілля. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій.

Реалізація цієї стратегічної цілі стане вкладом в реалізацію 1, 3, 5-13 та 15-17 ЦСР ООН. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Оперативна ціль 2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико- культурної спадщини

Ефективність розвитку і функціонування туристичної галузі в територіальних громадах і в регіоні в цілому залежить, в першу чергу, від управління цим процесом. Різносторонні дії всіх суб'єктів повинні бути об'єднані в одне русло, здійснюватися в комплексі, щоб їхні цілі і завдання стали єдиною ціллю – забезпечення сталого розвитку територіальних громад зокрема та регіону в цілому.

Тому важливе значення для цього має забезпечення сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та перетворення її на рентабельну конкурентоспроможну галузь.

Складовою ресурсного потенціалу регіону та окремих територіальних громад для розвитку туризму є історико-культурна спадщина.

Об'єкти історії і культури мають історико-архітектурну, художню, наукову

і меморіальну цінність для історії і культури регіону в цілому та територіальних громад зокрема, є засобом удосконалення духовного життя людей та носієм традицій. Поряд з цим вони є важливим активом, що впливає на економічний розвиток територіальних громад, дає можливість збільшувати туристичний потік та привабливість територій для інвесторів.

Це покладає на громади зобов'язання щодо їх збереження і забезпечення доступності до них.

Проте охорона і збереження історико-культурної спадщини на сьогодні є проблемою, що пояснюється відстороненням органів місцевого самоврядування і громадськості від її вирішення. Багато об'єктів знаходяться в незадовільному стані через господарську діяльність чи вплив природних процесів, відсутність охорони.

Поряд з цим в області є певний досвід по відродженню і збереженню окремих з них.

Необхідність вирішення цієї проблеми в стратегічній перспективі потребує системного підходу та вжиття комплексних дій щодо захисту і збереження історико-культурної спадщини.

Вищезазначене обумовило вибір цієї оперативної цілі, досягнення якої буде здійснюватися шляхом вирішення таких пріоритетних завдань:

2.1.1. Формування позитивного туристичного іміджу регіону.

2.1.2. Розвиток туристичної інфраструктури для забезпечення ефективного і комплексного (економічного, соціального, екологічного та інноваційного) використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу області;

2.1.3. Удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг та підготовка кадрів;

2.1.4. Створення конкурентоспроможних туристичних продуктів, що відповідають вимогам і очікуванням споживачів та спрямованих на використання різних туристичних ресурсів регіону;

2.1.5. Збереження і розвиток історико-культурної спадщини.

Для виконання першого завдання передбачається:

створення та підтримка туристичного Інтернет-порталу регіону;

розроблення, виготовлення та поширення в області, в Україні та за кордоном якісної та сучасної друкованої продукції, яка ілюструє туристичні пропозиції області (буклети, брошури, флаери, календарики, афіші, плакати, банери тощо);

організація веб-постингу (популяризація туристичного потенціалу області через Інтернет-сайти, форуми та соціальні мережі за рахунок написання відгуків від першої особи);

презентація туристичного потенціалу області на національних та міжнародних виставково-ярмаркових заходах, конференціях, форумах тощо;

створення регіональної мережі туристичних брендів (райони, міста, ОТГ).

Для виконання другого завдання передбачається:

формування якісних інвестиційних пропозицій щодо розбудови туристичної інфраструктури у регіоні;

підготовка каталогу інвестиційних проєктів у сфері туризму для представлення потенційним вітчизняним та іноземним інвесторам;

представлення інвестиційних проєктів у сфері туризму на міжнародних ярмарках інвестиційних проєктів;

забезпечення доступності об'єктів показу та туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю;

врахування впливу зростання туристичних потоків на роботу місцевих комунальних служб, можливості місцевих мереж та комунікацій;

забезпечення утримання в належному стані об'єктів показу та інших об'єктів туристичної інфраструктури;

забезпечення доступності об'єктів туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення; (зміни від 24.12.2020 № 16)

Для виконання третього завдання передбачається:

створення ТІЦ та ТП, встановлення електронних туристичних боксів на територіях залізничних вокзалів та автостанцій;

створення єдиного календаря подій області та розповсюдження його через інтернет та у друкованому вигляді на зупинках громадського транспорту в автомобілях служби таксі та інше;

розробка системи міської навігації в містах обласного значення області;

маркування та знакування туристичних маршрутів, у тому числі місця сільського туризму, встановлення стаціонарних інформаційних туристичних стендів (кількома мовами);

розробка туристичних мап та схем;

встановлення дорожніх вказівних знаків, які будуть інформувати гостей про культурні та історичні об'єкти, місця сільського туризму (назва, відстань і напрямок);

створення відеороликів та фільмів про визначні місця та пам'ятки області, місця сільського туризму та їх трансляція на місцевих телеканалах різних регіонів України;

розробка аудіо-гідів по туристичних та екскурсійних маршрутах області;

переклад інформаційних табличок, стендів, рекламної продукції іноземними мовами;

оприлюднення бази даних про туристичні об'єкти на інтернет-сторінках райдержадміністрацій, міських рад та ОТГ;

реклама місцевих традицій та звичаїв Житомирщини;

проведення навчальних семінарів для підприємців-початківців у сфері сільського туризму та власників сільських садиб;

створення системи дистанційного навчання та консультування кадрів у сфері сільського туризму.

Для виконання четвертого завдання передбачається:

підвищення рівня обслуговування у місцях розміщення і харчування, транспорті;

розроблення конкурентоспроможних комплексних регіональних туристичних продуктів та з урахуванням потреб конкретної цільової аудиторії, зокрема 3D-турів, які дають можливість подорожувати особам з інвалідністю та маломобільним групам населення; (зміни від 24.12.2020 № 16)

налагодження механізмів ефективної взаємодії бізнесу у сфері туризму;
оновлення культурно-пізнавальних туристичних програм, регулярне внесення різноманітності в традиційні туристичні маршрути для стимулювання повторних візитів;

створення єдиного музейного квитка;

забезпечення можливості онлайн-бронювання та онлайн-продажу квитків у музеї, театри, філармонію області.

Реалізація п'ятого завдання буде забезпечуватися шляхом:

реалізації місцевих програм і проєктів з реконструкції архітектурно-історичних пам'яток;

залучення інвесторів до відновлення об'єктів, що мають історико-культурну цінність;

проведення робіт з благоустрою територій об'єктів історико-культурної спадщини мешканцями територіальних громад;

створення музейних експозицій або поповнення експонатами наявних в окремих об'єктах історико-культурної спадщини;

здійснення охоронних заходів.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

розроблений туристичний бренд-бук області та територій;

створений регіональний туристичний інтернет-портал, кількість доступних на ньому мов;

кількість ТІЦ, ТПІ та електронних інфобоксів;

кількість промаркованих маршрутів;

кількість розроблених аудіогідів;

тираж туристичної мапи області;

тираж календаря подій;

кількість встановлених дорожніх знаків;

кількість відзнятих відеороликів;

кількість туристичних маршрутів;

кількість об'єктів туризму та туристичних продуктів;

динаміка чисельності туристів та екскурсантів;

кількість власників садиб сільського туризму;

кількість зайнятих в галузі туризму;

кількість проведених навчань для працівників галузі туризму;

кількість реконструйованих (відновлених) об'єктів історико-культурної спадщини;

обсяг коштів, спрямованих на відновлення, збереження та розвиток історико-культурної спадщини.

Оперативна ціль 2.2. Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики

Просторове планування є важливим для забезпечення економічної, соціальної і екологічної вигоди територіальними громадами шляхом створення стабільних і передбачуваних умов для їх розвитку, залучення інвестицій у їх розвиток, раціонального використання земельних і природних ресурсів.

Воно дозволяє реально оцінити економічні, соціальні умови і визначити варіанти найбільш ефективного розвитку громади, охорони природних ресурсів і історико-культурних цінностей. Це інструмент, що забезпечить ефективну управлінську діяльність органів місцевого самоврядування та дасть можливість оперативно приймати рішення щодо забезпечення життєдіяльності громади в будь-якій сфері та забезпечити сталий розвиток і безпечне життєве середовище.

Комунальна інфраструктура важливий елемент функціонування територіальних громад, а також фактор їх конкурентоздатності і інвестиційної привабливості.

Проблеми комунальної інфраструктури найбільш відчутні для людей. Це означає, що її стан має важливе значення для забезпечення потреб територій та створення комфортних умов для життя.

Не зважаючи на значні відмінності у соціально-економічному розвитку територіальних громад області, комунальна інфраструктура в усіх в більшій чи меншій мірі не відповідає сучасним стандартам комфортності і санітарним вимогам. Її технічний стан у більшості територіальних громад оцінюється як незадовільний. Комунальні підприємства мають високий рівень зносу мереж і основних фондів та у зв'язку з цим високий рівень втрат, а також високий рівень затрат через значну вартість енергоносіїв. Наслідком цього є низька якість комунальних послуг та їх невідповідність потребам споживачів.

При цьому, у сільській місцевості комунальна інфраструктура має точковий (локальний) характер або взагалі відсутня. В цій місцевості, в залежності від особливостей території та умов розвитку, населення використовує індивідуальні способи опалення житлових будинків, в більшості випадків для індивідуального водопостачання – криниці або власні свердловини. В індивідуальному порядку обеззаражуються та локалізуються господарсько-побутові стічні води, у зв'язку з чим виникає загроза забруднення поверхневих і підземних джерел водопостачання.

Комунальна інфраструктура характеризується низькою інвестиційною привабливістю. Основним джерелом фінансування є кошти місцевих бюджетів, яких в більшості випадків достатньо лише для вирішення поточних проблем, а не проведення реконструкції, модернізації та розвитку об'єктів комунальної інфраструктури, що зменшує надійність і безпечність їх роботи.

Відтак відбувається багато аварій з причини зношеності мереж, особливо у зимовий період, а подальше зростання зношеності збільшує їх кількість та затрати на їх ліквідацію. Це призводить до втрат води, тепла у ході транспортування.

До втрат тепла та перевитрат енергоресурсів також призводить недостатність заходів із забезпечення енергозбереження як у комунальній теплоенергетиці так і у житловому секторі.

Технічний стан котелень підприємств комунальної теплоенергетики, в яких використовується 24,2% котлів з терміном експлуатації більше 20 років, потребує оновлення з метою забезпечення якісного опалювального сезону.

Крім зношеності водопровідних мереж має місце недостатність роботи систем водоочистки, перебої з знезараженням води із-за відсутності необхідних реагентів. Тому постачання чистої питної води є в області однією з найгостріших і соціально вагомих проблем. Вода, що постачається населенню, бюджетним установам, зокрема закладам освіти, охорони здоров'я, та частково на потреби підприємств, не відповідає гігієнічним нормативам і санітарно-хімічним показникам, що створює загрозу для здоров'я населення та визначає ступінь екологічної і епідеміологічної безпеки в регіоні.

Серйозну загрозу для безпечності навколишнього середовища мають проблеми з очисткою стічних вод. Наявні каналізаційні очисні споруди та комплекси не дозволяють забезпечити потрібну ефективність їх очищення. А це, в свою чергу, призводить до деградації річок, забруднення підземних вод, що може призвести до екологічної катастрофи на окремих територіях з відповідними негативними наслідками для здоров'я населення та рослинного і тваринного світу.

Тому гостро стоїть питання необхідності вжиття комплексу заходів з модернізації, будівництва нових систем з використанням новітніх технологій, реконструкції існуючих з урахуванням потреб територіальних громад, санації та ревіталізації комунальної інфраструктури, що забезпечить підвищення якості послуг у цій сфері та матиме позитивний вплив на якість життя населення. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Вжиті заходи щодо поліпшення стану комунальної інфраструктури та підвищення енергозбереження в бюджетній сфері та житловому секторі в основному реалізовувалися у рамках програм, які є інструментом бюджетного процесу, та здебільшого у містах обласного значення і районних центрах. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

У територіальних громадах, до яких входять сільські території, такі заходи не мають комплексного характеру, фрагментарні, а тому малоефективні.

Проекти альтернативної енергетики, енергоощадних технологій та заходів з енергозбереження в комунальній і бюджетній сферах та у житловому секторі є важливими для впровадження в територіальних громадах для забезпечення, в першу чергу, власної енергонезалежності та економії бюджетних коштів на утримання об'єктів соціальної сфери. Також важливим є підвищення поінформованості населення про реформу в житлово-комунальному господарстві, щодо розвитку та переваг системи самоорганізації шляхом утворення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, про права та обов'язки споживачів, відносин з виконавцями послуг та з питання необхідності енергозбереження. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Це в кінцевому результаті дасть можливість забезпечити ефективний менеджмент та створити модель «Енергоефективна громада». (зміни від 24.12.2020 № 16)

Громада виграє від цього в тому, що інвестори, які будуватимуть об'єкти відновлювальних джерел енергетики та високоманеврові (балансуючі потужності) можуть зареєструватися в ній як юридичні особи або фізичні особи - підприємці, та вноситимуть свою частку в наповнення її бюджету.

Тому нагальна необхідність вирішення вищезазначених проблем та необхідність реалізації визначених пріоритетів обумовила вибір цієї оперативної цілі та підкреслює важливість її як одного з пріоритетів для досягнення другої стратегічної цілі.

Для досягнення цілі визначені такі завдання:

2.2.1. Розроблення містобудівної документації ОТГ.

2.2.2. Забезпечення реконструкції та будівництва нових об'єктів забору, транспортування та підвищення санітарної надійності водозабірних споруд.

2.2.3. Забезпечення покращання технічного стану об'єктів транспортування і очистки стоків, у тому числі з використанням системи біологічного очищення, та будівництво нових. (зміни від 24.12.2020 № 16)

2.2.4. Технічне переоснащення об'єктів комунальної теплоенергетики та впровадження енергозберігаючих технологій на них.

2.2.5. Стимулювання впровадження енергозберігаючих заходів у комунальній сфері і житловому секторі та підтримка розвитку альтернативної енергетики з балансуючими потужностями, у тому числі сонячної. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Для виконання визначених завдань передбачається:

забезпечення просторового планування в територіальних громадах та забезпечення ефективності цього процесу шляхом створення геопорталів міст обласного значення, ОТГ на платформі геоінформаційних систем, що передбачено в одній із оперативних цілей стратегічної цілі 1. Також передбачення у проєктах містобудівної документації промислових зон, груп підприємств, територій на яких розміщена інноваційна інфраструктура, інвестиційних планів постачальників ресурсів (електроенергія, водопостачання і водовідведення, газопостачання). (зміни від 24.12.2020 № 16)

реалізація проєктів: з реконструкції, капітальних ремонтів мереж і об'єктів; модернізації шляхом впровадження сучасних і енергозберігаючих технологій, у тому числі інтелектуальних з елементами цифровізації виробничих процесів, заміни застарілого обладнання на сучасне та ефективне; будівництво нових об'єктів і мереж, відновлення окремих технологічних споруд і комплексів;

заміна котлів та іншого обладнання на підприємствах комунальної теплоенергетики;

сприяння впровадженню енергозберігаючих заходів у житловому секторі (встановлення теплових пунктів у багатоквартирних будинках, термостатів, утеплення фасадів будинків, включаючи вікна і входні двері) та заходів з встановлення сонячних батарей шляхом фінансової підтримки у рамках реалізації відповідних обласної і місцевих програм;

запровадження інноваційних технологій у системі управління міст на засадах концепції розумного міста (Smart City) з метою перетворення їх на технологічно розвинені і комфортні для життя; (зміни від 24.12.2020 № 16)

сприяння реалізації проєктів альтернативної енергетики з балансуючими потужностями, у тому числі сонячної в у рамках обласної та місцевих цільових програм.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

протяжність відремонтованих/побудованих мереж (водопостачання/ водовідведення/теплопостачання);

кількість об'єктів комунальної інфраструктури, на яких проведені капітальні ремонти та/або реконструкція;

кількість нових об'єктів комунальної інфраструктури, введених в експлуатацію;

кількість модернізованих котелень;

кількість встановлених сучасних котлів у котельнях;

обсяг економії газу від впровадження енергозберігаючих заходів на підприємствах комунальної теплоенергетики;

кількість фізичних осіб/ООСБ, що отримали фінансову підтримку з обласного та місцевих бюджетів на впровадження енергоефективних заходів;

обсяг коштів з місцевих бюджетів, спрямований на підтримку розвитку альтернативної енергетики;

питома вага споживання альтернативної енергії в енергобалансі області.

Оперативна ціль 2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечне довкілля
(зміни від 24.12.2020 № 16)

Економічний і соціальний розвиток кожної територіальної громади зокрема та регіону в цілому, в першу чергу, залежить від стану доріг. Якісні дороги і транспортна доступність – це одна із складових досягнення більш масштабної мети, а саме підвищення якості життя населення, а також є основою інвестиційної привабливості територій.

Суб'єкти господарювання, зокрема представники малого і середнього бізнесу, в першу чергу, орієнтовані на обслуговування автомобільним транспортом, тому стан доріг для них має особливе значення.

Розвиток туризму в перспективі також вимагатиме розширення їх мережі та поліпшення якості.

В свою чергу, в стратегічній перспективі розвиток галузей виробництва та сфери послуг зі значною часткою доданої вартості обумовить зростання обсягу автомобільних перевезень та ще більше посилить навантаження на місцеві дороги.

Не зважаючи, що через територію області проходять дороги державного значення, що дає можливість в певній мірі задовольняти багато потреб територіальних громад в цілому або населених пунктів, через які вони проходять, суб'єктів господарювання та різних категорій населення, якість місцевих доріг (мостів і шляхопроводів) в умовах зростання економічної активності та рівня

автомобілізації населення – це виклик, який не вдалося подолати. Фактично виконані роботи з їх реконструкції та капітального ремонту не відповідають потребам. При цьому, частина населених пунктів не мають зв'язку з дорогами державного значення.

Якщо дороги в містах обласного значення та в окремих районних центрах більш менш впорядковані, то проблема доріг в сільській місцевості стоїть особливо гостро. Низькі технічні параметри сільських доріг через їх тривалий період експлуатації (побудовані в минулому сторіччі), не проведення належного їх ремонту і утримання призвели до суттєвого погіршення або навіть повного локального руйнування дорожнього полотна. Як наслідок, це стримує розвиток сільських територій, негативно позначається на безпеці дорожнього руху, створює труднощі з наданням швидкої медичної допомоги, підвозу дітей та вчителів до опорних шкіл.

Ураховуючи актуальність проблеми місцевих доріг (мостів і шляхопроводів), стратегічним пріоритетом визначено вжиття заходів з поліпшення їх стану у рамках реалізації відповідних цільових державних та місцевих програм та проєктів регіонального розвитку у рамках державно-приватного партнерства, залучення бізнесу, що здійснює діяльність на території громад, до їх співфінансування. І, в першу чергу, увага буде зосереджена на приведенні у належний стан доріг, якими здійснюється довозення учнів до опорних закладів загальної середньої освіти, а також громадян до закладів охорони здоров'я. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Активізація проведення робіт з будівництва, реконструкції та капітального ремонту місцевих доріг (мостів і шляхопроводів), використання на цю мету місцевих будівельних матеріалів з метою здешевлення їх вартості стане додатковим імпульсом для розвитку будівельної галузі в окремих територіальних громадах та регіону в цілому.

Якісні місцеві дороги забезпечать транспортну доступність між населеними пунктами в межах громади, зокрема до адміністративних центрів, найближчих міст з населенням понад 50 тис. осіб та до регіонального центру. Тому важливим пріоритетом також буде розширення діючої мережі автобусних маршрутів та залучення більш широкого кола перевізників для збільшення кількості рейсів. Також буде забезпечено у повному обсязі сільські населені пункти шкільними автобусами, які відповідають технічним та безпековим вимогам. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Розширення прав територіальних громад, а також підвищені вимоги до якості життя, до раціонального використання навколишнього середовища суттєво впливають на потреби облаштування територій і впорядкування населених пунктів, загострюють проблеми благоустрою і підвищують до нього вимоги.

Благоустрій і озеленення мають важливе значення для розвитку територіальних громад, оскільки саме в цій сфері створюються умови для комфортного життя.

Порушення благоустрою створює дискомфорт для жителів та труднощі для здійснення господарської діяльності. Зокрема, захаращеність частини вулиць,

накопичення сміття, будівельних матеріалів на них створюють перешкоду для проїзду автомобілів, спецтехніки, машин швидкої допомоги.

В сучасних умовах людина стає більш вимогливою до елементів благоустрою, до їх оригінальності. Це вимагає пошуку нових підходів до облаштування територій населених пунктів.

За останні роки в територіальних громадах, зокрема міст обласного значення та в ОТГ чимало зроблено для покращення благоустрою. Але рівень його є недостатнім, а зокрема в населених пунктах сільських територій – не відповідає сучасним вимогам, або взагалі відсутній. В більшості громад роботи з благоустрою не мають комплексного характеру, багато об'єктів потребують оновлення чи завершення.

Тому в стратегічній перспективі, в першу чергу, передбачається поліпшити зовнішній облік міст і сіл, що значно підвищить їх інвестиційну, туристичну привабливість та підвищить комфортність проживання.

В містах в перспективі передбачається поліпшення стану зелених зон (парків, скверів, набережних) та інших місць загального відпочинку, побудова об'єктів благоустрою за новими стандартами. Також необхідним є проведення робіт з поліпшення стану тротуарів, створення велодоріжок та місць для паркування транспорту, оновлення вуличного освітлення, встановлення лавок, інформаційних табло на зупинках міського транспорту, подальше впровадження інформаційних технологій в управління рухом міського транспорту та благоустроєм.

В селах і селищах передбачається будівництво вуличного освітлення, дитячих майданчиків, місць загального відпочинку.

Головним завданням стійкого розвитку громад є створення безпечного середовища та забезпечення належного санітарного та екологічного стану в них. Якщо на сьогодні в містах забезпечена централізована система збору сміття, то в сільській місцевості вона в основному відсутня.

Тому передбачається вжиття заходів, спрямованих на забезпечення утилізації сміття, ліквідації несанкціонованих його звалищ, створення нових полігонів твердих побутових відходів і забезпечення безпечності діючих та вирішення питань його переробки.

Поліпшення екологічного стану в територіальних громадах не обмежується тільки вирішенням проблеми твердих побутових відходів.

Не менш гострою є проблема промислових відходів, обсяг яких значно перевищує обсяги побутових. Це відходи різного ступеню токсичності і небезпеки для навколишнього середовища територіальних громад та їх мешканців. Адже більшість відходів природньо не розкладаються, а тому є небезпечними забруднювачами ґрунту, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, що негативно впливає на рівень комфорту життя.

Як свідчить стратегічний аналіз лише трохи більше половини відходів IV класу небезпеки, а це відходи промислових підприємств, переробляється чи утилізується в області.

Тому захист навколишнього середовища в територіальних громадах від негативного впливу промислових відходів є також важливим стратегічним

пріоритетним завданням, що забезпечить безпечність середовища в них для здоров'я населення.

Зусилля будуть спрямовані на впровадження нових методів збору і утилізації промислових відходів, розвиток сучасної мережі їх переробки з використанням передових інноваційних технологій, а також на активізацію дій щодо закриття наявних необладнаних місць їх накопичення, зокрема у добувній промисловості, що не відповідають вимогам законодавства і є суттєвим фактором забруднення природного середовища та загрози життю людей. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Комплексне вирішення цієї проблеми передбачає залучення на її вирішення не лише бюджетних коштів, але й коштів суб'єктів господарювання, які їх створюють у ході своєї діяльності та коштів зацікавлених інвесторів.

Але поліпшення екологічної ситуації в територіальних громадах також залежить і від свідомості жителів. Тільки виховавши екологічну культуру і підвищивши екологічну грамотність щодо поводження з твердими побутовими відходами, можна забезпечити безпечність навколишнього середовища.

Тому передбачається здійснення органами місцевого самоврядування інформаційної і просвітницької роботи з цього питання, залучення населення та громадських організацій екологічного спрямування до організації та проведення спільних заходів по прибиранню територій, поширення та впровадження кращих практик з цього питання.

Вживатимуться заходи щодо просвітницької діяльності з метою формування культури споживання та поваги до навколишнього природного середовища і цінностей біорізноманіття. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Важливим пріоритетом буде забезпечення еколого-економічного балансу територіальних громад області, що забезпечить їх сталий розвиток і обумовлено наступним.

Частина територій Житомирщини, а відтак територіальних громад зазнала радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Тому актуальним в стратегічній перспективі є оцінка і визначення можливостей залучення в сільськогосподарський оборот земель, тобто їх реабілітації на таких територіях, що матиме економічний і соціальний ефекти для їх подальшого розвитку, адже дасть поштовх розвитку сільського господарства та відповідно створенню нових робочих місць, підвищенню рівня зайнятості та збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Також вживатимуться інші заходи щодо забезпечення охорони земель, відтворення екосистем, удосконалення структури земельних угідь та напрямів господарської діяльності з метою формування оптимального співвідношення земельних угідь, підтримання екологічної безпеки і рівноваги територій та досягнення нейтрального рівня деградації земель. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Для цього актуальним є проведення науковцями області комплексних досліджень таких територій, отримання на їх базі об'єктивної інформації про якісний стан ґрунтів, рівня їх радіоактивного забруднення та визначення пріоритетів розвитку сільськогосподарського виробництва у рамках реалізації відповідної цільової обласної програми.

Ураховуючи, що область є однією з найбагатших за наявними лісовими ресурсами, що обумовлює економічну спеціалізацію багатьох територіальних громад, важливим аспектом дій в стратегічній перспективі є вжиття заходів щодо їх збереження.

Лісова галузь є основою для зайнятості населення у сільській місцевості, а також основою для розвитку суміжних з нею галузей. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Ліси важливі не лише для економічного розвитку громад і регіону в цілому, а також мають важливе значення для стабілізації навколишнього середовища, особливо в умовах кліматичних змін, зокрема глобального потепління, оскільки мають захисну роль для ґрунтів, вод, повітря та біорізноманіття. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Зміни клімату негативно впливають і на стан лісів. Такими негативними наслідками є зменшення опадів, штормові вітри, буреломи. Також збільшується кількість лісових пожеж, площ висихання, уражених хворобами та шкідниками лісу. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Процеси глобального потепління в перспективі призводять до зневоднення річок області, а інтенсивне забруднення води фосфатами, на основі яких виготовлені миючі засоби, вони інтенсивно заростають. Така ситуація не лише призведе до проблеми водокористування та зникнення видів риб, але й сприятиме ще більшому висиханню лісів, зниженню продуктивності деревостанів та негативному впливу цих процесів на природне середовище і економічну діяльність. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Для упередження негативних наслідків зміни клімату на стан лісів та забезпечення екологічної і економічної рівноваги в територіальних громадах актуальним є також проведення досліджень науковцями області щодо впровадження інноваційних наукових технологій ведення лісового господарства, а саме базованого на вирощуванні високопродуктивних посухостійких порід дерев у рамках реалізації відповідних цільових обласних програм. Це забезпечить адаптованість лісів до кліматичних змін, зменшення їх деградації. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

В цілому передбачається вжиття комплексу заходів, спрямованих на забезпечення невиснажливого лісокористування, безперервність відновлення лісів, підвищення їх продуктивності, розвиток та розширення деревостанів, в результаті чого зростатиме економічна активність та покращиться стан екології і якість життя в територіальних громадах. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Не менш важливим пріоритетом є здійснення заходів щодо забезпечення збереження, відновлення та збалансованого використання природоохоронних територій та об'єктів природно-заповідного фонду. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Вищезазначене обумовило вибір цієї оперативної цілі та зміст завдань для її досягнення, а саме:

2.3.1. Будівництво, реконструкція і ремонт місцевих доріг.

2.3.2. Поліпшення транспортної доступності. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

2.3.3. Забезпечення якісного стану елементів благоустрою.

2.3.4. Оптимізація поводження з відходами.

2.3.5. Залучення жителів громад до вирішення проблем благоустрою та підвищення їх екологічної культури.

2.3.6. Забезпечення еколого-економічного балансу територій громад та збереження природно-заповідного фонду. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Індикатори досягнення оперативної цілі:

протяжність побудованих, реконструйованих і відремонтованих місцевих доріг, км; (зміни від 24.12.2020 № 16)

кількість створених нових автобусних маршрутів; (зміни від 24.12.2020 № 16)

відсоток зростання кількості автобусних рейсів; (зміни від 24.12.2020 № 16)

відсоток забезпечення сільських населених пунктів шкільними автобусами; (зміни від 24.12.2020 № 16)

питома вага коштів місцевих бюджетів, спрямованих на благоустрій територій;

кількість побудованих, реконструйованих зон загального відпочинку;

кількість побудованих, реконструйованих мереж вуличного освітлення;

відсоток територіальних громад, у яких створені полігони твердих побутових відходів;

обсяг інвестицій, залучених у сферу поводження з промисловими відходами;

зростання рівня утилізації та переробки промислових відходів;

кількість придбаних контейнерів для сміття;

кількість заходів, проведених в територіальних громадах по санітарному прибиранню територій;

обсяг коштів місцевого бюджету, спрямований на проведення комплексного наукового дослідження радіаційно-забруднених територій області та визначення пріоритетів їх економічного розвитку;

площі насаджень посухостійких порід дерев;

площа відновлення лісів; (зміни від 24.12.2020 № 16)

площа збільшення/відновлення територій природно-заповідного фонду; (зміни від 24.12.2020 № 16)

кількість нових/відновлених об'єктів природно-заповідного фонду. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Оперативна ціль 2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування (зміни від 24.12.2020 № 16)

Спроможна громада, ефективне управління нею та досягнення балансу інтересів усіх зацікавлених сторін може бути лише за умови цифрової трансформації та наявності професійних і компетентних управлінських кадрів.

В епоху конкуренції, цифрових перетворень органи місцевого самоврядування будуть дієздатними, якщо базуватимуть способи управління економічним і соціальним розвитком громади на цифрових технологіях.

Першочерговою умовою для цього є наявність ширококутового та швидкісного Інтернету в громадах, в яких він відсутній, та створення в них відкритих Wi-Fi зон.

Не менш важливою умовою також є створення та/або розширення цифрових комунікацій громад.

Також необхідне вжиття заходів щодо подолання недоліків, пов'язаних з недостатністю компетенцій управлінських кадрів та недостатністю цифрової грамотності та відповідних навичок у жителів громад. Це дасть можливість поступово перевести адміністративні послуги, що надаються відповідними центрами, в електронний формат та збільшити кількість їх отримувачів у такому форматі.

Викликом, що обумовлює нагальну активізацію цього процесу, стала пандемія коронавірусу. Адже поряд з такими перевагами переведення адміністративних послуг в електронний формат як ефективність, прозорість, можливість їх отримання в режимі реального часу або онлайн, є упередження необхідності фізичної присутності їх отримувачів в місці надання, особливо осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення.

Також стрімке зростання мобільних пристроїв типу смартфона і планшета у населення передбачає сумісність порталів надавачів адміністративних послуг до таких пристроїв.

Цифрова трансформація в управлінські процеси, створення електронних комунікативних платформ в органах місцевого самоврядування територіальних громад дасть можливість активізувати участь громадськості, жителів громади в плануванні і регулюванні її економічного, соціального і культурного розвитку, встановити горизонтальне і вертикальне співробітництво, координацію і зворотній зв'язок з іншими органами влади на регіональному і місцевому рівнях.

Створення таких платформ також дасть можливість проводити віртуальні зустрічі, семінари, семінари-наради з питань: життєдіяльності громади; партнерства з сусідніми громадами; інвестування в її розвиток; участі бізнесу в реалізації соціальних проєктів.

Вищезазначене обумовило вибір цієї оперативної цілі, досягнення якої дасть можливість забезпечити в громадах ефективне врядування, впровадження нових прогресивних механізмів управління, базованих на відкритості, прозорості та широкій участі зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень та їх реалізації.

Для реалізації оперативної цілі визначено такі завдання:

2.4.1. Формування цифрової інфраструктури.

2.4.2. Забезпечення цифрових комунікацій.

2.4.3. Поліпшення доступності адміністративних послуг.

2.4.4. Забезпечення професійного розвитку посадових осіб місцевого самоврядування і депутатів місцевих рад та набуття ними цифрових компетенцій.

2.4.5. Створення умов для набуття цифрових навичок жителями громад.

Реалізація визначених завдань буде здійснюватися шляхом:

забезпечення усіх населених пунктів громад широкосмуговим Інтернетом із швидкістю від 100 Мбіт/с;

підключення рад, соціальних закладів та комунальних установ до широкопasmового і швидкісного Інтернету та створення в них відкритих Wi-Fi зон;

створення каналів для прокладання волоконно-оптичних кабелів зв'язку під час ремонту доріг, вулиць, фасадів будівель;

впровадження використання систем відеоспостереження;

сприяння операторам в оформленні дозволів на розміщення телекомунікаційного обладнання, прокладення мереж, відведення земельних ділянок для розміщення радіовеж тощо;

забезпечення електронної взаємодії з електронними інформаційними ресурсами та базами даних різного рівня;

подальшої розбудови мережі центрів надання адміністративних послуг, забезпечення та переведення адміністративних послуг в електронний формат;

реінжинірингу публічних послуг та переведення їх в електронний формат;

впровадження можливостей отримання електронних послуг, що надаються в громадах, через смартфон та через відповідні мобільні додатки;

впровадження органами місцевого самоврядування системи внутрішнього та зовнішнього електронного документообігу;

створення електронних платформ, порталів органів місцевого самоврядування для комунікацій і партнерства та електронних архівів комунальних установ;

забезпечення доступності для осіб з інвалідністю, зокрема з порушенням зору, слуху та мовлення до створених в громадах електронних ресурсів;

сприяння та забезпечення умов для професійного навчання (підвищення кваліфікації) посадових осіб органів місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, залучення до цього регіональних відділень асоціацій органів місцевого самоврядування та Установи «Агенція регіонального розвитку Житомирської області»;

залучення до розроблення стратегій розвитку територіальних громад, програм соціально-економічного та культурного розвитку територіальних громад, цільових програм з інших питань самоврядування, вирішення нагальних проблем громади громадських організацій, представників бізнесу та науки, експертів з питань місцевого самоврядування, активних жителів громади незалежно від статі.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

відсоток ОТГ/населених пунктів в ОТГ, охоплених широкопasmовим швидкісним Інтернетом;

відсоток рад/соціальних закладів/комунальних установ в ОТГ, підключених до широкопasmового і швидкісного Інтернету;

відсоток рад/соціальних закладів/комунальних установ в ОТГ, у яких створені відкриті Wi-Fi зони;

відсоток ОТГ, в яких використовуються системи відеоспостереження;

кількість створених нових центрів надання адміністративних послуг в ОТГ;

відсоток переведення публічних/адміністративних послуг, що надаються в ОТГ, в електронний формат;

відсоток рад в ОТГ, в яких створені електронні платформи, портали;

відсоток рад в ОТГ, в яких впроваджено системи внутрішнього та зовнішнього електронного документообігу;

відсоток посадових осіб органів місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, які пройшли професійне навчання (підвищення кваліфікації);

відсоток ОТГ, в яких залучалися до розроблення стратегій розвитку територіальних громад, програм соціально-економічного та культурного розвитку територіальних громад, цільових програм з інших питань самоврядування, громадські організації, представники бізнесу та науки, експерти з питань місцевого самоврядування, активні жителі громади.

Оперативна ціль 2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій

Прийнятні умови життєдіяльності мешканців територіальних громад значною мірою базуються на забезпеченні належних умов безпеки їх перебування в навколишньому середовищі.

Тому одним із важливих пріоритетних завдань є побудова в територіальних громадах ефективних систем щодо оперативного виявлення, запобігання і вирішення проблем, пов'язаних із злочинністю, порушенням публічного порядку та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, які спроможні забезпечити безпеку людини.

На сьогодні Головним управлінням Національної поліції в Житомирській області вживаються організаційні та практичні заходи, направлені на упровадження принципу взаємодії поліції та громади на засадах партнерства «Community policing», які базуються на застосуванні орієнтованого на громаду підходу для забезпечення громадської безпеки, соціальної згуртованості.

Представники поліції, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства об'єднуються та спільно працюють над пошуком шляхів та визначенням проєктів, спрямованих на зміну безпекової ситуації на конкретній території. Головним принципом у цій роботі в подальшому буде орієнтація на специфіку територій та потреб конкретної громади.

Така форма взаємодії забезпечить ефективне і якісне виконання державними та місцевими інституціями своїх функцій у сфері забезпечення правопорядку.

Не менш важливе значення матиме створення майданчиків комунікації поліцейських з мешканцями громад (тематичні зустрічі, спільні ініціативи, онлайн-платформи), що допоможе громадянам швидше отримати реакцію на свої звернення та заохочуватиме їх зустрічатися й обговорювати, що необхідно, аби зробити місцевість, на якій вони проживають, безпечною та комфортною, а стане важливим інструментом вирішення місцевих проблем у сфері правопорядку.

Пошук шляхів підвищення рівня громадської безпеки в територіальних громадах також залежатиме від вміння і здатності співробітників поліції

правильно вести комунікацію з населенням щодо розбудови безпечного середовища в них.

Понад 50% усіх пожеж на території області відбуваються у сільській місцевості, при цьому гинуть люди, завдаються значні збитки історико-культурній спадщині, господарства несуть чималі втрати, а тому гостро стоїть питання організації гасіння пожеж у сільській місцевості, де існує велика кількість населених пунктів, час прибуття першого підрозділу в які перевищує максимально допустимі значення (20 хвилин).

Актуальною проблемою протипожежного захисту сільських населених пунктів, де щороку реєструється близько 1,2 тис. пожеж (58,6% загальної їх кількості), є значна віддаленість підрозділів державної пожежної охорони від населених пунктів та низький рівень технічної оснащеності протипожежних формувань сільськогосподарських об'єктів.

Для боротьби із пожежами в ОТГ створено лише 20 пожежно-рятувальних підрозділів місцевої пожежної охорони, при потребі 84.

В області нараховується 18 будинків підвищеної поверховості, в яких мешкає понад 6 тис. осіб. Проте існуючі системи протипожежного захисту зазначених будинків характеризуються високим ступенем зношеності і не гарантують надійної роботи за призначенням у разі виникнення пожежі.

Залишається потенційною небезпекою для населення наявність у ґрунті та у водоймах вибухонебезпечних предметів (ВНП) часів Другої світової війни та залишених від військової діяльності на територіях колишніх військових полігонів. Лише у 2017-2018 роках було виявлено та знищено 1411 од. різноманітних ВНП та очищено від них 105 га території.

Існуюча в області система оповіщення створена в 70-80-х роках минулого століття за командно-сигнальним принципом в умовах глобального воєнного протистояння та орієнтована на доведення сигналів оповіщення лише в особливий період, не відповідає сучасним вимогам.

З 1134 захисних споруд цивільного захисту лише 96 од. (9%) визнано готовими до використання за призначенням, 672 (59%) обмежено готові та 366 (32%) не готові.

Забезпеченість засобами індивідуального хімічного захисту населення, яке проживає в прогнозованій зоні хімічного забруднення, складає тільки 19%.

Щороку на водоймах області в місцях стихійного купання гинуть близько 30 осіб наших співгромадян.

Нагальна необхідність підвищення рівня громадської безпеки в територіальних громадах та спроможності попереджувати, реагувати та ліквідувати наслідки надзвичайних ситуацій (подій) в них обумовила вибір цієї оперативної цілі та підкреслює її важливість як одного з пріоритетів для досягнення другої стратегічної цілі.

Для реалізації цієї оперативної цілі передбачається виконання таких основних завдань: (зміни від 24.12.2020 № 16)

2.5.1. Забезпечення впливу громади на формування місцевої політики безпеки шляхом реалізації відповідних місцевих програм та локальних ініціатив (проектів).

2.5.2. Створення майданчиків комунікації поліцейських з мешканцями громад (тематичні зустрічі, спільні ініціативи, онлайн-платформи).

2.5.3. Створення в територіальних громадах місцевих та добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, розбудова інфраструктури із забезпечення їх функціонування, у тому числі будівництво центрів безпеки та їх технічне оснащення.

2.5.4. Створення та підтримання у постійній готовності місцевих систем централізованого оповіщення, здійснення їх модернізації та забезпечення функціонування.

2.5.5. Проведення просвітницьких заходів з питань цивільного захисту.

2.5.6. Реалізація проєктів із забезпечення суспільного безпечного середовища (встановлення камер відеоспостереження, відкриття поліцейських станцій, центрів безпеки в територіальних громадах та їх матеріально – технічне забезпечення).

Крім того будуть виконуватися заходи по таких напрямках:

визначення комплексу організаційних і практичних заходів щодо забезпечення правопорядку та джерел їх фінансування при розробленні програм економічного, соціального і культурного розвитку громад та інших цільових програм місцевого самоврядування та забезпечення їх реалізації;

організація гуманітарного розмінування на територіях та акваторіях територіальних громад, у тому числі об'єктах природно-заповідного фонду;

забезпечення пожежної та техногенної безпеки об'єктів і територій територіальних громад;

забезпечення безпеки людей на водних об'єктах;

створення та накопичення місцевих матеріальних резервів;

створення, використання, утримання та реконструкція фонду захисних споруд цивільного захисту з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

впровадження ініціатив, спрямованих на вирішення проблем правопорядку у територіальних громадах;

рівень зменшення злочинності в територіальних громадах;

підтримка правоохоронної діяльності з боку місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування;

обсяги фінансової підтримки з місцевих бюджетів на заходи щодо забезпечення правопорядку в територіальних громадах;

кількість створених платформ комунікації співробітників поліції з населенням територіальних громад;

кількість територіальних громад, в яких встановлені камери відеоспостереження, відкрито матеріально-технічно облаштовані поліцейські станції, центри безпеки;

кількість утворених в об'єднаних територіальних громадах місцевих та добровільних пожежно-рятувальних підрозділів;

обсяги фінансової підтримки з місцевих бюджетів:

- на утримання та розбудову існуючих пожежно-рятувальних підрозділів місцевої (добровільної) пожежної охорони;
- на модернізацію та забезпечення функціонування місцевих систем централізованого оповіщення;
- на створення та накопичення місцевих матеріальних резервів;
- кількість виготовлених навчально-наочних брошур щодо дій населення в надзвичайних ситуаціях/буклетів/пам'яток, соціальної реклами.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. СТІЙКЕ ПОЛПШЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА НАГРОМАДЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Людина і її потенціал є основною регіонального розвитку та визначальним чинником підвищення інноваційності і конкурентоздатності економіки. Відтак стійкість регіонального розвитку залежить від розвитку людського потенціалу.

Тому забезпечення нової якості життя, збереження і нагромадження людського потенціалу є важливим стратегічним пріоритетом, що обумовило вибір цієї стратегічної цілі.

Рівень розвитку області в майбутньому визначатиметься тим, наскільки результативним виявиться процес нагромадження людського потенціалу регіону і як ефективно цей потенціал, перетворений у людський капітал, використовуватиметься.

Оскільки диференціація або збереження низького життєвого рівня населення у територіальному розрізі блокує економічний розвиток регіону та посилює проблеми у соціальній сфері, стратегічний розвиток регіону буде націлений на його перетворення у регіон високої якості життя.

Визначені стратегічні пріоритети у рамках першої та другої стратегічних цілей, які є основою для забезпечення стійкого розвитку територіальних громад та регіону в цілому, тісно пов'язані з пріоритетами цієї цілі. Адже оперативні цілі і завдання у їх рамках, які передбачено виконати для їх досягнення, забезпечать підвищення зайнятості і доходів населення, створення комфортних умов для проживання, що є характеристиками якості життя.

Але якість життя включає і інші важливі характеристики. Головні з них - це тривалість життя, здоров'я, освіта, доступ до культурних цінностей, можливість самореалізації і творчості людини.

Для досягнення цієї стратегічної цілі передбачається активізація дій та зростання інвестицій у розвиток людського потенціалу у відповідних сферах, що забезпечить траєкторію зростання рівня і якості життя, а саме: якісно новий рівень охорони здоров'я та створені умови для здорового способу життя, сформована ефективна модель освіти та підготовки і перепідготовки кадрів, доступність культурних послуг та їх затребуваність, зростання самореалізації населення, у тому числі творчої.

Також досягнення цілі дозволить в умовах процесів глобалізації економіки і конкурентної боротьби, у тому числі саме за головний фактор економічного зростання - людину, забезпечити поліпшення демографічної ситуації, зменшити трудову міграцію; підготовку кваліфікованих кадрів відповідно до потреб регіональної економіки. При цьому висока якість людського капіталу дозволить

регіону впроваджувати інноваційні технології підвищувати інноваційну активність.

Стратегічна ціль включає такі оперативні цілі:

3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист кожного, хто його потребує. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

3.3. Підвищення доступності культурних благ та сприяння творчій самореалізації населення, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Реалізація цієї стратегічної цілі стане вкладом в реалізацію 1-5, 8, 10, 11 ЦСР ООН. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Оперативна ціль 3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу

Здоров'я населення і високий демографічний потенціал - значимі фактори благополуччя населення, переходу регіону до стійкого розвитку, збереження, зміцнення і ефективного використання людського потенціалу.

Зміцнення здоров'я населення сприяє фізичному розвитку і підвищенню його працездатності, а тому відповідно збільшенню можливостей для створення продукції.

Результати стратегічного аналізу свідчать про незадовільну демографічну ситуацію в області. Також стійкою є тенденцію старіння населення, що обумовить зростання захворюваності..

За останні роки система охорони здоров'я в області як і в Україні в цілому інтенсивно реорганізується. Завершено реформування первинної медико-санітарної допомоги. На часі реформа спеціалізованої допомоги.

Багато медичних закладів мають незадовільний матеріально-технічний стан.

Тому основним пріоритетом буде створення якісно нової комплексної системи охорони здоров'я в регіоні шляхом структурних змін, оснащення сучасним обладнанням та впровадження сучасних технологій, у тому числі інформаційних, розвитку телемедицини, реабілітаційної та паліативної допомоги.

На стан здоров'я і тривалість життя впливає зацікавленість людини у збереженні власного здоров'я та спосіб життя.

Фізична культура і спорт - це формуючі елементи здорового способу життя, але значна частина населення ними не займаються. Також низький рівень участі у заняттях спортом людей з обмеженими можливостями, у тому числі з числа учасників АТО/ООС та людей пенсійного віку.

В перспективі актуалізується проблема малорухливого способу життя дітей, підлітків і молоді, що обумовлена проведенням значної частини часу за комп'ютерами, електронними гаджетами та популяризацією комп'ютерних, а не спортивних ігор.

Перепонами для широкого залучення до занять фізкультурою і спортом усіх верств населення є:

невідповідність матеріально-технічної бази спортивної інфраструктури завданням і потребам масового спорту;

великі відмінності серед територіальних громад щодо забезпечення спортивними об'єктами і в доступності до послуг фізкультури і спорту;

недостатня пропаганда серед населення ролі фізкультури і спорту у підвищенні якості і тривалості життя.

Активна децентралізація в регіоні та необхідність розвитку фізкультури і спорту передбачають нові стратегічні підходи до розвитку цієї сфери.

Усе вищезазначене визначило вибір цієї оперативної цілі.

Її досягнення буде відображати ефективність сфери охорони здоров'я в регіоні та розвитку фізкультури і спорту, а тому протягом 2021-2027 років передбачається концентрація зусиль на формуванні нової довгострокової моделі охорони здоров'я, яка забезпечить доступність і якість медичних послуг, а також створення основи для здорового способу життя шляхом забезпечення функціональності і доступності спортивних і оздоровчих закладів масових відвідувань (спортивна інфраструктура) та широкої його популяризації.

Оперативна ціль конкретизується такими завданнями (підцілями):

3.1.1. Зміцнення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я.

3.1.2. Формування оптимальної структури закладів, що надають медичну допомогу з подальшою реорганізацією в медичний кластер.

3.1.3. Розвиток системи громадського здоров'я області, як основного чинника у формуванні ідеології здорового способу життя.

3.1.4. Розвиток мережі спортивних об'єктів, зміцнення їх матеріально-технічної бази та активізація спортивно-масової роботи.

Виконання першого завдання передбачає:

планування технологічного розвитку охорони здоров'я області, у тому числі розроблення планів технічного переоснащення медичних закладів; (зміни від 24.12.2020 № 16)

підготовку проєктів та заявок на модернізацію і переоснащення медичних закладів та їх реалізацію; (зміни від 24.12.2020 № 16)

забезпеченням доступом до ширококутного швидкісного Інтернету та сучасними технічними і інформаційно-програмними засобами для функціонування електронної системи охорони здоров'я. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Для забезпечення другого завдання буде розроблено:

стратегічний план розвитку госпітального округу та планів трансформації лікувальних закладів у його межах; (зміни від 24.12.2020 № 16)

стратегію формування медичного кластеру в області;

механізм взаємодії комунальних і приватних закладів охорони здоров'я в межах області.

Виконання третього завдання буде досягнуто шляхом:

розбудови потенціалу Житомирського обласного центру громадського здоров'я (оптимізація структури, розвиток персоналу, покращення матеріально-технічної бази);

впровадження ефективної комунікаційно-інформаційної роботи з населенням області;

розроблення програм і поширення найкращих практик громадського здоров'я;

навчання представників ОТГ з питань громадського здоров'я та технічної підтримка ОТГ в розробленні та впровадженні програм громадського здоров'я.

Четверте завдання буде забезпечене шляхом:

підвищення взаємодії обласних спортивних формувань і органів місцевого самоврядування щодо реалізації регіональних і місцевих ініціатив з реалізації спортивної діяльності;

будівництва нових і реконструкції діючих спортивних об'єктів;

створення безпечних і комфортних умов для занять фізкультурою і спортом (забезпечення матеріально-технічного оснащення відповідно до сучасних стандартів та облаштування необхідним обладнанням і інвентарем з урахуванням сучасних вимог до організації навчально-тренувального процесу);
(зміни від 24.12.2020 № 16)

створення умов для розвитку адаптивної фізкультури: сприяння функціонуванню діючих та утворенню нових місцевих центрів з фізичної культури і спорту та фізкультурно-спортивних та фізкультурно-реабілітаційних клубів для осіб з інвалідністю, у тому числі дітей з інвалідністю; (зміни від 24.12.2020 № 16)

популяризація занять фізкультурою і спортом, здорового способу життя серед усіх верств населення із залученням громадських об'єднань, державних і громадських діячів, відомих спортсменів і митців; (зміни від 24.12.2020 № 16)

впровадження нових форм організації спортивної роботи шляхом створення спортивних клубів, комунальних центрів олімпійської підготовки, штатних команд резервного спорту; (зміни від 24.12.2020 № 16)

забезпечення безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до об'єктів фізкультурно-спортивного та реабілітаційного призначення. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Індикатори досягнення оперативної цілі:

показники народжуваності і смертності, у тому числі дитячої смертності; захворюваність на соціальні хвороби (туберкульоз, наркотична та алкогольні залежності, СНІД);

кількість реалізованих проєктів з модернізації і технічного переоснащення медичних закладів;

кількість медичних закладів, оснащених сучасною медичною технікою; розроблена стратегія формування медичного кластеру в області;

кількість медичних закладів, інтегрованих в систему впровадженої дистанційної медицини (телемедицина);

кількість медичних закладів, в яких впроваджені інформаційні технології; кількість розроблених навчальних програм у сфері здорового способу життя;

кількість реконструйованих/побудованих спортивних об'єктів;

питома вага осіб з інвалідністю/осіб з обмеженими можливостями, які

систематично займаються фізкультурою і спортом; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

кількість реалізованих місцевих ініціатив з популяризації і активізації занять фізкультурою і спортом;

кількість створених місцевих центрів з фізичної культури і спорту та фізкультурно-спортивних та фізкультурно-реабілітаційних клубів для осіб з інвалідністю, у тому числі дітей з інвалідністю; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Оперативна ціль 3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист кожного, хто його потребує *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Система освіти має найбільше значення для покращання якості життя, адже в кінцевому результаті інвестиції у її розвиток капіталізують людський потенціал.

Знання і навички, які здобуває людина протягом життя, стають її капіталом і дають їй можливість мати зайнятість та здатність здійснювати підприємницьку діяльність. При цьому в сучасних умовах головним стає інтелектуальний капітал, що дає можливість генерувати і впроваджувати інновації.

Тому визначений стратегічний пріоритет (перша стратегічна ціль) - забезпечення ефективного розвитку регіону шляхом посилення конкурентних переваг регіональної економіки обумовив необхідність забезпечення якісної конкурентоздатної освіти, як ключового елементу формування людського капіталу.

Отримання якісних знань у загальноосвітній школі збільшує потенційні можливості випускників отримати кращі знання і компетенції на послідовних етапах подальшої професійної освіти та бути конкурентоздатними і успішними у сегментах ринку праці, у тому числі з інноваційними технологіями, а відтак закласти міцну основу свого благополуччя і високого рівня життя в майбутньому.

На сьогодні професійна освіта в регіоні ще мало орієнтована на вклад у розвиток реального сектору економіки. Вона концентрована на внутрішніх проблемах і є соціально спрямованою, а саме в більшій мірі орієнтована на забезпечення рівних стартових можливостей громадян отримати освіту відповідно до бажання.

Практика свідчить, що така орієнтація професійної освіти як закладами вищої освіти так і професійної (професійно-технічної) освіти призвела до дисбалансу пропозиції фахівців і робітничих кадрів та потреби в них на регіональному ринку праці.

Також роботодавці регіону мають претензії до рівня професійної підготовки випускників і їх уміння перенавчатися та освоювати нові професії.

Тобто проблема і в орієнтації і в якості професійної освіти, яка залежить від стану матеріальної інфраструктури та від організації і технологічного забезпечення навчального процесу.

Важливе значення має організація процесу професійної підготовки/перепідготовки осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення, учасників АТО/ООС та внутрішньо переміщених осіб.

Причиною наявної в області міграції працездатного населення з села в

місто є не лише мотивація поліпшення матеріального становища, а певною мірою і відсутність або неналежна матеріально-технічна база, стан внутрішніх мереж, у тому числі водопровідних, недостатня або взагалі відсутня очистка питної води у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, що не забезпечує належної якості життя і розвитку сім'ї. Це значно загострює проблему трудових ресурсів на сільських територіях та обумовлює неможливість задіяти наявний трудовий потенціал для економічного розвитку територіальних громад, які охоплюють такі території. Не зважаючи на підвищення спроможності утворених ОТГ, вони не мають достатньо власних коштів для вирішення цієї проблеми.

Поліпшення матеріально-технічного стану дошкільних і загальноосвітніх закладів є не менш актуальним і для міст.

Не менш важливою умовою, що забезпечує якісне життя, є забезпечення соціального захисту всіх категорій громадян, тобто забезпечення соціальних гарантій і покращення соціальних умов. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Тому безумовним стратегічним пріоритетом визначено соціальний захист кожної людини, що його потребує. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Зусилля на цьому напрямі будуть спрямовані на розроблення і реалізацію соціальних програм і проєктів, пошук нових підходів забезпечення соціального захисту усіх категорій громадян, адекватних новим викликам, підвищення якості і доступності соціальних послуг. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Вищезазначене обумовило вибір цієї оперативної цілі та завдань для її досягнення, а саме:

3.2.1. Модернізація матеріально-технічної бази закладів освіти, розширення їх мережі та створення інклюзивного освітнього середовища. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

3.2.2. Розвиток практики формування регіонального замовлення на підготовку кадрів для потреб економіки регіону;

3.2.3. Впровадження елементів дуальної форми здобуття освіти;

3.2.4. Сприяння професійній адаптації і самореалізації осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення, учасників АТО/ООС та внутрішньо переміщених осіб;

3.2.5. Підвищення кваліфікації та цифрової грамотності педагогічних працівників. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

3.2.6. Формування підприємницького мислення в здобувачів освіти (учнів та студентів). *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

3.2.7. Розвиток соціальної інфраструктури, доступність соціальних сервісів та підвищення якості соціальних послуг. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Досягнення визначених завдань буде забезпечено шляхом:

реалізації проєктів з реконструкції, капітального ремонту, термомодернізації освітніх закладів на умовах співфінансування з державного та місцевих бюджетів та у рамках реалізації грантових проєктів;

забезпечення повної комп'ютеризації закладів загальної середньої освіти;

розширення, оптимізація та формування ефективної мережі дошкільної та позашкільної освіти, загальної середньої освіти, впровадження профільної

середньої освіти, створення ліцеїв академічного і професійного спрямування, сприяння розвитку приватних закладів дошкільної освіти; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

створення у закладах освіти інклюзивного і безпечного освітнього середовища, універсального дизайну та забезпечення розумного пристосування; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

забезпечення супроводу підчас здобуття інклюзивного навчання; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

удосконалення наявної практики формування регіонального замовлення па підготовку кадрів відповідно до потреб роботодавців регіону;

широкого впровадження дуальної освіти, що дасть можливість здійснювати практичну підготовку на сучасному обладнанні з використанням інноваційних технологій та забезпечить належну якість професійної підготовки кадрів з урахуванням потреб і запитів роботодавців. Також створюватимуться та запроваджуватимуться механізми стимулювання зв'язків закладів освіти з бізнесом, використовуватиметься практика залучення роботодавців до створення освітніх програм налагодження широкої комунікації із стейкхолдерами; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

реалізації цільових обласних та місцевих програм і проєктів, спрямованих на забезпечення професійної підготовки/перепідготовки осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення, учасників АТО/ООС та членів їх сімей і внутрішньо переміщених осіб з урахуванням економічної специфіки регіону, територіальних громад для набуття нових професійних знань і компетенцій та відновлення і вдосконалення раніше набутих з метою забезпечення їх ефективної зайнятості і самореалізації; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

проведення уроків з ознайомлення з підприємницькою діяльністю і вирішення проєктних підприємницьких завдань, впровадження та реалізації спеціальних програм для формування у студентів підприємницького мислення;

запровадження програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідно до потреб сучасної освіти та сучасних технологій здобуття освіти; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

запровадження у закладах середньої освіти нових інтегрованих програм для учнів старших класів, що спрямовані на розвиток компетенцій, необхідних для самореалізації у сучасному світі; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

формування системи надання соціальних послуг відповідно до потреб населення шляхом модернізації існуючих та запровадження нових видів соціальної допомоги з урахуванням гендерних особливостей, забезпечення розвитку якісних і доступних послуг з догляду, у тому числі доглядової інфраструктури; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

забезпечення цифровізації системи надання соціальних послуг; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

забезпечення доступності і пристосованості приміщень закладів соціального захисту для осіб з інвалідністю; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади та їх зайнятості; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

надання матеріальної допомоги у рамках обласних та місцевих цільових

програм та житла учасника АТО/ООС ветеранам війни та членам їх сімей. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Індикатори досягнення оперативної цілі:

кількість реконструйованих, капітально відремонтованих дошкільних/загальноосвітніх навчальних закладів;

затвердження регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів у навчальних закладах відповідно до потреб економіки регіону;

кількість угод, укладених з роботодавцями про організацію та здійснення дуальної форми здобуття освіти, студентських договорів про здобуття дуальної форми освіти;

кількість реалізованих програм/проектів щодо забезпечення професійної підготовки і перепідготовки осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення, учасників АТО/ООС та внутрішньо переміщених осіб;

кількість загальноосвітніх навчальних закладів, в яких впроваджено практику формування підприємницького мислення в учнів;

відсоток цифровізації соціальних послуг; (зміни від 24.12.2020 № 16)

відсоток зайнятості внутрішньо переміщених осіб; (зміни від 24.12.2020 № 16)

надано матеріальної допомоги/забезпечено житлом учасників АТО/ООС ветеранів війни та членів їх сімей. (зміни від 24.12.2020 № 16)

Оперативна ціль 3.3. Забезпечення доступності культурних благ, сприяння творчій самореалізації людини, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління (зміни від 24.12.2020 № 16)

Культура є стратегічним ресурсом для підвищення конкурентоздатності людини, для інтелектуального і культурного розвитку людського капіталу.

Єдиний культурний простір відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні кожної території і населення. Особливість культури як провідника традицій, досвіду, цінностей і творчого потенціалу попередніх поколінь, дозволяє розвивати нові можливості як територій так і кожної людини зокрема.

Доступ до культурного простору тісно пов'язаний з розвитком послуг у цій сфері, від рівня якості яких залежить рівень підвищення якості життя.

Характеристиками культурного виміру якості життя є: рівень залучення населення в культурне життя, рівень доступу до культурних цінностей, здатність культурної сфери надавати якісні, сучасні послуги, наявність умов для творчої самореалізації людини.

На сьогодні в області наявні відмінності щодо забезпечення територіальних громад культурними об'єктами, а відтак відмінності щодо рівня отриманнями культурних послуг населенням.

Багато об'єктів культури, зокрема у сільській місцевості потребують реконструкції, капітального ремонту, модернізації.

Також потребує поліпшення матеріально-технічна база окремих закладів культури та встановлення обладнання для доступу людей з обмеженими можливостями.

Територіальні диспропорції в забезпеченості культурною

інфраструктурою, а відтак обмеженість доступу частини населення до якісного культурного продукту негативно позначаються на якості життя та формують ризики щодо збереження та розвитку культурного простору.

У зв'язку з складним станом розвитку культури на сільських територіях існує також ризик збереження традицій, звичаїв і народних надбань.

Розвиток людини як особистості, її духовна культура залежать від системи виховної роботи, спрямованої на формування національно свідомого, здатного до саморозвитку та самовдосконалення громадянина. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Тому в стратегічній перспективі актуальною є необхідність формування системного стратегічного підходу на новій основі щодо розвитку культури в регіоні в цілому та територіальних громадах зокрема національно-патріотичного виховання та формування спроможного і всебічно розвинутого молодого покоління, що обумовило вибір цієї оперативної цілі. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Стратегічним пріоритетом цілі є реалізація умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг, розвиток людського потенціалу через стимулювання створення і споживання культурних послуг та забезпечення умов для національно-патріотичного виховання та всебічного розвитку молодого покоління. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

3.3.1. Поліпшення матеріально-технічної бази закладів культури.

3.3.2. Забезпечення доступності культурного простору для всіх груп населення.

3.3.3. Створення умов для активної культурно-творчої діяльності.

3.3.4. Формування української громадянської ідентичності населення шляхом національно-патріотичного виховання та формування спроможного і розвинутого молодого покоління. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

У ході виконання завдань передбачається здійснення комплексу заходів.

Зокрема передбачається реалізація проєктів з реконструкції/капітальних ремонтів закладів і об'єктів культури, програм ревіталізації клубних установ для створення культурних хабів у окремих територіальних громадах та модернізації наявної інфраструктури. Для цього будуть залучатися бюджетні кошти через такі інструменти як субвенції, гранти Українського культурного фонду у рамках програми «Малі міста - великі враження», співпраці з Українським центром культурних досліджень та інші позабюджетні кошти у рамках реалізації інших проєктів співпраці.

Це дасть можливість дотриманням мінімальних стандартів забезпечення населення якісними і доступними послугами у сфері культури та перетворити їх центри культурного розвитку територіальних громад, що позитивно вплине на формування місцевої та загальноукраїнської ідентичності. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

При цьому буде враховано дотримання прав і врахування потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в частині забезпечення їм безперешкодного доступу до таких закладів і об'єктів. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Також буде забезпечуватися підтримка і сприяння утворенню та розвитку креативних індустрій, зокрема у молодіжному середовищі. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Буде забезпечено підтримку проєктів розвитку традиційних місцевих ремесел, створення унікальних регіональних та місцевих продуктів, сприяння просуванню їх на вітчизняний та міжнародні ринки; сприяння участі народних колективів територіальних громад у конкурсах, фестивалях та створення умов для формування творчих стартапів в них та творчої самореалізації населення. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

З метою розвитку національно-патріотичного виховання та формування спроможного і всебічно розвиненого молодого покоління передбачається: *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

розширення мережі центрів національно-патріотичного виховання; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

проведення конкурсів та надання фінансової підтримки заходів та реалізації проєктів національно-патріотичного виховання; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

здійснення заходів щодо національно-патріотичного виховання та громадянської позиції дітей та молоді, у тому числі які проживають у прикордонних районах області; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

проведення комплексу заходів, спрямованих на підтримку і популяризацію державної мови; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння залученню молоді до волонтерської діяльності; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння розвитку громадянської освіти та підвищенню рівня соціальної інтеграції молоді, формування її готовності та уміння діяти самостійно, бути відповідальними за свої дії, адекватно оцінювати і реагувати на процеси, що відбуваються в державі та світі; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

залучення молоді до процесів розроблення, ухвалення та впровадження рішень на регіональному та місцевому рівні; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння розвитку молодіжних центрів та забезпечення якості послуг, що ними надаються; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

сприяння здійсненню підготовки і підвищенню кваліфікації фахівців у молодіжній сфері. *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Індикатори досягнення оперативної цілі:

кількість реконструйованих/капітально відремонтованих закладів/об'єктів культури;

кількість ревіталізованих клубних установ;

кількість створених культурних хабів в територіальних громадах;

відсоток фахівців закладів та установ культури, що пройшли підвищення кваліфікації;

кількість модернізованих, музейних просторів;

кількість народних колективів територіальних громад, що брали участь у конкурсах, фестивалях;

кількість створених творчих стартапів, у тому числі у сфері креативних індустрій в територіальних громадах; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

кількість створених молодіжних центрів; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

відсоток фахівців у молодіжній сфері, що пройшли підвищення кваліфікації від загальної кількості; *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

кількість програм/ проєктів, до розроблення яких залучалася молодь. (зміни від 24.12.2020 № 16)

6. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ, ІНСТИТУЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ

Механізм реалізації Стратегії охоплює такі сфери: державно-приватне партнерство, місцеве самоврядування, підприємницьку діяльність, інвестиційний процес, містобудівну діяльність, публічні фінанси і міжбюджетні відносини та передбачає налагодження ефективної та скоординованої взаємодії усіх суб'єктів регіонального розвитку в реалізації заходів, проєктів і ініціатив з метою досягнення визначених орієнтирів перспективного розвитку регіону.

Стратегія реалізується у два середньострокові етапи: перший – 2021-2023 роки, другий – 2024-2027 роки, для кожного із яких розробляється план заходів відповідно до цілей і завдань Стратегії та з урахуванням припущень щодо доступності відповідних фінансових ресурсів для його реалізації.

Перший етап – це реалізація пріоритетних проєктів регіонального розвитку, спрямованих на посилення конкурентних переваг та формування/зміцнення точок зростання і точок конкурентоздатності регіональної економіки, модернізацію інфраструктури в територіальних громадах, створення умов для зростання людського потенціалу та підвищення якості життя. Загалом цей етап забезпечить у середньостроковій перспективі вихід регіонального розвитку на новий рівень.

Другий етап – це продовження виконання незавершених проєктів у ході першого етапу та реалізація нових, що забезпечать інноваційний тип розвитку галузей економіки, перетворення точок її зростання в конкурентоздатні на зовнішніх ринках економічні сектори та трансформацію конкурентоздатних точок в регіональну смарт-спеціалізацію, створення якісної інфраструктури в територіальних громадах та забезпечення безпечного життєвого середовища для їх жителів, накопичення та широке внутрірегіональне використання людського капіталу. Загалом цей етап забезпечить у середньостроковій перспективі нагромадити досягнуте.

В цілому обидва етапи реалізації Стратегії будуть відповідати базовому сценарію розвитку області та забезпечать досягнення стратегічних цілей.

Також важливими інструментами реалізації визначених у Стратегії стратегічних цілей є:

- програма економічного і соціального розвитку області та районів;
- обласні цільові програми;
- програми соціально-економічного та культурного розвитку територіальних громад;
- цільові програми з інших питань самоврядування;
- стратегії розвитку територіальних громад.

Їх реалізація дозволить конкретизувати зусилля усіх суб'єктів регіонального розвитку для комплексного і системного вирішення короткострокових, середньострокових та довгострокових проблем, забезпечити

прозорість і обґрунтованість вибору завдань, які необхідно досягнути у різні часові періоди, визначити шляхи досягнення результатів з урахуванням різних форм підтримки протягом кожного з етапів реалізації Стратегії.

Зв'язок цих програмних документів забезпечить спільність напрямів і заходів щодо досягнення стратегічних цілей на регіональному і місцевому рівнях.

Крім того, важливим інструментом впливу на комплексний розвиток регіону є державні цільові програми.

Реалізація, визначених у них заходів на території області, дасть можливість надати більшого імпульсу розвитку позитивних процесів у її економічній і соціальній сферах та підвищити рівень досягнення визначених у Стратегії цілей.

Стратегія не передбачає утворення додаткових інституцій (структур). Її реалізацію забезпечуватимуть усі суб'єкти регіонального розвитку, але роль і відповідальність кожного має бути підвищена.

Координацію реалізації Стратегії здійснюватиме облдержадміністрація, яка надаватиме організаційну і методологічну підтримку суб'єктам регіонального розвитку – ініціаторам і виконавцям проєктів регіонального розвитку.

Реалізація Стратегії може бути більш ефективною і результативною за умови активної діяльності створеної інституції – Установи «Агенція регіонального розвитку Житомирської області» та зокрема її тісної взаємодії на цьому напрямі з бізнес-спільнотою та органами місцевого самоврядування.

З урахуванням завершення фінансової, територіальної і функціональної децентралізації та посилення ролі територіальних громад важливим фактором для успішної реалізації Стратегії буде дієвий зворотній зв'язок між органами виконавчої влади усіх рівнів та органами місцевого самоврядування.

Фінансове забезпечення Стратегії передбачається за рахунок бюджетних і позабюджетних коштів, не заборонених законодавством (кошти підприємств і інвесторів), у тому числі коштів міжнародної технічної допомоги та грантових.

Залучення коштів з державного бюджету здійснюватиметься у вигляді фінансування з державного фонду регіонального розвитку та у рамках відповідних державних цільових програм.

Кошти місцевих бюджетів спрямовуватимуться у вигляді фінансування чи співфінансування проєктів регіонального розвитку та на фінансування заходів у рамках вищезазначених місцевих програм.

Залучення коштів міжнародної технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні установи та іноземні держави, та грантових здійснюватиметься у межах можливостей і обсягів, виділених на цільові потреби.

Інші позабюджетні кошти, не заборонені законодавством, залучатимуться у рамках державно-приватного партнерства.

**7. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ ДЕРЖАВНІЙ
СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА 2021-2027 РОКИ** (зміни від
24.12.2020 № 16)

**Узгодженість стратегічних цілей Стратегії з стратегічними цілями
Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки**

Стратегічні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2023 роки	Стратегічні цілі Стратегії		
	1. Посилення конкурентних економічних переваг регіону	2. Створення сучасного, комфортного і безпечного життєвого середовища в територіальних громадах	3. Стійке поліпшення якості життя та нагромадження людського потенціалу
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	+ (15)	+ (18)	+ (10)
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	+ (20)	+ (16)	+ (9)
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування	+ (8)	+ (23)	+ (9)

Узгодженість оперативних цілей Стратегії з оперативними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Оперативні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2023 роки	Оперативні цілі Стратегії											
	1.1. Активізація точок зростання регіональної економіки	1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в IT-секторі	1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва	1.4. Органічне рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіональної економіки, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію	2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико-культурної спадщини	2.2. Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики	2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечне довкілля	2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування	2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій	3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу	3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист кожного, хто його потребує	3.3. Підвищення доступності культурних благ та сприяння творчій самореалізації населення, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління
1.1. Стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста)	+	+		+	+	+	+	+			+	
1.2. Збереження навколишнього природного середовища та стале використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки (макро- та мікрорівень)	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+
1.3. Створення умов для реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в український простір								+				
1.4. Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
1.5. Формування єдиного освітнього, інформаційного, культурного простору в межах всієї території України	+	+	+	+	+						+	+
1.6. Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад					+	+		+	+			+
2.1. Розвиток людського капіталу	+	+	+	+	+			+		+	+	+
2.2. Сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу у секторі малого та середнього підприємництва	+	+	+	+	+	+		+			+	+
2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+
2.4. Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+
2.5. Сталий розвиток промисловості	+	+	+	+		+	+				+	

Оперативні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2023 роки	Оперативні цілі Стратегії											
	1.1. Активізація точок зростання регіональної економіки	1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в ІТ-секторі	1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва	1.4. Органічне рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіональної економіки, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію	2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико-культурної спадщини	2.2. Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики	2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечне довкілля	2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування	2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій	3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу	3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист кожного, хто його потребує	3.3. Підвищення доступності культурних благ та сприяння творчій самореалізації населення, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління
3.1. Формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі					+	+	+	+	+			
3.2. Формування горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3.3. Побудова системи ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування					+	+	+	+	+	+	+	+
3.4. Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики								+				
3.5. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія домашньому насильству та дискримінації	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3.6. Розбудова системи інформаційно-аналітичного забезпечення та розвиток управлінських навичок для прийняття рішень, що базуються на об'єктивних даних та просторовому плануванні							+	+				

8. МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ *(зміни від 24.12.2020 № 16)*

Важливою частиною єдиного механізму реалізації Стратегії є контроль, що передбачає проведення моніторингу та оцінку результативності реалізації Стратегії та планів заходів з її реалізації.

Результати реалізації Стратегії визначатимуться на підставі проведення моніторингу досягнення пріоритетів розвитку регіону, стратегічних, оперативних цілей та виконання завдань Стратегії і планів заходів шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів оцінки результативності виконання завдань і їх прогнозних значень (додаток до Стратегії).

Моніторинг та оцінка проводитиметься згідно з вимогами Порядку та Методики та відповідно до розпоряджень голови облдержадміністрації, виданих на їх виконання.

З метою забезпечення гнучкості Стратегії і її відповідності новим викликам регіонального розвитку, вона може актуалізуватися при зміні внутрішніх і зовнішніх чинників, що матимуть суттєвий вплив на розвиток економічної і соціальної сфер області. А саме, за результатами моніторингу і оцінки досягнення визначених стратегічних цілей, у разі необхідності, будуть визначатися нові перспективні точки зростання, точки конкурентоздатності в регіоні та корегуватися напрями пріоритетних дій.

ПЕРЕЛІК ІНДИКАТОРІВ
на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Стратегія
розвитку Житомирської області
на період до 2027 року

№	Назва показника	Одиниця виміру	Роки		
			2018	2023	2027
1	ВРП (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу	гривень	62911*	145590	200545
2	Наявний дохід у розрахунку на одну особу	гривень	52135,9	136330	280300
3	Експорт товарів у розрахунку на одну особу	дол. США	537,6	538,9	653,1
4	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу	дол. США	278,3	318,2	424,1
5	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення	одиниць	53**	58	62
6	Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення	одиниць	3**	8	12
7	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	відсотків загального обсягу реалізованої промислової продукції	0,5***	2,0	3,5
8	Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення (I та II категорії)	км доріг на 1 тис. кв. км території	24,6	24,6	24,6
9	Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників	гривень	7372	15350	26500
10	Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення (на 1 тис. наявного сільського населення)	проміле	188,4	185,0	175,0
11	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей на 10 тис. населення на кінець року	лікарів	34,4	34,0	34,0
12	Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом (міська місцевість)	відсотків	64,8	65,1	65,3
13	Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом (сільська місцевість)	відсотків	15,2	15,4	15,6

№	Назва показника	Одиниця виміру	Роки		
			2018	2023	2027
14	Рівень смертності на 1 тис. населення	проміле	16,5	16,7	16,7
15	Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16–59 років (міська місцевість)	проміле	639	670	695
16	Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16–59 років (сільська місцевість)	проміле	740	750	760
17	Питома вага утилізованих відходів	відсотків загальної кількості утворених відходів	10,5	15,0	20,0
18	Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці	відсотків	10,4	8,9	6,9
19	Площа земель природно-заповідного фонду	тис. гектарів	136,7	138,2	139,7
20	Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці	відсотків	4,6	4,6	4,7

Примітки:

* – розрахункові дані за 2018 рік;

** – попередні дані за 2018 рік;

*** – дані за 2017 рік.